

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za kroatistiku
Katedra za hrvatsku dijalektologiju

Zagreb, 21. listopada 2016.

**OPIS NAGLASNOGA SUSTAVA IMENICA U GOVORU GRADA
KNINA S OSOBITIM NAGLASKOM NA GOVOR
STAROSJEDITELJSKOGA STANOVNIŠTVA**

DIPLOMSKI RAD

12 ECTS-a

Mentor:

dr. sc. Ivo Pranjković, prof.

Student:

Luka Velić

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. KRATKE DIJALEKTOLOŠKE CRTICE O KNINSKOMU GOVORU S OSOBITIM OSVRTOM NA NAGLASAK	3
2.1. PODROBNOSTI O NAGLASKU TE O IZGOVORU IMENICA (O FONOLOGIJI)	4
3. NAGLASNI OBRASCI	5
3.1. IMENICE <i>a</i> -VRSTE	6
3.1.1. IMENICE <i>a</i> -VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA A	8
3.1.2. IMENICE <i>a</i> -VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA B	21
3.1.3. IMENICE <i>a</i> -VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA C	37
3.2. IMENICE <i>e</i> -VRSTE	54
3.2.1. IMENICE <i>e</i> -VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA A	56
3.2.2. IMENICE <i>e</i> -VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA B	73
3.2.3. IMENICE <i>e</i> -VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA C	81
3.3. IMENICE <i>i</i> -VRSTE	88
3.3.1. IMENICE <i>i</i> -VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA A	89
3.3.2. IMENICE <i>i</i> -VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA B	94
3.3.3. IMENICE <i>i</i> -VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA C	99
4. ZAKLJUČAK: ŽILAVOST NAGLASNIH OBRAZACA U IMENSKOMU SUSTAVU GRADA KNINA	108
CONCLUSION: THE USE OF THE ACCENT PARADIGMS IN THE KNIN CITY DIALECT.....	109
SAŽETAK.....	109
AN OVERVIEW	109
POPIS KORIŠTENE LITERATURE	111

1. UVOD

U ovomu radu promatrat će se naglasci u imenskomu sustavu govora grada Knina koji dijalektološki nije nigdje posebno opisivan¹. Stoga ovo ima biti dijalektološki prinos kroatistici, a pri opisu koristit će se suvremeniji pristup naglasnih obrazaca kao u Kapović 2015., iz čega slijedi to da će biti i jezikoslovni prinos.

Govor grada Knina jest donekle danas na razini dijalekta miješan govor, pogotovo kad se gledaju najnoviji tijekovi nakon doseljavanja poslije Domovinskoga rata (počam od kolovoza i kasnijih mjeseci 1995. godine)² i odseljavanja razmjerno većega dijela ranijega

¹ Od novijih radova za spomen kninskoga govora kao dijalektološkoga punkta vidi Lisac 2008: 106, a usp. i Kapović 2015: 755. U Kapović 2015. kninski govor među ostalim govorima nabraja se kao ijekavski punkt, što je precizno, ali nije u potpunosti točno, a razlozi jesu sociolingvističke naravi (dalje vidi i u sljedećoj bilješci i u sljedećemu poglavlju u tekstu) te je jedan od poglavitih razmještaj pretežito ikavskoga, odnosno pretežito ijekavskoga stanovništva u gradu pri čem je ikavsko stanovništvo starinsko dočim je ijekavsko uglavnom došljačko (što se fonoloških značajki tiče, danas se primjerice uglavnom kaže *stijéna* „stijena; kamen, vrsta kamena“, ali je česta uvećanica u dijela izvornoga stanovništva ostala *stínč'na* (ili inač. *stìnčina*, a takove alternacije u svjetlu tradicijske govorne ikavice jesu rezultatom miješanja govora te se govor u dijalektologiji valja promatrati kao ikavsko-ijekavski). Od mjesta uz gradsko područje grada Knina u novije je vrijeme Golubić istraživao (vidi u Dešić 1997.), a u ranijim se dijalektološkim studijama (npr. u Brozović – Ivić 1988.) kninsko područje prešutno navađa unutar ijekavskonovoštokavskoga govornoga područja dočim se u novijim radovima (npr. u Lisac 2001.) prostor grada Knina te obližnjih općina Vrpolje i Potkonje – koje su, a navlastito potonja, ikavske i prije Domovinskoga rata bile i uza sjeverni odnosno uz južni dio grada jesu naslonjene – ikavskima odnosno ikavskim otokom drže, a ikavskim je govorom očito obuhvaćeno i doseljeničko stanovništvo u susjednim općinama (kao u spomenutoj golubičkoj općini). Od mjesta kninskoj općini susjednih gradskih općina istražen je Badanj kod Drniša (npr. prema Lisac 2008.) dočim je od udaljenijih mjesta u dubljemu zaleđu primjerice istražena otočaćka čakavska okolica (u Ivić 1964.) kao i sinjska sela Otok (npr. prema Lisac isto) te Bitelić (u Ćurković 2014.) te će neki od tih radova, a navlastito Ivić isto donekle poslužiti kao usporedni izvor primjera budući da bi se kakve naglasne sličnosti kojih u Kninu danas nema mogle nalaziti u Kninu susjednih malim općinama te navlastito u Kistanju i okolici, no potreban je poredbeni prikaz takva stanja jer su govori previše naglasno različiti.

² U kninskomu stanovništvu valja razlikovati stanovništvo urbanoga dijela grada koji se širio do Drugoga svjetskoga rata pretekavši područje gradskoga trga (danas Trga dr. Ante Starčevića) gdje je bilo brojnije hrvatsko ikavsko stanovništvo od rijetko razmještena srpskoga ijekavskoga stanovništva koje je doseljavanjem ponajvećma iz kistanjske i šire zadarske (ravnotarske i bukovačke) okolice postalo brojno u novijemu dijelu grada gdje je bilo gušće naseljeno: te dvije jezične oaze u suvremenoj gradskoj zoni razlikuju se po govoru i stoga što je sjeverni dio grada ostao širi i stoga rjeđe naseljen te i zbog složenih poslijeratnih migracija ta razlika nije istraživana premda se neke naglasne osobitosti u radu odvajaju. Pred Domovinski rat (1991.-1995.) srpsko je stanovništvo na području Knina i Kninskoga Polja (koji danas uz manja naselja čine grad Knin koje se područje istražuje) živjelo je 10219

stanovništva, uslijed čega se u ovom radu na razini dnevne komunikacije mogu pokušati izdvojiti zajedničke osobitosti govora koje, opet velikim dijelom s obzirom na autohtoni govor autora, imaju biti osobitostima ponajprije starijega dijalektološkoga sloja i rječnika.

Naglasiti je da se teritorijalno samo područje grada gleda, ne i okolna sela te se na taj način uostalom hoće obuhvatiti govori razmjerno novijega, manje urbaniziranoga dijela grada (uvjetno rečeno seoskoga tipa s prevladavajućim novijim naseljima, takozvanim „glavicama“ i zaselcima – Kninskoga Polja koje je na pomolu trećega tisućljeća dijelom gradskoga područja postalo) te staroga, južnoga dijela grada i na taj način izostaviti arealni utjecaj susjednih sela od kojih su neka bliža, a neka udaljenija. Valja istaknuti i da se naglasne posebnosti svakoga područja unutar grada neće posebno isticati ponajprije stoga što su podatci o naglascima glede kronološkoga razvitka i uporabe u radu sami dosta zalihosni odnosno na proširene imenske likove upućuju, dočim ih autor s obzirom na govorno područje nije opsežno prikupljao nego ih je po uzoru na ostale dijalektološke radove i prema vlastitu skupljanju navađao, a rezultatom su ranijih proučavanja tijekom studija kroatistike što je među ostalime snimanje ispitivanih i samoinicijativnih govornika iziskivalo kao i starijega prikupljanja leksičkih osobitosti.

Srba ter 1718 Hrvata uza 388 Jugoslavena i 424 „ostala“ stanovnika, međutim tijekom rata velika većina hrvatskoga stanovništva biva raseljena uglavnom u druge hrvatske obalne gradove te dijelom u Zagreb da bi se poslije redarstvene operacije Oluja vratili uglavnom u pust grad u koji se doseljuju hrvatske obitelji uglavnom iz središnje Bosne uz veće ostale udjele Hercegovaca te Dalmatinaca (uglavnom Sinjana i obitelji iz sinjske okolice) koji 2001. zajedno čine većinu stanovništva, međutim autoru je zbog neobjavljivanja podataka o narodnosnomu sastavu nedostupno vidjeti koliki su stvarni brojevi, naime brojke kazuju o 11128 stanovnika naselja Knina te o 536 stanovnika naselja Kninsko Polje (obama je skupinama podataka Državni zavod za statistiku izvorom). Tijekom poslijeratnih godina te navlastito u prvoj polovici novoga tisućljeća zabilježen je djelomičan povratak srpskoga stanovništva (koje je posebno počelo u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća prevladavati jer je *prema* Goldstein 2003: 416 poslije Drugoga svjetskoga rata činilo okolo 57% stanovništva da bi 1981. narasli na okolo 89% ukupnosti) kao i manja doseljavanja hrvatskoga stanovništva iz ostatka Dalmacije te iz Bosne i Hercegovine da bi danas broj uglavnom stagnirao te se noviji jezični pomaci i razlike na cijelu teritoriju ne mogu bez istraživanja uočiti ponajprije stoga što je izvorno prijeratno stanovništvo kao i novodoseljeno naseljeno po cijelu gradskom teritoriju, a svrha ovoga rada ponuditi je kratki jezični prikaz stanja na terenu s naglaskom na tradicionalni govor prijeratnoga stanovništva i njihovih potomaka koji je već ušao u doticaj s novodoseljenim slojem stanovništva te se neke naglasne osobitosti koje ono kao mnogobrojnije možda također pokazuje ili je razvojno doprinijelo razvitku kakvih naglasnih likova ili oblika u radu jasno navode.

2. KRATKE DIJALEKTOLOŠKE CRTICE O KNINSKOMU GOVORU S OSOBITIM OSVRTOM NA NAGLASAK

Prema posljednjemu popisu stanovništva iz 2011. godine područje grada Knina broji 10633 stanovnika i u odnosu na ostala pripadajuća naselja daleko je urbaniziran (dok cijela općina broji 15407 stanovnika³).

Kninski govor jest zapadnoštokavski novoštokavski govor, odnosno inovativniji govor. Izvorni govor staroga dijela grada (varoši) te velika dijela novijih gradskih dijelova jest ikavski, no današnji govor uslijed priljeva dominantno ijekavskoga stanovništva te svojevrzne koineizirane uporabe i toga hrvatskoga govora, dakako neizravno zasebito i standardnoga govora, a naposljetku i zbog miješanja s govorima novijih govornika iz Bosne i Hercegovine uglavnom u praksi ijekavskima, može se gledati kao miješan ikavsko-ijekavski govor s pretegom ikavice u uporabi kao osobitošću širega dalmatinskoga regiolektu.

Naglasno valja reći da je govor izrazito ponovoštokavljen, no u starijih slojeva manje nego u novijih (što se odnosi na govornike svih dijalekata i govora, dakle na starije stanovništvo i novodošlo u gradu što se u radu više neće naglašavati) premda prava naglasna razlika s obzirom na mjesto udara među govornicima ne postoji i nije zabilježena. Kao podrobnost istaknuo bih pojavu dvonaglaska u riječima, tipičnu obalnim govorima ter nizu inih (između ostaloga i za supstandardni govor nekih govornika državne televizije što se osobito vidi u obavještajnim emisijama kao što je *Dnevnik* – dvostruki udar nije rijedak i stoga se može zaključiti kako se riječ rijetko može izolirano promatrati imajući samo jedan udar i naglasak, no to je fonetskom temom, usp. dalje), kao iznimno rijetku, zvukovno (fonetski) uočljivu, no na području grada izrazito nerazlikovnu^{4/5}: ali ta je pojava u jednoga dijela stanovništva, kako u selima, tako i u gradu iako u povlačenju vrlo ravnomjerno proširena (npr. *stanovnikâ, pítâj, i tô*). Dakle tipološki Knin uglavnom ima novoštokavsko dalmatinsko naglašivanje premda se u

³ Podatci su navedeni prema mrežnoj stranici Državnoga zavoda za statistiku: <http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm>.

⁴ Pri čem je ograda od toga što je autor od dviju osoba čuo primjere jer ti govornici podrijetlom nisu s područja grada iako s njime donekle imaju veze jer je govor jednoga govornika manje izoliran (pripada općini Vrpolje, gradskoj općini susjednoj).

⁵ Pojavu dvonaglaska u kontekstu povijesnoga ponovoštokavljivanja valjalo bi dalje dijalektološki istražiti jer se riječi koje dva udarna sloga imaju mogu i kratiti ili različitom silinom izgovarati (usp. *stanovnikâ*; primjerice u glagola *odgòvârâ*), a takve fonetske promjene općenito pripadaju dobro istraženu dijalekatnomu sloju u dijalektologiji, tj. stare su i u pojedinim govorima manje ili više analoške.

razvitku govora tijekom dvadesetoga stoljeća različite naglasne osobitosti pojedinih riječi i osobnih imena (npr. *Katarína*, *Tína*) očituju te će u opisu određenih naglasnih osobitosti u sljedećim poglavljima te potpoglavljima i o tomu riječi biti.

2.1. PODROBNOSTI O NAGLASKU TE O IZGOVORU IMENICA (O FONOLOGIJI)

Naglasni sustav govora grada Knina četveronaglasni je novi štokavski sustav i fonetski je artikulacijska razlika među svima naglascima izrazita samo što je donekle nazočno miješanje kratkouzlaznoga i dugouzlaznoga naglasaka u pojedinim primjerima i u pojedinim govornicima koje je u veliku broju primjera izazvano redukcijom zanaglasnoga sloga: takozvano kanovačko duljenje (vidi u Kapović 2015: 734 i dalje) nuzgredno se javlja (npr. *vóda*, *lipóta*; u nekih je imenica vjerojatno jednim od uzroka promjene naglasnoga obrasca čemu vidi dolje, npr. nuzg. i rij. *góra*, *zóra*) i neki će se primjeri u tekstu među ostalime obrađivati, a autorovo je mnijenje da je pojava rezultat svojevrstne naglasnofonetske asimilacije unutar sustava dugih naglasaka. Izgovorno je stariji govor u pravilu glasovno umanjen, tj. gubljenje samoglasnika i glasovnih skupina češće je (npr. *dòktōrca*, *pěstō*, *prěska* „preslika“) no rijetko je potpuno, odnosno takvi su primjeri i u mlađemu i u najnovijemu govoru izolirani i prepoznatljivi (kao što su leksemi *nàkō* „onako, da“, *kòlko/kólko* „koliko“, *vìditi* „vidjeti“, *vòlla* „voljela“ i slični) dočim cio govor ima proširene polureducirane samoglasnike (npr. ^o*vàkō*⁶, (^o)*vòl'kō*, *žèl^udac*, *Āg^ata* – reducirano [i] daleko je češće kao u *mìsl'la*, *vìd'la*, a može se primijetiti i samoglasnička zamjena koja redukciju sprječava npr. u *Āgeta*, *temparatúra*, *picègīn* „picigin, loptanje u vodi“ što je rjeđe) dočim je u istih govornicima često i izostanak proširenoga gubljenja, a koji je rezultatom širenja govora, priselidbe mnogih govornika iz zadarskoga zaleđa (okolica Kistanja) te bližega kninskodrniskoga zaleđa te u najnovije vrijeme i šibenskoga i splitskoga zaleđa nazočan. Glede suglasnika nazočno je obezvučivanje, i često je u pojedinim riječi (npr. *kat* „kad“, *dit/det/djet* „djed“, *grop* „grob“) premda tim češće i očuvanje u novijih govornika predratnoga naraštaja, pretežito pravoslavnoga stanovništva.

Od fonoloških značajki koje govor približavaju ostalim dalmatinskim govorima valja izdvojiti npr. meko [l] i [g] koji u nekih govornicima i to razmjerno rijetko potpunoma fonetski

⁶ Usp. i složeni leksem *vàkī-nàkī* (i *vàki-nàkī*) koji se međutim često pojavljuje u obliku ^o*vàkī-nàkī* (i ^o*vàkī-^onàkī*) te se ni na kojemu mjestu u tekstu ne navađa.

izostaju – žě(j)enō „željeno (gl. pr. trp. od žèl'ti, žèlti⁷ „željeti“), gũösp^u(j)ō^m (I) „gospođom“ – te se češće, no uglavnom manje u novijega stanovništva izjednačuju u kakvo [l̥] (dok samo [l] može biti i dijelom depalatalizirano, tj. [l̥] kao primjerice u l'ěto, nal'évati, no to je novijom pojavom uslijed pojekavljenja) pa posve rijetko i u samo [l], npr. m^el'ūt̃^{m8} (meljūt̃^m) „međutim, potom, no“. Na koncu riječi odnosno u posljednjemu slogu prisutan je nosni izgovor, dok navlastito priobalna promjena -m > -n u današnjemu govoru skoro potpuno izostaje (nazočnost je uglavnom veća u nekim selima, a usp. i u bližoj drniškoj okolini, u Badnju također bez promjene je znadem – usp. u Lisac 2008: 109), a usred riječi također rjeđe pred zapornikom do jednadžbe prema mjestu tvorbe dolazi – npr. zàpāmⁱti/zàpāntⁱti – i prema autorovu je isticanju puno češće gubljenje ili redukcija cijele suglasničke skupine (u navedenoga primjera zàpāmⁱt⁽ⁱ⁾ti, također i zàpāmⁱt⁽ⁱ⁾ti uz tradicionalni nosni izgovor). Navedene značajke kninski govor većini dalmatinskih govora približuju.

3. NAGLASNI OBRASCI

Bilježenje naglasaka prema naglasnim obrascima (paradigmama) u domaćemu je hrvatskomu jezikoslovlju u Kapović 2015. uvedeno i potpuno je primjenjivo na slavenske i ine indoeuropske jezike s razlikovnim tonskim naglaskom (kao što je hrvatski te primjerice slovenski i bosanski) te na one s razlikovnim mjestom naglasaka (kao što su primjerice ruski i bugarski). Naglasni obrasci ponajprije označuju mjesto naglasaka u sklonidbenim oblicima i njegovu ujednačenost s jezičnopovijesnoga i poredbenopovijesnoga gledišta i prema tomu načelno naglasni obrazac A gdje je naglasak nepokretan (npr. škriⁿja, br^log, st^ado), naglasni obrazac B izvorno povučena naglasaka prema koncu riječi (ultimi; primjerice dúga, jùnāk, léglo) te naglasni obrazac C kao kombinacija izvornonaglašenih i izvorno slabije naglašenih ili nenaglašenih oblika (koji se danas očituju po sklonosti proklizi odnosno prenašanju (Kapović isto: 32-33 – preskakanju) naglasaka na prednaglasnicu, npr. gláva, òblāk, zvòno) postoji. U suvremenomu kninskomu govoru nije očuvan takozvani naglasni obrazac miješanoga tipa

⁷ U toga je glagola osobito česta potpuna redukcija u žèlla „željela“ uza žèl'la bez potpunoga gubljenja međusuglasničkoga samoglasnika.

⁸ Zbog manjka primjera pri navađanju rečenoga napisano je <l̥> jer se cio glas slabije čuje, a da bi se izbjegao zaključak kako se [j] pri izgovaranju dobro čuje: zapravo glede izgovora ove riječi (čestice odnosno konektora) izgovor alofona [l̥] blizak je izgovoru alofona [j] jer se oba u izgovoru malo gube (npr. nal'évati – meljūt̃^m).

(nazvan „naglasna paradigma *d**“ za potrebe rekonstrukcije, odnosno pisanje malim slovima *u* Kapović *isto* jest za općeslavensku sklonidbu) koja je inače manje (tj. područno) u slavenskim jezicima i idiomima posvjedočena, dok je jedan od zadataka ovoga rada također pokazati koliko su kakve uporabom česte ili rijetke naglasne osobitosti prežitci starih naglasnih i inih (rječničnih) promjena u govoru i naravno podudarne naglasnim obrascima.

U ovomu radu, odnosno posebice u potpoglavljima u kojima se imenski naglasak i pripadnost naglasnim obrascima obrađuje, koristit ću se punim hrvatskim nazivom (naglasni obrazac A, B, C odnosno za usporedbu ili navađanje praoblika *a, b, c*) te kraticama (n. obr. A, B, C / *a, b, c* ili samo slovima), pri čemu ću metodološki ponajviše radi jednostavnosti prikaza količine naglašenih oblika u bilježenju odvojiti imenice dugih osnova i naglasaka od osnova kratka naglasaka te ih analogno, kao u izvorniku pridavati naglasnim obrascima A:, B: ter C: dok će za povijesne oblike ili oblike u podlozi biti rabljene kratice *a:*, *b:* odnosno *c:* (produljeno slovo *c*), međutim neće biti potpuno dosljedno jer se u za povijesno starije govorne oblike obično označivanje velikim slovima rabi.

3.1. IMENICE *a*-VRSTE

Imenice *a*-vrste većinom jesu muškoga roda i u hrvatskomu su prema omjeru najbrojnije, dok su manjim dijelom srednjega roda. Na tvorbenoj razini imenice muškoga roda posjeduju nekolicinu temeljnih tvorbenih nastavaka odnosno morfema (*rib-i(-)č-ø*, *vlad-ar-ø*) od kojih se daljnjom tvorbom imenice ženskoga roda (*igr-a(-)č-ic-a*, *vlad-ar-ic-a*) tvoriti mogu, pače u indoeuropskim jezicima pa tako i u hrvatskomu jeziku postoji niz bliskih tvorbenih nastavaka radi tvorbe imenica i muškoga i ženskoga roda, primjerice *dobit-n(-)ik-ø* : *dobit-n(-)ic-a*; donekle manje značenjski povezana tvorba jest *sljep-ac-ø* (ili *sljep-(a)c-ø*⁹) : *sljep-ic-a*

⁹ Tako se tradicionalno ovaj morfem rastavlja, što je obrazno ispravno, no budući da su zgrade već ranije iskorištene za označivanje tvorbeno i značenjski potaknute dvojbe glede rastavljanja izvorno glagolskoga tvorbenoga nastavka *-i-* odnosno *-a-* (**rib-i-ti*, *igr-a-ti*) nije bilo načina; izvan toga tvorbeni se nastavak odnosno morfem *-(a)c-* ni u općeslavenskom razdoblju a ni u praslavenskomu (te prema historiografiji u staroslavenskim tekstovima kao *-bcb*) po podrijetlu jezgrenoga samoglasnika više ne može dovesti u svezu sa ženskim nastavkom *-ic-a*. Dapače i ženski bi se rod imao rastavljati kao *-i-c-a*, kao što bi se prema glagolskomu sastavu i oblikoslovlju i imenica *vladar* inako (*vlad-a-r-ø* jer je [a] razvidno fonološki dugo, usp. i *kosijer*, danas *kosir*, gdje je *-i-* od **-y-*, dakle u imenskomu je tvorbenomu nastavku izvorni nastavak glagolske osnove produljen) raščlanjivati imala, ali to se ne čini jer je pozornost u poglavlju na tvorbi oblika imenica muškoga roda.

– usp. i dijalekatno i starije *lov-ac-ø* (izg. ob. [l'óvac]) : *lov-ic-a* (izg. ob. [l'òv'ca]). U hrvatskomu jeziku unutar ove imenske vrste nije obična tvorba srednjega roda od muškoga roda (no usp. u mak. *ножце* „nožić, nož“ od *нож* „nož“; u hrvatskomu postoje izvedenice kao što je *pašće*), iako prema suvremenom (sinkronijskomu) jezičnomu stanju može kao primjer služiti imenica *zvono* koja je prije bila glasila odnosno posvjedočena je bila kao *zvon* (i taj oblik pače nije posve prevladan). S druge je strane u hrvatskomu standardnomu jeziku barem povijesno posvjedočen prelazak posuđene riječi u muški rod (*etiket* od francuskoga *étiquette* – današnje je i obično *etiketa*), a u kninskomu je govoru – uz defeminizaciju – posvjedočen i prelazak domaćih imenica srednjega roda u muški rod¹⁰: *špiget* „vezica“ (što je unatražnom tvorbom od *špigeta*), *mês*¹¹ „batak; komadić mesa“; u standardnomu je jeziku pojava također malahna, no za prelazak srednjega roda u muški rod usp. i njemačku posuđenicu (*das*) *Auto* (< (*das*) *Automobil*, srednjega roda prema latinskomu (*perpetuum*) *mobile* „»(pokretno i) vječno«, vječni stroj“ te prema imenici *mobilia* „namještaj, pokretna imovina“) u hrvatskomu (*nòv*) *àuto*, što je naravno svojevremeno (sociolingvistički pak ne presudno i dugotrajno) utječući na širi dijalekt ter na kninski govor dalo kn. dij. *àut* (*áut*)¹². Stalnoga su muškoga roda u hrvatskomu jeziku i imenice koje značenjski jesu muškoga roda premda im je gramatički oblik naćeo prilićiti onomu srednjega roda (*Kaprije*, *Vergilije* što je prilagodbeno sličnom tvorbom kao *Frane* od *Fran*) i takove su imenice i u kninskomu govoru oblikovno obično očuvane (uz preobliku u poludomaću riječ – *Kâpriřj*, *Kâprijo*).

¹⁰ Prema autorovu sudu razlogom je zalihosnost završnoga suglasnika i njegova distribucija unutar sustava završetaka *a*-vrste. Poticaji za tvorbu jesu dijakronijske i individualne naravi i autoru nisu poznati.

¹¹ Imenica *mês* podrijetlom je od netvorene i često korištene imenice srednjega roda *mêso* (*m'êso*).

¹² Utjecaj je nemoguće opovrći jer je u najmanju ruku sociolingvističke naravi i naslojni (adstratni): naravno da su i druge dijalekatne riječi izrazitije utjecale na prilagodbu (npr. *pijec/pijac* „pijaca, (malen) trg, tržnica“ što i jest stariji oblik spram novijemu *pijeca/pijaca*) jer su imenice muškoga roda (odnosno u ovom slučaju smiješana izvornoga roda koji se zbog postojanja dvaju oblika i uznaprijedovale prilagodbe ne da pokategoričiti) udijelno ograničene. Vidi dalje u 3.1. ter u potpoglavljima 3.1.1., 3.1.2. te 3.1.3.

3.1.1. IMENICE *a*-VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA A

Ovomu naglasnomu obrascu prema naglasku korijena¹³ te rjeđe prema naglasku osnove većinom se pribrajaju imenice kratkosilaznoga naglaska (*krü^v*, *Tr̥st*, *čüdo*, *rižòto*, (G) *v^(ò)denpräs^et^a*, *karab̥it*, *idijòt*), kratkouzlaznoga naglaska (*bùbr^eg/bùbrⁱg*, *jèžⁱk*, *prèt^okolo*, *Sulèjm^(ā)n*, ...¹⁴) te iznimno ponajprije dugosilaznoga naglaska (*bīž* „zrno graška, graševina“, *njú^v*, *Brûno*, *Brânko*) u osnovi. Iznimno se simo i imenice dugouzlaznoga naglaska – uglavnom imena, neki nadimci i odmilice – u većem broju pridaju, no iste imaju izrazite unutarbrojne osobitosti naglasnoga obrasca B od kojega potječu (*Dínko* – V *Dínkō*¹⁵ uz češće *Dînkō* (< *Dînko*), *dído* – V *dído/didō* uz mnogo zemljopisno raširenije *dído* (*dîdō*)) iako se velik broj imenica s naglaskom na predmetku pojavljuje i ponaša kao većina imenica ove vrste: primjeri su *pópis* (g. *pópīsā*, *pòpīsā*, *pôpīsā* uz pomalo rjeđe odnosno na području grada ograničeno i nejednako rasprostranjeno) ali, ističem, starije *pòpīsā*, *náramak* „krilo, naručje“, *páz^u* „pazuh“. Sve su rečene imenice nepromjenjiva mjesta naglaska i u načelu nepromjenjiva naglasnoga trajanja unutar sklonidbe.

Imenice duge osnove odnosno produljena ili duga korijena¹⁶ (n. obr. A:) jesu primjerice *sàstanak* (malo rj. i proš. *sástanak*) – G *sàstānka* (*sástānka*), *pòpravak/pópravak* – G *pòprāvka/póprāvka*, *nàdimak* (*nádimak* jest novije) – G *nàdīmka* (*nádīmka*), *nástavak* (*nàstavak*) – G *nástāvka* (*nàstāvka*¹⁷). Svi ovi oblici imaju starije (dijalekatne i narječne) duge oblike i u nominativu jednine premda se oni nuzgredno rabe, odnosno neki su češći (*sàstānak/sástānak*, *nàdīmak/nádīmak*) dok su drugi rjeđi ili izrazito individualni, odnosno pojedinačno rabljeni (*pòprāvak/póprāvak* – što je novije od ob. st. *póprāvka/pòprāvka* (usp. čest izraz *îci na pòprāvku*) – *nástāvak/nàstavak* (usp. također i stariji izraz (izraze) – (*îci*; *bīti*) u *nàstāvku* (*tògā/tôg(ā)*; *čèga*), pri čem je dotični imenski oblik ili u lokativu ili u akuzativu u

¹³ Koji je stalna naglaska koji uglavnom vuče podrijetlo od praslavenskoga akuta, npr. prasl. (uz provedenu metatezu likvida) *rākъ > hrv. *rāk*; G *rāka > *rāka*.

¹⁴ Primjera srednjega roda u uporabi manjka. Moglo bi se navesti *rešèto* (s novijim oblikom *rèšeto*), staroga n. obr. *b*.

¹⁵ O podrijetlu ovoga oblika kao i drugih naglasnih inačica više u potpoglavlju 3.2.1.

¹⁶ Osnova u usporedbi s korijenom može biti duga unutar sklonidbe, iako ne u svim oblicima, dok je korijen prema terminološkoj naravi nasljedno dug odnosno kratak.

¹⁷ Ističem da sam dijalekatnofonološku bilježbu (*nàstāvka*) izostavio jer fonološki oblik nije općepoširen nego ga uglavnom stariji izvorni stanovnici govore te se opći prijelazni oblik novijega i starijega stanovništva navada, premda je o tomu govoriti vrlo uvjetnime.

istovjetnosti prema ostaloj nekolicini sličnih imenica, što usporedi – te su imenice češće i stoga što se i u imenica *e*-vrste primjeri poput *čâvka* pojavljuju). Duljina ovih osnova u oblicima posljedica je duljenja pred zvonačnikom (sonantom), što je osobitost govora svih hrvatskih narječja – samo se u kajkavskomu javlja u nekim primjerima javlja¹⁸ – i na razini govora obilježjem je starine, ali i jezičnoga utjecaja susjednih idioma. I druge imenice mogu imati dugu osnovu i tako pripadati ovomu uzorku naglašivanja, npr. danas razmjerno rijetko ili inače *nàlāska/nálāska* (G) – *nàlāzak/nálāzak*, *pronàlāska/pronálāska* (G) – *pronàlāzak/pronálāzak* (rij. *pronálāzak*), *zálāska* (G – puno rjeđe npr. *zālāska*) – *zálāzak*; tu su se naglasci razvijali različitim ujednačavanjima, primjerice tvorbom od imenica *nālāz* te *zālāz* (dometkom *-ak*, usp. 3.1.2. – zanaglasna duljina tu je donekle novom pojavom) te prilagođavanjem naglasaka prema svojevrsnu pomičnomu obrascu (koji slični n. obr. B, usp. inačne naglaske u *nālāzak*, *zālāzak* pri čem je korijen¹⁹ uz čestu i očekivanu kraćinu u uporabi analoški ostao kratak prema glagolima poput *izlaziti* (*izlaziti* jako rij.), *nālāziti* (rij. *nālāziti*, također nuz. *nālāziti*), *ulāziti* (rijetko ili rjeđe *ulāziti*), a od kojih je inačni oblik (*nālāzak* (< rij. *nālāz*²⁰ uz novije *nālāz*) >) *nālāzak* (> *nālāzak* ujednačivanjem kvantitete naglasaka i zanaglasne duljine uz prethodno širenje dugouzlaznoga naglasaka u dometku) odnosno (*zālāzak* (< rij. i nuz. *zālāz*²¹) >) *zālāzak* (> *zālāzak*, vjerojatno dijelom čestotom uzreno u imenicu *zâpād*, knj. i *západ* te je od tomu srodna lika i naglasak u *zápād*) duge osnove prema starim glagolima na *-lāz-* (npr. st. (moj podatak) i inač. *ulīzā*^(t) „ulaziti“ u splitskomu govoru), koji ni po čem nisu u modernomu govoru posvjedočeni, ali i prema imenici (*ü*)*lāz* koja je izvorno n. obr. C (od toga je još u uporabi bilo ostalo L (*po*) „*lāzu*“, usp. (*po*) *nalāz'ima*, novije (*po*) *nālāz'ima* > (*po*) *nālāz'ima*). Imenice duge osnove izrazito su česte u suvremenomu govoru i javljaju se, kako se vidi, u raznim oblicima; u govoru nekih govornika – ipak poosobito u mlađih govornika – ponegdje se može očitovati utjecaj pojedinačno uzgojena idioma (npr. *prīprāvak* te obrnuto npr. *rēzanac* „međuvlasni prostor“ i sl.). Treća vrsta dugih imenica nepomična naglasaka koja je povijesno duga korijena, međutim ovisno o govoru bila je ovisno o govoru i narječju inoobličnom jest ona gdje je u suvremenomu govoru i u hrvatskomu standardnomu jeziku slog dugouzlazno naglašen, npr. *podátak*, *zadátak*; međutim uz te primjere u kninskomu govoru posvjedočeni su i naglasni likovi

¹⁸ O tomu vidi i u Kapović 2015: 339. Posrijedi su različite glasovne analogije.

¹⁹ S kojega je naglasak na predmetak maknut: *izlazak* < pov. *[izlāzak/izlāzak]. Ovakvo povlačenje starije je od suvremenoga novoštokavskoga, područno je primjerom prošireno u dijelovima Dalmacije i zapravo je zapadnoštokavsko te (uglavnom u otočnim mjestima) dijelom čakavsko.

²⁰ Usp. i kategorijski naglasak *zâpād*, primjerice u *Zâpād*, *Divljī* (*Divljī*) *zâpād*.

²¹ *Zālāz sūnca*. Javlja se i inačni oblik *zālāz*, kategorijski povezan s *ulāz*.

podàtak, *zadàtak* (pov. kraćenjem kao u **podātāk* > **podātāk*), jer su to jedine trosložne imenice izvorno dugouzlaznoga naglasaka u suvremenom govoru u sredini riječi. U kninskomu govoru te imenice također mogu imati inače fonološke oblike i naglaske, usp. prošireno *pódatak/pòdatak* (uz *pódātak* (nešto rjeđe *pòdātak*) te *pôdātak* (rjeđe *pödātak*) te uglavnom *zàdatak/zādātak*²² od kojih je potonjih uvjetno prvi prema tvorbenoj osnovi (*zādāt-*) odnosno drugi prema produljenomu korijenu riječi (*dā-* usp. glagolskomu pridjevu trpnomu u *dāt*, *dân*) analoški²³. Kako su dani oblici uglavnom izgubili primjerice usklične vokativne oblike (pojedinačno se javljajući kao subjekt prije rečenične stanke, npr. (*Tĩ; Òvĩ*) *podátci...* *Podátak je...*²⁴) ili ih nikad nisu imali, a kako je nuzgredno zabilježen i dugosilazni naglasak u različitim padežnim oblicima (osobito u imenice *podátak* npr. (D, *tôm*) *podātu*, (A, *tāj*) *podátak*, (I, *s tīm*) *podâtikom*) koji je stoga kao dugouzlazni općenit, u potpunosti su se slili u n. obr. A.

U nastavku teksta popisat će se imenice *a*-vrste koje u kninskomu govoru kategorijski pripadaju naglasnomu obrascu A. To su:

- a) jednosložne imenice kratkoga naglasaka: *brät*, *präg*, *krüv*, *düh*, *přst*, *bät*, *mš*, *Třst*, *brk*, *dīm*, *dīd*(*dēd*²⁵), *rät*, *dīv*, *läu*, *čāj*, *těst*, *brüv*, *māj*, *märt*, *tät*, *gröb...*
- b) jednosložne imenice dugoga naglasaka: *njūv*, *bīž*²⁶, *grīz*, *trūd*, (*grā*), *mrāv*, *kīp*, *būs* „grm, busen; (rij.) autobus, (razg.) bus“ ...

²² Također i vrlo često starije *zàdatak/zādātak*.

²³ Usp. i *počétak/početak/pòčetak/póčetak* te s manje inačica primjerice *začétak/záčetak/zàčetak*. Oblici s naglašenim predmetkom valjda su nastajali analoškim prebacivanjem (povlačenjem) naglasaka s korijena, no usp. i u različitim govorima općeproširene oblike kao što je *záključak* (kajk. i čak. *zāključak*, *zāključak*) te ranije u tekstu glede kninskoga govora i *izvadak/ízvadak* koji imaju čeonu povučenu naglasak pod utjecajem duljine predmetka *za-* (zatim analoški i *iz-*) a koji je proširen i u drugih čestih imenica kao *nápitak* uza pomalo rjeđe *napítak*. Posrijedi u svim fonološkim likovima može i utjecaj drugih imenica na *-ak* kao *rédiak/rèdak* te *létak/lètak*, odnosno prema Mati Kapoviću (usmeno) trosložni primjeri mogu biti analogni tim primjerima.

²⁴ Prema autorovu isticanju i mišljenju takova se uporaba gramatičkoga nominativa može sintaktički prisposobiti takozvanom epskomu vokativu (vokativu subjekta), čemu bi novo istraživanje predstavljalo.

²⁵ U sjevernijem dijelu grada (u dijelu Kninskoga Polja) i u susjednim selima ovakve se riječi izgovaraju s bezvučnim konačnim zapornicima: *dīt* odnosno *dēt*, naravno ne dosljedno (ono je rjeđe u *dīt* nego u *dēt*, premda pojednostavljeno rečeno u govornika koji rabe *dēt* uz rijetko *dīt* češće se javlja). Vidi i ranije u potpoglavlju 2.1. na str. 4.

²⁶ Talijanska (mletačka) posuđenica (tal. knj. *piso*) iskonski od latinskoga *pisum* (*sativum*).

- c) dvosložne imenice kratkosilaznoga naglaska: *bläto, städo, křdo, rüdo, zvöno, lito(ljěto), köpno, čüdo; jänje*²⁷; *Jöško, Böško, Mïcko(Mïsko), bücko(büsko)* „punašan čovjek ili životinja“; *řigar, nökät, Zädar, vjëtar/vïtar...*
- d) dvosložne imenice dugosilaznoga naglaska (uglavnomu muškoga roda uz prežitke srednjega roda; dijelom su kolebljiva roda): *Brânko, Dînko, Vînko, Mârko, Dîno, Brûno, Frêdo, Lêdo, Vïdo, Grûbor, sâbor, tâbor, būbanj; prâse*²⁸, *pîvo*...²⁹
- e) dvosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska: *jèž'k, bùbr'g(bùbr'g, bùbr'g), brlog(brl'g), prš'ut, màkac(màk'a, màk'e), màjmun, tèret, pìjet(pìjat), Ìvan; tèle...*
- f) dvosložne imenice dugouzlaznoga naglaska: *dído, Dínko, bále* „razmaženik“, *gléžanj, (h)rípac(řrípac), máčak, nóvac...*
- g) dvosložne imenice kratkosilaznoga naglaska sa zanaglasnom duljinom: *gävran, Šimpsōn, zvžždūk(žvžždūk),³⁰ lōčnīk, gälēb, gölūb, pöžār³⁰, mīrīs...*
- h) dvosložne imenice dugosilaznoga naglaska sa zanaglasnom duljinom: *môrfij, krâjnīk, glâdnīk* „tko puno jede; tko je nehranjen, gladna osoba“, *Tônī...*
- i) dvosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska sa zanaglasnom duljinom: *Tribūnj³¹, Thòmpsōn, glùpsōn, vikēnd, stūdēnt, argūmēnt, dokūmēnt...*

²⁷ U skladu ću s novijom tradicijom imenice srednjega roda sa svršetkom *-e* (prema Marković 2013.) promatrati kao temeljno prema nominativu dvosložne odnosno proširene suglasničke osnove (*janje(t-ø)*, *prase(t-ø)* itd.). Inače ova imenica pokraj rečenoga naglaska još uvijek ima i inačni naglasak u *jänje* (u načelu znači „janjetina“, zatim „janje“) čime se pridružuje riječi *prâse*, no usp. *järe* koje praktično uvijek zadržava taj naglasak (premda postoji i oblik *järe*, no veoma je rijedak i zastario).

²⁸ Izvorno u praslavensko doba pokraćena osnovnoga naglaska (usp. *G präseta*, *L (o) präsetu* pa i zbir. *N präsād*). U domaćemu kninskomu govoru ova imenica znade imati rjeđi tromi izgovor, npr. *D präsetu* u (*Däj*) *präs'etu*, a vidi glede zbirne imenice u potpoglavlju 3.3.1.

Tromi naglasak (tradicionalnom bilježbom „prema Ivšić 1936., od najnovijih radova prema Kapović 2015.) u gornjemu primjeru pomalo utječe na naglasak glagola blago ga krateći, no to je nuzgredna pojava (sam glagolski oblik reče se i [däj]) iako bi ju u govorima pretražiti valjalo.

²⁹ Prema sklonidbi n. obr. C nastala je imenica *píva* (a imenica *pîvo* uz n./a./v. *pîva* još ima npr. i. *pívima* prema n. obr. C:) koja se osobito u starijem govoru koristila te se još u mlađih govornika u značenju dnevnoga dobra pica koristi.

³⁰ Usp. i prezime *Pöžār* istoga naglaska, no izvorno (Potkonje) kratkouzlaznoga naglaska: *Pöžār*, a usp. i npr. to prezime u okolini Otočca prema Ivić 1964. – *Pažâr* – s nepovučenim dugosilaznim naglaskom.

³¹ U ovoj se imenici može katkad pojaviti i dočetak *-e* – *Tribūnje/Tribūnje* (vjerojatno dijelom po uzoru na *Kistanje* premda se ta imenica često sklanja i u množini, npr. g. *Kîstānjā/Kîstānjā*, d./l./i. (*u, prema*) *Kîstānjama* itd.), čime postaje trosložnom (usp. poglavlje 3.1. pri dnu za imenicu *Kâprijē* s obrnutim, no tipološki bliskim ter takorekući istovjetnim postupkom – glede naglaska *Tribūnj(e)* se ranije rabio prema n. obr. B, no ta se je sklonidba izgubila.

- j) dvosložne imenice dugouzlaznoga naglaska sa zanaglasnom duljinom: *rádnĭk*...
- k) trosložne imenice kratkosilaznoga naglaska na početnomu slogu te sa zanaglasnom duljinom na posljednjem slogu: *sĭ'nĭčār*, *gŭz'čār*(*gŭž'čār*), *mŭz'čār*, *dĭ'njačār*(*dĭ'nj'čār*) ...
- l) trosložne imenice kratkosilaznoga naglaska na prvomu slogu te sa zanaglasnom duljinom ili bez nje na drugomu slogu: *Spľičānⁱⁿ* (n. *Spľičānⁱ*), *Zādrānⁱⁿ* (n. *Zādrānⁱ*) ...
- m) trosložne imenice proširene osnove (tvorene nastavkom *-(av)ac*) kratkosilaznoga naglaska osnove te sa zanaglasnom duljinom ili bez nje na drugomu slogu: *krāstāvac*, *pŭpāvac* „puh (prenes.)“ ...
- n) trosložne imenice kratkosilaznoga naglaska na početnomu slogu te sa zanaglasnom duljinom na drugomu slogu (srednjega roda): *māzĭvo*, *vārĭvo*³², *gŏrĭvo*...
- o) trosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska na početnomu slogu: *gòvedo*, *dòpr'nos*...
- p) trosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska na čeonomu te sa zanaglasnom duljinom u drugomu slogu ili bez nje: *izlāzak*, *isprāvak*, *sāstānak*, *izvādak*...
- q) trosložne imenice kratkouzlaznoga (rjeđe dugouzlaznoga) naglaska na početnomu slogu te sa zanaglasnom duljinom u pravilu na drugomu slogu: *pòdātak*(*pódātak*), *zādātak*(*zàdātak*), *rè'āktor*(*ré'āktor*)/*rèaktōr*(*réaktōr*) ...
- r) trosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska na čeonomu slogu te s dvjema zanaglasnim duljinama od kojih jedna može izostati: *pòthōdnĭk*, *bèsrāmnĭk*, *dècēmbār*, *dīktātōr*, *gnjāvātōr*...
- s) trosložne imenice kratkouzlaznoga ili dugouzlaznoga naglaska na početnomu slogu te sa zanaglasnom duljinom uglavnom samo na posljednjemu slogu: *prèsjēdnĭk*(*prēsīdnĭk*)/*prēsĭjēdnĭk*(*pr'ésĭjēdnĭk*), *nājā'nĭk*/*nājā'nĭk*...
- t) trosložne imenice dugouzlaznoga naglaska na početnomu slogu: *prólj'ce*...
- u) trosložne imenice, uglavnom složnice kratkosilaznoga naglaska na početnomu slogu (prvomu korijenskomu dijelu osnove) te sa zanaglasnom duljinom na

³² Valjalo bi pregledati i istražiti čestotu naglasnoga oblika (d./l./i.) *varív'ma* (prema n. obr. C:) koji se uopće i ne pojavljuje izim kao nuzgredna inačica ili prigodnica. Inače sve dijalekatne oblike n. obr. C imenica *a*-vrste vidi u potpoglavlju 3.1.3.

- posljednjemu slogu (drugomu korijenskomu dijelu osnove): *něbodēr, sūdopēr, pūstolōv, zrākoplōv, slādolēd, pūtokāz, gōvnovālĵ*³³, *Dōmagōj, Ānakīn...*
- v) trosložne i višesložne imenice početnoga kratkouzlaznoga naglaska te sa zanaglasnom duljinom u posljednjemu slogu: *slàs^{ti}čār, giⁿnàs^{ti}čār, el^{ek}trònⁱčār...*
- w) trosložne i višesložne imenice kratkosilaznoga i dugosilaznoga naglaska na početnomu odnosno drugomu slogu: *Antârtik, pretkòlo, p^olĵⁱčār(p^olĵⁱčar), st^atĵⁱčār...*
- x) trosložne i višesložne imenice dugouzlaznoga naglaska na pretposljednem slogu: *podátak, zadátak, policájac...*
- y) trosložne i višesložne imenice dugosilaznoga naglaska na drugomu odnosno pretposljednem slogu te sa zanaglasnom duljinom (koja često izostaje) na posljednjemu slogu: *herbârĵ, auditôrĵ/auditôrij*³⁴, *silĵĵ/silĵij, pravokûtnĵk...*
- z) trosložne i višesložne imenice sa završnim naglaskom: *karabĵt, dinamĵt, apsolvĕnt/apsolvĕnt, elemĕn(a)t/elemĕn(a)t, Palpatĵn*³⁵ (od eng. *Palpatine*).

Izim nuzgrednih i inačnih pojava kao što su *policàjac, prónālāzak* i slične (prva se sadržajem nadovezuje na bilješku 28.), kao i raznosložnih naglasnih inačica (npr. osobno ime *Mâri(j)o*) u gornjim se je dvadeset i sedmima crticama obuhvatilo sve što se prema naglasnoj različitosti unutar tvorbe od imenica *a*-vrste naglasnoga obrasca A vidjeti može, pri čem je to sasvim slučajno, što je broj crtica isti kao broj slova engleske abecede. U sljedećim će se dvama odlomcima ukratko raščlaniti.

Imenice svrstane u a) i b) predstavljaju temelj sklonidbenoga obrasca A iako su imenice u b) zapravo vrlo nestabilne jer se samo može očekivati da će uvijek u svim padežnim oblicima naglasak biti identičan (u tom pogledu vrlo je inovativna sklonidba i konzervativnija je kada su

³³ Prigodno je ter pojedinačno rabljena imenica i zapravo po tvorbenim mogućnostima bliska n. obr. B (*G govnoválja, D govnoválju*; izvedenica je *govnováljević*, ali i *gōvnovālĵĉ*) te ju prema načelnoj naglasnopoložajnoj metodologiji navodim kao pripadnicu n. obr. A.

³⁴ Stariji standardni govor prema rječničkoj tradiciji imao je prilagođenu kraćinu pa se to neizravno, uslijed govornikove uporabe u pojedinačnim primjerima vidi i u dijalekatnim primjerima kao što je navlastito *auditôrij*, ali i *silĵij*. Što se jezične povijesti tiče ovo je izoliran naglasak te ga je potrebno sociolingvistički dalje istraživati.

³⁵ Imenica je jedini primjer takova naglašivanja i sklanja se prema naglasnomu obrascu A, naime s dugosilaznim naglaskom u posljednjemu slogu: autor ih nije bilježio i stoga se je metodološki u ovoj imenskoj skupini pronašla.

u množini gramatički kratki oblici zastupljeni³⁶: npr. *būs* G *būsa*, L (*u*) *būsu* – n. *būsi*³⁷ uz inač. (pomalo odmilja) npr. L (*u*) *būsu*), no pritom valja reći da je razlikovno obilježje proklize te inačnih oblika lokativa jednine stanovito pridonijelo ovakovoj sklonidbi, tj. u primjerima u skupini b) akuzativne proklize uglavnom nije, s čega se imenice u jednini stabilno sklanjaju uz nemijenjan naglasak pače se i u množini (*grīzovi*, *kīpovi*) razlikujući od imenica n. obr. C koje nikad nemaju oblike duga naglasaka. Reći je i kako nestabilnosti imenica ove vrste pridonosi i to što su relativno individualne uporabe (*grīz*) te se u govoru izim nuzgredna pojavljivanja pojavljuju ipak na rubnim dijelovima gradskoga područja. Budući da je u uvodnom odlomku ovoga potpoglavlja rečeno kako se one iznimno pribrajaju naglasnom obrascu A, valja spomenuti kako su ipak naglasno uvjetovane oblicima drugih skupina imenica, iako prema autorovu sudu uglavnom onih u skupini c) te primjerice trosložnih imenica uglavnom sa stalnom zanaglasnom duljinom u skupinama k) i v), naravno uz temeljni usporedni utjecaj uporabe imenica u skupini a) te neizravno uz utjecaj imenica nekih drugih skupina kao što je imenski niz u w), no i u x) zbog izrazito ujednačena dugouzlaznoga naglasaka uz nuzgredan (rijedak i pri ovoj analizi starinski odnosno inogovorni te pomalo zalihosni) dugosilazni naglasak (D *podātu* primjerice, v. i na str. 10.) te i zbog postojanja relativno čestih oblika kratkouzlaznoga naglasaka (*podàtak*, *zadàtak*, *policàjac*) kao što su to oblici u skupini a)³⁸ (sa³), a nije zanemariti niti djelomičan tvorbeni utjecaj npr. imenica u f) koje su izmijenivši naglasak (npr. *dīd* > *dído*) ipak – premda je to donekle sporno tvrditi – očuvale stalni naglasak u sklonidbenom obrascu te preko njih dijelom (jer su imenice u skupini b) izrazito netvorene) i bliži utjecaj imenica u d). Prije nastavka raščlambe skupina e) i f) valja reći kako su u d) imenice *sābor* i *tābor* gotovo isključivo u starijih govornika te u velika dijela novijih govornika naglašene kao *sábor* i *tábor* te ih je stoga dobro promatrati i izvan te skupine, odnosno zajedno s onima skupina e) i f): imenice skupina e) i f)³⁹ pak imaju se zajedno promatrati kao izraziti

³⁶Oblike genitiva množine vidi u potpoglavlju 3.1.3. jer se oni jedini donekle dosljedno sklanjaju prema izvornom obliku toga naglasnoga obrasca.

³⁷ Usp. naglasnoobraznu usporednicu u imenici *būs* „(auto)bus“ (N *būs*, G *būsa*, L (*u*) *būsu* – uz oblik (*u*) *būsu* – n. *būsevi*, *būsovi*, *būsi* – uz oblike *būsevi*, *būsovi* te i – prema odvojenoj sklonidbi – *būsi*).

³⁸ Usp. za imenicu *kīp* i naglasak *kīp* (što ima homonimni parnjak u naravno rijetkomu *kīp* „hip, čas, trenutak“) te n. *kīpovi*. *Kīp* inače jest n. obr. C te rjeđe n. obr. B (n. *kípovi*, *kīpovi*, *kīpovi*, svi postankom od n. obr. C iako se *kīpovi* može vezati i uz n. obr. B prije nego *kípovi*), dok je pojava razlikovanja *kīp* i *kīp* u n. obr. A primjer jasna utjecaja jednosložnih imenica kratke osnove na jednosložne imenice duge osnove, iako je tu spočitnuti i skriveni utjecaj naglasne duljine n. obr. C u *kīp* prije konačnoga prelaska u n. obr. A. Usp. potpoglavlje 3.1.3. u tekstu.

³⁹ U ove skupine pripadaju i imenice izvorno vokaliziranoga dočetka kao što su *pòsā* (*pósā*), *vřtā* (*vřtā*) s duljinom u nominativu i osobite sklonidbe (G *pòsla* (*pósła*), ali npr. G *vřta* (*vřta*)) no one su u dijalektu izrazito

pripadnici ovoga naglasnoga obrasca – unatoč tomu što je već naglašeno da se one u skupini f) ne mogu uvijek, ili ne sve, pribrojiti – stoga što mnoge imenice mogu imati jedan naglasak umjesto drugoga – kratkouzlazni umjesto dugouzlaznoga (*nòvac*, *glèžanj*) odnosno dugouzlazni umjesto kratkouzlaznoga (*búbrⁱg*/*búbr^eg*, *májmun*)⁴⁰, a kao posebnost naglasnoga obrasca u f) valja istaknuti izrazitu vokativnu raznolikost, primjerice *dídō* – *dīdō* – *dīdo* – *dído*, (preovladbom V -u ili njegovom zalihošću pri uporabi) *rīpče* (*rī'če*) – *rīpče* – *rīpcu*, *máčku* – *māčku*, *nóvcu* – *nôvcu* – *nóvče* – *nôvče*, a postojanjem vokativnoga oblika u apsolutno svim oblicima može se reći kako je ova vrst imenica izrazito pleofonična u vokativu (neke imenice imaju rijetke ili vezane vokative prema n. obr. A, npr. *tèle^jèno*⁴¹, *bále jèdan*, gdje je naglasna interpretacija naoko dvojbeni) i to je u ovom prikazu vrlo važno. Imenice u g), h), i) ter j) također valja gledati zajedno zbog vrlo česta mijenjanja naglasaka ">"⁴² (*zviždūk* > *zviždūk*, *mīrīs* > *mīrīs*, *gāvvrān* > *gāvvrān*, *Sīmpsōn* > *Sīmpsōn*) uz rjeđe ">" (*Thōmpsōn* > *Thōmpsōn*, usp. i *Sāmsōn* uza *Sāmsōn*; *glūpsōn* > *glūpsōn* uz kronološki *glūpsōn* < *glūpsōn*), zatim ">" (*plōčnīk* > *plōčnīk*⁴³, *gālēb* > *gālēb*) odnosno ">" (*krājnīk* > *krājnīk*, *glādnīk* > *glādnīk*) te ">" (što je najbližije nuzgrednu prelasku ">": primjer jest *rādnīk* > *rādnīk*⁴⁴) i duljenja pred zvanačnikom

rijetke iako većina ima vrlo izrazitu sklonidbu prema n. obr. A (npr. *òrā* (*órā*) sklanja se prema n. obr. B i ima nekoliko odstupanja od dotične sklonidbe o kojoj se u ovom potpoglavlju govori te vidi u 3.1.2.) te autoru kao metodološko opravdanje što nisu uvrštene u jednu od skupina poslužiti može i to što su jednostavnom činjenicom puno češće na ozemlju izvangradskom gdje se primjerice javljaju imenice poput *stábā* „drvo, stablo, stabar“ a koje se ne mogu povezati s cijelim gradskim područjem iz tradicijskih razloga te u ovom potpoglavlju nije učinjeno, no vidi kako se obrađuju u 3.1.2.

⁴⁰ Ova pojava općenito je u govorima manje ili više česta, odnosno u različitu se stupnju javlja: dijelom je riječ o duljenju pred zvanačnikom.

⁴¹ Prema naglasnomu obrascu B primjerice vokativni izraz *sělo vēsēlō*.

⁴² Promjena prema svojevrsnu naglasnomu obrascu B (*gāvvrān* < **gavrān* < *gāvvrān*), usp. u dalmatinskim govorima i *Milāno*, *Milān* < *Milāno*, *Milān*. U kninskomu se govoru takav naglasak u načelu javlja samo u nominativu ako je nuzgredan, tj. može se u sklonidbi javiti, ali se često sklanja kao *ālārm* (skupine i) u tekstu: kn. st. nuzg. *pòžār*.

⁴³ Valja radi čestote ove riječi ipak spomenuti da se glede glasovnoga ustroja izgovara i sa [š]: *plōšnīk*, *plōšnīk*. Posrijedi je, u jedno stavljajući, utjecaj pridjeva *plōšan/plōšnī*.

⁴⁴ Od drugih primjera posvjedočeno je primjerice *hódnīk*, *plōčnīk*. Riječ je o duljenju pred zanaglasnom duljinom u dvosložnicama i vrlo se rijetko, gotovo iznimno pojavljuje te usporedi u imenica n. obr. B – *čívār* uza *čívār*, a pojavljuje se i u prezimenima čiji nositelji nisu obitavatelji gradskoga naselja kao što su (Vrpolje, Drniš i okolica) *Bálīć* uz posve prošireno *Bálīć* te (Orlić) *Márīć* uz posve prošireno *Mārīć* (dok su u Kninu nositelji prezimena *Márić*). Na razini dvojnih fonoloških likova može biti i utjecaja riječi od kojih su napisani primjeri izvedeni (*rād* : *rāditi*, *Mára*) međutim prema čestoti ili prostornoj omeđenosti uporabe očito je da je riječ o nuzgrednu fonološkomu duljenju odnosno u imenice *rādnīk* o smjenjivanju oblika dugosilaznoga naglasaka (*rādnīk*) koji

(*gǝvrān* > *gāvrān*, *Šimpsōn* > *Šimpsōn*, *Thòmpsōn* > *Thómpsōn* uza slično *glùpsōn* > *glúpsōn*⁴⁵), što najbolje uz još neke primjere kao što su navlastito oni u skupinama od k) do m) te od o) do s) (te vidi dalje glede skupine u)) pokazuje kako se naglasak prema naglasnomu obrascu A mijenja. Skupina k) pokazuje stabilan naglasak u starini, ali u novijemu govoru takvih primjera je manje (npr. *sī'nīčār* jest *sī'nīčār* ili *sī'nīčār* uslijed novijega utjecaja imenice *sitnica*⁴⁶ i malo starijega utjecaja pridjeva (ili imenice) *sītan/sītno*, no usp. duljenjem pred zvanačnikom *dīmīlāčār* (v. dolje za daljnja objašnjenja ove imenice i drugih)), ali još su jedan od slučaja gdje se može čuti tromi naglasak (*sī'nīčār*, *mūžīčār*). U imena stanovnika (etnika) u skupini l) zanaglasna duljina obično se ne pojavljuje (tako je, samo s dugouzlaznim ili kratkouzlaznim naglaskom, ovisno o sustavu – *Knínjān*⁽ⁱⁿ⁾⁴⁷, tj. *Knìnjān*⁽ⁱⁿ⁾ „Kninjanin“) niti u jednini, a niti u množini, pri čem se u novijemu govoru sve češće javlja, usp. (mn.) *Splīčāni*, *Šībēnčāni* uz *Šībēnčani*, no često je *grāđanī* (te *mījēštani/mjēštani/mjēštani* uza *mījēštāni/mjēštāni/mjēštāni*⁴⁸). Inače je ova skupina tvorbeno skoro podudarna skupini m), ali imenice te skupine obično imaju češću, iako izrazito nedosljednu zanaglasnu duljinu: *krāstāvac*, *pūpavac* uz *pūpāvac* (usp. i *bālavac* s izrazitom kraćinom) i one su izrazito rijetke, tj. posve su rijetki tvorbeni primjerci. Imenice u n) pripadaju srednjemu rodu i sve su jednoliko naglašene u najnovijemu govoru, no u govornim inačicama postoje i veoma nuzgredni stari analoški oblici kao što su *vārīvo*, *gōrīvo*⁴⁹ koji su nastali pod utjecajem naglasaka imenica n. obr. B, ali prema izvornoj sklonidbi n. obr. C (n. *varīva, *gorīva⁵⁰ od čega je *vārīva*, *gōrīva*), a s druge strane

veoma rijetko čuva i nuzgredni naglasak u *rādnīk* odnosno *rādnīk* i prema staromu glagolskomu naglasnomu liku *rād'ti* (*rāj'ti*) s korijenskom kraćinom koja je možda prema leksički starijemu *čīn'ti*.

⁴⁵ Budući da je imenica izrazito obilježena i pojedinačno premda naglasno „zorno“ tvorena, možemo usput reći kako je utjecaj ovdje i pridjev *glūp* imao. I imenica *glūpan* naglasnoga je obrasca A kao i često *glùpsōn* (uz pomalo čestu inačicu *glūpson*).

⁴⁶ I *sitnica*.

⁴⁷ Ovako naglašena sa zanaglasnom duljinom naročito je česta, a i s kratkosilaznim naglaskom. Posrijedi je naglasnokakvočno jednačenje (tj. čuvanje **Knínjān*⁽ⁱⁿ⁾ > *Knínjān*⁽ⁱⁿ⁾ (> *Knìnjān*⁽ⁱⁿ⁾). Vidi u posljednjem odlomku potpoglavlja na str. 21.

⁴⁸ Ovi oblici naravno dolaze i u ikavskom liku, pri čem je osobito čest naglasak *mīštani* uz starije *mīštāni* i novo *mīštani*, dakle uglavnom bez zanaglasne duljine. U načelu se ikavski oblik *mīsto* čuva u značenju mjesta, no to nije pravilo.

⁴⁹ I *māzīvo*, *pēcīvo*, *klādīvo* te dr.

⁵⁰ Ovaj naglasak provjeriti je, usp. (l., u) *varīvīma* od *vārīvo* (*vārīvo*).

neki govornici jednostavno nemaju zanaglasne duljine (*vārivo*, *gōrivo*, n. *vāriva*, *gōriva*⁵¹, sve uz oblike s kratkouzlaznim naglaskom). Nadalje imenice u n) imaju početni kratkouzlazni naglasak koji može rijetko kvalitetom varirati⁵², ali i položajno prelazeći u već raščlanjivanu skupinu x) (tj. *doprínos/doprínos*). Imenice skupine p), q), r) imaju zajedničko obilježje nestalnosti zanaglasnih duljina – na koji su način razvrstane – iako se u najnovijem govoru duljina obično ne javlja izvan skupine r) gdje duljina varira i najčešća je na drugomu slogu (*diktātor*, *dēcēmbār*, *gnjāvātor*)⁵³ ali uz pojavu na trećem slogu ili i na drugom i na trećem (*pòthōdnīk* prema *hōdnīk* (ili *hōdnīk* tj. inač. *hōdnīk*), *bèsrāmnīk* te i *diktātōr*, *rèāktōr*) uz izostanak obiju (*pòthodnik*, *rèaktor*, *diktator*); u skupini se p) pak uslijed nestanka nestabilne ili starije zanaglasne duljine na drugom slogu javlja i rijetka zanaglasna duljina na trećem slogu kao u *sàstānāk/sástānāk*, *ìsprāvāk/ìsprāvāk*, a tako se i npr. imenica *dēcembār/dēcembār* (malo rjeđe jest *dēcēmbār/dēcēmbār*) ponaša, pri čem je naravno u genitivu jednine duljina, osim ako nije nastala duljenjem pred zvonačnikom, očuvana na drugom slogu u ovih imenica: *sàstānka*, *ìsprāvka*. Zanaglasna duljina na trećem slogu u ovih imenica nedvojbeno je analoška (i opravdano je pratiti njezin nastanak u stanci) prema tvorbenim nastavcima imenica koje ju uvijek imaju (npr. *šěstār*, *jùnāk*) iako je najbolji primjer vidjeti kako se dugi slogovi izvan naglaske izmjenjuju (kompenziraju), ali je i izrazito nova i zemljopisno rijetka, usp. imenicu *ìzvādak* „list, potvrda, odobridba“ – G *ìzvātka*. Dijelom se u sustavu slično ponašaju i imenice u s) koje su razvrstane prema čestoti (*prěsjědnīk*) odnosno prema pojavljivanju zanaglasne duljine (*nájāmnīk*), samo što one imaju većinom stalnu duljinu na posljednjemu slogu (v. dolje).

⁵¹ Oblici *varívma* te i (*)*gorívima* lijepo bi se dali uklopiti i u ovu sklonidbu kao ostatci (n. obr. C) jer je naglasno stanje sama kratkosilazna (i kratkouzlazna) naglasak na prvomu slogu jezično najnovijom posvjedočenom pojavom koja se može dovesti u svezu sa starom sklonidbom prema naglasnomu obrascu c:. Usp. dalje u tekstu bilješke o skupinama y) i z).

Ističem da izravna potvrda gornjim oblicima ne postoji (st. imenica za *vārivo* jest *čórba* (e-vrste)).

⁵²*Gōvedo*, *dōprinos*. Postoje i oblici *góvedo*, *dóprinos*, ali valja reći da je uporaba u *góvedo* vrlo individualne i konotativne, pogrdne naravi; dugouzlazni naglasci odražuju trenutno govorno stanje i donekle prenaplašenu (emfatičnu) uporabu, dok su kratkosilazni naglasci odraz bliske starine (barem ako je suditi prema široj uporabi riječi *gōvedo*).

Inače kao imenica srednjega roda *gōvedo* naglašava se npr. *krěševo*, ali i *rěšeto*, izdvajano u bilj. 14. u kontekstu imenica srednjega roda s kratkouzlaznim središnjim naglaskom. Imena mjesta u načelu mogu imati ovakav naglasak (npr. *Bíševo*, *Krűševo*, *Krěševo*) ali tu se može i dugosilazni pronaći (npr. *Bíševo*, *Krűševo*).

⁵³Također i *kòmpjūtor*. Tu ona i jest tipološki stabilna jer je podrijetlom od dugosilaznoga naglasak, usp. *gnjavātor*, *diktātor*, *dēcēmbār* (koji se osim marginalnih prijelaza naglasak u dugouzlazni, npr. *dēcēmbār* kao u skupini x)) sklanjaju kao u y), vidi dalje u nastavku teksta).

Imenica *próljće* u skupini t) ponaša se kao dvosložna te ima stabilan naglasak u svim oblicima kao npr. *cv^jjěće/cvīće*⁵⁴, *směće* (ali uz rjeđi vokativni naglasak kao što je *próljće*, odnosno *prōljće* sa stanovitom pleofoničnošću, vidi na str. 15.) i druge dvosložnice s tvorbenim nastavkom -je. Donekle su u suvremenom govoru, ali i jezičnopovijesno zanimljive imenice u skupini u) jer su odveć nove i nisu prečeste te ne moraju sadržavati zanaglasnu duljinu ni u jednomu primjeru (*něboděr*, *Dòmagoj*, *pùstolov*, *Ānakīn*) ali mogu imati i dug prvi korijen (*pùstolov*, *Dòmagoj*, *pûtokāz*, *gôvnovālĵ*) ili čest tromi naglasak (*něboděr*, *pùstolov*, *zrākoplōv*, *slādolēd*)⁵⁵ pri čem se katkad može u oblika koji imaju zanaglasnu duljinu na drugomu korijenu (dijelu osnove) javiti i naglasak na tomu dijelu u lokativu (l. (*u*, *po*) *nebodérima*, L (*na*) *putokāzu*) ili u drugim padežima (G *pustolóva*, a. *nebodére*) što je rijetko, ali je zanimljivo zbog tendencije mijenjanja naglaska obično prema n. obr. B ako je suditi prema čestoti svih oblika, ali i pod utjecajem n. obr. C u pojedinim oblicima iako su te imenice, ako ne sadržavaju duljinu, a i ako ju imaju, uglavnom n. obr. A. U standardnom hrvatskomu jeziku neki od ovih oblika imaju usporednice u davnini (npr. hrv. knj. *igrokāz* stara je (kajkavska) tvorenica iz druge polovice 18. stoljeća i sadržava, kako se može vidjeti, tvorbeni nastavak -*kāz*), a u suvremenom kninskomu govoru predstavljaju razmjerno nov tvorbeni obrazac naglasne prilagodbe jer nije pretežito čest, dapače u prošlosti je bio leksički češći. Skupine v) i w) valja zajedno gledati jer se razlikuju uglavnom prema kvaliteti naglaska (*el^{ek}trōnⁱčār*, *gⁱⁿnàs^{ti}čār* (v)) – *p^ol^{ti}čār*, *st^at^{is}tičār*⁵⁶ (w))), tj. u novijemu je govoru češći kratkouzlazni naglasak, a u starijem kratkosilazni (usp. danas i dosta nuzgredno *slās^{ti}čār*: ta se imenica više svakodnevno ne koristi jer je velika slastičarnica u međuvremenu zatvorila) naglasak; neki oblici zapravo su analoški (*Antâr^(k)tik* uz novije *Antár^(k)tik*, *Antà^r^(k)tik* < *Ār^(k)tik*⁵⁷) ali su uvršteni, dok primijetiti se ima kako se i ovi oblici (kao t)) velikim dijelom – uslijed zalihosnosti i nenaglašenosti pojedinih dijelova riječi, tj. imenice – mogu promatrati kao inačno manjesložni, usp. daljnu oprjeku i

⁵⁴ Ova imenica ima izrazito nuzgredan L (*ù*) *cvīću* prema n. obr. C (usp. utjecaj imenice *cvīt/cvĵĕt* n. obr. C na zbirno značenje) uz noviji (*u*) *cvīću* (*cvĵĕću*) odnosno (*ù*) *cvīću*, koji se može promatrati u skladu s n. obr. A iako nije dijelom povijesne sklonidbe n. obr. a. U kninskomu govoru uglavnom imenice srednjega roda kratkosilaznoga naglaska imaju oblike i u množini prema n. obr. C pa bi ovu imenicu valjalo držati pripadnikom n. obr. A. Vidi još o takovu i tomu sličnu fonološkomu slijedu u imenica e-vrste n. obr. A u bilješci 300. u potpoglavlju 3.2.3.

⁵⁵ Usp. i imenicu *īternēt*, *īnternēt* ter *īnternēt*. Trojnost oblika velikim dijelom posljedica je neravnomjerne zastupljenosti u uporabi.

⁵⁶ Vidi naglasak imenice *statistika* u 3.2.1.

⁵⁷ Imenica *pretkòlo* u načelu ima i naglasak *prètkolo* (i novije *prètkolo*), a može se izgovarati i dvama naglascima (*prètkòlo*, *prètkòlo*), ali to se nuzgredno javlja iako je u najnovijem govoru upravo najčešće *prètkòlo*, što je samo po sebi raritet.

razlikovanje naglasaka u *st^atⁱsⁱčār* (izg. blizu dva sloga, prema pismu četiri) i u *el^{ek}trōnⁱčār* (izg. blizu tri sloga, prema pismu pet), pri čem imenice na *-ōnⁱčār* načelno imaju kratkouzlazni naglasak dok one na *-īsⁱčār* imaju kratkosilazni naglasak, a kao osrednji primjerak valja nadometnuti imenicu *mehānⁱčār*⁵⁸ koja često nosi ovakov naglasak, ali mlađi govornici uglavnom danas i ovdje imaju kratkouzlazni naglasak. Imenice kao što su *podatak*, *zadatak* i *polica^jac* mogu se promatrati u različitim skupinama imenica, no zajedničko im je to što imaju pretežito dugi uzlazni naglasak koji imenice *podatak* i *zadatak* imaju na izrazito zatvorenoj osnovi i korijenu, a imenica *polica^jac* proizvodi ga tvorbom i duljenjem pred zvonačnikom (a riječ je i o imenici zanimanja, osobi)⁵⁹. U skupini y) danas su imenice uglavnom kategoričnoga (istovrsna) naglasaka (eventualno je naglasno prebacivanje s dometka *-ārij*: *hērbārīj* spram *audⁱtōrīj*), samo što je zanaglasna duljina postala češćom u mlađih govornika, ali je uslijed česta izostanka u mnogih govornika susjednih idioma postala kontaktnojezičnim pitanjem i donekle pitanjem jezične preciznosti („točnosti“) ili – uvjetno rečeno – prestiža (npr. *silīcij* uz češće *silīcij*, *nātrīj*, *auditōrīj/auditōrij*, *herbārīj* uz rjeđe *herbārij*). Imenice su u skupini z) navedene prema uporabnoj proširenosti i donekle prema osobitosti naglasaka na početku, no one su danas česte u primjerima kao *argumēnt*, *konkurēn(a)t*, *dināmīt* (inače je *dināmīt* G *dināmīta* prema n. obr. B, v. dalje) ter primjerice u nekih govornika⁶⁰ u osobnomu imenu *Palpatīn* koje je primjerice oblikovno slično dalmatinskomu imenu *Īvāno* (inač. *Īvāno*; usp. i inogov. (Busovača (Bosna i Hercegovina), moj podatak) *Īvān* i kao nuzgredna (kninska) inačica imena *Īvāno*) te se zato u tom obliku lako preuzimlje⁶¹, pri čem je osim sinkronijski rijetka pomicanja naglasaka jedan slog unatrag (*konkūrēnt/konkūrent*, *argūmēnt/argument*, *dināmīt/dināmit*⁶²)

⁵⁸ Donekle je slično *bradāvⁱčār* (no obično se naglašuje *brādavⁱčār* ili *brādavⁱčār*) „pjegasta, piknjasta osoba“.

⁵⁹ Kao ove imenice naglašak imaju i npr. *prđekalo/prdēkalo*, *zanov⁽ⁱ⁾jétalo/zanovétalo/zanovítalo* (često s početkom *zana-*; uz rijetko i (uv.) knjižno *zanovjétalo*) kao i mnoge druge imenice inačnoga naglasaka.

⁶⁰ Sam autor tako izgovara uz obavjesnika koji je izvornim gradskim žiteljem.

⁶¹ Ime je naime iz Ratova zvijezda. U udaljenim govorima ovo ime ima i čeonu naglasak, npr. *Pālpatin* u Puli, što je preuzeto prema engleskomu izgovoru (jer se ime upravo tako i izgovara u Ratovima zvijezda, u epizodama prvoj, drugoj i trećoj), dok je kninski oblik preuzet prema starim dalmatinskim imenicama na *-īn* (npr. kn. *kap-ēl-īn* „kapa, klobuk“, spl. i dalm. pokr. st. *motor-īn* „motor, bicikl“), no samo podrijetlo takova izgovora toga imena izim u istovjetnosti ostalim imenicama na *-īn* koje se veoma rijetko sa završnim naglaskom izgovaraju – najčešće su to imena lijekova o čemu se u radu u potpoglavlju 3.1.2. govori – nije pronađeno, a stariji govornici to bi ime vjerojatno sklanjali i prema naglasnomu obrascu B kao sve ine slične imenice (usp. u mlađih govornika koji ime rabe i nuzgredno (A) *Palpatīna*), a i stoga što se može svrstavati i kao svojevrsan nadimak. Imena na *-an* s druge strane skoro uvijek u suvremenom govoru imaju kratki završni slog, međutim duljina se može pojaviti.

⁶² U starijemu je govoru drugi oblik češći i glasi *dināmit* (uz *dināmīt*).

posvjedočeno i rijetko uskodijalekatno prebacivanje naglasaka na početak (*ärguměnt/ârguměnt*, *dīnamit/dīnamīt*) što je prema autorovu sudu prema tomu što se je pisalo dio tendencije daljnjega razlikovanja i mjesta naglasaka i mjesta zanaglasne duljine u kninskomu govoru koje, vidi se, jest vrlo razgranato, a dijelom je šire pojave koja je prisutna u složenica, naime da se naglasak sa spojnika miče na korijen (usp. i *pūstolōv* < rij. *pustolōv*, također *pustolov* te usp. inogov. proš. *sūdopēr* < *sudòpēr*).

Ukupno gledano naglasni obrazac A u suvremenom govoru čest je u svim vrstima imenica – u netvorenima te u jednostavnim i u složenim tvorenica. Čest je i razvojno, tj. dijakronijski, pričem se samo pojedini imenski likovi, i to ponajprije oni koji imaju manje slogova (*kīp*, *zvīždūk*, *nēbodēr*) mogu promatrati izvan toga obrasca. Zanaglasna duljina izrazito je česta, ali javlja se na različitim mjestima iako je fonetski (izgovorno) bliska naglasku (*pōžār*, *slās^{ti}čār*, *slādolēd*), a povijesno se je gubila – a i dan-danas nije – u nekim tvorbenim nastavcima kao što je navlastito *-ār/-ar* (*političār*⁶³, *slastičār*, *automehāničār*) te puno rjeđe *-nīk/-nik* (*prⁱēsjednik*, *nājamnik* – usp. (r)) *diktator*). O osobitostima unutar padežnih oblika povremeno je bilo riječi (lokativi jednine imaju oblike silaznoga naglasaka odnosno oblike silaznoga i uzlaznoga naglasaka, npr. (a)) (*o*) *mīšu*, (*o*) *dīdu/dēdu* (nuz. [ò d:u]⁶⁴), (*na*) *lāvu* ([nà lavu])⁶⁵, (*u*) *māju* / (*u*) *māju*, (*u*) *těstu* / (*u*) *těstu*, (*na*) *grōbu* / (*na*) *grōbu*⁶⁶), a naposljetku reći je i o naglasku genitiva množine koji se izvorno dobro čuva u oprjeci npr. prema genitivu jednine (*jězīkā*, *būbrēgā*, *úrēdā*) ali velik broj govornika danas koristi i oblike kratkouzlaznoga odnosno dugouzlaznoga naglasaka (*jězīkā*, *būbrēgā*, *úrēdā*) uz nuzgredna duljenja samoglasnika u obama slučajima (*būbrēgā/būbrēga*, *jězīkā/jězīkā*, rečeno *úrēdā/úrēdā*; od višesložnica npr. *Hércegōvācā/Hércēgovācā*) a što je utjecaj ponajprije ponovoštokavljenih govora mjesta

⁶³ Ova imenica obremenjena je jezičnim doticajem, tj. pod utjecajem je obalnih govora kao što je splitski govor i zato ranije u tekstu nije samostalno spomenuta.

⁶⁴ Ranije u tekstu na str. 19. bila je fonološki zapisana riječ *audⁱtōrīj*, no ona je fonetski približno u pismu [aut:ôri(:)i] jer ima istu glasovnu promjenu.

⁶⁵ S lokativnim likom (*na*) *lāvu* pripada djelomice proširenu i starijem naglasnomu obrascu *b* (*lāv*, *lāva*, *lāvu*...) no o imenicama *a*-vrste koje označuju živo još u potpoglavlju 3.1.3. vidi.

⁶⁶ U ostatku lokativnih oblika prebacivanje naglasaka manjka (može se, što se prvoga primjera tiče, dapače reći i [ò mīšu] iako je rijetko) jer postoje dvoji oblici te je u tomu nekoliko razloga: nedovoljno srastanje pri izgovoru (što se može temeljiti na pojavnica pojedinih oblika kao što je lokativ imenice *lāv*), inovativni lokativni oblici (npr. za imenicu *grōb* koja je izvorno n. obr. *c*, a donedavno je to vrijedjelo i glede imenice *lāv*, no koja nije više izrazitom pripadnicom n. obr. *B*) te rijetkost i konkretnost uporabe (glede imenice *maj*, koja je još uvijek i n. obr. *C* npr. prema nuzgrednoj duljini u *N māj*, usp. i u potpogl. 3.1.3.).

sjeverno od Knina, a na naglasnoobraznoj podlozi posrijedi je vjerojatan utjecaj oblika naglasnoga obrasca C (uz naravni sklonidbeni utjecaj drugih obličnih naglasaka pri tomu).

3.1.2. IMENICE *a*-VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA B

Naglasni obrazac B u imenskoj *a*-vrsti opseže imenice muškoga i srednjega roda izvorno naglašena nastavka⁶⁷ te su takve imenice u govoru i dan-danas, može se reći, prema promjeni naglasaka prepoznatljive (npr. *mīš* – *slōn* (*slōn*), G *mīša* – *slōna* – oblici se tih dviju imenica mogu naglasno shvatiti kao suprotnosti, tj. malo (*mīš*, *mīša*) – veliko (*slōn* (*slōn*), *slōna*)⁶⁸). U tvorbi jest nekoliko nastavaka naglasnoga obrasca B, odnosno s kojih se unutar imenice naglasak bio pomaknuo te su ranije u jeziku bili neoakutirani (vidi epizodu o neoakutu u 3.2.1., a i gore vidi), a koji su se u mnoštvu govora – pa i u kninskomu – prema naravi uglavnom s onim dugosilaznoga naglasaka izjednačili te je razlika spram izvornomu silaznomu naglasku (cirkumfleksu) potrta, primjerice *-āk*, *-njāk*, *-īk* te *-nīk*, a sam je opseg skupina imenica *a*-vrste prema ovomu naglasnomu obrascu tvorbeno izrazito malen. Od oblika ovoga naglasnoga obrasca pojedini jesu izrazito česti, npr. genitiv jednine te množinski nastavci koji su u nekim govorima veoma rašireni (među njima u kninskomu govoru te u hrvatskomu standardnomu jeziku) izvorne oblike ponajprije naglasnoga obrasca C potisnuvši, npr. kn. *brōdovi*, (*h*)*rāstovi*,

⁶⁷ Npr. prasl. *stólъ > *stolъ' > (nestankom poluglasa) *stòl(ъ) > dijal. (Metković) *stòl* (*stòl* je noviji oblik nastao duljenjem pred zvonačnikom u stanci); G *stòla > *stolà > dijal. (dalm. čak.) *stolà* (naglasak *stòla* novoštokavski je, pojednostavljeno rečeno položajno ujednačen ili analoški). Imenice duga korijena pomicanjem naglasaka natrag ka korijenu dobile su neoakut, npr. *grěxъ > *grěxъ' > *grěxъ > dijal. (brač. dalm. čak.) *grīx*; G *grěxa > *grěxǎ > dijal. (brač. dalm. čak.) *grīxǎ*.

⁶⁸ Unatoč tomu što je razlikovanje potpuno značenjski te donekle glasovno prozirno, valja reći da ovoj oprjeci nije predstavljala promjena naglasnoga obrasca imenice *mīš* koji ima neke oblike prema n. obr. B (usp. G *kod nōvōga* (računalnoga) *mīša*) jer govornik od kojega je primjer uzet nije prema naglasnomu obrascu B imenicu u cijelosti sklanjao.

mòstovi (N *brôd*, (*h*)*râst*, *môst* – G *brôda*, (*h*)*râsta* (uz (*h*)*râsta*⁶⁹), *mòsta* (uz rijetko i novo *mòsta*))⁷⁰.

Imenice naglasnoga obrasca B u kninskomu govoru opsežu velik broj netvorenih jednosložnih imenica što su se u jednomu dijelu grada u veliku broju razvile iz naglasnoga obrasca A uz utjecaj padežnih i naglasnoosobitosnih oblika naglasnoga obrasca C (ponajprije prema lokativu jednine), usp. *präg*, *bät*, *räk*, *rät*, *Tr̥st*, *Póreč*, *Krk*, *krāj*, *Späs*, *křst* „krštenje; (arh. i pravosl.) križ“ te od davnasnjih i novijih posuđenica *čâj*⁷¹ odnosno računalnoopremni pojmi kao što su *klik*, *stik* (*stïck*) te od onih iz nedavne jezične povijesti a da nisu odveć česti npr. *trik*. Od dugih osnova naglasni obrazac B obuhvaća imenicu *Knîn*, dok je prispomenuti da je od urbanih toponima glavno pokrajinsko središte *Splît* naglasnoga obrasca B te samo ponekad naglasnoga obrasca A (genitiv jednine primjerice jest *Splîta* uz puno rjeđe, samo nuzgredno te inogovorno *Splîta*⁷²).

Naglasni obrazac B gorespomenutim imenicama izvorno u nerazumno daljoj prošlosti (*Späs*/ (st. inač.) *Späs* „(brdo) Spas“, *křst*) te u nedavnoj prošlosti (*gröb*, *bät* – vidi o tim imenicama i u potpoglavlju 3.1.3.) naglasnoga obrasca A nije posvema nametnuo naglasne oblike nego su oni dosta razmješteni po porabi (npr. G *Tr̥sta* (A) / *Tr̥sta* (B), donekle i G *präga* (A)⁷³ / *präga* (B) dok je ostatak uglavnom naglasnoga obrasca B uz inačicu prema naglasnomu obrascu A⁷⁴, npr. *räk*, *Krk*, *křst*, usp. L (*po*) *křstu*), a osim toga mnoge su imenice izvornoga naglasnoga obrasca *a* ostale očuvane uz utjecaje naglasnoga obrasca *b* kroz povijest, npr. *mïš*,

⁶⁹ Imenica je ranije bila često sklanjana prema naglasnomu obrascu B, što se još u govoru i vidi prema sklonidbi u jednini (*h*)*râsta*, (*h*)*râstu* (te npr. I (*pò' tîm* (*h*)*râstom*). Vidi još u potpoglavlju 3.1.3. navlastito gdje se govori o množinskim oblicima. Slično kao imenica (*h*)*rast* i imenica se (*h*)*rušt* ponaša, a na fonetskoj razini možda se može pretpostaviti kakva oprjeka prema imenici *râst* koja je zapravo pripadnicom naglasnoga obrasca C (usp. *râsta* (nuzg. i rij. *râsta*) ... (rij.) *zâ râst...*, (*po*) *râstu/râstu* itd.) te se imenica (*h*)*râst* prema pučkomu shvaćanju i etimologiji oblicima od nje dosta razlikovala.

⁷⁰ Ovdje se govori o morfološko-fonološkim oblicima koji izvorno jesu dijelom naglasnoga obrasca *b* i novoga obrasca B. Ne govori se o takozvanom naglasnomu obrascu *d* koji se rekonstruira u *Дыбо – Илич-Свитыч* 1963. prema Kapović 2015.

⁷¹ Uz puno češći naglasak *čâj* koji pripada n. obr. A (a dotična je imenica u tekstu i naglasnoga obrasca A:; i to možda najčešćim i najizrazitijim primjerkom, usp. potpoglavlje 3.1.1. na str. 10.).

⁷² Vidi još u potpoglavlju 3.1.3. o ovoj imenici u bilješci 147.

⁷³ Ali N *präg* i *präg* s genitivom jednine *präga* (usp. L (*na*) *prägu/prägu*). Usp. od imenica naglasnoga obrasca C u imenice *gröb/gröb* suvremeni prijelaz u n. obr. B jer je (A) *û gröb* (*gröb*) i *u gröb* (*û grob*) te ostatak sklonidbe npr. G *gröba/gröba*, D *gröbu/gröbu*.

⁷⁴ Neki su prema naglasnomu obrascu B upravo počeli prodirati, npr. *kraj*, *bat*, dakle još bi se moglo govoriti o prevlasti n. obr. A (odnosno glede imenice *kraj* n. obr. C ili miješanoga n. obr. A:-C: – prema Kapović 2015.)

dīm (usp. starije i inačne oblike u primjerima: *Ídi mišem...! Ûgũšĩ se od òyogā dīma.*) čemu je dakako razlogom ujednačenost naglasnih oblika n. obr. A (*mĩš*) ali i utjecaj n. obr. C na n. obr. A (*dīm* uz *dīm*). Nekolicina imenica (npr. *rāk*, *trūd*) razvila je i različita značenja unutar sklonidbe, no to vidi dalje u raščlambi.

Prema dosadanjim zapažanjima te prema znanju pojedinih govornika istraživaču uglavnom posve bliskih reći je kako su se gorenavedeni oblici dotičnoga naglasnoga obrasca postupno razvijali (npr. *bāt* pa i *Trst* veoma jesu nove tvorbe prema n. obr. B). Ipak valjalo bi spomenute naglasne fonološke promjene gledati zajedno s fonološkim promjenama koje izazivlje utjecaj nekih, ponajprije genitivnih oblika imenica *i*-vrste jer su vremenski te donekle i tipološki bliske, npr. (G) (*tē*) *nòci*, (G) (*krāj*) *pèci*, pri čem je moguće u doista veliku broju imenica te vrste uporabiti slične oblike. Sve međutim dalje o ovoj pojavi vidi na str. 95. u potpoglavlju 3.3.2. i dalje i u potpogl. 3.3.3. Nije zanemariti niti utjecaj susjednih novih govora iz Bosne i Hercegovine, no njihov je utjecaj osim u pojedinim riječima manji.

Imenice *a*-vrste naglasnoga obrasca B u kninskomu govoru jesu:

- a) jednosložne imenice kratkosilaznoga naglaska: *kõnj*, *rāk*, *kāt*, *pās*, *sān*, *dnò*, *tlò*, *zlò*, *kròv*, *slòn*, *pòd*, *māk*, *Splīt*, *dòm*, *vřh*, *řt*, *sòm*, *hīt*, *trīk*, *plīk*, *māt*, *šāh*, *vřt*, *kīt*, *kīst*, *pāt*, *māč*...
- b) jednosložne imenice dugoga naglaska u nominativu jednine: *stô(l)*, *Kônj* „(brdo) Konj, Kom“, *Spās* „(brdo) Spas“ ...
- c) jednosložne imenice dugosilaznoga naglaska: *krīž*, *Knîn*, *pûž*, *nôž*, *bôr*, *smīj*, *stríc*, *dvôr*, *Rîm*, *krâlj*, *mîr*...
- d) dvosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska: *vřtić*, *mùzej*, *jàglac*, *màdrac*, *život*...
- e) dvosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska sa zanaglasnom duljinom u nominativu: *òrā*, *pòsā*, *kòtā*, *bìrō*, *bìdē*⁷⁵...
- f) dvosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska sa zanaglasnom duljinom: *bòrīć*, *kàfīć*, *mlādīć*, *jùnāk*, *mřgūd*, *jāblān*, *kròmpīr*, *đumbīr*, *tānjūr*, *kūsūr*, *pīnjūr*, *mīnjūr*, *bālōn*, *krètēn*, *débīl*, *Lòndōn*, *vòjnīk*, *jādnīk*, *ròštīlj*, *vidīk*, *rèdār*...
- g) dvosložne imenice dugouzlaznoga naglaska: *bázen*, *crnac*, *déblo*, *léglo*, *stáblo*, *góvno*, *víno*...
- h) trosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska na drugomu slogu: *idijot*...

⁷⁵ Kao i *prāse*, *jānje*, *tèle* temeljno jesu dvosložne.

- i) trosložne imenice kratkouzlaznoga naglasaka na drugomu slogu sa zanaglasnom duljinom: *režisēr, poglāvār, misijònār, ma'èstrāl, kapìtāl, Manitōl*⁷⁶, *Aspirīn*...
- j) trosložne imenice kratkosilaznoga naglasaka na posljednjemu slogu: *satelīt, magnetīt*...
- k) višesložne imenice dugosilaznoga naglasaka na posljednjemu slogu: *Klindamicīn*...
- l) višesložne imenice kratkouzlaznoga naglasaka na pretposljednemu slogu te sa zanaglasnom duljinom: *fotorepòrtēr, fotomòntēr*...

Imenice naglasnoga obrasca B razdvojene su u jedanaest poglavalja (crtica) kriterijem prevladavajućega naglasaka i prisutnosti zanaglasne duljine u pojedinomu obliku. Na prvi se pogled vidi da je oblika puno manje nego onih u naglasnomu obrascu A, no vrlo je mnogo inačnih oblika prema naglasnomu obrascu A u svakoj od navedenih crtica jer velik dio tendencija koji postoji u naglasnomu obrascu A može se primijetiti proučavajući naglasni obrazac B.

Pojedine imenice u skupini a) imaju naglaske u kosim padežima i prema n. obr. A, ovisno o zemljopisnomu razmještaju, oblikovnoj čestoti u mlađih govornika te prisutnosti u starijemu govornomu sloju, npr. G *māta, pāta* (: u *pātu*, L), *trīka* (: *trīkovi*, n.), *māka* (: *mākom*, I). Neke imenice nastale su prema vokalizmu i od naglasnoga obrasca C, npr. *kāt* (G *kāta*, n. (st.) *kátovi*), *plīk/plīk* (G *plīka*, n. *plīkovi*), no izgleda kako se sklonidbeno ne ponašaju kao imenice n. obr. C jer je prokliza u potpunosti izostala (*na kāt* uza st. i rij. *nā kāt; nā plīk*) te je utjecajan ostao samo vokalizam. Mnoge imenice u mlađih govornika danas primaju naglasak obrasca B, npr. *slōma* < *slōma*, *lōma* < *lōma* (*lōma*), između ostaloga i *rāta* < *rāta* (pri čem je u drugima dvjema i u starijih govornika izrazito raširen); obrnut postupak npr. jest u *pūž* – G *pūža* (< (*s*)*pūža*), *klūb* – G *klūba*⁷⁷ (< *klūba*) u skupini c) (koju dalje vidi). Neke imenice jesu navlastito u uporabi uska kruga dijalekatnih govornika razvile zasebita značenja, npr. genitivni oblici *rāka* (B) „rāka (životinje)“ – *rāka* (A) „rāka (bolesti)“⁷⁸, *rāta* (B) „rāta (1991.-1995.)“ – *rāta* (A) „rāta (npr. Drugoga svjetskoga rāta)“, *māka* (B) „māka (cvijeta, začina)“ – *Māka*⁷⁹ (A) „Māka (gostionice, današnje dolnjogradske Metropole)“, no takova je uporaba nenormirana

⁷⁶ Ime je lijeka za smirenje.

⁷⁷ Ova imenica jest (izim n. obr. C:) naglasnoga obrasca A: jer se nuzgredno i n. *klūbovi* javlja.

⁷⁸ To je rasprostranjena razdvojba, usp. (Mate Kapović – usmeno) i u Vrgorcu i u okolici. Donekle je u govornika koji naglasne likove često razlikuju i utjecaj pojedinih izraznih sveza (npr. najčešće i ponavljano *od rāka*) nazočan.

⁷⁹ I *Māka* u jednakoj mjeri ili češće. Genitivni oblik opće imenice *māka* (G) ima osobito značenje vonja, jaka mirisa biljke prema samoj biljci (G *māka*).

i većina je značenja nestalna vijeka (izim donekle u slučaju *ràka* – *ràka*, tj. imenice *rāk*). U skupini b) imenice *stō(l)* i *Spās* imaju kratke kose oblike (*stōla*, *Spāsa*; *stōlu*, *Spāsu*...), a imenica *Kōnj* (uz općeprošireno *Kōnj*) uslijed nova duljenja pred zvonačnikom može tipološki imati i duge kose oblike ((L) *na Kónju*)⁸⁰, iako imenica *Spās* zapravo jest imenica naglasnoga obrasca C⁸¹ (tj. C:) odnosno u ishodištu prema imenskomu (nadimskomu) ustroju te prema sklonidbi naglasnoga obrasca A jer se i kosi oblici (*ispod*) *Spāsa*, (*prema*) *Spāsu*, (*pokraj*) *Spāsa*, kao i nominativ *Spās* koriste, tako da ova skupina imenica predstavlja također raznorodnu kategoriju (kao u b) n. obr. A, v. na str. 13.-14.) koje su uglavnom nastajale duljenjem pred zvonačnikom, usp. *dōm*, *gřm* koji imaju genitive *dōma* i (češće) *gřma* uz *dōma* i *gřma*, te ih stoga valja zasebno u odnosu i na a) i na c) gledati⁸². Skupina c) izrazito je stabilna u odnosu na a) jer se sve imenice uredno uz promjenu kvalitete naglasaka sklanjaju (*Knîn* – *Knína*, *Rîm* – *Rîma*... – imenice koje označuju gradove stabilna su naglasaka n. obr. B uz rijetke iznimke kao što je npr. naglasno izmijenjeno prema n. obr. C (*iz*) *Rîma* / (*iz*) *Rîma* što je izvorno kakav oblik metatonije⁸³) i nije prebrojna: imenica *pût* ima oblike i prema n. obr. C (npr. *pûta*,

⁸⁰ Može biti i arhaizam, odnosno uneseno prema starijemu i vrlo nuzgrednu *Kôm* (ta je riječ npr. u okolici Kistanja toga brda naziv, no ondje je naglasak kratkosilazni u *Kòm*, a u okolnim selima i glasovna inačica *Kùm* nazočna je), a kosi oblici jesu prema sklonidbi opće imenice inače veoma rijetka naglasnoga lika *kōnj*.

⁸¹ Npr. u čestu (*Īdēmo*) *nā Spās*.

⁸² Genitivni oblik *dōma* vrlo je tipološki nuzgredan (prema autorovu isticanju zapravo je čut od govornika koji sociolingvistički i povijesno drže do izvangraskoga područja općine Vrpolje) i obično se odnosi na kakvu ustanovu (kao što je studentski dom), a i genitivni oblik *gřma* pomalo je kategoričan (odnosi se primjerice značenjski na veće zelene visinske naslage) tako da se dane imenice mogu promatrati i unutar skupina a) i c) odnosno temeljno n. obr. *b* i n. obr. *b*: (dodati je ovomu i nominativ *gřm*, danas osobito čest). I imenica *stōl* (donekle i *Spās* uslijed nove nominativne duljine te ponajprije zbog ustrojne sličnosti imenici *stōl*), koja je beziznimno dugoga korijena u nominativu jednine zapravo ima i proklizu (*Stāv' nā stō*. uz primjerice *Āi zā stōl!*; usp. i *ō(d) stō*, *pōd stō(l)*) te vrlo rijedak nominativ množine prema n. obr. C (*stōlovi*) s čega djeluje i kao izoliran primjerak n. obr. C (v. u 3.1.3.) i valja pretpostaviti da se nekoć tako većim dijelom sklanjala (dijalekatnopovijesno bi onda bila pripadnicom n. obr. C). Tako je cijela ova skupina zapravo različita podrijetla, ali uglavnom posuđuje oblike od skupine a) ili se ravna prema skupini c); po drukčijemu tumačenju (Mate Kapović – usmeno) prokliza (npr. u *zā stō(l)*) imenicu stavlja u suvremeni naglasni obrazac D (usp. o povijesnomu n. obr. *d* bilj. 70.) te bi se imala pripadnicom dijalekatnokninskoga naglasnoga obrasca D gledati, što je prema autorovu sudu za povijesne govorne mijene i za starije naraštaje govora vrijedno budući da je sinkronijski imenica, naglašavajući da se u uporabi ujedno noviji oblici *nā stō(l)*, *zā stō(l)*, *ū stō(l)*, *pōd stō(l)* uz inačice *nā stō(l)*, *zā stō(l)*, *ū stō(l)*, *pōd stō(l)* (duljina je ovdje najvjerojatnije fonetsko-fonološkom pojavom) koriste, većinom oblika naglasnoga obrasca B; vidi u 3.1.3. i glede razvitka naglasaka u množini.

⁸³ Odnosno riječ je o fakultativnu mijenjanju naglasnoga obrasca. Genitivni naglasak pri promjeni naglasnoga obrasca izvorno ne dopušta prenašanje na prednaglasnicu *iz* ili kakvu drugu (npr. prijedlog *od*) prednaglasnicu,

pùtevi/pùtovi) ali je u najnovijemu govoru zadržala sklonidbu prema n. obr. B (uza npr. čest izraz *òvogā pùta* te prednaglasno *nà pùt*)⁸⁴, dok je nekoliko imenica poopćilo sklonidbu u n. obr. C koja je ranije bila dijelom n. obr. B (*pùž* te npr. *trùd* uz primijetnu stariju razliku između *trúda* „težine, muke“ i *trûda* „porođajne tegobe“ – mn. oboje *trúdovi/trùdovi* uz rjeđe *trùdovi*)⁸⁵. U skupini d) nalaze se zanimljive i unekoliko rijetke imenice pomična naglasaka od kojih se samo *život* uvijek uz pokretan naglasak sklanja (N *život* – *živòta*, *živòtu*...) dok je naglasak u *jàglac* i *màdrac* pomičan glede nominativa (tj. kosi padeži često imaju početni naglasak u *jàglac* kategorijskoznačenjski češći – biljku znači – nego u *màdrac* s kojim je tvorbena povezano). Budući pak da je imenica *život* posuđenica⁸⁶ (kao uostalom i *màdrac*) te da je tvorena (dometkom *-ot*; kao *jàglac* ter *màdrac* dvosložnice na *-ac* vidi dalje u tekstu o skupini g)) rjeđe ima dugouzlazni naglasak u oblicima – *život*... (L) (*na*) *ž'vótu* (duljina je takova naglasaka u kosim oblicima naravno opisiva inim analogijama, npr. uporabom i drugih imenica istoga značenjskoga polja, npr. *na svítu(sv'jétu)*⁸⁷ te pojedinim padežnim oblicima kao i samo

nego je to kasnija naglasna promjena: usp. slično i u imenice *mîr* genitiv je *míra* i *mîra* dok je pak genitivna sveza *òd mîra* posve rijetka i po smislu nije u uporabi, a primjerice lokativni izraz kao *ù mîru (rád'ti)* veoma je rijedak i individualne je naravi.

⁸⁴ Tako je npr. i imenici *mîr* (*Nêmām mîra òd nj'ga.*) koja se ranije jedno vrijeme u tomu liku koristila.

⁸⁵ Ta je imenica izvorno pripadala n. obr. d (prema Kapović 2010: 76), usp. stir. *tromm* „jak“ (~ prasl. *trǫ-dъ). Zato su uzlazni naglasci mogli biti stari u govoru, usp. npr. oblik *trùdovi* u govoru starijih govornika oživljen je na račun novijega *trúdovi* uz koji se još uvijek koristi, dok je inačni i također star naglasak *trùdovi* analoškim duljenjem prema *trúdovi* proizveo dugosilazni naglasak u *trùdovi* („porođajne tegobe“ – nak. nap.) koji se u potpunosti sklanja prema n. obr. A (A:). V. i u 3.1.3.

⁸⁶ Pod kakvim je utjecajem zamijenila staru imenicu *žíce* koja se danas knjižnom riječju odnosno imenicom doima, odnosno nije niukoliko narodnom niti je proširena.

⁸⁷ Donekle je neobjašnjeno i isticanjem očita analoškoga duljenja iz nominativa pod utjecajem vrsta riječi tvorbenoga stabla (primjerice pridjeva *živ*, glagola *živ'ti*, imenice *živo*) ali i pod utjecajem zvonačnika /v/, utjecaja duljenja pred zvonačnikom: [*živ^ot*] > [*ží:v^ot*]. Posrijedi je očito duljenje u stanci ([*ž'vòt^u*] > [*ž'vót^u*]) i dijelom je sjevernodalmatinskih štokavskih (tzv. kanovačkih) duljenja u riječima što još nije sustavno istraženo.

Dugi uzlazni naglasak javlja se (analoškim duljenjem pred zvonačnikom, tj. pred *-gl-* odnosno *-dr-*) i u *jàglac* te u *mádrac*: u kosim padežima *jagláca* (usp. i l. (*po*) *jaglác'ma*), *madráca* kao nuzgredna pojava u govoru može se također objasniti duljenjem u stanci, pri čem je konkretno ovdje uzet genitivni primjer, tj. primjeri gdje je posrijedi i samoglasničko glasovno razjednačivanje ([*ǣ...^a*] > [*ā...^a*]), a tvorbena-analoški najbolje se može opisati bliskosti oblicima na *-āk-* (d./l./i. *-āc-ⁱma* uzrokom bi bio duljine u jednini pri *-āca*), dakle može se i tako gledati dijelom sustava naglasnoga obrasca B.

Imenice dometka *-ac* prema Mati Kapoviću (usmeno) koje su ovdje primjerom brojnije mogle bi biti glasovno analoške prema imenicama gdje je naglasak uvjetovan kao u *lòvac*, (st.) *nóvac*, međutim takovo je gledište opravdano u razmjerno nove posuđenice *mádrac*, no nije sigurno i u *jàglac* koji se – izim toga što postojanje inoga

genitivnomnožinsko *živótā*). Imenice poput *vṛtić* (kao od navedenih i imenica *mùzej* s inačicom *múzej* kao u g) te s najproširenijim *mùzēj*) nove su jer su prilagađane od oblika sa zanaglasnom duljinom ili su ih djelomice potisnule (*vṛtić*; usp. *kāṭṭīć*), a koji su još uvijek prošireni, no nisu razvile novu naglasnu sklonidbu⁸⁸ unutar n. obr. B. Prema čestoti pomičnosti naglasaka puno su češće imenice koje su u skupini f) pobrojene: pače su te najčešće imenice ovoga naglasnoga obrasca u govoru i bilo bi izvan predstojeće raščlambe zanimljivo istražiti koliko se razmjerno često rabe. Dio imenica skupine g) dijelom je bogatstva mjesnoga govora⁸⁹ i malo šire skupine govora jer je naglasak nekih imenica upravo takav zabilježen, npr. *jāblān*, koji u načelu pripada n. obr. A te u starini n. obr. C (što osobito na str. 38. i 50. u potpoglavlju 3.1.3. vidi) – usp. i npr. *Pàrīz* i inodijalekatno npr. *Pàriz*⁹⁰, *Lòndōn* prema inodijalekatnu *Lòndōn*⁹¹ itd. U općenitoj sklonidbi ove skupine valja pak primijetiti važno obilježje, a to je kraćenje naglašenoga sloga kosih padeža koje je posve prošireno u posuđenih imenica skupine e): naime kako su skoro svi oblici ove sklonidbe izim nominativa (koji je slogovno kraći) istoga mjesta naglasaka naročito stariji govornici raščlanjivanoga mjesnoga govora nuzgredno djelomično fonetski krate dugi naglasak kosih padeža pojedinih imenica (npr. a. *minjùre/minjùre*, G *Paríza/Paríza*⁹²) ili ga potpuno⁹³ ((d.) (*īsti*) *pinjùrom*, (za) *volànom*) krate. Kraćenje se javlja i u imenica skupine e), o kojima je više riječi u nastavku teksta.

naziva te biljke u govoru nije istraženo niti je dosle zabilježeno – tako opravdavati, nego bi se moglo s pravom tvrditi kako je posrijedi naknadno analoško duljenje pred zvonačnikom tim više što se pri izgovoru te imenice u nekih starijih govornika jedrenik [g] pomalo gubi (izg. [já:⁸lac]) te se naglasak pomalo nepravilno dulji u doticaju sa zvonačnikom [l].

⁸⁸ Vidi i bilješku 87. Sklonidba u genitivu *vṛtića* prema nominativu (*vṛtić*) nedvojbeno je posljedica objašnjenih duljenja u različitim okružjima unutar riječi jer inače ne bi se provodila (dometak -*ṭī* tu je dakle ostao dug dočim je u nominativu u starinačkoga stanovništva i kratak a u novijega uglavnom posvuda dug – usp. o trajanju toga nastavka u Kapović 2015: 191), a nije objašnjiva novim primjerima kao *displēj* – G *displēja* (uz *displeja*) – jer su novi, rijetki su i sklonidbeno stoga nisu opći. Metodološki je skupina u kojoj se ova imenica ubrojila naknadno dopunjena gornjim primjerom te vidi dalje u tekstu o oblicima sa zanaglasnim duljinama te u bilješci 93. o potvrdi obrnutoga jezičnoga postupka, naime kraćenja dugouzlaznoga naglasaka.

⁸⁹ Autorovim isticanjem ne govori se o govoru grada Knina nego se općenito sudi, usp. gore u tekstu i u nastavku.

⁹⁰ Zabilježeno je u dijela starijih govornika, a još stariji oblik je i *Pàriz*, a taj je pak oblik moguće još naći primjerice i u govoru doseljenika iz kistanjske okolice.

⁹¹ Npr. u govornika iz sinjske okolice ili iz širokobriješke općine u Bosni i Hercegovini.

⁹² Znak ' ovdje označuje kraćeni dugouzlazni naglasak.

⁹³ Potpuno kraćenje izrazito je rijetko i uvijek se zapravo u određenim glasovnim okolišima javlja. U primjerima koji u tekstu slijede nije uvijek jasno je li riječ o fonološkomu ili analoškomu kraćenju (usp. npr. (u) *Londònu*), no kako u govoru koji se opisuje nisu autoru izravno dostupni, neće biti predmetom raščlambe. Različita kraćenja ili

Imenice *òrā*, *kòtā* (i nevokalizirano *kòtāl*), *pòsā* (u starijem govoru još npr. *gròtā* „grotlo, velika posuda“, *stábā* „stablo, drvo, deblo“ te analoški npr. novije *débā* „deblo, stablo“) te sve uz fonetski analoške i ujedno fonološki inovativne oblike *órā*, *kótā*, *pósā* (te *grótā*) posebne su po skoro potpunoj (osim u *kòtā(I)*) otvorenosti nenaglašenoga sloga sa zanaglasnom duljinom te po gubljenju te (zanaglasne) duljine (kao i duljine naglašenoga sloga donekle u *pósā*, *kótā*, *grótā*) u kosim padežima – valja spomenuti i imenicu *vřtā*⁹⁴ koja očituje samo prvu promjenu (G *vřta*) – a po sklonidbi se u govoru očituje težnja za slijeđenjem naglasnoga obrasca A (uz vokative *pòslu/pòslu*, *órlu/òrlu/òrle(/órle)*, *kòtlu/kòtle/kòtlu(/kòtle)* gdje su oblici s uzlaznim naglascima prosječno – osim u imenice *òrā/órā* – rjeđi⁹⁵) kao i u dvosložnih imenica dugouzlaznoga naglasaka u 3.1.1. Oblici genitiva množine tih imenica imaju češći ujednačeni lik (*póslōvā/pòslōvā/pòslōvā/póslā/pôslā* (zatim *pósālā/pôsālā*), *órl(ōv)ā/òrl(ōv)ā*, ali ipak češće *kòtlōvā* od *kótlōvā* (no *kótlā* prije *kòtlā*) te u imenica korijenski duga naglasaka *stábālā* (uz izražajno i razmjerno često *stábālā*⁹⁶), *débālā*) za razliku od genitiva množine imenica

kraćeni sklonidbeni oblici nazočni su u nekim čestim izrazima, npr. u jednosložnih imenica *kr^epávatⁱ od smíja* (*smíja*), ali onda se ti oblici mogu gledati i unutar posebnoga sklonidbenoga obrasca (n. obr. B), tj. onoga imenice *stól* (b)) ili onomu imenice *bìrō* odnosno (prema otvorenosti dočetka) imenice *òrā* (e)).

⁹⁴ I *vřtā*: oblik dugoga naglasaka rjeđi je nego npr. u još starijemu (i inačnomu) *pósā* (npr. *běz pósla*) jer je posrijedi duljenje slogotvornoga [r] što dovodi do načelna supostojanja oblika *vřtā* i *vřtā* (usp. i *vřt* uz *vřt*, no taj je oblik po autorovu sudu u govoru vrlo star. Imenica *vřt* u n. obr. B prešla je iz n. obr. C koji je prije bio češći (usp. *iz vřta*, *prěma v^(ř)tu*).

⁹⁵ I sociolingvističke prilike idu u prilog npr. vokativu *órlu*. U imenica *kòtā/kótā*, *gròtā/grótā* te posve rijetko u *vřtā* (usp. i rijetko *vřtā* u pojedinim govornika) te u *pòsā/pósā* (širokom je rasprostranjenošću posvjedočeno i npr. u kajk. (Međimurje) *pōsel* i u slav. dij. štok. *pósō* te se tradicionalno u literaturi – glede prvoga primjera usp. Ivić 1982: 183 – kanovačkim duljenjem usred naglasnoga povlačenja tumači) može se čuti i kratkosilazni ili dugosilazni naglasak u kojemu kosomu padežu izim vokativa jednine ter genitiva množine, npr. (G) *kòtla/kòtla*, (I) *gròtlom/gròtlom*, (a.) *vřte(vřte)*, (i.) *pòsl(ov)ⁱma/pòsl(ov)ⁱma*. Oblik je rijetko zamijećen i u imenice *òrā/órā* (npr. (G) *òrla* u *Gòrⁱ òrla*. „Eno orla.“) a riječ je o svojevrsnu utjecaju oblika naglasnoga obrasca A koji imaju čeonu kratkosilazni naglasak, no na temelju današnje uporabe imenica *kòtā* uza *gròtlo* koja je srednjega roda može se tumačiti u prvim dvama primjerima doticajnom naglasnom mijenom uslijed miješanja sklonidbi dočim je u imenice *vřtā* možda analoški prema imenici *vřt* ili pak kojoj drugoj imenici budući da je ista uglavnoma naglasnoga obrasca B, a u imenice *pòsā* riječ je možda o širenju oblika silaznih naglasaka u množini po uzoru na oblike kao *lāncima* (o tomu vidi u nastavku teksta), no zaključno pri imenici *òrā* može biti govora o staroj, danas očitij fakultativnoj naglasnoj smjeni koja je posvjedočena u imenica muškoga roda u kosim oblicima ispred tvorbenih nastavaka koji imaju takozvano nepostojano *a* (vidi dalje u bilj. 108.).

⁹⁶ Fonološkoj jednadžbi (*stábālā* > *stábālā*) uz ostale oblike ove imenice pomogli su i oblici imenice srednjega roda (*stáblo*). Danas je genitiv množine obično *stabālā* prema n. obr. C prema toj imenici koja zapravo tomu naglasnomu obrascu ne pripada zbog inovativnosti toga padežnoga oblika unutar sklonidbe (čini se kako se

naglasnoga obrasca A koji su općenito češći u etimološkomu, izvornomu liku (vidi i u 3.2.2. usporedbu). Imenice *bīdē*, *bīrō* te rjeđe *sākō* imaju kao i raščlanjene imenice duge oblike (*bīrō*, *bīdē*, *sākō*⁹⁷) nastale duljenjem samoglasnika u otvorenu slogu, ali i rijetku sklonidbu s početnim naglaskom uz kraćenje drugoga sloga⁹⁸ (*bīdē/bīrō/sākō*, *bīdea/bīroa/sākoa*, *bīdeu/bīrou/sākou...*), što je prema raščlambi imenica u 3.1.1. (v. str. 13.-15.) nestabilna sklonidba te se obično odvija prema n. obr. B uz jednako često ili pretežito kraćenje naglasaka pred samoglasnikom (ili starijim odnosno nametnutim fakultativnim -j-): G *bīdē(j)a/bīdē(j)a*, *bīrō(j)a/bīrō(j)a*, *sākō(j)a/sākō(j)a*, ... I *bīdē(j)om/bīdē(j)om*, *bīrō(j)om/bīrō(j)om*, *sākō(j)om/sākō(j)om*^{99/100}, g. *bīdē(j)ā/bīdē(j)ā*, *bīrō(j)ā/bīrō(j)ā*, *sākō(j)ā/sākō(j)ā*¹⁰¹. Moguće

naglasak povijesno selio na novonastalo „nepostojano a“); značenjski je i prema g. *drīvā*), a pojavljuje se i *stābālā* uz razmjerno rjeđe starinsko *stābālā* (pokradbom od izgovornoga *stābālā* – usp. u višesložnim riječima tipološki primjer (individualne naravi) različitih duljenja *Hércēgōvācā* – *Hércēgovācā* gdje su oba primjera analoški nastala, a sve prema fakultativnomu (i tipološki u svakomu jezičnomu pogledu rijetku) *Hércēgōvācā* gdje je uz duljenje samoglasnika -ō- nazočna pojava nastanka duga sloga između dvaju dugih otvorenih slogova: *Hércēgōvācā* > *Hércēgōvācā* (vidi u 3.3.1. o drugim primjerima među višesložnicama) uz možebitan utjecaj imenice *hércēg* (usp. i oblik(e) *Hércēgōvācā/Hércēgovācā* bez duljenja pred zvonačnikom).

⁹⁷ S obzirom na značenje – uz kriterij čestote u tekstu spomenut – moglo bi se tvrditi da je ovo provincijalizam.

⁹⁸ Nakon pokradbe ostaje fonetski poludug zbog samoglasnika koji slijedi: ovo nije posve stara sklonidba jer se smjenjuje s proširenijom (i prema oblicima novijom) sklonidbom *bīdē(j)/bīdē(j)* – *bīdeja/bīdeja/bīdēja/bīdēja*, gdje se javljaju i kratki i dugi oblici (drugi oblici sklanjaju se kao *ālārm*, ali samo u jednini – usp. i za tu imenicu u množini muke s g. *ālārmā* uz individualno *ālārāmā*, dok je g. *bīdējā* uz *bīdējā* prema n. obr. C (o čemu pak u bilj. 174. vidi). Zanimljivo je spomenuti da imenica *ālārm*, koja se uspoređuje, ima i naglasak *ālārm* te u inodijalekatnih govornika npr. *alarm* (uz *alarm*) kao što i imenica *bīdē/bīdē* ima i inačni naglasak *bīdē* (s kosim oblicima često bez zanaglasne duljine; vidi u nastavku), a budući da je imenica posuđenica te da se razmjerno često donedavno rabila ima i oblike bez duljine (*bīde/bīde* uz vrlo često *bīde* (npr. u Kninskom Polju), ali i razmjerno rijetko *bīde*), što naravno i za ostatak imenica vrijedi (v. više u nastavku teksta).

⁹⁹ Instrumental je uglavnom nastavka -om (npr. *tvorcom*, *nožom*), ali svi ovi oblici mogu imati i oblike na -em.

¹⁰⁰ U nekima od ovih oblika na ćutilnoj razini -j- može neobično zvučati.

¹⁰¹ Prema Mati Kapoviću ovakovo se kraćenje poglavito još pojavljuje u nekih posuđenica kao što je *fōrnēt* (uz običnije *fōrnet*, nuzgredno i *fōrnet*), *kōrnēt* (uz običnije *kōrnet*, nuzgredno i *kōrnet*) pa i *tāblēt* „prijenosni sučeljni zaslon, tablet“ (uz običnije *tāblet* te *tāblet*) – primjerice genitiva *kornēta* uz proširenije *kornēta* – no rjeđom je pojavom nego što je u tekstu prikazani oblici pokazuju jer su u njima dva samoglasnika u doticaju u kosim oblicima. Primjeri su usklađeni s kninskogovornim naglašivanjem, a posrijedi bi moglo biti riječi o širenju oprjeke po duljini u složenim imenicama u predzavršnomu slogu kosih padeža u usporedbi s nominativom te akuzativom i vokativom pod utjecajem jednosložnih imenica naglasnoga obrasca B (kao što je *stōl* – *stōla*) te dvosložnih imenica naglasnoga obrasca A (kao *jāstōg* – *jāstoga* koja u kninskomu govoru uglavnom ima ujednačenu sklonidbu), a slična se pojava može zamijetiti i u nekih imenica naglasnoga obrasca C, usp. nuzgredno

je unutar sklonidbe vidjeti i dugosilazni naglasak u nominativu (*bidê, birô, sakô*)¹⁰² i u cijeloj sklonidbi, ali zbog različitih oblika raščlanjuje se u okviru skupine k) u surječju ostatka imenskih skupina (h), i), j) i l)), od čega osobito skupina i) i j).

U potpoglavlju 3.1.1. obrađene su dvosložne imenice dugouzlaznoga naglasaka različitih značenjskih okvira ((*h*)*rîpac* – knjiž. tvorenica u značenju glasna trzaja, *gléžanj* – dio noge (stopala) koji se svija, *Dínko* – (osobno) ime na dometak -*ko*, odmilica) te djelomično čestom uporabom oblikovane sklonidbe (*dído, bále*). Prema naglasnomu obrascu B sklanja se pak mnoštvo čestih narječnih i govornih tvorbi od kojih je izdvojeno nekoliko počestih (*crnac, léglo, déblo*) uz pomalo obilježen i stariji naglasak (*bázen*¹⁰³, usp. *múzej*) te nekoliko ponajčešćih (*stáblo, góvno, víno*). Pri početku odmah je reći da od dvosložnih tvorbi dometkom -*ac* i -*ak* većina jest naglasnoga obrasca B (odn. B: – iznimke jesu donekle *živac/žlvac* i npr. *mòmak/mómak* koje su (i) u n. obr. C:, odnosno miješana su naglasna obrasca B:-C:), npr. prezimena¹⁰⁴ (*Čúljak*), pojedine dijalekatne tvorbe (*m්රmak* „vrtni crv“), česte imenice (*rúćak*¹⁰⁵) te različite imenice različita podrijetla ((*h*)*řćak*¹⁰⁶, *létak, lóvac, kúpac*). Osobitost tih imenica dugoga naglasaka (koji se povremeno krati, npr. *lòvac, kùpac* (i *kúpac*, v. str. 24.), (*h*)*řćak, gòvno* (i *gòvno*)) jest izrazito čuvanje dugosilaznoga (ili kratkosilaznoga) naglasaka u genitivu množine – *cřnācā* (i malo rj. *cřnācā*; *cřnācā* je pomalo prenaplašeno i obilježeno, ali u ove se imenice kao analoški oblik javlja), *lòvācā* (uz dosta rijetko, ali fonološki starije *lòvācā*; *lòvācā* se smjenbeno javlja, iako je pomalo zastarjelo), (*h*)*řćākā* ((*h*)*řćākā* te ovisno o govorniku (*h*)*řćākā* i (*h*)*řćākā* tj. prema (*h*)*řćak*), *gòvānā* (češće je *gòvānā* te je vrlo rijetko *gòvānā*), *bāzēnā* (što je fonološki očekivano, ali prema autorovu sudu češće je *bāzēnā* te dosta od toga rjeđe *bāzēnā*)¹⁰⁷ ali često je *vīnā* (*vīnā* je sklonidbenom inačicom), *dēblā* (*dēblā* je rjeđe

kòřjēn/kòřīn – G *kòřjena/kòřīna* uza češće *kòřjēna/kòřīna* s čeonim naglaskom u obama oblicima kao i u imenica n. obr. A (a vidi i bilj. 87. glede sklonidbe imenica *jàglac* te *màdrac*).

¹⁰² Sve češće – raznim analogijama, utjecajem brojnijih idioma, književnošću (literaturom) i moću odnosno prestižem – i *bidē, birô, sakô*, gdje je *bidē* prošireno, *birô* rijetko a *sakô* raritetno.

¹⁰³ Riječ je o produljivanju samoglasnika u otvorenu slogu ili – budući da je prvi dio riječi podudaran korijenima riječi kao što su *bāza* „temelj, podloga, utočište“ te *bāzati* „šetati, hodati“ – analoški uz kakovo kompenzatorno duljenje ([bāzēn] > [bā:zēn] / [bāzēn]).

¹⁰⁴ Uzamši tradicionalno, odnosno pripadnosno oslovljavanje kao jedan od kriterija.

¹⁰⁵ Ovisno o govorniku može biti n. obr. A: ili n. obr. B: jer je prema autorovu sudu potpuno presudno tko kako vokativ izgovara (*rúćku* (A) ili *rūćku* (B) – u obama slučajima rabljen je izvorno naglašeni nastavak -*ü*), ali ovdje se razvršćuje kao B zbog izrazite čestote i sklonosti upravo tomu dvojnomu liku.

¹⁰⁶ V (*h*)*řćku* ili (*h*)*řć^(c)e* ((*h*)*řćku*; (pomalo neobično i posve rijetko) (*h*)*řć^(c)e*).

¹⁰⁷ Imenica je danas najčešća i općepoširena kao *bāzēn* s genitivom množine *bāzēnā* utjecajem n. obr. c.

ali se može uvjetno tumačiti čestim budućim oblikom dviju imenica – *déblo* ter *débā*) te *stabālā* (što je nedvojbeno utjecaj drugih govora na sinkronijskoj razini, odnosno i standardnoga govora jer je to u načelu jedina imenica duga korijena i dometkom *-lo* koja tvori oblike prema n. obr. C:¹⁰⁸ premda mu po sklonidbi ne pripada¹⁰⁹ – usp. rjeđe *stábālā* i *stābālā* v. gore), dakle gdje se po svemu sudeći utjecaj naglasnoga obrasca C očituje – imenica *déblo* u načelu nije, ali može kao inačni leksem uza *stáblo* tako sklanjana biti; dok u množini mogu imati dugosilazne naglaske, usp. *nôvci*¹¹⁰, *kûpci* (posvjedočeno je i *kûpci*), *lônci*, *lânci* (uz puno češće i općeprošireno *lânci*)¹¹¹; od navedenih primjera i fakultativno *mřmci*¹¹² (*mřmci*) te jako rijetko (*h*)*řčci*/(*h*)*řčki*, što je vjerojatno nastalo utjecajem n. obr. *c*¹¹³. Od imenica srednjega roda prema načelu živosti i zbirnosti i imenica *gôvna*¹¹⁴ bilježi dugosilazni naglasak (usp. i *gôvna*), pri čem je dijelom i tvorba imala ulogu (dometkom *-na*, kojim tvorene imenice imaju načelnu duljinu

¹⁰⁸ Nužno je navesti i starije te još uvijek nuzgredne naglasne likove koji su takovoj prilagodbi pripomogli, npr. *kotālā* (usp. imenicu srednjega roda staroga naglasnoga obrasca C – *kōlo* – danas uglavnom naglasnoga obrasca A te npr. imenicu *kôtāč* naglasnoga obrasca B: od toga korijena, tj. korijena *ko(t)-*), *grotālā* pa i *posālā*, a i *sre(d)stāvā/sri(d)stāvā*. Te imenice unatoč tomu što su prema korijenskomu samoglasniku podrijetlom kratke (tj. praie. *o (i *e) > bsl. i prasl. *a (i *e) > općesl. (i (kas.) prasl.) *o (i *e) > hrv. o (i e)) zbog glasovnoustrojbenih okolnosti bivaju sklanjane prema naglasnomu obrascu B pri čem su se pojedini oblici naknadno prema n. obr. *c* razvili (v. bilj. 96.). Isto se tako u navedenih imenica katkada javlja i sklonidba prema naglasku toga korijena uslijed fonološkoga jednačenja naglasnoga mjesta, npr. *kōtla*, *grōtlu* (pa i u imenici *ōrā* (*ōrā*) – *ōrla*, usp. i naziv mjesta *Órlić* s posvjedočenim naglaskom *Órlić*), ali to je jako nuzgredno i rijetko te je prilično neravnomjerno prošireno i samo bi se moglo reći da je izgledno da je u isto vrijeme o fonološkomu arhaizmu riječ (usp. npr. splitskootočno *otāc* – G *ōca* (prema Kapović 2015: 587; vidi i bilješku 95.).

¹⁰⁹ Usp. bilj. 39.

¹¹⁰ Izrazito novo jest *nóvci* (prema n. obr. A), ali genitiv množine je u načelu *nōvācā*.

¹¹¹ I često *lētci*. Genitiv množine obično je *lētākā* uz nuzgredno *lētākā*, ali i *lētākā*, a čest je i nominativ jednine *lētak*.

¹¹² Usp. i *křmci* „prasci, svinje“.

¹¹³ Naglasnim je obrascem *c* očito nastao i izrazito singularni nominativ množine *stōlovi*: naime, on je kategoričan jer se može dovesti u svezu s naglaskom u npr. *lōnci* kao dijelom pokućstva (u gospodarskomu smislu i s onime u *nôvci*) premda nije sigurno kad se pojavio, ali vidi se starim oblikom množine. Stoga je imenica *stōl* ipak u jednini bila oblika naglasnoga obrasca B, a ne C kako se ranije (u bilj. 82.) tvrdilo, ali je metodološki prema vlastitu isticanju ispravno pretpostaviti tendenciju fonološke naglasne smjene u kosim padežima (*stōla* – *stōla*, *stōlu* – *stōlu*...) nazočnom ili, ako se i potvrdi, mogućom.

¹¹⁴ Od imenica srednjega roda i *ūgla* se pojaviti može, no to je rijetko (stariji oblik u nominativu jednine jest *núgā* s nominativom množine obično *núgl(ov)i*). Valjalo bi pretpostaviti skriveni utjecaj fakultativne sklonidbe prema n. obr. C: u jednini. Usp. i prethodnu bilješku.

te znače kakvo zamjensko biće (što u prenesenu smislu *govno* također znači), usp. *sèstrična*, *králjěvna*)¹¹⁵.

U skupini h) može se objašnjavati pomalo miješan primjer imenice *idìjot* koja u kosim padežima u suvremenom govoru većinom glasi *idijòta* (rijetko i *idijòta*, što je i starinska osobitost). Ova je imenica inače zanimljiva jer može biti različito prilagođana, usp. prema n. obr. A *idijòt* te *idìjot* (G *idìjota* ¹¹⁶) ali i *idijòt* (miješane sklonidbe: *idijòta/idijòta*, *idijòtu/idijòtu...*, *idijòte/idijòte* ¹¹⁷) itd. U većini kosih padeža ipak naglasni lik *idìjot*–prevladava (naročito u jednini te npr. u d./l./i. (*s*) *idìjot'ima*), ali naglasni lik *idijòt*–, koji se samo ili većinom u kosim padežima i javlja, npr. u vokativu (*idijòte*) dolazi te je u množini u genitivu (*idijòtā* uz različite uporabne likove kao što su (povijesno i prema n. obr. a i prema n. obr. b) *idijòtā* te *idijòtā*) čest, gdje se dulji. Budući da je imenica jednim primjerom i u sklonidbi može biti miješanih naglasaka, prema autorovu isticanju rijedak uskoposvjedočen naglasni lik također se javlja, a to je u *idìjot*, po tomu zanimljiv što je u njemu očitovana naglasna pokretnost prema samu početku (tj. u n. obr. B naglasak se može micati po cijeloj imenici), a ima genitiv u načelu *idijòta*, ali i *idijota*, što predstavlja utvrđivanje naglasnoga mjesta prema nominativu i stalan naglasak naglasnoga obrasca B ¹¹⁸. Takav se naglasak može nuzgredno i u većinom trosložnim imenicama skupine i) očitovati, npr. u *kāp'tāl* „imutak, temelj“ (rijetko je i *kāp'tal*, *kāpital*, usp. i toponim *Kāp'tūl*), *rēžisēr* (i *rēžiser* primjerice prema *dīrektōr*), *Mān'tōl* (gdje je prema autorovu sudu očito jednačivanje prema drugim leksičkim osnovama), a javlja se i – usp. i na str. 20. – u imenica skupine j), npr. *sātelit*, *māagnetit* uz rijetko inačno *sātelīt*, *māagnetīt* (vidi

¹¹⁵ Duljenje pred zvučnikom glavnim je uzrokom duljine naglasaka. *Góvno* ima donekle analošku uporabu, usp. i *mārva*, *stōka* te *prāsād*, *pāščād*.

¹¹⁶ Iste ili bliske riječi pri usporedbi različitih naglasnih obrazaca i sklonidbi imaju različit izričaj, odnosno fonetiku, usp. npr. *id'jòta*, *idìj'ota*, *id'j'ota*, *id'j'ota/idìj'eta* (n. obr. A – oblici produljena naglasaka mogu biti objašnjeni i kao prilagođenice prema n. obr. B, tj. *id'j'ota/idìj'ota* < *[idìj'ò'ta], tj. produljivanjem naglasaka ispred zvučnika, pri čem se fonetski udar na susljednomu samoglasniku upija i tako glasovno oslabljuje), (*idìjot* – V *idijòta*, n. obr. B ili barem miješane sklonidbe), *id'jòta*, *idjòta* (uvjetno n. obr. C, ali i n. obr. A – v. 3.1.3.) itd.

¹¹⁷ U susjednim idiomima u gradu Kninu javljaju se i prema ovomu stanju oblici *idijòt* – G *idijòta* (što je preko n. obr. B bilo opet ušlo u n. obr. A), odnosno *idijòt* – G *idijòta* prema n. obr. B (prema usustavljenom drugomu dugomu slogu u toj imenici). U govornika koji prvu sklonidbu čine javlja se i oblik *idijòt* s genitivom *idijòta* te malo starijim *idijòta*, koji prema razdiobi naglasaka primjeru u tekstu priliči, ali su likovi prema n. obr. B puno dosljednije i novijim naglasnim prilagodbama oblikovani.

¹¹⁸ Usp. na str. 17. primjer *ārguměnt* (obično G *arguměnta*, ali i (novije) *arguměnta*), ali on prema ovomu prikazu ima dugonaglašen oblik, tj. naglasnoga je obrasca B: .

dalje)¹¹⁹ – te uslijed rjeđe pojavnosti u skupini k), npr. *Klîndam'cîn/Klîndam'cîn* (uz malo rjeđe oblike bez zanaglasne duljine). Izgleda da je to ista pojava djelomične sinkronijske pretvorbe imenica naglasnoga obrasca B unutar naglasnoga obrasca A (usp. naglasne težnje i u *gûz'čār* – G *guz'čāra*, D *guzičāru*¹²⁰) te da je prema oblikovnomu ustroju podudarna onoj npr. u imenici *jûnāk* (od *jûnāk*) koja se u gradu Kninu prema autorovoj opasci u jednomu doseljeničkomu govoru javlja, a da joj je – utoliko što se promjenom mjesta naglasaka sklonidba također i prema naglasnomu obrascu A obavlja – analoškom naglasna promjena kratkosilaznoga naglasaka u kratkouzlazni, usp. *jāblān*¹²¹ < *jāblān* (izvorno n. obr. C), *mînūt* < **minūt* (i *sêkûnd* < **sekûnd*, usp. i *Tribûnj* < *(*)Tribûnj*).

Imenice poput *misijônār*, *režisēr*, *kapîtāl* te *Manîtōl* unutar naglasnoga obrasca B predočuju raznovrsnost tvorbenih nastavaka od kojih su poneki rijetki *-(i)tōl* ter manje *-(i)tāl*; vidi dalje) premda je više tvorbenih nastavaka u češćim dvosložnim imenicama (npr. *Pār-īz*, *Lōnd-ōn*) ali oni, izgleda, govornicima nisu raspoznatljivi. Neke od navedenih imenica udomaćile su se i sklonidbom prema naglasnomu obrascu A, no ona – što se iz uporabnoga surječja vidjeti može – jest veoma rijetka, a najčešća takva imenica od navedenih jest *rēžisēr* (ter dokinućem inačica posljednjega sloga novo *rēžisēr*) uz to što sve navedene imenice takove likove imaju (npr. dosta uporabom rijetka imenica *mīšijonār*¹²² takav je naglasak povijesno primila), a neke, kao *Aspîrîn*, mogu imati i naglasak na posljednjemu mjestu, tj. na nastavku u *Aspîrîn* (G *Aspîrina*, rijetko i *Aspîrina*: također gore vidi) što se onda naglasnomu obrascu B skoro uvijek prilagođuje (kosi oblici poput I *Aspîrînom* posve su nuzgredni), no pojavu oblikovne naravi koja se tiče trenutnoga sastava imenica i koja je češća od obiju prethodno razloženih pojava valja posebno istaknuti, a to je da se u određenim imenicama naglasak pred zanaglasnom duljinom dulji, usp. često *kapîtāl*, *režisēr*, *Aspîrîn* spram recimo staru toponimu

¹¹⁹ Česti su im tromi naglasci, npr. *sātelīt*.

¹²⁰ Valja reći da se ovom sklonidbom zanaglasna duljina dometka *-ār* očuvala (usp. pak *automehān'čār* gdje, u sklonidbu ne ulazeći, kraćina može biti i tvorbeno uzrokovana, tj. *-(n)ičār* prema *-(n)ičān*, *-(n)ičnī*) jer se ovakove imenice mogu i u najnovijemu govoru pomična naglasaka sklanjati, premda je rijetkost.

¹²¹ Ova imenica može se u dijela izvornih govornika i prema n. obr. B sklanjati (G *jablāna*, D *jablānu*, A *jāblān/jablāna*...) dok je sklonidba imenica u nastavku nuzgredna, ali pokazuje kako je mjesto naglasaka bilo određeno i – što je najvažnije i zbog čega dvije naglasne promjene nisu u morfosintaksi povezane – što su imenice toga naglasaka (izvorno neoakuta (˘), usp. (inogov.) *minūt* < **minūt*, vrlo vjerojatno i (gov. šib. otoka) *Tribûnj* < **Tribûnj*, dakle i ishodom izvornoga duljenja pred zvonačnikom) najvećim dijelom sklanjale prema n. obr. *b* (tj. *b*:).

¹²² Stalne je naglasne duljine kao u *sīn'čār*, *stān's'čār*, *pēkār* iako ju može dijelom pokratiti ili vrlo rijetko potpuno izgubiti.

Kàpⁱtùl koji to nema (vidi gore; pojavljuje se i *Kâp⁽ⁱ⁾tùl*, a imenica inače ima prenesen naglasak na početni slog što je nuzgredna pojava koja je pomalo pokrajinskom (regionalnom) i bila je unekoliko starija u govoru starijih i prethodnih naraštaja. Ostaje na koncu to istaknuti da pobrojane imenice imaju stalno naglašen pretposljednji slog te zanaglasnu duljinu u posljednjemu, dok su npr. imenice u skupini j) najčešće u (dijelom) analoškim likovima kratkouzlaznim naglaskom naglašena pretposljednje sloga te kračine u posljednjemu slogu, usp. *satèlit*, *magnètít* (te od primjera u 3.1.1. *dinàmit*). Nominativni likovi ostali su pritom česti, no sklonidba je dijelom u novijemu govoru promijenjena u onu naglasnoga obrasca *b*: (G *satelíta*, *magnetíta*)¹²³ uz raširenu stariju sklonidbu kakovu i mnogi susjedni govori posjeduju te i uz uvjetno rečeno najstariju sklonidbu (*satelít*, *satelíta*, *satelítu*...) ¹²⁴. Imenice skupine k) nuzgredno se pojavljuju i uopće nisu česte, ali sklonidba im je u jednu ruku dvojna s pretegom kosih oblika dugouzlaznoga naglasaka, tj. *Klindamicîn* – *Klindamicína*¹²⁵/*Klindamicîna*, a ovako se donekle (vidi gore) i posuđenice sa samoglasničkim svršetcima sklanjaju, npr. *bidê*, *sakô* – *bidê(j)a*, *sakô(j)a*, *bidê(j)u*, *sakô(j)u* itd. Te se imenice pak skoro uvijek sklanjaju kao imenice kratka naglasaka u kosim padežima te rijetko i u nominativu¹²⁶ (*bidê* (*bidê*) G *bidê(j)a*, *sakô*

¹²³ Usp. i *mùzej*, *muzéja*. Vjerojatno je posrijedi kategoričnost nominativa kratkoga naglasaka prema kosim oblicima većinom duga naglasaka, no takva je sklonidba razmjerno rijetko zastupljena, tj. imenica mnogo nije (i sklonidba o kojoj se u tekstu govori nije jedinstvena), a zapravo joj je jedna od izravnih prethodnica sklonidba poput *frízer* – *frízera* (usp. i rijetko *satèlit* – *satelíta*). Ta se sklonidba pretakala u onu pretežito čeonoga naglasaka kao što je *bázen* – *bázena*, *frízer* – *frízera*, *múzej* – *múzeja* (te izvorno, pomalo obilježeno *satèlit* – *satélíta*). Valja istaknuti da su ovomu također razlogom brojne dijalekatnopolovijesne pojave (od kojih neke i standardni hrvatski jezik dijeli) od kojih je jedna kraćenje u nominativu, odnosno svojevršno prebacivanje naglasaka na korijen (**mŭžêj* > **mŭžêj* > (**mŭžêj*) > *mùžêj* > *mùzej*) što je posljedicom imalo daljnju raspodjelu naglasaka unutar ovoga naglasnoga obrasca. Usp. kao tipološku usporednicu u imenici *smīj* (rijetko i *smīj*), koja je naglasnoga obrasca B i ima sličan dočetak kao imenica *mùzej*, no novija imenica *smijêh* danas je uglavnom naglasnoga obrasca C, tj. *smijêh* – *smijêha* (usp. pomalo starije *mùzej* – *mùzeja* što se napose u mlađih govornika sklanja prema n. obr. A). Ovdje je također moguće svjedočiti utjecaju n. obr. *d*: izvorno je *nâ smīj* dalo oblike imenice *smijêh* nemijenjana naglasaka, no kako nominativ množine te imenice može i *smijêhovi* (*smijêsi*) glasiti ta je imenica zapravo i n. obr. A te se prema suvremenomu govoru može pretpostaviti i star utjecaj naglasnoga obrasca *c* što će se još isticati u potpoglavlju 3.1.3.

¹²⁴ Primjeri imenica jesu raznorodni. Prema autorovu isticanju primjeri imenice *satelít* ovdje su uzeti iz osobnih razloga (negdanjim postojanjem trgovine tehnološkom opremom) te onih krajnje imenskomu sustavu važnih.

¹²⁵ Ovako i govornici koji u nominativu imaju nuzgredno kratko *-în* sklanjaju, premda se i kratki oblici još rjeđe rabe (*Kli(n)damicîna*) i oni su, kao uostalom i dugi oblici, pod utjecajem jednostavnih te jednostavno tvorenih imenica dugih, odnosno kratkih osnova.

¹²⁶ Vidi bilješku 102.

(*sakò*) G *sakò(j)a*), no kratki je naglasak ipak rijedak u nekim oblicima (kao što je instrumental imenice *sakò* (*sakò*) – *sakò^om* – te genitiv množine obiju imenica – *bidè(j)ā*, *sakò(j)ā* – no u tomu je obliku fakultativan, ako ne i puno češći); zbog otvorenosti završnih samoglasnika te sklonosti k naglasnomu duljenju vrlo je česta i sklonidba dugouzlaznoga naglaska te ona – izvorno unekoliko češća ali u međuvremenu samo inačna – kratkouzlaznoga naglaska, npr. *bidê*, *bidé(j)a/bidè(j)a*. Najzanimljivije je u tih dvaju primjera ipak istaknuti sklonidbu dugosilaznoga naglaska i to upravo zbog njezine rijetkosti, naime slična se pojava veoma rijetko, odnosno vrlo nuzgredno (odnosno izrazito zalihosno) može očitovati i u nekih općih i vlastitih imenica¹²⁷, usp. npr. (*s òvī^m*) *podâtkom* (od *podâtak*; izgledno analoški, odnosno prema *pòdâtak*¹²⁸), „(... *sa*) *Talijânôm!*“¹²⁹ (od osobnoga nadimka *Talijân*), *sa fotoreportêrom* (od *fotorepòrtêr* (vidi u nastavku teksta ter potpoglavlja), odnosno od posvjedočena *fotoreportêr*), a svi ti oblici imaju izvorište u različitim utjecajima susjednih govora te u podrijetlu govornika.

Višesložne imenice naglasnoga obrasca B u svakodnevnomu govoru jesu ponajprije posuđenice, i to medijske posuđenice kao što su (slaganjem nastale tvorenice) *fotorepòrtêr*, *fotomòntêr* i slične ine (npr. *vodoinstalâtêr*; imenica *misijònâr* pomalo zgodom nije u ovoj skupini obrađena). Te imenice mimo zadanih (napisanih) naglasnih likova uglavnom imaju oblike bez konačne zanaglasne duljine: *fotorepòrter* (*fotorepórter*), *fotomònter* (*fotomónter*)¹³⁰. Može se čuti i naglasak na prvomu dijelu imenice, npr. *fòtorepòrtêr*, *fòtomòntêr* te

¹²⁷ U primjera imenica koji slijede posrijedi je većinom prijeglas u tvorbenim nastavcima, usp. posljednja je imenica tvorena dometkom –*êr* kao *rêžisêr* (*režisêr*) koja je očuvala starije kratke oblike (v. na str. 29. u tekstu) te se u kosim padežim – a i u nominativu jednine – na ovaj način vrlo precizno, između ostaloga, očituje dugi naglasak dometka koji je ranije bio neujednačeno naglašen, a kao posuđeni nastavak izrazito je nov (od njem. i fr. –*eur*) i igrom zbivanja primjerice donekle priliči nastavku –*âr* koji je bio rjeđe u potpunosti pod naglaskom prije nego li je potpuno – može se reći – prevladao u nenaglašenomu liku, tj. uglavnom sa zanaglasnom duljinom na samoglasniku.

¹²⁸ Posrijedi je očito kakovo glagolsko-imensko naglasno uvjetovanje. Vidi i na str. 10. glede raščlambe imenice *zàdâtak*.

¹²⁹ U toj rečenici jedini je put posvjedočeno. Riječ je o jezičnom obilježju govornice podrijetlom iz kistanjske okolice (vidi o stanovništvu u bilj. 2.), a kistanjski govor po svemu sudeći ima trag dugosilaznoga naglaska iz staroga nominativnoga lika ((*)*Talijân*) koji kninski govor nema.

¹³⁰ Tu se i tromim naglaskom naglašuje, pače je većinom tako od oblika kratkouzlazna naglaska: *fotorepórter*, *fotomónter*. Takovo se naglašivanje puno rjeđe javlja prije zanaglasne duljine.

vòdoinstalàtěr^{131/132/133}. Inačni naglasak rijedak je (usp. pod utjecajem televizije posvjedočeno npr. *fotoreportêr* (također vidi gore), no ovakovu sličan naglasni ustroj također imaju imenice koje se sklanjaju prema naglasnomu obrascu B, a to su ponajprije trosložnice kao što su *stìropōr*, *něbodēr*, *sī'nīčār* (G *stìropóra*, *nebodéra*, *sī'nīčára*), ali rjeđe i višesložnice (npr. posvjedočeno je (G) *minobacáča* od rijetka nominativnoga *mīnobacāč*). Koncem valja reći da je u nekih navedenih primjera moguće čuti i kose oblike kratka naglasaka, primjerice *fotoreportèra*, *stìropòra*. Takvi oblici jesu nuzgredne fonetske alternacije pri raznosložnim tvorbenim oblicima, usp. *vòlān* – *volānom*, gdje izgleda da se slog pod utjecajem padežnoga nastavka pokratio^{134/135}.

¹³¹ Isto uz tromo naglašivanje svih triju primjera.

¹³² U ovomu se radu pojavljivanje i kakvoća drugotnih naglasaka, kao niti pojava zanaglasnih duljina između dvaju naglašenih slogova (npr. *vòdoīnstalàter*) zapravo istraživalo nije. Vidi u nastavku.

¹³³ Ova se riječ može i kao *v(ð)do(ṽ)nst^aláter* naglašivati, što je unazad nekoliko godina ili prije jednoga desetljeća bio rasprostranjen naglasak. Usp. i sličan naglasak u *generátor* (i na izoliranim mjestima *generátōr*, usp. i *sábor* – *sábōr*).

¹³⁴ Naime instrumentalno *-om* u dijelu dalmatinskih govora jest dugim nastavkom te se vjerojatno prije dokinuća (usp. primjer čuvanja u *Talijānōm* u bilj. 129.) utjecajem očitovao na tvorbenomu nastavku *-ān* (od fr. *-ant* od lat. *-ans*) uzrokujući naglasno kraćenje, a moguće je i da je riječ o pokrajinskomu ujednačivanju naglasnih osobitosti pred zvonačnikom (tj. gdje nije slijed dvaju zvonačnika – nego zvonačnika i samoglasnika – zanaglasni samoglasnik ne treba biti dug, usp. i rijetko (na razini jezičnoga propusta) *vòlan* od *volàna*... *volānom* u konačnici, pri čem je i sam nominativni lik analoški (kao npr. donekle u imenice *ocèan* – G *oceàna/océána* itd.) prema ostatku imenskoga sustava, vjerojatno utjecajem kratke sklonidbe naglasnoga obrasca B te većine višesložnih imenica naglasnoga obrasca A.

¹³⁵ U sklonidbi naglasnoga obrasca A ovomu slična pojava može se zamijetiti pri starijoj sklonidbi imenica na *-ār*, npr. *mūz'čār* G *mūz'čara*, koja ima posve druge razloge (prije svega kraćenje nastavka *-ār*).

3.1.3. IMENICE *a*-VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA C

Imenice *a*-vrste naglasnoga obrasca *c* (odnosno *c*:) jesu one imenice koje imaju čeonu kratkosilaznu odnosno dugosilaznu naglasak u većini sklonidbe koji pak preskače na prednaglasnicu (izvorno u praslavenskomu te primjerice u ruskomu jeziku i na zanaglasnicu što je u hrvatskomu očuvano u okamini kao *zìmūs*) kao primjerice od imenica muškoga roda *Bôg/bôg*, *brôd*, *sîn* te *tîn* te od imenica srednjega roda *zvôno*, *dřvo* (od primjera prenošenja naglasaka: *ù Boga/boga*, *ùz sîna*, *nà drvo* itd.). Primjeri su dani glede kninskoga govora, no nazočni su i u hrvatskomu standardnomu jeziku pri čemu su imenice dugosilaznoga naglasaka puno brojnije od imenica kratkosilaznoga naglasaka čija duljina u nominativu te akuzativu jednine imenica muškoga roda za neživo – izvorno i za živo – biva tumačena (prema Kapović 2015: 627) naknadnim (zapadnojužnoslavenskim) kompenzatornim duljenjem pred zvučnim zapornikom, tj. prasl. **bôgъ* > zapjužsl. **bôg(ъ)* > hrv. knj. i kn. dij. *Bôg/bôg* te usporedi primjerice genitiv u prasl. i zapjužsl. **bôga* > *Bôga/bôga* bez kakva duljenja. Budući da su imenice svih vrsta naglasnoga obrasca C ipak sveukupno u kninskomu govoru i u inim govorima (kao i u hrvatskomu standardnomu jeziku, no riječ je o relativnoj usporedbi) rjeđe nego imenice naglasnoga obrasca A ter one naglasnoga obrasca B i povijesno su takovima bile u sljedećim će se odlomcima pozabaviti njihovim primjerima odnosno likovima i oblicima.

Ovo su imenice naglasnoga obrasca C u kninskomu govoru:

- a) jednosložne imenice dugosilaznoga naglasaka u nominativu: *Bôg/bôg*, *nôs*, *môst*, *tôst*, *gôst*, *grôb*, *drôb*, *brôd*, *krû^{v136}*, *gâd*, *přst*, *ûv/û^v* „uho; oblik uha, dio pri ušnoj resici“, *bât*, *dîm*, *krâj*, *krôj*, *slôj*, *strôj*...
- b) jednosložne imenice dugosilaznoga naglasaka u većemu dijelu sklonidbe: *zîd*, *dûg*, *sât*, *pâd*, *grâd*, *lîst*, *tîn*, *pûž*, *sîn*, *mûž*, *nîz*, *mês*, *trûd*, *kût*, *pût*, *sûd* „ostro mnijenje; sudnica“, *sûd* „posuda“, *rûb*, *dân*, *knêz*, *gřb*, *svît/sv^jjêt*, *cvît/cv^jjêt*, *skûp*, *cřv*, *mrâv*, *brâv*, *klân*, *stân*, *plâšt*, *plâst*, *(h)râst*, *b^jjêg/bîg*, *b^jjês/bîs*, *pâs¹³⁷*, *glâs*, *strâ(h)*, *mâ(h)*, *ljûdi*, *vrâg*, *dâr*, *pâr*, *vûk*, *ćûk*, *vâl*, *vlâk*, *v^jjêk/vîk*...

¹³⁶ Naglasak je starinski i izrazito proširen u nekih govornika u prenesenu značenju hrane, usp. (dosl.) *kúp'ti krû^v* (gdje je dugi oblik možda naknadnime uz utjecaj izraza dijelnoga genitiva *kúp'ti krûva*), a usp. i *îmati/némati zâ krû^v*.

¹³⁷ Usp. oblikovne sličnosti i *Spâs* (vidi bilješku 81.).

- c) dvosložne imenice kratkosilaznoga naglaska (sve su srednjega roda): *dřvo, břdo, mřsto/mjřsto*¹³⁸, *něbo, sřce, rāme*¹³⁹, *řme, tjęme/čěme/třme, sjěme/sřme, plěme...*
- d) dvosložne imenice kratkosilaznoga naglaska sa zanaglasnom duljinom: *slůčāj, gŏvŏr, ōblāk, jāblān*¹⁴⁰, *kŏr(ij)ēn/kŏrīn*¹⁴¹, *ŏbrŭč*¹⁴², *kŏrāk...*
- e) dvosložne imenice dugosilaznoga naglaska (većina ih je srednjega roda): *měso, řjělo/čělo/třlo, přvo, mŏre, frātar, cēntar...*
- f) dvosložne imenice dugouzlaznoga naglaska u nominativu: *vrěme/vr(ij)ěme...*
- g) trosložne imenice kratkosilaznoga naglaska te sa zanaglasnom duljinom na pretposljednemu slogu: *gŏrřvo, vārřvo, pěčřvo...*
- h) trosložne imenice kratkosilaznoga naglaska te sa zanaglasnom duljinom na posljednjemu slogu: *ŏbřčāj, řzřčāj, pŏbačāj...*

Od imenica skupine a) najčešće su i prema izvornoj sklonidbi najstabilnije sklanjane imenice *Bŏg/bŏg, nŏs, mŏst* te *brŏd* premda imenica *mŏst* (možda i strukturno zbog male i obostrane značenjske povezanosti kao dijela prometa i prijevoznoga sredstva i *brŏd*) ima odnosno u starijega je sloja stanovništva imala i još u kakovu izrazu (*od mŏsta, sŏ mŏsta* – prvi izraz ima inovativni izostanak naglasnoga preskakanja o kojemu dalje vidi) pokazuje drugotne i nuzgredne duge oblike, a i imenica *Bŏg/bŏg* vrijedna je spomena toga da se u pojedinih ponajprije starijih govornika (autor ih je od njih čuo, no moguće je da su češći – u nastavku vidi) naizgled kao vlastito ime¹⁴³ ponaša – naime npr. u izrazu *ŏd Bŏga/bŏga* (i *od Bŏga* – također uz izostalo preskakanje – te sve uz češće i obično *ŏd Boga/boga*¹⁴⁴) – te je jedino imenica *nŏs* posve po naglasnomu trajanju arhaična i to je valjda stoga što imenuje čest dio ljudskoga tijela, a te su imenice najotpornije na promjenu izvorne sklonidbe uz razmjerno neznatne sustavne inovacije. Ostale imenice u skupini uglavnom u govornika koji ih rabe imaju

¹³⁸ Vidi bilj. 48. glede razlike u oblicima ove imenice.

¹³⁹ Dvosložna, usp. bilj. 27.

¹⁴⁰ I naglasnoga obrasca B i naglasnoga obrasca A jest. Vidi dalje u tekstu.

¹⁴¹ Umanjenica je obično *kor(ij)ēn(č)ć*, rjeđe i *korīn(č)ć*.

¹⁴² Starije je i *ŏbrŭč* (n. obr. B). Vidi bilješku 42., a vidi i u potpoglavljljima o imenicama *i*-vrste (osobito u 3.3.2. i u 3.3.3.) u tekstu

¹⁴³ Takovu tumačenju, jasno je, i pravopisna razdvojba ozbiljno kao dio dokaza doprinosi, no to je širom i osobitom temom za istraživanje.

¹⁴⁴ I stilsko značenjski različito *od Bŏga/bŏga*. Duljida se javlja i u rijetku *pŏbŏgu*, a nazočna je i u nekih doseljeničkih idiolekata i govora (npr. *kŏd Bŏga/kŏd bŏga*).

staru sklonidbu, međutim u nekih je imenica posvjedočeno sinkronijsko kraćenje u nominativu od dijela govornika odnosno ne u cijelomu gradskomu području, a nuzgredno ili češće rabljeni su oblici *grōb* (usp. i po sklonidbi naglasnoga obrasca A npr. *nà grob* u Kninskomu Polju), *drōb* (uz rijetko *nà drob* i *nà drob* te *nà drōb* prema izvornu obliku – od te je imenice inače bila nastala i imenica *e*-vrste *dróba* tradicionalnoga naglasnoga obrasca B jer je odmilica – vidi o sklonidbi u potpoglavlju 3.2.2. na str. 74.) te imenice dočetka *-ōj* – *krōj*, *slōj*, *strōj* – koje se zapravo u prijedložnim svezama sklanjaju prema naglasnomu obrascu A (*nà kraj*, *nà sloj*, *ù stroj* – posljednji je izraz jako čest i zapravo bi se moglo govoriti o dvjema izvornim imenicama u govoru, *strōj* i *strōj*, a da je druga starija), a izvan onih u skupini navedenih i imenica *rōj* te veoma rijetko i imenica *bōj*: slično je oblikovno kraćenje još posvjedočeno u imenica *i*-vrste o čemu vidi u potpoglavlju 3.3.3. na str. 104.-105. Ostatak imenica u skupini u navedenim naglasnim likovima barem načelno pripada naglasnomu obrascu C jer se duljina korijena u kosim padežima gubi pričem je i preskakanje osobito rijetko – vidi sličnu pojavu inače razmjerno rijetko posvjedočenu u prethodnomu potpoglavlju na str. 24., samo što je tu duljina u nominativu sekundarna i moguće je da je i starije duljenje pred zvonačnikom primjerice u ranije navedenoj imenici *dīm* (inače često u udaljenu govoru Poljica prema Kapović 2015: 572) odnosno duljenje u stanci (čemu je prispodobiti tzv. emfatični izgovor, no o tomu se ovdje ne govori, no usp. u imenici *plīk*) ili kakav tvorbenoanaloški čimbenik (vidi dalje glede imenice *bāt*) tomu uzrokom. Imenica *krāj* također se često i kao pripadnica naglasnoga obrasca B sklanja, a u prijedložnim izrazima ponaša se i kao imenica naglasnoga obrasca A (npr. analoško i novije *iz kraja* *ù krāj*¹⁴⁵ s miješanim likovima), a takva je zapravo i imenica *bāt* koja je zapravo većinski imenicom naglasnoga obrasca B u suvremenom govoru, no ona je specifična stoga što je dugosilazni naglasak nominativa zapravo prigodnime (i što je stariji naglasak zapravo *bāt* i imenica je izvorno naglasnoga obrasca A, vidi i na str. 20.) kakvime je uvjetno i u imenice *gād* i obje imenice i nemaju mogućnost preskakivanja naglaska u izrazima izim u povremenu *nà bāt* što može biti i izraznotvorbenom inačicom spram jednako rijetku *nà bat*¹⁴⁶: takovi dugosilazni naglasci u rečenih imenica veoma su nuzgrednom pojavom i samo ih je izvornu

¹⁴⁵ Usp. i starinsko *ù kraj* kao u *Stàn' ù kraj* s kratkim poprijedloženim odnosno prijedložnosveznim *krāj* kao i u prijedlogu *pòkraj* (te je starinsko (i povijesno analoško) i *pòkrāj*).

¹⁴⁶ Imenica se samo podrijetlom može tumačiti prema glagolu *bīti* „tući“, a jednako tako i izvorni dometak *-t* može se gledati onomatopejskime što je samo uvjetno rečeno odnosno tvrđeno jer je barem u štokavskim govorima ispred dočetnoga *-t* u mnogim raznosložnim imenicama pa i u pridjevima (ponajprije u pridjevima na *-īt* kao *pòtrebīt*, a jako rijetko i starinsko npr. *mànīt* „lud, nezdrav, bolestan, luckast, veseo, čudan“) posvjedočena duljina odnosno kraćina i obrnuto.

govorniku u načelu lako zabilježiti¹⁴⁷ dočim se u imenica *gôst* te *tôst* (pa i *pôst*) redovito u starini odnosno u dijela govornika pojavljuju (u imenica *tôst* i *pôst* ni preskakanje nije rijetko, npr. *ù tôst*, *zà pôst*, dok ga imenica *gôst* više osim u pojedinih, uglavnom starijih govornika nema), a u imenice *pr̥st* uputno ju je tumačiti fakultativnim duljenjem samoglasničkoga [r] dočim se u imenice *ûv/ûv* može raznoliko tumačiti jer je imenica posve jednostavne preoblične tvorbe – vidi takve u poglavlju 3.3. – koja može imati i naglasak *ûv/ûv* i sklonidbu naglasnoga obrasca C, tj. n. obr. C: u principu crpi od imenice *ûvo* koja može uglavnom u starini imati i vrlo rijedak naglasak *ûvo*. Među imenicama skupine b) gdje je preskakanje naglasaka odnosno prokliza povremeno prisutnom u svih navedenih primjera (usp. u akuzativu jednine npr. *nà zīd*, *zà sāt*, *nà sūd*¹⁴⁸, *nà mrāva* valjalo bi izdvojiti one koje se tiču živoga, tj. imenice za živo kao

¹⁴⁷ Utjecaj duljine u nominativu očit je u tih imenica jer se pojavljuje i u nekih drugih imenica kao što su imena gradova poput *Splīt* što je izrazito fakultativno i rijetko, ali je zabilježeno, pače je u te imenice i preskakanje u *ù Splīt* (kao i *ù Knīn*, *ù Rīm*, *nà Brāč*, tj. od imenica koje dijelom jesu naglasnoga obrasca C: - usp. i *ù Tr̥st*) zabilježeno (postoji naime i isti prijedložni izraz kratka zanaglasnoga lika *ù Split* (usp. i veoma rijetko *ù Knin* s obrnutom pojavom, no izraz je dovoljno čest da bi se odredio kao opći inačni starinski i po svem se kraćenje zanaglasne duljine odnosno njezin izostanak očituje budući da je posvjedočen i u govornika bliže obali) iz čega se da zaključiti kako je duljina prvotno nominativnom, a u češćih imenica i primjera nominativnoakuzativnom pojavom), međutim budući da preskakanje nije pravilo nego nuzgredna pojava i zapravo se ima promatrati odvojeno od nastanka ili uporabe dugosilaznoga naglasaka, te imenice samo se uvjetno zbog općenite manje brojnosti imenica *a*-vrste unutar složena širega sustava imenskih vrsta takvima mogu držati jer su uistinu takve opisu relevantne, a daljnji bi argument bio i to da je neke glasovne promjene moguće dovesti u svezu s nastavkom takve duljine kao što je neuvjetovano i pomalo starinsko i dijelom novije duljenje u imenici *vřt* (vidi takav naglasni lik i u bilješci 94.) koja isto bilježi preskakanje naglasaka u *ù vřt*. U krajnjemu slučaju ovakva bi se složena pojava koja je posvjedočena i u imenica naglasnoga obrasca B u starini (vidi bilješku 82. glede naglasaka imenice *stôl*) te u drugim štokavskim govorima možda mogla tumačiti širim utjecajem (rekonstruiranoga) naglasnoga obrasca *d* već spomenuta u bilješci 70., no premalo je podataka da se to u ovomu radu obrazlaže, tj. potrebna je i poredbeni raščlamba podataka drugih govora. Same duljine u načelu su – izim u kategorije imena gradova – vrlo rijetke i samo su izvornu govorniku kao inačice na raspolaganju, potrebno bi ih bilo popisati i istražiti.

¹⁴⁸ Imenica je većinom izvornoga starijega govornoga naglasnoga obrasca B (usp. *nà sūd*, također nuzgredno i okamenjeno *ná sūd* vjerojatno širenjem duljine prijedloga *na* izvorno iz izraza *Nā ti!* (uz *Nā ti!*) „Izvoli.“, no i tu je prema naglasnomu obrascu C analoško *nā sūd* te *pokraj (zgrādē) sūda* (također uz oblik *sūda* n. obr. C:). Imenica *sūd* „posuda“ uvijek je izvornoga naglasnoga obrasca C što se najbolje vidi po naglasku s time što se jedino i samo u množini upotrebljava (npr. *pr̥ti sūde*) uz rijetko naglasno preskakanje koje se pravilno u nekim izrazima odvija (npr. *nà sūde*) te pače izostaje upravo stoga što se imenica koristi samo u ranije navedenim izrazima odnosno svezama i potisnula ju je imenica srednjega roda *sūde* koja je u principu naglasnoga obrasca A i samo neke oblike pokazuje prema naglasnomu obrascu C (npr. A *zà sūde* kao u *Tô mi je zà sūde*.) jer se tu snažan utjecaj naglasno sličnih imenice od koje potječe očituje (usp. o sličnoj pojavi i u potpogl. 3.1.1.).

knêz, cîv, mrâv, vrâg, vûk ter *ćûk* koje su izdvojive po čestoj i u govorima svih hrvatskih narječja posvjedočenoj neprovedivosti naglasne mijene u lokativu jednine (*prema* Kapović 2010: 80), a takvom je u skupini a) imenica *gôst* te *gâd* koja je zapravo u većine govornika danas naglasnoga obrasca A:, naime *göst* odnosno *gäd* (vidi gore, a vidi i u potpoglavlju 3.1.1. gdje je *göst* u skupini a) kao imenica naglasnoga obrasca A navedeno), no vjerojatno imaju stare odnosno analoške (glede *gâd*¹⁴⁹) duge oblike dijelom prema toj kategoriji¹⁵⁰ (i kao imenice oslovljavanja, što rijetkoj imenici *gâd* čestotnost povećava): inače je naglasak lokativa u kninskomu govoru većinom kratkouzlaznim u imenica skupine a) odnosno dugouzlaznim u imenica skupine b), a rjeđe je kratkosilaznoga odnosno dugosilaznoga naglasaka te je tako istom u navedenih imenica samo što su imenice za živo donekle dosljedne uglavnom po uporabi likova kratkosilaznoga naglasaka dokle se dugouzlazni naglasak razmjerno češće pojavljuje uz dugosilazni, usp. primjere (a)) (*po*) *nòsu* / (*po*) *nòsu*¹⁵¹, (*na*) *bròdu*¹⁵² / (*na*) *bròdu*, (*po*) *bātu* / (*po*) *bātu*¹⁵³, (rij.¹⁵⁴ *prema*¹⁵⁵) *gòstu*¹⁵⁶ / (*prema*) *gòstu*, (*o*) *gàdu*¹⁵⁷ / (*o*) *gàdu*, (b)) (*po*) *dānu* /

¹⁴⁹ Imenica je izvorno prema književnojezičnim potvrdama bila pripadnicom *i*-vrste naglasnoga obrasca A (usp. u *Lucidaru* u Štefanić i sur. 1969: 347: „(...) skoze zmiye i gadi ki pri tom zlate sut; ležet (...)“), dakle pretpostaviti je kraćinu nominativa koja se danas zadržala u običnu kninskomu *gäd*.

¹⁵⁰ Duljina u imenici *gâd* može biti i područno inovativna odnosno time u govoru starom osobinom jer je duljenje imenica u slogu pred zvučnim zapornikom posvjedočeno u nekim čakavskim govorima kao primjerice u jednosložnicama na splitskomu otočju izim Korčule (te većinom Šolte, vidi u Kapović 2015: 628), međutim samostalno ju se nemoguće uspoređivati, a osim toga nije sigurno kad je duljenje počelo (vidi i prethodnu bilješku).

¹⁵¹ Kratkouzlazno naglašen lik puno je češći (pojavljuje se i analoško i uvjetno kanovačko (*po*) *nósu* te uglavnom ovisno o starijim prijeratnim govornicima i (*po*) *nòsu*), no i on i kratkosilazno naglašen lik pojavljuju se primjerice u izrazu *dòb'ti po nòsu/nòsu*.

¹⁵² Također (*na*) *bródu* (ali i (*na*) *bròdu*), vidi i na početku raščlambe u tekstu.

¹⁵³ Te rijetko i (*po*) *bātu* odnosno (*po*) *bātu* što je uglavnom fakultativno, odnosno može se gledati i prema nominativu.

¹⁵⁴ Vrlo se rijetko pojavljuje u svega starijega stanovništva te s ograničenom tendencijom u dijela došljakoga mlađega stanovništva ili je vrlo rijetko. Usp. i bilješku 66. gdje se pojavljuje i prebacivanje naglasaka u lokativu imenice *lāv*, što je posve individualnom pojavom u imenici *gâd* (npr. ((*)*ò*) *gadu*).

¹⁵⁵ Prijedlog *prema* u načelu dolazi s lokativom kao u danu primjeru o čem naglasak govori, međutim nije uvijek tako jer imenica uza nj može doći i u liku kratkosilaznoga (odnosno dugosilaznoga) naglasaka premda je to rijetkost, dakle može se reći kako se uz prijedlog *prema* lokativni kratkouzlazni (odnosno dugouzlazni) naglasak u idiomu širi.

¹⁵⁶ Postoji i rijetko zabilježeno u obliku (*prema*) *góstu* odnosno (*prema*) *gòstu*. Tu bi moglo biti riječi o kanovačkomu duljenju prema starijemu i dijelom očuvanu novijemu nominativu *gôst*.

¹⁵⁷ Rijetko je, a pojavljuje se ako imenica određenu osobu u rečenici imenuje no i tada je vrlo fakultativna i zapravo se može označiti i oblikom naglasnoga obrasca B budući da je sama imenica skoro uvijek naglasnoga obrasca A.

(po) *dānu*¹⁵⁸, (u) *bⁱjésu/bísu* / (u) *bⁱjésu/bísu*, (o) *múžu*¹⁵⁹ / (o) *mûžu*, (po) *sínu*¹⁶⁰ / (po) *sînu* – dativ jednine, izvorno kratkosilaznoga odnosno dugosilaznoga naglaska u svih je tih imenica pod velikim utjecajem lokativnoga naglaska te se često pojavljuje i u tomu naglasnomu liku izim nekih čestih imenica, mahom onih za živo kao *sîn* te *vrâg*¹⁶¹ koje dosljedno čuvaju starije dativne likove *sînu* ter *vrâgu*, a nije ni zanemariti niti činjenicu da ga puno bolje čuvaju stoga što se često upotrebljava dočim se općenito manje od lokativa rabi. Po svemu sudeći pod utjecajem se akuzativne proklize, no možda i šire naglasne pojave – koja je još osim u imenica *e*-vrste i *i*-vrste naglasnoga obrasca C u imenica *e*-vrste naglasnoga obrasca A donekle prisutna – u lokativu jednine naglasak u nekim izrazima ili ovisno o govorniku na prijedlog prenosi (vidi dalje u skupini c)) kao primjerice (najčešće primjere navodim) što su *õ Bogu/bogu*, *nă uvu*¹⁶², *nă brôdu* (novije je obično *na bròdu*), *nă grôbu* (novije je obično *na gròbu*), *nă sātu* (obično o zidnomu satu odnosno o uri¹⁶³ te o predavanju odnosno o školi, nikad o vremenu, a novije je u svim značenjima dijelom *na sātu*), *ũ stānu* (spram npr. starijemu obliku u izrazu *na stānu* koji ima rjeđe *nă stānu* nego rečeni izraz koji je i noviji zbog intervencije prijedloga *u* koji je češći glede mjesta i vremena). Prije prelaska na množinske nastavke valja još spomenuti da se nekolicina imenica koja u ranijemu pisanju nije raščlanjivana i pripada skupini b) prigodno može i prema naglasnomu obrascu B sklanjati, npr. imenica *pâd* koja primjerice osim česta

¹⁵⁸ Taj se oblik rijetko koristi stoga što je prvi oblik veoma čest u toj vremenskoj izreci, no moguće je pravdati ga upravo time što su i jedan i drugi lik novi – izvorno je imenica imala nepostojano *a*: *dân*, *dně*, *dnũ*... L (st., niti u govoru niti u književnosti posvjedočeno, *po*) *dnĩ* i dr.: od tih je oblika od obavjesnice i prema autorovoj spoznaji u starijega stanovništva genitivno *dně/dnê* (fonetski zapisano i izg. [dⁿě/dⁿê:] ili (*)[n:ě/n:ê:]) kao i u hrvatskomu standardnomu jeziku u nekim izrazima.

¹⁵⁹ U dijela starijih govornika i govornika središnje dobi zabilježeno je, međutim u načelu se u širemu govoru ne koristi. Može i afektivno zvučati, a moguće je i da je uvjetovano naglaskom bliskoznačenjske imenice *čòvⁱk/čòvⁱk/čò^uk/čò^uk/čòek/čòek* (najčešće u usporedbi s prethodnima dvama likovima) *čòek* „suprug, muž, bračni drug“.

¹⁶⁰ Potpuno je rijetko, međutim zabilježeno je u nekih starijih govornika, a po autorovu mišljenju može biti izravno povezano s naglaskom imenice *díte/dⁱjête/dête* što je teško dokazati (inače ta imenica ima neproširenu starinsku kninskopoljsku proklizu npr. u *nă*, *ză díte/dⁱjête/dête*, vrlo rijetku)..

¹⁶¹ Rijetko je u obaju imenica pod utjecajem lokativa (vidi i prethodnu bilješku) *sínu* odnosno *vrâgu* pri čem je drugo uvjetno češće u starijih ljudi dok se u mlađih govornika posve individualno može rabiti (oblik *sínu* uvjetno je posve rijedak, no novija ga analogija čuva) i to je jedino od šire u govorima posvjedočene (prema Kapović 2010: 81) razlike među lokativnim izrazima *po vrâgu* „(dosl.) (po) vragu; od vraga“ te *po vrâgu* „(prenes.) loše, gorko, zlo, naopako“ – usp. i donekle slično u rijetku dativnomu obliku u kninskomu izrazu *kvrâgu*.

¹⁶² To je zapravo oblik i od *ũvo*.

¹⁶³ Usp. o naglasku imenice *ûra* u potpoglavlju 3.2.3.

lokativnoga i rjeđega dativnoga dugouzlaznoga naglasaka i u genitivu (*páda*) te u instrumentalu (*pádom*) slične naglaske kao imenice naglasnoga obrasca B ima, a uza tu imenicu koja primjerice posve slobodno i o značenju (rušenja odnosno propasti) ovisno u mnogih govornika naglasni obrazac mijenja može se u načelu u starosjediteljskoga stanovništva i nuzgredno u novijih govornika nuzgredni sklonidbeni oblik imenice *grâd* – *grâda* – čuti, npr. u *Mùzěj gráda Knína*, no to je rezultatom oblikovne analogije (dočetak je kao primjerice u imenice *pâd*) kao i utjecaja čestih padežnih oblika susjednih imenica kao napisanoga *Knína*, a i stoga što imena gradova primaju različite naglaske te su jednosložnice sklone i rijetku mijenjanju naglasnoga obrasca (vidi u potpogl. 3.1.1. na str. 25.-26.) dočim trosložnice (kao *Šibenĭk*, *Văraždĭn*) imaju unekoliko i jak drugi udar na zanaglasnoj duljini pri čemu se oblik *gráda* sam rijetko pojavljuje¹⁶⁴ – još se imenice *lĭst*, *grĭb*, *rŭb*, *skŭp*, *plâšt*, *plâst*, (*h*)*râst*, *bĭjês/bĭs* te od imenica za živo *mrâv* i po potrebi rijetko rabljena imenica *pâs* „pojas, struk, krug“ (te u nekih govornika npr. i imenica *strâ(h)* iz objasnidbenih razloga) tako ponekad sklanjaju, a imenice *kŭt*, *pŭt* te *sŭd* koje i povijesno u većini govora jesu imenicama naglasnoga obrasca B većinom imaju takovu sklonidbu i pritom su ovdje izdvojene i u raščlambi ubrojene stoga što su oblici naglasnoga obrasca C dovoljno česti da bi se imenica mogla držati pripadnicom takve sklonidbe jedino što je u mlađega stanovništva pod utjecajem novijega doseljeničkoga stanovništva dodatno potrta (genitiv je skoro uvijek dugouzlaznoga naglasaka, također i dativ koji se inače u imenica obiju sklonidaba ipak razlikuje od lokativa čemu i gore vidi, a instrumental je rijetko rabljen premda je pretpostaviti da i on pretežito ima isključivo oblik dugouzlaznoga naglasaka). Takva sklonidbenoga kolebanja puno je manje u imenica skupine c) o kojoj u sljedećemu odlomku vidi. Množina imenica skupina a) i b) može se prema nominativu držati pleofoničnom i dvojnoobličnom s obzirom na naglasak, i pače veća je razlika među oblicima manjega broja imenica što su obuhvaćene prvom skupinom jer imenice *nôs*, *gôst*, *gâd*, *přst*, dijelom *môst*¹⁶⁵ te

¹⁶⁴ Od jedninskih padežnih oblika I *grâdom* još se rabi, a smisao je prostorni i bez dvojbe je pod utjecajem lokativnoga naglasaka ((*u*) *grâdu*) koji je arhaičan i veoma odvojit od ostatka sklonidbe tr od akuzativne proklize (*ŭ grâd*).

¹⁶⁵ Puno je češći i u svagdanjem i u poluslužbenom i u javnom govoru oblik *môstovi* nego *möstovi*. Stariji oblik čuva se među ostalime vjerojatno zbog toga što imenica kao i nekolicina čestih imenica *i*-vrste završava na *-st* te su one uglavnom inovativne u dijelu sklonidbe (vidi o imenicama *vlâst*, *slâst* u potpoglavlju 3.3.3.). Noviji oblik *môstovi* koji nigdje u gradskom području, razumije se, nije jedinime možda se razvojni može tumačiti kao zbirni, tj. zbirnoznačenjski te time preoblikom prima kratkouzlazni naglasak (premda postoji i rijedak oblik *móstovi* koji je uvjetno – premda je prema starijemu i nuzgrednu *mósti* – mogao samo područno nastati analogijom prema drugim imenicama slična naglasnoslogovnoga ustroja kao *lipóta*, dakle uvjetno „kanovačkim duljenjem“ – u

ûv/û^v pretežito čuvaju izvorne ili još uvijek proširene kratkosilazne naglaske pričem je pače u imenica *gòst*, *přst* i *ûv/û^v* prevladao i stariji neprošireni oblik množine *gòsti*¹⁶⁶, *přsti*¹⁶⁷ odnosno *ûvi* (u potonje imenice oblik dijalekatno donekle i o prosudbi ovisi jer se dugi oblik *û(v)ovi* obično ne povezuje s riječju *ûvo* premda se taj nominativni lik uvijek usporedno kad je prvo već spomenuto koristi) koji se primjerice u imenice *krâj* – *krâji* „rubovi; krajevi“ – i puno manje u naglaskom uvjetovana *krû^v* – *krûvi* (u značenju vrste, priprema kruha različito je od *krû(v)ovi* „kruhovi, krusi (hrana)“) – čuvaju premda, kako se vidi, imenica *krâj* ima noviji naglasak premda je u starijih govornika i onih središnje dobi sučesto ili ponegdje starije *krâji* „krajevi; rubovi“ češće; ostale imenice imaju razvijene novije oblike uz koje se ponekad stari oblici upotrebljuju – *Bògovi/bògovi*¹⁶⁸, *gròbovi* (i *gróbovi* što je bilo i ostalo neprošireno prema razmjerno rijetkoj sklonidbi *grôb* – *grôba* u jednini), *dròbovi* (i *dróbovi* prema inačnu *drôb* – *drôba*), *bàtovi* (može biti i utjecaj naglasnoga obrasca B budući da je ta imenica u govoru dijelom i u jednini prešla k tomu naglasnomu obrascu, usp. i prethodne primjere), *gàdovi* (rijedak je oblik dijela starijega stanovništva i onoga središnje dobi koje ga upotrebljava, no novopridošlo stanovništvo često ga rabi – inače je jezičnodoticažno *gädovi*; lik je vjerojatno pod utjecajem n. obr. B kao i *bât* jer obje imenice nisu tipični pripadnici naglasnoga obrasca C), *dìmovi* (uza *dìmovi* – imenica *dìm* najčešće je pripadnicom naglasnoga obrasca A što ranije vidi na str. 23. u potpogl. 3.1.2., ali pojavljuje se i u rijetkoj sklonidbi naglasnoga obrasca B u jednini s čega možda množinski naglasak vuče), *kròjevi* (uz rjeđe *kròjevi*, također rijetko *kròji* uza *kròji*¹⁶⁹), *slòjevi* (uz rjeđe *slòjevi* uza veoma rijetko *slòji* koje je u dijela starijega stanovništva

gornjemu je primjeru -s- zalihosno jer je riječ o imenici *a*-vrste, a samoglasnik [o] – a to se može s fonološkoga gledišta braniti – često se dulji odnosno može primati dugouzlazni odnosno inako dugosilazni naglasak).

¹⁶⁶ Usp. i drugdje navedeni podatak *gòsti*. Najvjerojatnije je posrijedi razvojna naglasna analogija prema oblicima dativa, lokativa i instrumental množine koji obično *gòstima* (st. i *gòstīm*) te eventualna leksička analogija prema *dèčki* (ta imenica može imati i oblik pridjeva, *dèčkī*, rijetko i *dèčkī*) što je naravno teško potpuno dokazati, no dokazivati se može usporedbom s pojedinim imenicama *i*-vrste koje obično u govornika koji imaju oblik *gòsti* mogu imati i oblike kao nominativnomnožinsko *pèci* koji sigurno jesu analoški – starije je i najčešće *pèci* – a koji se također prema oblicima gorenavedenih padeža izvađaju, a tu se analogija pojavljuje u nekoliko imenica kao što je izim *pêc* i *nôc* – *nòci* koje se mogu pojaviti u govornika, a moguće je špekulirati o drugim vrstima ujednačivanja (oblik *pèci* možda je postao češćim uz rijetko *tèce* „posude, lonci“ itd.).

¹⁶⁷ I *přsti* je često („*Másni s^u ti přsti!*“) – vidi prethodnu bilješku.

¹⁶⁸ Ovakovim pisanjem imenice *bog* u množini postignuta je varijacija po količini i identitetu, a dosljednost je prema jednini od koje su ti oblici jedni od tvorenih.

¹⁶⁹ U imenica kao *krôj* noviji oblici kratkouzlaznoga naglasaka mogli su možda nastajati pri nuzgrednu prenaplašivanju naglašenoga samoglasnika u zijeku unatoč međusamoglasničkomu [j]: [kròji]/[kròji] >

vrlo često dok je novije *slòji* rjeđe) tere *stròjevi* (uza *stròjevi*, rjeđe i starije *stròji* što je malo noviji oblik po uporabnoj proširenosti nego li još starije *stròji*, a naglasak može biti analoški i jer je imenica posuđenica iz književnoga jezika, usp. i gore o likovima nominativa). U imenica skupine b) može se pratiti pojavljivanje oblika kratkosilaznoga naglaska koji je stariji uz oblike dugouzlaznoga naglaska koji je dijelom star, odnosno starinskim je i analoškime prema naglasnomu obrascu B ili – kako se u nastavku vidjeti ima – prema kosim oblicima genitiva te dativa, lokativa i instrumentala množine uz oblike s kratkouzlaznim naglaskom, primjerice *zìdovi* – *zídovi* (rij. st. *zídovi*), *dùgovi* – *dúgovi* (rij. st. *dùgovi*), *pàdovi* – *pádovi* (što je osobito često uz inačicu *pàdovi* koja je puno rjeđa u svega stanovništva), *sùdovi* „sudovi, sudnice“ – *súdovi* (što je u starijega stanovništva češće¹⁷⁰, rij. i *súdovi*), *cvìtovi/cvjètovi* – *cvítovi/cv'jétovi* (puno se više umjesto obaju naglasnih likova oblik imenice *cvíce/cv'jéce* koristi, no postoji i analoška inačica *cvìtovi/cvjètovi*¹⁷¹), *stànovi* – *stánovi* (rij. st. *stànovi*), *vràgovi* – *vrágovi* („derišta, zločinci“, st. i *vrágovi*. Oblici duga, dugouzlaznoga naglaska izgleda da su nastali širenjem takozvane „kratke“ množine osnovnim proširkom -ov- a da se pri tomu duljina korijena u pojedinim imenica nije trajno gubila odnosno reducirala premda se oblici kratkouzlaznoga naglaska mogu sresti u svih imenica i trag su kraćenja osnove koje je barem s fonetskoga očišta posvjedočeno u govornika svih uzrasta: inače je „kratka“ množina naknadno razvila dugouzlazni naglasak u sklonidbi nekih imenica kao što su *br'jézi/brízi*, *váli*¹⁷², a to se može tumačiti širenjem takvih oblika iz susjednih govora što je pače utjecalo na promjenu množinske sklonidbe i pače ishod izostanka preskakanja naglaska u skoro svih oblika koji se ipak, čini se, dogodio poslije širenja proširka -ov- jer je prokliza posvjedočena npr. u izrazu *nã vãle* „po valovima“ – inače je u množini stanje takvo da akuzativni oblici prate nominativne uz odstupanja u naglasku korijena koja su zvukovne naravi. Valja reći i da su među gornjim primjerima oni dugouzlaznoga naglaska zastarjelima premda su izrazito prošireni te se od nekih imenica može čuti naizmjen i jedan i drugo oblik kao u imenice *vâl* (*vãlovi/válovi* pa i

[*kròji*]/[*kròji*]. Međutim to je moglo dati čestotu izgovoru, izvan je sustavnoga sklonidbenoga utjecaja: kao izvanimenski utjecaj moglo bi se pomišljati na glagolski utjecaj (npr. glagola *kròjiti*), a valja primijetiti kako imenica kao i *krâj* ima nuzgrednu promjenu naglasnoga obrasca u sklonidbi, npr. u G *kròja* (inače su obje imenice različite tvorbe prema glagolskomu korijenu *kr'iti*).

¹⁷⁰ Oblik *sùdovi* jednime od glavnih značenja ima „vrste sudova“.

¹⁷¹ Značenjski i naglasno možda je izjednačena s oblikom *cvìtići/cvjètići*, no to je malenkost.

¹⁷² U kninskomu govoru ta imenica može imati i genitiv *vála* koji je fakultativan i posve nov, a množina je također tu oblik *vãlovi* očuvala te se taj naglasni obrazac „raspao“, odnosno neizravni su mu tragovi. Također je oblik kratke množine često *váli* što je prema rečenu očekivano.

sùdovi/súdovi premda je u starijem govoru te dijelom u novijem pretegu barem donedavno oblik *sùdovi* imao; *vràgovi/vrágovi* donekle predvidljiv naglasni razvitak u obama značenjima ima, što u nastavku vidi, a sličnu prenesenoznačenjsku razdiobu i oblici imenice *rôg* – *rògovi(rògovi)/rógovi* – imaju), a oblici kratkouzlaznoga naglasaka obično se u novopridošloga stanovništva više šire na njihov račun i na račun oblika kratkosilaznoga naglasaka, naime nastavši analoškim kraćenjem osnove prebačena odnosno povučena naglasaka potiskuju oblike pravilna množinskoga naglasaka koji je općepoširen u svim naglasnim obrascima¹⁷³, međutim koji se povijesno uvelike razvijao jezičnim doticajem s prijeratnim većinom pravoslavnim srpskim stanovništvom, a utjecajni su po svemu sudeći i drugi govori jer je množinski broj imenica *a*-vrste količinom primjera povelik. U nekih imenica kratkih kosih oblika skupine a) koje u pravilu samo oblike kratkouzlaznoga naglasaka – kao *Bôg/bôg*... n. *Bògovi/bògovi* – odnosno jedini su u jedinstvenu množinskomu liku posvjedočeni moguće je neizravno naglasak izvoditi iz genitiva množine koji ima početni naglasak (*Bògōvā/bògōvā* uz analoško ili starije *Bògōvā/bògōvā*) koji se međutim u novije vrijeme nalazi na prvomu mjestu unutar imenice (stariji je naglasak primjerice posvjedočen u izrazu *bôg bogóvā* prema Kapović 2015: 766, a u kninskomu govoru takav naglasak, koliko je autoru poznato, čuva se svega u nekoliko izoliranih primjera¹⁷⁴), međutim veoma moguće je da je analogija tu i dativno-lokativno-instrumentalna

¹⁷³ Unutar naglasnoga obrasca A npr. u imenice *gléžanj* (i *glěžanj*) – *glěžnjevi* (i *glěžnjevi*) – dok unutar naglasnoga obrasca B to je npr. u imenice (*h*)*řčak*, u inačne množine (*h*)*řčkovi*.

¹⁷⁴ *Momcòvā, zecòvā, drugòvā*, a u tragu je *gradòvā* ostalo. U najstarijih govornika pojavljuje se primjerice *sinòvā*, no naglasak na *-ov-* općenito nije čest: pojavljuje se – izim u pojedinim istočnoslavenskim prezimenima – i npr. u analoškomu *momcòvi* te *zecòvi* odnosno s rijetkim i posvjedočenim duljenjem u *momcòvi*, (*)*zecòvi* pod izrazitim utjecajem dotičnih oblika (međutim i pod utjecajem su imenica kao (u mn.) *pacòvi/pacòvi*, možda i *lòpovi/lópovi* (rij. i naglasak u *lopòvi*)). Kako je to *-ov-* nov slovnični element unutar govora (ne tako davno brojni primjeri „kratkih“ množina bili su ravnomjernije prošireni, npr. (*h*)*rásti*, *nóži*, *spúži*, *púti/púti* i slični), nije stiglo na se primiti naglaske u većega broja imenskih primjera ne samo unutar sklonidbe naglasnoga obrasca C nego u imenica svih naglasnih obrazaca (usp. gore barem su dvije imenice prema naglasku nominativa množine nedvojbeno pripadnicama naglasnoga obrasca B – *nóži* ter *spúži*), a zanimljivije je uočiti druge osobitosti genitivnomnožinskih oblika izvan naglasnoga obrasca C koji imaju isti naglasak kao i genitivi množine imenica n. obr. C, naime u inačnoga genitiva množine bez „nepostojana“ a kakav se može pojaviti u bilo koje češće rabljene imenice u kninskomu govoru i šire, a to je primjerice od imenice *podâtak* koja je držana pripadnicom naglasnoga obrasca A – *podâtkā* – te od imenice *máčak* – *máčkā* – naglasak je uvijek dugouzlaznime (puno je rjeđe kratkouzlaznime što je proces kraćenja, npr. *podâtkā*, *máčkā*, međutim istaknuti je da se u gornjih primjera *momcòvā*, *zecòvā*, *drugòvā*, *gradòvā* javlja, usp. i u čestih oblika *fratârā/fratârā*, *centârā/centârā*) te mnogo rjeđe dugosilaznime (*podâtkā* odnosno *máčkā*) što znači da iskonski naglasni obrazac C (usp. o razvitku naglasaka općenito i u Matasović 2011: 186) zapravo prevladava, a uzrokom jest to da je povijesno stari analoški nastavak, od proširka *-ov-* starije *-ā*

iako je samo prema oblicima nekolicine imenica moguće vidjeti razliku u nominativu (i u akuzativu te u vokativu) spram dativu, lokativu ter instrumentalu, naime u (a)) n. *gòsti* – d./l./i. (*k(a)*, *u*, *s(a)*) *gòstima*¹⁷⁵ (ali i *gòstima* biva), n. *přsti* – d./l./i. (*k(a)*, *na*, *među*) *přstima* (ali razmjerno rijetko jest i *přstima*), (b)) n. *sâti* (i rij. *sâti*, vidi dalje) – d./l./i. (*k(a)*, *po*, *s(a)*) *sâtima*¹⁷⁶ (i *sâtima*), n. *dâni* (i nuzg. i rij. *dâni* npr. u svezi *dâni u tjědnu*) – d./l./i. (*k(a)*, *o*, *za*) *dânima* (rj. i *dânima*), n. *cřvi* (i *cřvi*, a nuzgredno i prema imenicama skupine a) – *cřvi* odnosno *cřvi*) – d./l./i. (*k(a)*, *na*, *s(a)*) *cřvima* (i *cřvima*, no podjednako je često – možda uzam sve govornike u obzir i češće – *cřvima* odnosno *cřvima*), n. *mrâvi* (rij. *mrâvi*) – d./l./i. (*k(a)*, *u*, *pod*) *mrâvima* (i *mrâvima*), n. *ljûdi* – d./l./i. (*k(a)*, *po*, *pred*) *ljûdima* (veoma rijetko ili posve individualno i *ljûdima*) te n. *vrâzi* (i rj. *vrâzi*, no puno češći su likovi duge množine *vrâgovi* odnosno *vrâgovi*) – d./l./i. *vrâzima* (i pomalo nuzgredno *vrâzima*) – osim tih primjera ovisno o stupnju analogije te o očuvanoj „kratkoj“ množini mogu se redom i imenice skupine a) – *grôb*, *ûv/ûv*, *krâj*, *slôj*, *strôj* – te imenice skupine b) – *lîst*, *pûž* (vidi i u potpogl. 3.1.2. na str. 26.), *mês*, *pût* (vidi i u potpogl. isto), *rûb*, *gřb*, *brâv*, *plâšt*, *plâst*, *glâs*, *dâr*, *vûk* – navesti. Vrlo je rijetkom pojavom da imenice skupine b) jatovice postanu imenicama naglasnoga obrasca A ili B, međutim u jednini one mogu bez naglasnokakvoćnih promjena unutar sklonidbe postati imenicama sklonidbe A (već kao imenice za živo poput *knêz*¹⁷⁷) dokle u množini može biti govora o analogiji prema naglasnomu obrascu B koji ima ujednačenu naglasnu sklonidbu osim u vokativu množine (kao i nuzgredno *grâdi* prema *grâdi* odnosno *vlâkovi* prema *vlâkovi*) i

poopćilo naglasak naglasnoga obrasca tako da se dio oblika genitiva množine svih triju obrazaca razlikovno ujednačio tvoreći pregršt sinkronijskih likova koji imaju i inače sulikove u tomu padežu od kojih je u naglasnoga obrasca A, jasno, etimološki lakše razlikovati naglaske (npr. *dûh* – g. *dûhōvā* pokraj *dûhā*, iznimno rijetko i nuzgredno u polušali i *dûhā*) dočim je u nekih imenica naglasnoga obrasca B izvorna razlika također očita i te ju imenice bolje čuvaju nego li djelomično (također uslijed neizravna utjecaja naglasnoga obrasca C, no on je možda i zanemariv u *jězîkâ < jězîkâ*) ujednačene imenice naglasnoga obrasca A gdje se naglasak po prirodi ravna prema mjestu unutar cijele sklonidbe. Slična se pojava pojavljuje i u imenica *e*-vrste, no one su oblikom istovjetnije glede naglasnoga obrasca B te se i genitiv slabije, tj. samo etimološki čuva.

¹⁷⁵ Taj se oblik uvijek pojavljuje u izrazu *u gòstima* dočim je izvana rjeđi (a i tu postoji analoško i neprošireno *ù gostima* – vidi u nastavku teksta).

¹⁷⁶ Množina je općega značenja i u slučaju uporabe *sâtovi* te se taj oblik ne uzimlje u obzir.

¹⁷⁷ Ta imenica niti preskakanje nema izim u nuzgrednu i zapravo govorno izoliranu od govornika sama - *zâ knêza*, međutim navadom su dativ i lokativ (*o*) *knêzu* uza (*o*) *knêzu* vjerojatno zbog jednačenja s pojmom i gramatičkom imenicom *krâlj* n. obr. B: s uska poimanja opsega vlasti ili čega slična (usp. i vokativ *knêzu* (i *knêze*) uza češće te posve obično *knêzu* odnosno *knêže*, dijelom teorijski navodi s obzirom da jezične potvrde nema izim (nezemljačnoga) prezimena *Knêz*).

naglasak se jednak jedninskosklonidbenomu nuzgredno može pojaviti ukoliko je imenica jako često rabljena, usp. i *vlâkovi* – ili je riječ o prenaplašivanju (isticanju) primjerice u (*tî*) *grâdovi* odnosno posve je osobne uporabe što ju čini rijetkom (vidi u potpoglavlju 3.1.1. na str. 10. te na str. 13.-14. glede imenica kao *grîz*). Usve naposljetku valja reći kako niti jedna imenica ne čuva jednake glasovne oblike množine u ovoj sklonidbi, a imenice *sîn*, *glâs* te *grâd* mogle bi se držati najkonzervativnijima pri čuvanju „kratkih“ (glede naglasaka *grâdi* gore vidi) odnosno „dugih“ množinskih oblika.

Imenice skupine c) relativno su malobrojna, no – pojedini primjeri kao *tjême/ćême/tîme* nastranu – vrlo često korištena skupina riječi. Zbog razlike u broju slogova te ponajprije zbog vrlo sličnih sklonidbenih dočetaکا jednoj imenici skupine d) (*kôrⁱjên/kôrîn*) kao i pojedinim imenicama naglasnoga obrasca A imenice kao *břdo* odvojeno će se prema imenicama kao *râme* proučavati. Od imenica srednjega roda kao *břdo* jedine dvije imenice koje uvijek barem u starijem govoru bivaju sklanjane prema naglasnomu obrascu C jesu *dřvo* ter upravo *břdo*, a fakultativno i tradicijski tako se zbog svoje tvorbe (dometkom *-ce* te donekle uporabom odmilja) i *sřce* „tu i tamo“ sklanja dočim se od imenica kao *râme* ponajviše imenica *râme* donekle uza značenjski blisku imenicu *tjême/ćême/tîme* tako sklanja dok su u množini sve slične imenice zapravo jednaka naglasaka što dubinski najvjerojatnije i daje čestotnost nekim oblicima srednjega roda imenica kao *břdo* (usp. i imenicu *zvôno* koja je također tako sklanjana, no u široj je porabi očuvala samo neke izraze kao *na svâ zvôna* uza *na svâ zvôna*¹⁷⁸). Te imenice obično nikad odnosno veoma rijetko izjednačuju dativ i lokativ prema inače nestalnu kratkouzlaznomu naglasku u jednini (npr. u različitim govornika: D/L (*prema, na*) *dřvu*, D/L (*prema, u*) *břdu*, D/L (*k(a), na*) *ramènu*, D/L (*k(a), po*) *tjemènu*) koji se pojavljuje u još donekle fonetski sličnih imenskih likova imenica prvoga dijela (npr. (*u*) *křdu*) te je u nestajanju u lokativnim primjerima imenica drugoga dijela, naime u onih kao *râme* (usp. (*po, u*) *imènu*, (*u, o*) *plemènu*, (*na, u*) *sjemènu/simènu* i dr.) gdje se opća glasovnooblikovna ujednačenost očituje i u pojavi rijetke proklize (obične i analoške) koja je doduše i u imenica kao *břdo* rijetkom i stalni ju slični izrazi (npr. (A, *nâ*) *brdo*, (L, *ù, pò*) *drvu*, (A, *nâ*) *rame*, (I, *sâ*) *imenom*) oživljuju. U množini su naglasci imenica kao *břdo* u množini promjenjivi, a jedino imenica *dřvo* (: n. *dřva*) pretežito čuva oblik pomaknuta naglasaka prema naglasnomu obrascu C kao jedini (*dřva* je rijetko i u govoru starijega stanovništva i u mlađega isključivo varijantu predstavlja jer razlika nije u značenju, međutim kako se od izvornoga oblika i duljinski oblik *dřva* nuzgredno pojavljuje tako je od toga češći oblik dugosilaznoga naglasaka *dřva* u govornika koji gornji oblik upotrebljavaju,

¹⁷⁸ I inačni tromi naglasak pojavljuje se: *na svâ zvôna* odnosno *na svâ zvôna*.

ali oba su oblika silaznih naglasaka pomalo egzotična¹⁷⁹), a u imenica *bŕdo*, *mìsto* te *sŕce* u starini je češćime nego u novijih govornika gdje obično oblici kratkosilaznih naglasaka prevladavaju, međutim nisu značenjski istisnuti jer primjerice *bŕda* je – osim što je izgledno često sa slogotvornoga [r] koje je glasovno veoma čujno – ostalo značiti „okolna brda, planine u okružju“, *mìsta/mjèsta* obično znači „gradovi, sela“ što nije pravilo jer i „mjesta“ znači dočim *sŕca* pomalo jest starijim oblikom, no u značenju „narisana srca, crtež“ proširen je – ostale imenice izim imenice *zvòno* koja oblik *zvòna* uza *zvòna* no u starijih ljudi čuva (što može biti i pod određenim utjecajem starije imenice *zvôn* koja je u najstarijih govornika, u kojih se rabila, doduše od *zvòno* posuđivala množinsku sklonidbu) mogu imati oblike prema naglasnomu obrascu C kao u nominativu množine *kŕda* ter *stàda* premda su pretežito naglasnoga obrasca A – dok imenice kao *ràme* veoma nuzgredno duljenje naglasaka u dugouzlazni nazoči – npr. *raména*, *tjeména/ćeména/tiména* – što je nastajalo pod utjecajem množinskih kosih oblika dativa, lokativa te instrumentalnoga koji obično u starijem govoru „vrte“ obje glasovne inačice (usp. najčešće d./l./i. (*k(a)*, *po*, *s(a)*) *raménima/raménima*), no pod izravnim je utjecajem imenica muškoga roda na *-ēn* (kao već navedeno *kòr'jēn/kòr'īn*¹⁸⁰ unutar skupine d), međutim i primjerom *kāmēn* koje se uvijek sklanja prema naglasnomu obrascu A) koje u mlađem govoru više načelno nemaju naglašen dočetak u rečenim oblicima (ili su ti smisaono vezani, usp. *kor'jénima/korínima*) ali ih stariji govornici povremeno rabe te imaju prigodu utjecati, a na koncu može se i s tipološkoga gledišta govoriti o širenju korijenske duljine na nastavak, usp. *raménima* ~ *úšima* (npr. u *Pòkrīj se úš'ima!*). Imenice skupine d) u starijih govornika u načelu imaju sklonidbu koja se u dijelu tvorbenoga nastavka tiče – što i jest staro stanje – no ona ubrzano nestaje te se u mlađih govornika takvi oblici izim od pojedinih leksema kao *slùčāj* (inače razmjerno stara posuđenica prema rusizmu *slučiti* (*se*), vidi u Kapović 2011: 354; usp. u skupini h) i sličnu imenicu *òb'čāj*) te *kòr'jēn/kòr'īn* uopće ne koriste, odnosno koriste se u razmjerno malenoj mjeri te nisu izim u primjera u skupini navedenih bilježeni, a dotični se

¹⁷⁹ Može se tvrditi da u imenice *dŕva* odnosno osobito u *dŕva* nije zabuna o značenju živa drveća (koje se posjeklo te više nije) već da je riječ o hrpi drveća, što taj oblik čini donekle neutralnime u domaćinstvu dokle oblik *dŕva/dŕva* i stablad („drveće“) znači. Dakle razlika utoliko postoji.

¹⁸⁰ Naravno imenica uopće nema dočetak *-ēn*, ali je takvom uzeta jer se ijekavski oblik „jata“ kojemu etimološko svršeno *-n* slijedi najčešće izgovara, a povijesno je zaista do izmjene u tvorbenomu svršetku imenice (koja je od imenice *kòra*, koja je danas naglasnoga obrasca A – i oblik nominativa *kòra* posvjedočen i istomu naglasnomu obrascu sklonidbom pripada – tvorena) došlo, tj. od očekivana je prasl. *koręnъ > (općesl. i) stsl. *korę* nastalo je hrvatsko *kor'jen* s odrazom jata koji je analoški drugim primjerima (vidi u bilj. 316. među primjerima imenica *i*-vrste, naime pojavljuje se i (i u kninskomu govoru obična imenica) *gòlēt*).

gorenavedeni primjeri zbog velike čestoće navađaju, a to posebno vrijedi glede druge imenice koja ima i rijetke padežne oblike starijega naglaska u množini (g. *kor^jjēnā/korínā*, d./l./i. *kor^jjēnima/korínima*, no i a. *kor^jjēne/koríne* prema starijemu i navadnu *kòr^jjēne/kòrīne*) u uporabi jer su ju u međuvremenu i izvedenice kao *korjènić/korìnić* (st. i inač. *kor^jjēnić/korínić*), *korjènčić/korìnčić* (st. i inač., no često *kor^jjēnčić/korínčić*) ter *kor^jjēnak(korínak)*, pretežito pripadnice naglasnoga obrasca A – o likovima nalik posljednjoj vidi koncem potpoglavlja – dijelom potisnule ili pridružile joj se. Sklonidba tih imenica u starini inače je kao i ona netvorenih imenica obilježena kosim oblicima kratka ili duga zanaglasnoga dočetka pričem je dočetak kratak ako je izvornim dometkom (npr. u *slüč-āj* – G *slüčaja*, *kòr^jjēn/kòr^jjēn* – G *kòrjena*¹⁸¹/*kòrina*, *gòv-ōr*¹⁸² – G *gòvora* itd.) te dug ako je dijelom korijenskoga nastavka odnosno on sam (npr. u *òb[-]r-ūč* – G *òbrūča*) ili je metatezom likvida nastao (npr. u *òbl[-]āk*¹⁸³ (< prasl. *òbvolkъ) – G *òblāka*, *jābl[-]ān* (< prasl. *jābolnъ) – G *jāblāna*), međutim utjecajem oblikovne tvorbe te naglasnoga obrasca A u suvremenomu govoru oblici dugih kosih oblika potpuno su prevladali¹⁸⁴, a pojedini se kratki oblici čuvaju ili u kojemu izrazu (npr. *nī gòvora ò(d) tomu*) odnosno u pojedinim padežnim oblicima kao što su genitiv jednine (npr. *kòrjena/kòrina*, *gòvora*, *slüčaja* – usp. i u imenica skupine h) npr. *pòbačaja*, *òb'čaja*, *sùncostaja* itd.), lokativ jednine koji je i razmjerno najčešćim starinskim kosim oblikom (npr. (*u*) *slučāju*, (*na*) *korjènu/korínu* – zanimljivo je da obratna pojava ne postoji jer se ti oblici u načelu ne šire među imenicama duge sklonidbe o čemu vidi i u posljednjemu odlomku, a posvjedočeni su i nuzgredni primjeri naglaska na početnomu slogu – npr. *u gòvòru* – no analoški su prema nominativnomu ili pače dativnomu liku), genitiv množine (npr. *kor^jjēnā/korínā*, *korákā*¹⁸⁵, *slučājā* – usp. i *slučajévā* kao i nuzg. *slučājēvā*, ali i oblike kratkouzlaznih naglasaka *slučājā*,

¹⁸¹ Glasovno i izgovorno inačito je i *kòrena* [kòrēna], no to je drugotno i prema *kòrina* [kòrīna].

¹⁸² Nije pravim tvorbenim nastavkom, nego je riječ o analoškoj prijevojnoj tvorbi kojom je imenica nastala (usp. *razb-o-r*, *prost-o-r* prema *razbrati/razbirati*, *prostrijeti/prostirati*).

¹⁸³ Zgrade su pomalo zalihosne ili nepotrebne, no crticom se odvaja onaj dio imenice koji sliči dometku –āk kao u *jùnāk*. Vidi i drugi primjer u tekstu.

¹⁸⁴ U sjevernim kajkavskim govorima takva je analogija već ranije djelovala bila.

¹⁸⁵ Oblikom slični genitivni oblici pojavljuju se u imenica naglasnoga obrasca B kao *b^rzac/b^rzac*, *škàrtac/škàrtac* „kartonska pakirna vrećica“ – *brzácā*, *škartácā* – a vrlo se često pojavljuju i u imenica *jàglac/jàglac* te *màdrac/màdrac* o kojima vidi i u bilješci 87. Takvi genitivni likovi najvjerojatnije su tragovi utjecaja naglasnoga obrasca C u tvorbi, a nije rijetko da neke imenice potpuno prijeđu iz naglasnoga obrasca C u naglasni obrazac B (iz kojega onda prelaze u naglasni obrazac A drugim vrstima analogija i obratno), npr. nuzgredno i rijetko *òbruč/òbruč*.

*slučajěvā, slučājěvā*¹⁸⁶), lokativ ter instrumental množine (npr. (L, u) *slučājima*, (I, s) *korjènima/korìnima* – ti oblici mogu biti čestima i neizravnim utjecajem oblika kratkouzlaznoga naglasaka n. obr. B: usp. staro i rijetko od imenice *pūt* – (L, po) *putěvima*), no obično u svim tim likovima prevladavaju dugouzlazni naglasci koji se međutim u nekim oblicima (kao u oblicima dativa, lokativa, ter instrumentala množine) nisu u potpunosti proširili. U tih je imenica zabilježen nestanak preskakanja naglasaka koji je samo nuzgredno zabilježen na prijedlogu (npr. *ù korāk* (rastavljanjem od rijetko rabljena *ùkorāk*), *põ govōru* – inače je starije *po govōru* ter novije *po gövōru*¹⁸⁷, *üz oblāke* itd.), a puno je više takovih primjera u jednosložnim imenicama skupina a) te b) kao i u imenica skupine e), međutim za sve raščlanjivane imenice moglo bi se reći da naglasak šeće po slogovima u riječi a što se katkad u najviše oblika očituje u imenica ove skupine. I u skupini e) međutim postoje imenice koje također takovo „šetanje“ često pokazuju jer je većina imenica (sve izim *tjêlo/ćêlo/tîlo* koja pak nema duljenja kao ranije imenice kao *rāme*, odnosno n./a./v. *tjelésa/ćelésa/tilésa* kakve je vrsti tvorbene prirode upravo s nedostatka primjera u jednini koje prethodne imenice dijelom imaju) te skupine zapravo pripadnicama naglasnoga obrasca A, a ponekad po uzoru na višebrojnije primjere imenica kratkosilaznoga naglasaka (kao *mîsto/mjěsto*), dugosilaznoga naglasaka u nekima od oblika (uvjetno je rečeno – misli se na imenice skupina a) i b) kao *môst, nîz*) te po uzoru na imenice dugouzlaznoga naglasaka (kao *jáje*) od kojih se posljednje donekle prisposodobivo u sklonidbi vladaju oblike kosih padeža (u imenica *frâtar* i *cêntar* samo u genitivu množine u načelu) prema naglasnomu obrascu C razvijaju, usp. od imenice *mêso* – (A, ză, ù, pō) *měso*, (L, ù, nă) *měsu* i (po, u) *měsu* – glede množinskih oblika vidi gore sklonidbu imenice *mês*, no ogledno je npr. rijetko n./a. *mésa* „vrste mesa, komadi mesa, mesna hrana“, g. *mésā* uz općenito *mêsā* te d./l./i. (naglasak se širi iz lokativnoga oblika, ali i iz instrumentalnoga zbog oblikovne istovjetnosti, u, s(a)) *mésima*, a usp. i u imenice *môre* potpuno prošireno i obično – (A, ù, nă, ză) *mōre*, (L,

¹⁸⁶ Nisu česti likovi, a analogija je raznorodna zbog višočlana ustroja, a djelomično sam naglasak može biti i tromime, npr. često *slučājā, slučājěvā*.

¹⁸⁷ Valja dometnuti kako je u toj svezi nuzgredno bilježeno i u *gōvoru*. Prema tomu jest i vrlo rijetko *ù govoru*, a srodan primjer autor bilježi još samo u imenice *kōrjēn/kōrīn* – *ù korjenu/korinu* – i u imenice *slūčāj* – *ù slučaju* (ako...) – što je u odnosu na raniji primjer novoposvjedočeno te od trosložnih imenica u imenice *ðb'čāj* – *põ ob'čaju* (uz lik *ob'čaju* u toj svezi odnosno izrazu).

ù, pò) *mōru*, ali i (G, ìz) *mōra*¹⁸⁸, n. *mōra/móra*, g. *mōrā/mórā*¹⁸⁹, ali i ìz *mōrā*¹⁹⁰, d./l./i. (*k(a)*, *u*, *pod*) *mōrima/mórima*¹⁹¹ te npr. (ù, pò) *mōrima* – kao posljednja imenica veoma se slično – osim u lokativu jednine koji je puno rjeđe *vrimènu/vriménu/vremènu/vreménu* nego početnoga naglasaka (no usp. preskakanje u ù *vrimenu/vremenu* po uzoru na akuzativno ù *vrīme/vrījēme*, a također i vrlo rijetko genitivno ìz *vrimenta/vremena* od toga je pošlo), ali posvjedočeno je npr. (*u*) *vrimenu/vrèmenu* kao i u raščlanjivane imenice dijelom kraćenjem analoško i *u mōru*, u množini su naglasci na starim mjestima jer se imenica vlada kao i *rāme*, no ipak i u genitivu množine oblik *vrīmēnā/vrēmenima* kao uostalom i rijetko *rāmēnā*¹⁹², a u d./l./i. (*k(a)*, *u*, *za*) *vrīmenima/vrēmenima/vrimènimā/vremènimā/vriménimā/vreménimā* prvi likovi su najrjeđi premda su najnoviji¹⁹³, a posljednji likovi jesu češći u nekih govornika jer iskazuju trajanje te posjeduju i tu značenjsku razliku, no također su rijetki – imenica *vrīme/vrījēme*, a koja u starijem govoru i dugosilazni naglasak u *vrīme* (usp. i drniškodijalekatno ter sinjskodijalekatno *vrīme*) bilježi, ponaša. Imenica *pīvo* prema obavjesnici novoproširena je imenica u novo doba koja pojedine nuzgredne oblike naglasnoga obrasca C crpi prema starijoj imenici *pīva*, npr. (L, ù, ali i naglasno češće ù) *pīvu*, n./a.(i v.) *pīva/pīve* (usp. gore glede imenice *mēso*), g. *pīvā*, d./l./i. (*k(a)*, *po*, *s(a)*) *pīvima*, no pri čemu je neke likove kao oblikom *pīvima* prema kojoj drugoj imenici naglasnoga obrasca C (a možda i B) razvila, a možda bi to mogla koja od imenica skupine g) biti – ponajprije zbog istovjetnosti dočetka te dijela riječi (*-ī-vo*) – jer od tih imenica niti jedna nije širokorabljenom, no unatoč tomu što se ponajprije mogu ubrojiti u imenski sustav naglasnoga obrasca A kako je u potpoglavlju 3.1.1. na str. 12. učinjeno neki oblici i u tih imenica pojavljuju se inače naglašeno prema naglasnomu obrascu C, i to (u

¹⁸⁸ Kako se naglasak razvijao posvjedočeni i drugi oblici kao npr. instrumentalno metonimično (pokućstva glede) i nepreneseno *sā mōrem* ter puno češće *pōd mōrem*, a zapažene su i nuzgredne naglasne mijene oblika ujednačavanjem kao npr. rijetko *tīm mōrem* (ujednačeno od puno češćega *tīm mōrem*).

¹⁸⁹ Drugi je oblik razmjerno rijedak, no čest je u govornika koji ga rabe.

¹⁹⁰ Naglasak je još posvjedočen u nekih imenica muškoga roda kao u *grād* i *pūt* – ìz *grādā*, *sā pūtā* – te od imenica srednjega roda npr. u imenice *stādo* – ìz *stādā* – i nisu česti, a kao što se po uporabi prijedloga vidi, smjer iskazuju.

¹⁹¹ Podjednako su česti oblici u govoru starosjediteljskoga stanovništva.

¹⁹² Posvjedočeni su i oblici *īmēnā*, *sjēmēnā/sīmēnā* te *tjēmēnā/čēmēnā/tīmēnā* i *plēmēnā*, no nisu svi jednako česti – a i ijekavski su likovi češći nego ikavski koji su jezičnodoticajni. Ti oblici gube čestotu i postaju sve rjeđima, a posrijedi je analoško pomicanje naglasaka nekim jednosložnim imenicama.

¹⁹³ No usp. individualno posvjedočeno i donekle prošireno ù *vrimenima/vremenima* što je nastalo i pod utjecajem akuzativa i pod utjecajem lokativa u jednini te usporedi s izrazom posvjedočenime u jednoj rečenici od imenice *rāme* – „... *nā ramen'ma nòs'ti*.“ premda je takvo razumijevanje isključivo značenjske naravi i ne može se u ovom slučaju dalje s manjka primjera dokazivati.

različitih govornika i rijetko) d./l./i. *varívima*, *gorívima*, *mazívima*, a budući da ti oblici dolaze od imenica koje nisu u prosjeku duga vijeka po naraštaju pod utjecajem se starije sklonidbe moglo razviti malo oblika kao što su (prema naglasnomu obrascu B zbog promjene početnoga naglaska) *vàrīvo*, *gòrīvo* te *màzīvo*, zatim *klàdīvo* (možda i utjecajem imenice *klàda*?) te *cjèpīvo/cìpīvo* koji su veoma osobiti te obično bivaju upotrijebljeni u nominativu kao i neke imenice muškoga roda naglasnoga obrasca A (vidi u potpogl. 3.1.1. na str. 15.) ter kao i sve imenice ženskoga roda takova naglaska unutar imenske *e*-vrste (vidi na str. 66. i dalje u potpogl. 3.2.1. glede osobnih imena), a mogli su u govor ući i utjecajem osobitosti drugih susjednih govora jer su im bez daljnje raščlambe u usporedbi puno češći likovi kratkosilaznoga naglaska bez kakve zanaglasne duljine (*vàrivo*, *gòrivo*, *màzivo*, *klàdivo*) premda su isti stariji, no i jedni i drugi gube se iz govora te su samo uvjetno u usporedbi s istim mjestom u potpoglavlju 3.1.1. napisane kao imenice naglasnoga obrasca C. Jednako tako, no sa stanovitom zadržskom (budući da se također unutar imenica n. obr. A razvrstati mogu) valja reći kako niti imenice skupine h) zapravo nisu pripadnicama naglasnoga obrasca C pri čemu je poglavitim razlogom to što su te imenice stalnih dugih kosih sklonidbenih oblika (dok vidi na str. 44. o imenici *slūčāj*) uz nuzgredne i drugotne pokradbe, a nigda nemaju preskakanja izim donekle uz čest prijedlog *po* (npr. usporedno rabljeno *pò izričāju* i *po ĩzričāju* od jedne govornice uz kategorijsko *po izričāju* premda se to naravno i pod utjecajem međusamoglasničkoga [j] krati u rijetko i inačno *po izričāju*, usp. i okamenjeni izraz *pò ob'čāju*) te eventualno *na* (npr. *nà pobačāj*), a u starijih su govornika posvjedočeni oblici pojedinih imenica kao *pòbačāj* s kratkim naglascima, npr. (G) *pòbačaja*, a razmjerno rijetko može se čuti i sklonidba prema naglasnomu obrascu B, i to kratkih i dugih oblika s malom prevlašću kratkih oblika u nekih imenica što je odraz starine, npr. (G) *pobačāja/pobačàja*, (I) *izričajem/izričajem*, (a.) *ob'čaje/ob'čàje*, a ta je pojava još uočena u složenosufikslnih tvorenica kao *pùstolōv*, *něboděr* koje zbog novoprosirene zanaglasne duljine u nominativu nemaju kratkih sklonidbenih oblika osim na glasovnoj bliskosti posvjedočenih primjera kao dativnomnožinsko *pustolòvima*.

Tvorbeno je sklonidba naglasnoga obrasca C vidljiva u pojedinim primjerima imenica na *-ak*, *-nīk* te *-ār* te nuzgredno u drugim izrazima. U imenica na *-ak* naglasak je često vidljiv u lokativu (te u dativu), npr. *létak* „papirni i ini oglas, letak“ – L (D) (*na*) *létku* (*lètku*), *izlazak* – L (D) (*na*, *u*, *po*, *pri*) *izlàsku* (< **iz-lāz-ku*), *pronálazak* (*pronalázak*)¹⁹⁴ – L (D) (*u*, *po*, *na*) *pronalásku* (*pronalàsku*) (< **pro-na-lāz-ku*)¹⁹⁵. Imenice na *-nīk* ter *-ār* u načelu jesu sklonidbe

¹⁹⁴ Vidi i na str. 9. u potpoglavlju 3.1.1.

¹⁹⁵ Vidi i u bilješci 19. o naglasku imenice *izlazak*.

naglasnoga obrasca C ako se sklanjaju samo u dativu i lokativu jednine te u dativu, lokativu i instrumentalu množine čestim pokretnim naglaskom jer su u protivnomu naglasnoga obrasca A: odnosno naglasnoga obrasca B:, koji nije čest jer se duljina u dometku u prošlosti gubila¹⁹⁶ te može biti samo inačnime, usp. npr. d./l./i. (*h*)*odnícⁱma* ((polu)arhaično i šaljivo (*h*)*odnícīm* (*kodnícⁱm*)), D/L *presjedníku/presⁱdníku, poštaru*. Premda se u svih rečenih primjera može govoriti i o nuzgrednu fonološkomu (ili i fonetskomu) kraćenju u dativu te u lokativu te o utjecaju naglasnoga obrasca B u tim oblicima, u načelu se, kako se vidi, ovako sklanjaju imenice koje imaju korijen koji se je izvorno prema naglasnomu obrascu C mijenjao, usp. (*h*)*ôd* koji je danas većinom n. obr. B: (primjerice zbog značenjske bliskosti načinskoga izraza *u* (*h*)*ódu* te kakvoćnoga izraza u genitivu (*h*)*óda* „kako (tko) hoda“, *síd/sⁱjéd* ter *sídⁱti/sjédⁱti* < **síditi* te prema vokalizmu (a i analoškomu kratkouzlaznomu naglasku *pòšta*) i *pòšta*. Nadalje neki lokativni izrazi po svoj prigodi utječu na podvojbju naglaska u nominativu, npr. *vidík/vídík* – (D) (*prema*) *vidíku*, L (*na*) *v'díku*¹⁹⁷.

3.2. IMENICE e-VRSTE

Imenice ove sklonidbe isključivo su ženskoga roda i prema tomu skoro jesu potpuno jednoobrazne (izim inače nesklonjivih ili nepotpuno nesklonjivih oblika imena ženskoga roda) te nisu izvorno rodno podvojene kao imenice *a*-vrste jer je s poredbenoga gledišta tvorbeni nastavak ženskoga roda u indoeuropskomu prajeziku – *-eh₂ ili *-eH¹⁹⁸ – nov te prema autorovu mišljenju značenjski unekoliko inovativan i često je bio tvorbenim nastavkom raznolikih apstraktnih imenica (što je u klasičnim jezicima primjerice grč. *ἀρετή* „krjepost, hrabrost“, lat. *materia* „tvar, gradivo“). Neke imenice mogu biti muškoga roda odnosno spola iako su podrijetlom imenice ženskoga roda (vidi u poglavlju 3.1. ranije u tekstu glede tvorbene

¹⁹⁶ Tj. u načelu se može javiti u svim oblicima izim u genitivnomu jer su nominativi množine naglaska na dometku inače česti.

¹⁹⁷ Donekle je ovomu prema dočetu slična i imenica *òblík* koja izvorno ima uglavnom sklonidbu prema n. obr. C, ali danas se u mlađih govornika većinom prema n. obr. A: sklanja, odnosno u dijela govornika očituje se svršena težnja sklanjati prema n. obr. B:, a oblik *òblík* u nominativu jednine (akuzativ može imati i sklonidbu živoga roda pa nije prebitan) nije više čest niti je to bio.

¹⁹⁸ Ne bih *-ā kao morfem navodio zbog neekonomičnosti pri nabranjanju, no ponajprije stoga što se izgleda ne može sa sigurnošću znati kakove je kakvoće taj samoglasnik bio u oprjeci spram praindоеuropskomu */a/, kratkomu [a] koje se javljalo unutar nekih òsnōvā, odnosno korijena.

raščlambe), primjerice *ubojica*, *štitonoša*, *poeta*; *Luka*. Imenska *e*-vrsta u hrvatskomu jeziku povijesno je u sustav primila barem jednu imenicu srednjega roda: *jetra*^{199/200}, koja je doduše gramatički još uvijek množinska imenica stalnoga srednjega roda kao i *vrata*. Inače se imenice ženskoga roda očituju izrazitom oblikovnom stabilnošću koja se pak vidi i pri prevađanju s inojezičnih tekstova te preuzimanjem njihova leksika (npr. stariji stručni naziv rukopisnoga brzopisa, *kurziva* < lat. *scriptio cursiva*), no u suvremenoj hrvatskoj dijalektologiji – odnosno na razini gövōrā – predstavljaju glavno i oveliko vrelo naglasnih dvojnosti²⁰¹.

¹⁹⁹ Vidi u Marković 2013: 288. Tu se *jetra* navodi kao jedini primjer brojevnoga heteroklita.

²⁰⁰ Povijesno je to u suvremenomu standardnomu jeziku doista jedina imenica koja je u slovnici bila prepoznata kao imenica ženskoga roda. Ne ulazeći u razlike među narječjima, dijalektima i govorima mogao bi takovu mijenjanju roda i sklonidbene vrste unutar same *e*-vrste davnijim, no i novijim povijesnim razlogom biti pojava sklonidbe izvorno nesklonjivih imena ženskoga roda kao što je *Judit* (G (Marulić) *Judit(e)*; dij. *Juditice* i dr.), što je moglo na nominativ sklonidbenoga obrasca utjecati. U imenica muškoga roda, čini se, takova utjecaja nije bilo jer se ta (*a*-)sklonidba uvijek prilagođavala obliku posuđene riječi (zato imenice muškoga roda – i spola – imaju puno više tvorbeno uzrokovanih naglasnih razlika u govorima i dijalektima ter u cijelim narječjima (*Díno* – *Dîno*, *Brânko* – *Bránko* i mnoge druge) što imenice ženskoga roda i nemaju: vidi nešto o tomu u 3.1.2. na str. 26, te dalje u potpoglavlju 3.2.1.).

²⁰¹ *Valentína* – *Valèntīna* jest primjer jedne od široko rasprostranjenih i u novije vrijeme proučavanih dvojnosti u izgovoru (ne i jedina, vidi i na koncu poglavlja 2. glede kninskoga govora), koja je područno ipak kruto podijeljena jer se drugi oblik govori po većem dijelu Dalmacije prema najužem jugu, dok je prvi oblik dijelom dijalekatnim kontinuumom poduprt govorima sjevernijih hrvatskih krajeva (gdje se osobito na sjeverozapadu i *Valentína* govori). No oba su ispravna – iako nisu standardna – jer se oblik *Valèntīna* tumači dubrovačkim te širim južnodalmatinskim izgovorom i stoga to pridonosi odvojenu dijalekatnu izgovaranju. Imenice *Máre* i *Káte* (što odgovara kninskomu izgovoru) svugdje gdje je to ime u uporabi imaju dugi naglasak, ali kako se u govorima obično ne sklanjaju (ili jezičnokontaktno govornicima koji ih ne rabe nije očito kako ih sklanjati) te se sklonidba prema gramatici ima provesti (iako se imenice rijetko u pismu posvjedočuju), one se u ovom dokazivanju ne uzimlju kao naglasni problem, tj. kao inačice izvornih imenica.

3.2.1. IMENICE *e*-VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA A

Imenice ove sklonidbe u naglasnomu obrascu a imaju kratkosilazni naglasak u nominativu²⁰² (npr. *kăpa*, *Melîta*, *st^atîst'ka*), a rjeđe se – naročito u višesložnicama – i kratkouzlazni naglasak pojavljuje (npr. *kàsa*, *budàla*, *poli't'ka*). U pojedinačnim riječima različitim starijim duljenjem u otvorenomu ili u poluotvorenomu slogu može se češće javiti i kratkouzlazni naglasak (npr. *kupaóna*, *televîzija*, u osobnih imena npr. *Marijána*²⁰³), a različitim preobrazbama i analogijama te duljenjem može se i razmjerno rijedak dugosilazni naglasak pojaviti (*Jâsna*, *fârma*, *pêta*²⁰⁴); i slijed kratkouzlaznoga naglasaka i zanaglasne duljine na prvim dvama slogovima trosložnica osobito se često pojavljuje, npr. *Èdîta*, (st. i inač.) *gârâža*. Po naglasnoj razgranatosti unutar oblikovnih likova ovaj je naglasni obrazac uvjerljivo najčešći premda se za razliku od imenica *a*-vrste velika većina dvosložnih imenica *e*-vrste dugouzlaznoga naglasaka sklanjaju promjenjiva naglasaka i većinom prema naglasnomu obrascu B (tj. B:) (*Ánka*, *plâža*), dočim se skoro sva ženska imena uz nuzgredne ili manje nuzgredne inačnice oblike prema naglasnomu obrascu A sklanjaju.

Ovo su najčešće imenice *e*-vrste naglasnoga obrasca A razvrstane u redcima:

- a) dvosložne imenice kratkosilaznoga naglasaka: *kăpa*, *rîba*, *tîkva*²⁰⁵, *măčka*, *pjěsma/pîsma*²⁰⁶, *Křka*...
- b) dvosložne imenice kratkouzlaznoga naglasaka: *kàva*²⁰⁷, *NÀSA*...
- c) dvosložne imenice dugosilaznoga naglasaka: *fârma*, *Âna*, *Lûka*, *Jâsna*, *Mîlka*...
- d) dvosložne imenice dugouzlaznoga naglasaka: *góspa*, *bína*...
- e) dvosložne imenice kratkosilazna naglasaka i (mlade) zanaglasne duljine: *mătî*...

²⁰² Npr. prasl. *răka > hrv. knj. (i kn. dij. st.) *răka*. Usp. bilj. 13. u potpoglavlju 3.1.1. za imenice muškoga roda.

²⁰³ Usp. od primjera prethodne vrste kratkouzlaznoga naglasaka npr. *budàla*.

²⁰⁴ Vidi više u 3.2.3.

²⁰⁵ I duljenjem pred zapornikom i zvonačnikom te oblikovnim ujednačivanjem npr. prema *mřkva* (te u različitim govorima osobito prošireno *cřkva* uza starije *crřkva*) – *tîkva*. Takvi oblici mogu biti i vrlo stari, odnosno mogli bi biti dijelom duljenja u pojedinim primjerima u zatvorenu naglašenom slogu (*prema* Kapović 2015: 600 – paško čakavsko *blîtva* – takav se oblik i u Kninu pojavljuje – no zemljopisno dalje rapsko čakavsko *bûgva*, glasovnoustrojbena sličnija i bez duljenja), no vrlo je vjerojatna i analogija, usp. i duljenje opisano u bilješci 207. (inače uz oblik *tîkva* u tragovima se može sresti i oblik *tîkva* „tikva; (pogr.) glava“, a dvoji se i u *blîtva* – *blîtva*).

²⁰⁶ I uz rjeđi tromi naglasak (*pjěsma/pîsma*) te uz potpuno rijedak i zapravo fakultativan dugosilazni naglasak (*pjěsma/pîsma*; takav je nuzgredan i neproširen u imenice [kř:ka]u nastavku teksta).

²⁰⁷ Duljenjem u otvorenom slogu te jednačenjem samoglasnika i *káva*.

- f) dvosložne imenice dugosilazna naglaska i (mlade) zanaglasne duljine: *Nênsĩ...*
- g) trosložne imenice kratkosilaznoga naglaska na početnomu slogu: *pòtrⁱba, sùdbina, ìs^{ti}na, òsoba, pàstrva, tìčⁱca, gòdina...*
- h) trosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska na početnomu slogu: *plìčⁱna, kòprⁱva, Pòlača, pògača, Jòsⁱpa...*
- i) trosložne imenice dugosilaznoga naglaska na početnomu slogu: *ôpčina*²⁰⁸, *Krâpina, dîvⁱca, Ħvⁱca, Jûlija, zâgrada, zâstava, nâgrada...*
- j) trosložne imenice dugouzlaznoga naglaska na početnomu slogu: *málⁱna*²⁰⁹, *kájgana, Márija, zvⁱjéz^{di}ca/zvíz^{di}ca...*
- k) trosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska na početnomu slogu te sa zanaglasnom duljinom na pretposljednemu slogu: *Ānīta, Ēdīta, ðèvōjka/divōjka, nārānča...*
- l) trosložne imenice kratkosilaznoga naglaska na pretposljednemu slogu: *Filīpa, Melīta...*
- m) trosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska na pretposljednemu slogu: *Judīta, kasāba, baklāva*²¹⁰...
- n) trosložne imenice dugosilaznoga naglaska na pretposljednemu slogu: *Dalīda, Elvīra...*
- o) trosložne imenice dugouzlaznoga naglaska na pretposljednemu slogu: *paštéta, kazéta, maníra...*
- p) višesložne imenice kratkosilaznoga naglaska na početnomu slogu: *grābⁱl'ca, māramⁱca...*
- q) višesložne imenice kratkouzlaznoga naglaska na početnomu slogu: *kòsⁱl'ca...*
- r) višesložne imenice dugosilaznoga naglaska na početnomu slogu: *māstⁱl'ca...*
- s) višesložne imenice dugouzlaznoga naglaska na početnomu slogu: *(h)rānⁱl'ca, búdⁱl'ca...*
- t) višesložne imenice kratkosilaznoga naglaska na početnomu slogu te sa zanaglasnom duljinom ili bez nje na sljedećemu slogu: *dòktōrⁱca, kũũārⁱca, rībārⁱca...*

²⁰⁸ Područno je vjerojatno riječ o skupini duljenja naglasaka različite kvalitete (većinom) u sjevernodalmatinskim štokavskim govorima (tzv. kanovačko duljenje), no mogućnost je ovdje i rijetke analogije prema inačnomu naglasku pridjeva *ð^pćī/ô^pćī*.

²⁰⁹ Usp. tipološki blizak dugi vokalizam i u mađarskoj posuđenici *málna* „malina“.

²¹⁰ Oblik *baklāva* u novijemu se govoru širi, ali prema autorovu sudu još je uvijek rjeđi.

- u) višesložne imenice kratkouzlaznoga naglaska na početnomu slogu te sa zanaglasnom duljinom na sljedećemu slogu: *tràtīnčⁱca, stùdēnⁱca...*
- v) višesložne imenice kratkosilaznoga naglaska na početnomu slogu te sa zanaglasnom duljinom na pretposljednemu slogu: *mèdⁱcīnka...*
- w) višesložne imenice kratkosilaznoga naglaska na drugomu ili na trećemu slogu: *st^atīs^{ti}ka, p^olītⁱka, mat^emāⁱka...*
- x) višesložne imenice kratkouzlaznoga naglasna na drugomu ili na trećemu slogu: *pr^ognòs^{ti}čarica, el^{ek}trònⁱka...*
- y) višesložne imenice dugosilaznoga naglaska na trećemu slogu: *Makedônija, Jugoslāvija, Katarīna...*
- z) višesložne imenice dugouzlaznoga naglaska na pretposljednemu slogu: *balerína, ljubičica...*

Donekle izvan skupina e), f) te u), koje su s jedne strane (e) ter f)) pomalo inovativne te s druge strane vrlo nove (u)), a donekle i izvan skupina s) te w) koje su vrlo raznorodne u gornjemu se popisu dijalekatne osobitosti od općih do vlastitih imenica razabrati mogu. U sljedećemu odlomku kratak opis slijedi.

Imenice skupine a) po mnogočemu jesu najstalnije imenice naglasnoga obrasca A jer su kratke (dvosložne, tj. jednosložni primjeri ne postoje), rijetko mijenjaju naglasak (usp. npr. *škrīnja* uslijed duljenja pred zvonačnikom), a ako ga kakvoćom mijenjaju, nije stalan i imenice takva naglaska jesu i dalje naglasnoga obrasca A te većinom stari naglasak imaju, npr. *kāpa/kàpa*. Reći je međutim da se neke imenice uslijed glasovnog okoliša izgovaraju i tromim naglaskom, npr. *pjěsma/pĩsma, kāpa, mũka*. U tim su primjerima naglasci najvjerojatnije uvjetovani kategorijskom (usp. u *pjěsma/pĩsma*²¹¹) ili puno rjeđe zvukovnom (usp. u *mũka*²¹² te donekle i u *kāpa*; u *tāta* ter u *ćāća*²¹³) sličnošću, ali možda se može istaknuti kako su za

²¹¹ Ove oblike valja prema autorovu sudu prema dosadanjoj raščlambi u svezu s imenicom *plěme* dovesti uglavnom s razloga što i ona može imati pokrajinski tromi naglasak (*plěme*, usp. i kategorijski često *tjěme* – valjda među inime zbog suvremene zatvorenosti glasovnog skupa [ɛm], odnosno [ěm] – nije i ***tĩme*), a što ranije u raščlambi spominjano nije te se time možda ponajbolje može ravnati imenici *vrĩme/vrjěme* – naime prema duljini naglaska, tj. naglasnomu trajanju. Inače tromi naglasak u raščlanjivanoj imenici *pjěsma/pĩsma* mogao bi biti ishodom (nepotpuna) duljenja pred zvonačnikom.

²¹² *Mũka jōj je*.

²¹³ Ovakvi primjeri imenica za rodbinske odnose česti su u nekim bliskim govorima, gdje se mogu i dugim naglaskom izgovoriti, npr. u šibenskoj okolici vokativ *bāba*. U kninskomu govoru oblici dugosilaznoga naglaska

nastanak i za položaj tromoga naglasaka u načelu odgovorni bezvučni dvousnenici i zvonačnici – navlastito nosnici – kakvi su u sastavu gornjih primjernih imenica, jer je u primjerima gdje nisu (npr. *čāša*, *gāće*) dugosilazni naglasak fakultativno ostvariv (npr. u dijelu grada prošireno *čāša*, *gāće*^{214/215}, ali usp. (u skupini h)) u pristupu ispred dvousnenoga zapornika i tjesnačnika nuzgredno *ôpćina*). Neke od imenica u skupini b) mogu se izgovarati naglaskom skupine a) – npr. *NÀSA/NĀSA* – i takova naglasna podvojenost ponajprije o dobi govornika i samu uporabnomu surječju ovisi; imenice kao što je *kāva* u načelu nikad se ne sklanjaju kratkosilaznim naglaskom, no u njih je – budući da ionako osciliraju između naglasnih obrazaca A i B (npr. u genitivu množine *kāvā/kāvā* gdje je prvi oblik stariji, a drugi je dijelom proširen i pod utjecajem naglasnoga obrasca C, naime vjerojatno preko naglasnoga obrasca B²¹⁶) moguć i dugosilazni naglasak kao inačni, usp. *kāva*²¹⁷. U skupini c) imenice jesu raznorodne i nastale su različitim duljenjima (od kojih je ono u *Lūka* staro fonetsko duljenje), a ponajprije – u općih imenica – posrijedi jest duljenje pred zvonačnikom, usp. *fārma*, *fīrma*, (povijesno starije) *kūrva* – u tim primjerima novije se imenice mogu i dugouzlazno naglašivati, usp. *fārma* (sa svim sklonidbenim oblicima), *fīrma* (uz češće *fīrma*)²¹⁸, a usp. i prošireno *bānka* (uz starije i nuzgredno novije *bānka* kako je u mnogim udaljenijim govorima, npr. u drniškomu gradskomu govoru); isto je tako donekle navadom postalo i osobna imena nastala od pridjeva izgovarati, usp. *Jāsna/Jāsna* te npr. rijetko *Mīrna*(/*Mīrna*), međutim ta se imena (i ina ter rijetko kakva druga – vidi dalje) i uza stariju, izrazito nesustavnu – dakle fakultativnu – zanaglasnu duljinu

do danas su se upravo u dozivanju zadržali (V *čāća*, *māma*), a čest takav naglasak u ostatku sklonidbe ima navlastito imenica *māma*, malo rjeđe *bāba* te još rjeđe *čāća* (po uzoru na tu imenicu i *tāta* postoji, ali je rjeđe i nepotpuno ustaljeno).

²¹⁴ Što nije nikakav arhaizam premda usp. slične naglaske u kajkavskim govorima kao *čāša* (usp. i mađ. *csésze* što je otle posuđeno), *lāće* koji su stariji jer su nastali posebitim kajkavskim duljenjem kratkoga cirkumfleksa (*prema* Kapović 2015: 326) dočim je ovdje najvjerojatnije posrijedi analogija u gramatičkomu broju i oblicima.

²¹⁵ Naglascima u tomu glasovnomu okružju mogli bi možda u tvorbenomu surječju tipološki odgovarati naglasci umanjjenica srednjega roda kao što su *brdāšce*, *srdāšce* (*srcāšce*), *jajāšce*, ali ti oblici jesu tvorbeno noviji (složenoga tvorbenoga nastavka *-ač-ce < *-ak-ce, odnosno *-(a)č-ce < *-(a)k-ce) i riječ je o svojevrsnu kompenzatornomu duljenju.

²¹⁶ Samo je gruba pretpostavka jer je primjer jedan (*kāvā*) a izvorni oblik jest *kāvā*. No imenice naglasnoga obrasca A puno bolje čuvaju analoške čene genitivnomnožinskonaglasne oblike (npr. *pjēsāmā*, *Pōlāčā*, *pōtvrdā* itd.), a dalje u tekstu – kao i u bilj. 214. – isto glede utjecaja genitivnih oblika vidi.

²¹⁷ O imenskim oblicima dugosilaznih naglasaka, među ostalim i o obrazložbi mogućih vokativnih likova vidi dalje u tekstu u 3.2.3.

²¹⁸ Usp. i ime čokolade koje je počesto i *Milka*, no to nije i ime osobe.

(*Jāsnā/Jāsnā*, *Mīrnā*²¹⁹/*Mīrnā*, *Mīlā*²²⁰, *Ħvā*) izgovaraju te posebice ona koja jesu pridjevima u suvremenom govoru naglasno posve podudarnima i određenim pridjevima podudarnu sklonidbu (*Jāsnōj*²²¹, *Mīlōj*)²²² imadu. Od ostalih je primjera npr. *Āna* nastalo duljenjem u otvorenom slogu (usp. i prevladavajuće *Āna*, a to je dubinski preobrazbena tvorba prema npr. *Marijāna*), a usp. i analoško *Brūna* (~ *Brūno*). Skupina imenica d) obuhvaća imenice koje su – može se tako postaviti – nasumice prilagođena naglasaka (*bīna* ~ (z)) *balerīna*²²³) i imaju stalan ili razmjerno nov ustaljen sklonidbeni naglasak kao u veoma proširenoj imenici *gósipa* (V *gōsipa* (rij. *gōspe*)²²⁴ / *gōsipa*)²²⁵; simo se pribrajaju i imenice koje uglavnoma imaju duljenje u (polu)otvorenom slogu, npr. *káva* (od *kāva*, a i prema tomu obliku) te uvjetno mnogi noviji nadimci (odnosno kraćeni preobličeni²²⁶ likovi osobnih imena), npr. *Góga* (st. *Góca*), *Šíca* koji primjerice imaju stare i proširenije vokative dugosilaznoga naglasaka (*Gôgo/Gôge* uz *Gôco/Gôce* ter *Šíco/Šíce*) uz novije – prema čijoj se pojavi i zbrajaju unutar naglasnoga obrasca A (tj. A:) – dugouzlaznoga naglasaka uz donekle proširenu zanaglasnu duljinu kao u imenica muškoga roda (kao *Dínko*) koja je u češćih imenskih oblika česta, a može ovdje biti i prema

²¹⁹ Inače rijetko ili nikad nadijevano ime.

²²⁰ Ujednačivanjem naglasne količine jest (ili je prema opsegu uporabe veoma rijetko) i oblik *Mīlā*.

²²¹ Dakle uza zanaglasnu duljinu ili bez nje (složenija tvorena imena u pravilu ju imaju: D (rij. im.) *Spōmēnkōj*). Naglasak je također *Jāsnōj* (prema *Jāsnā* što je možda i najstariji lik npr. prema *Mīlā*, no oboje je vrlo inačno).

²²² Usp. i naglasak u imenici *Bīl[I]a* s proširenim oblicima kao što su *Bīl[I]ē*, *Bīl[I]i/Bīl[I]ōj*, *Bīl[I]u* i dr. Usp. isti sklonidbeni (oblikotvorni) nastavak u *Hr̥vāckōj* (*Hr̥vā^(l)skōj*) / (*H*)*ṛvāckōj* ((*H*)*ṛvā^(l)skōj*) od imenice *Hr̥vāckā* odnosno (*H*)*ṛvā^(l)skā* (vidi dalje u tekstu).

²²³ Gdje usp. i danas rijetko i zapravo jezičnodoticajnobalērīna.

²²⁴ *Gósipa* < **gospā* (kajk. i čak. dijal. *gospā*) < **gospojā* (čak. dijal. *gospojā* te naglasno pomalo starinsko i dubr. dijal. *gospōda* (*gospōda*)) i od toga izvorno V **gōspoje*.

²²⁵ Vokativ koji je u ove imenice (*gōsipa*) rjeđi imaju i neka osobna imena kao što je *Āna* (*Āno* uz *Āno*) te *Māra* (i ina dvosložna; rijetko *Māro* i češće i mnogo prostranije *Māro*), a tomu je jedan od razloga (i uzroka) i što su te imenice možda u trpnomu leksiku pričuvale i stariji dugosilazni naglasak koji se više ne koristi (usp. i proširenu umanjenicu *Kā^rca*, ali i *Kā^rca*, usp. i uglavnom posuđeno (inogovorno) *Mār^rca* uz *Mār^rca*). Imenice na nastavak -e (*Āne*, *Māre*, *Kāte* i slične) u načelu imaju vokativ dugosilaznoga naglasaka, no mogu imati i dugouzlazni (usp. u potpogl. 3.1.1. od imenica muškoga roda *bāle* takav vokativ ima). Taj nastavak podrijetlom vjerojatno jest preuzet od imenica srednjega roda (usp. u starijem hrvatskomu književnomu jeziku i danas pravilnu imenicu *tlē*) ali se danas najprije osjeća nastavkom muškoga roda (ili doticajnopametno odnosno kognitivno ženskoga je roda).

²²⁶ Tj. preobrazbom tvoreni.

nominativu (gore vidi) uvezena: *Gógō/Gógē, Góčō/Góčē, Šícō/Šícē*²²⁷. Takav je vokativ, izim uslijed nove oblikovne imenske prilagodbe npr. u *jákna*²²⁸, nazočan i u trosložnih te u višesložnih imenica gdje je zanaglasno dug samoglasnik posve fakultativan i zapravo nosi kakvu vrst drugoga (sekundarnoga) naglasaka, usp. (j)) *Ēdītā* (izg. [èd^(r):-tā:]), (y)) *Katarīnā* (izg. [k^atarī:-nā:]) – to je starinska fonetska osobina (odnosno osobitost je naglasnoga sustava) koja je vidljiva u mnogim hrvatskim govorima (npr. (moji podatci i navodi) prema posvjedočenosti u posavskim – (slavbrod.) [lû:-kâ:] – te u zagorskim – (svkrižzač.) [íva-nâ:] (npr. uz ?[íva-nā(:)]) – govorima) te u govorima drugih slavenskih jezika (npr. u češkomu), a može biti i fonološkom značajkom odnosno tumačiti je kako se naglasak razvija u otvorenu slogu poslije naglasaka (npr. [änā] > [änā] gdje drugi slog razvija inoudarnu zanaglasnu duljinu), ali ni pri tomu nije sigurno pretpostaviti starost nadnevka premda je prema vlastitu isticanju u raščlanjivanomu mjesnomu govoru najvjerojatnije poslijeopćeslavenska (i poslijestarohrvatska) i stara podrijetla; fonološka pak zanaglasna duljina fakultativno se (i ipak neredovito) javlja i u vokativu nekih ponajprije stranih vlastitih imena kao što je [nê:ⁿsi(:)]²²⁹,

²²⁷ Usp. i posvjedočeno zazivanje u predškolskoj ustanovi: *tētē*. To je prema autorovu sudu množinski oblik (a stariji je jedninski vokativ *tētē*) i nije u potpunosti ostalim oblicima podudaran (vidi dolje), no i oni jesu velikim dijelom analoški.

Nepodudarnost oblika *tētē* očituje se na individualnoj i na ustanovidbenoj (standardizacijskoj) razini: u tomu se liku naime prvi put javio prekinuvši niz uporabe oblika *tētē*, odnosno koji se još u starijih govornika rabi. Množinsko značenje i ne bi imalo biti jer se takova raščlamba uglavnom na individualnu odnosno subjektivnu razumijevanju temelji.

²²⁸ Genitiv množine ima oblik *jáknā* i *jākānā*. O tomu još vidi u tekstu u potpoglavlju 3.2.2.

²²⁹ U ovoga vlastitoga imena jest (i u nominativu) također oblik *Nēnsī* – te se na taj način to vlastito ime koje je u načelu izim pojedinačnih likova (npr. veoma nuzgredno I (*s(a)*) *Nēnsīm*) zapravo nesklonjivo može promatrati i usko povezano s imenicama u skupini d) te npr. s imenicama u skupini j) (ali – još je važnije – i s onima u skupinama o), p), q) ter r)) – no prema proširenosti nije prečest, a mlađi naraštaji, čini se, većinom imaju kratke naglaske u tomu imenu (dakle naglašivanje je pri tomu individualnom pojavom i zadatkom), npr. *Nēnsī* (i rjeđe *Nēnsī*, usp. u imenica *a*-vrste npr. naglasak *Mikī* i malo rjeđe *Mikī* (i kao uzvik *Mikī/Mikī*), zatim *Pēgī/Pēgī* (te npr. *Ēdī/Ēdī*) no kojima je naglasak stariji (među inim i stoga što i duge oblike obaju dugih naglasaka ponajprije pod snažnim utjecajem zanaglasne duljine na *-ī* imaju mogu se u konačnici oblikovnosklonidbeno i naglasnosklonidbeno izvađati prema muškim imenima na *-o* i *-e* dok se ženska imena prema imenima i imenicama na *-a* izvoditi mogu) i drugoga inogovornoga podrijetla), i tako se može govoriti o imenici fonetski bliskoj npr. *mātī*, imenici koja je sama rijetka, ali je zbog posvjedočenosti oblika i u nastavku teksta navađana (naglasnoga ustroja kao dotična imenica sklanjaju se i neka strana imena npr. (*Skūnk*) *Anānsīē*). Metodološku je primjebdu učiniti to što se u ovom poglavlju određeni posvjedočeni (npr. *Spōmēnka*) ili česti (npr. *mātīē(r)*) oblici obrađuju u tekstu ili kao inačice zbog naizgled razgranatijega sustava položaja naglasaka, a to vidi u nastavku teksta.

ali tu jest i u nominativu čime je prispodobna vlastitim imenima muškoga roda kao što je *Tônĩ*. Imenica *mătĩ* u načelu se javlja nezanaglasnoduljinskoga oblika (usp. npr. od drugih govora npr. u čakavskim govorima otočanske okolice i Otočca *măt* s otpalim *-i*²³⁰) dok je duljina koja se samo u pojedinim govornika pojavljuje tumačena drugim sličnim oblicima (kao ranije navedenim osobnim imenima kao *Tônĩ* te općeporabnim likovima same imenice što u nastavku vidi), a umjesto nje javlja se imenica *mătē(r)* i puno rjeđe ter starije *mătera*. Oba oblika imaju kose oblike u načelu kao i imenice skupine f), odnosno kao većina njih (npr. pojavljuju se predmetačna duljenja kao što je npr. u *ôsoċa*, a zanaglasne duljine u središnjim slogovima izrazito jesu rijetkima – u načelu se samo u imenima i javljaju – ali usp. npr. vrlo nuzgredno *ôsôċa*²³¹, *pôtvrċda*²³², *păstrċva*²³³, dakle uglavnom na slogotvornomu /r/), ali imenica *mătē(r)* kako je jedina koja npr. imenici *věčē(r)* – usp. od toga imenicu *a*-vrste *věčera* – oblikovno priliči i vrlo nuzgredne i inačne oblike prema sklonidbi *i*-vrste (npr. G (*od*) *mătēri*, d. ili i. [s] *mătēřma*) ima te o njoj (kao i o sličnoj imenici *čē(r)*) i u potpoglavlju 3.3.3. vidi. Imenice u skupini g) imaju stalan naglasak, npr. *pôċaċa*, *Jôsċpa*, no mogu duljenje naglasaka pretrpjeti u svima petima primjerima, naime u *pôċaċa*, *Pôċaċa*, *kôċrċva*, *Jôsċpa* te razmjerno rijetko (duljenjem pred zvonačnikom)²³⁴ *plċċna*. Neke imenice mogu imati inačni nominativni i

²³⁰ Govor (vidi u Ivić 1964.) ima primjerice i infinitivne oblike kao *dôsċpit*, *îċ* dok kninski govor tu u načelu – osim u novodoseljenoga stanovništva – dočeto *-i* ima ter čuva (*dôsċpċti*, *îċi/îċi*).

²³¹ Nuzgredni oblici ili različite rjeđe naglasne smjernice dijelom mogu biti objašnjivi utjecajem drugih govora (inogovornih oblika) iako su rijetko i potpuno prepoznatljivi kao potpuno strani. Oblik *ôsôċa* javlja se vrlo rijetko i fonološki je nastao pod utjecajem konzervativnijih govora te danas donekle bosanskohercegovačkih govora. Dugi se slogovi vrlo rijetko zapravo ostvaruju u svih vrsta riječi u njihovu središnjemu položaju, a dotična imenica *ôsoba* (i *ôsoċa*) mogu imati čest poludug središnji slog uz to što je nuzgredno zabilježen i nuzgredan stariji oblik *ôsôċa*, prema čemu dakle moglo bi se pisati da imenica *ôsoba* odnosno *ôsoċa* ima nuzgredno duljenje u sredini riječi (*ôsôċa/ôsôċa*) koje se s vremena na vrijeme može pojaviti. Usp. u nastavku ostale primjere.

²³² Starije je *pôtvrċda*.

²³³ Starije i obično jest s tromim naglaskom *păstrċva* te razmjerno rijetko *păstrċva*, ali javlja se i dugi oblik *păstrċva* (i *păstrċva* – individualno posvjedočen primjer) i taj može biti pod utjecajem oblika *păstrċmka* (uz *păstrċmka*): naime takav utjecaj pretpostaviti je stoga što zanaglasna duljina nije odveć rijetka u toj imenici i vjerojatno je odgovoran za to što se ovdje koristi češće nego u drugim imenicama – premda sam oblik nije u široj uporabi bio, a fonološka promjena duljenja samoglasničkoga /r/ vrlo je česta i naraštajno redovita.

²³⁴ Utjecajem je ovdje i različito naglašivanje pridjeva od kojega je upravo ta imenica tvorena, tj. uglavnom je starije *plċtak* ili *plċtak* (usp. i rijedak nominativ tvorenice *plċċna*) a novije *plċtak* ter nuzgredno i vrlo prošireno *plċtak*.

sklonidbeni naglasak – *plīčⁱna*²³⁵ te *kōprⁱva* (*kóprⁱva*), usp. i rijetko (L) (*na*) *Pōlačⁱ*²³⁶ te od drugih primjera u imenici *glūpača* (usp. *žāba krāstača*²³⁷), no u načelu je kratkouzlazni naglasak sustavnim premda pomalo – i ne samo u toj skupini imenica – inačnim, usp. npr. imenicu *nākaza* < *nākaza*, a usp. i npr. u posuđenici *tàraca* (rijetke inačice *táraca*) „terasa, predvorje“ povijesni kratkosilazni naglasak u oblicima akuzativa (*na tāracu*) i lokativa (*na tāraci*) koji podrijetlo vuče od imenice *a*-vrste *tārⁱrac* (no koja se danas obično nazivlje, tj. naglašuje *tàrac* (i *tárac*, *tārac*))²³⁸, usp. i glede imenice *livada* (*lívada*) / *līvada* (usp. *na līvadama*, ali i starije (l.) *na līvadama* / *na līvadama*²³⁹). Inačni naglasak zapravo posjeduju i imenice skupine h), i to navlastito one predmetkom tvorene jer se u starijem govoru te vrlo nuzgredno premda često u novijem govoru javljaju oblici kratkosilaznoga naglasaka, usp. *nāgrada*, *zāgrada* (usp. *ōgrada* i *ôgrada*) ter *zāstava* dok su oblici dugouzlaznoga naglasaka *nāgrada*, *zágrada* te *zástava* također obilježjem starijega govora te izrazito rijetko novijega govora, naslojni su i analoški prema dvosložnim imenicama (npr. *náda*). Neki oblici unutarosnovno jesu analoški, npr. *Krāpⁱna* što se tumači običnom izvedenicom prema korijenu **Krāp-* (< **Krāp-*); neki su oblici nastali analoškim fonetskim duljenjem, usp. *ōpćina* (< *ōpćina*, usp. gore i primjer *kōprⁱva* koji je također rijetko posvjedočen kao *kôprⁱva* no to je ishodom duljenja pred zvonačnikom i postojanja suoblika *kóprⁱva* u dijela govornika), a neki jesu nastali duljenjem u poluotvorenom slogu uz stalan korijenski naglasak, usp. *dīvⁱca* (usp. *zvⁱjéz^{di}ca*/*zvⁱíz^{di}ca* u skupini i)), *Īvⁱca*; u primjeru *Jūlija* dugosilazni naglasak preuzet je, no to vlastito ime i *Jūlija* glasi, no ipak je češći naglasak imenice *Mārija* koja je postala od *Màrija* uz vjerojatan utjecaj imena *Māra*, pri čem je samo duljenje u *Màrija* vjerojatno bilo često. Skupina imenica i) najstabilnijega je dugoga naglasaka ter općenito najstabilnijega naglasaka uz

²³⁵ Tromoga je naglasaka u obama primjerima zabilježiti i *plīčⁱna*, a javlja se npr. i u *Jōsipa* sigurno prema uglavnom kratkomu *Jōsⁱp* (uz *Jósⁱp*).

²³⁶ Zgodnije bi bilo u ovomu primjeru naglasak označiti tromim iako prema autorovu isticanju nije odveć dug (ili to biti ne mora) nego vrlo kratak, ali ipak čini se da je alofonični kratkosilazni naglasak u pitanju, a i očekivan je ako donekle fonološki nastaje od kratkouzlaznoga, tj. metodološki je u redu pisati jer je promjena ` >` posvjedočena na čelu višesložnih riječi (vidi dalje u tekstu): dakle (L) (*na*) *Pōlačⁱ*.

²³⁷ U tomu primjeru korijen *krāst-* naglasak nosi jer je imenica koja inače pripada n. obr. A značenjski utjecajna: *krāsta*, a u sustavu i *krāstāvac* (obično *krāstavac* donekle prema starijem *kūkomār*) jesu po slogovnoj složenosti potpomogli razvitku naglasaka toga oblika, no usp. i pridjev *tōčkast* (*tōškast*), st. *tāčkast* (*tāškast*) koji je slična ustroja, leksički nov je kao i uostalom svi navedeni primjeri te je također značenjski naglasak bez dvojbe utjecao (toviše žabine kraste jesu manjih i većih veličina).

²³⁸ No prema *tārⁱrac* jest i *tārⁱrac*.

²³⁹ Riječ je o višestrukoj prilagodbi naglasaka ispred ostatka osnove (*-ad-*). Vidi u tekstu glede skupine j).

kratkosilazni (u skupini f)) jer duljenjem nastaje, usp. *tràuma* > *tráuma* (premda se oba lika rabe), a njega zadržavaju i skoro sve imenice naglasnoga obrasca B: i naglasnoga obrasca C: pri tvorbi dometkom *-ica*: *zvⁱjézda/zvízda* > *zvⁱjéz^{di}ca/zvíz^{di}ca*, *bráda* > *brádⁱca*, *gláva* > *glávⁱca*, *dúša* > *dúšⁱca*. U svim tim umanjenicama naglasak je različito ujednačivan – od dugouzlaznoga u osnovi (npr. *zvⁱjéz^{di}ca/zvíz^{di}ca* uz samo nuzgredno *z(v)jèz^{di}ca* ter *zvìz^{di}ca* koje je naknadno u govor ušlo bilo), tromoga naglasaka (*brádⁱca* > *brádⁱca* uz nuzgredno *bràdⁱca*)²⁴⁰, kratkouzlaznoga (*glávⁱca* > *glávⁱca*; obično se uz nuzgredno *glávⁱca* i *gláva* rabi) te analogijom prema donekle preobrazbenomu obliku (*dùšⁱca*, *dúšⁱca* (ili *dúšⁱca*) > *dúšⁱca* prema *dúša* „miljenik“) – temeljem je toga najbolje ustanoviti zajednički tvorbeni uzorak tromoga naglasaka, navlastito budući bitnim za stariji govor kao prethodnik^{241/242} – a neke se imenice, koje jesu pretrpjele duljenje u netvorenomu obliku, ravnaju prema modelu dugouzlaznoga naglašivanja te rjeđe kratkouzlaznoga, npr. *ígra* > *ígrⁱca* (i *igrⁱca* < *ìgra*), *ígla* > *íglⁱca* (uz *ìglⁱca* prema *ìglⁱca*, inačici prema *ìglⁱca* od *ìgla*²⁴³), dakle uglavnom slijede korijensko naglašivanje bez naglasne promjene. Valjalo bi unutar skupine i) navlastito istaknuti imenicu *kájgana* koja zbog

²⁴⁰ Npr. „(...) *tû bràdⁱcu...*“, „*ĭmāš bràdⁱcu [lîpū]*.“ Može se govoriti i o nestalnoj značenjskoj razdiobi, tj. *brádⁱca* bi bila obrasla ili izrasla brada, a *bràdⁱca* brada posebna oblika ili uzrasta, no to nije glavno razlikovanje.

²⁴¹ Usp. i *rùkⁱca*, *nògⁱca* jesu nastali od *rúkⁱca*, *nógⁱca* prema također starijemu i još proširenomu *rúkⁱca*, *nógⁱca*. Usp. i *kósⁱca*, novije *kòsⁱca* i inačno *kōsⁱca* (no to je prema svemu sudeći i od *kòsa* i od inačnoga i rijetka *kósa*, odnosno pod takvim utjecajem – usp. i *nóga* (možda prema *rúka*), no to je uglavnom rubno zastupljeno u uporabi, odnosno u govoru jest rubno i pokrajinsko, ali i analoško). Sličan naglasak inače imaju i imenice dočetka *-čica*: *cⁱjévčⁱca/cívčⁱca* uz novije i donekle prošireno *cjèvčⁱca/cìvčⁱca*; *djevòjčica* (*dⁱvójčⁱca*) uz neobično i pretežito inogovorno, ali novije *djevòjčⁱca* (i tromim naglaskom oblik *djevòjčⁱca*) – usp. *báščica*, umanj. od *bâšča* „vrt“ – starije (novije npr. *bášta*) i *bâšča* – *báščica* – dometak je *-ica*, no imenica je prema autorovu sudu dobar glasovni i naglasni analogon. Vidi još u nastavku teksta u skupini y).

²⁴² Takav je naglasak pretpostaviti i imenicama dometka *-nja*: *nóšnja* (od **nōšnja* ili i taj lik), *kóšnja* (od **kōšnja* ili i taj lik), *prátnja* (od **prātnja* ili i taj lik), *pážnja* (od **pāžnja* ili i taj lik). Naravno i oblici kratkouzlaznoga naglasaka rjeđi su (*nòšnja*, *kòšnja*, *pràtnja*, *pàžnja*), no u tih je imenica naglasak (glagolskoga) korijenja rjeđe izvorno tromi (*nōsⁱti*, *kōsⁱti*; puno rjeđe jest *prātⁱti* odnosno *pāžⁱti*, premda je oboje u zemljopisno široj uporabi) ili pak dugouzlazni (npr. *nósⁱti* te navlastito u sjevernijemu dijelu grada *kósⁱti*, koje se oboje daje fonetskim utjecajem te analogijom prema imenicama istoga korijenja (*kósa* > *kósⁱti*) odnosno prema imenskomu odnosno imenskokorijenskomu (*?nôs* > *nósⁱti*) naglašivanju. Tromi naglasak ima i imenica *trēšnja/trīšnja*, a u rubnijim dijelovima grada može se javiti i u liku *trēšnja* (*trīšnja*), što je objašnjivo utjecajem suglasničke skupine – izrazito izgovorno složene zbog složenoga zvonačnika /ń/.

²⁴³ Dugi naglasak u toj imenici prevladava, a *ìglⁱca* jest rjeđe jer se dugi naglasak imao razviti ispred triju suglasnika [(-)glⁱc(-)] u doticaju.

glasovnoga ustroja ima nekoliko naglasnih inačica²⁴⁴, a jedna od njih jest *kàjgāna*²⁴⁵ koja se prema tomu može držati i imenicom skupine j) inače naglasno osobito inovativne i plodne jer sve imenice *e*-vrste u drugomu slogu ispred dvaju zvonačnika zanaglasnu duljinu imaju, npr. *nārānča* (i *nārānča*), *kòljēuka* (i češće *kóljēuka*) / *kòlīuka* (*kólīuka*), *kēmījska* (< *kémījska*), *òlōvka* (i rjeđe *ólōvka*), *prózīvka*, *ísprāvka*²⁴⁶. Ovakav naglasni slijed vrlo je upravo uslijed duljenja ispred zvonačnika star – usp. tradicijske imenske tvorbe²⁴⁷ u hrvatskomu standardnomu jeziku kao dvosložno *plijénak* (*a*-vrste) te trosložno (glede tvorbenoga nastavka) *Làtīnka* (*e*-vrste)²⁴⁸ – premda se ne smije tvrditi da je i fonološki stara jer je u svim gornjim primjerima barem fonetski i slijed kratkosilaznoga (ili dugosilaznoga) naglasaka i zanaglasne duljine moguć (npr. *nārānča/nārānča* – ti se oblici rabe u nekih govornika, ali su u svemu rjeđi²⁴⁹) i takav slijed također je tradicionalnim i može se reći uvjetno donekle nazočnim u starijemu govoru (uglavnom utjecajem javnih općila, drugih govora te književnoga izričaja odnosno književnosti), ali nazočnim u različitim tvorbenim okružjima, npr. u imenu *Spòmēnka* (uz starije *Spòmēnka* jer je imenica *spòmēn* načelno naglasnoga obrasca C: – usporedbom jest (starije, rijetko ime) *Jāsēnka* prema imenici *jāsēn* koja je izvorno naglasnoga obrasca A, ali obje imenice mogu imati kratkouzlazni naglasak ili pak dugouzlazni: (*Spòmēnka*) *Spómēnka*, (*Jāsēnka*) *Jásēnka*), *pīvānka*²⁵⁰, *Jōvānka* (uz puno češće i općenito *Jōvānka* te inače *Jóvānka*). Naglasni slijed kratkouzlaznoga ili dugouzlaznoga naglasaka i zanaglasne duljine uvjetno je arhaičniji od spomenutoga u sredini riječi, usp. glede skupine u) u imenici *měđ'cīnka*

²⁴⁴ Vidi u nastavku.

²⁴⁵ U imenica *a*-vrste npr. imenica *Sulèjmān* (koje glede u potpoglavlju 3.1.1. u vrhu vidi) obično ima kraćinu, tj. naglasnoga je obrasca A u govornika u kojih i imenica *kàjgana* (u tekstu: *kájgana*) tomu naglasnomu obrascu pripada, tj. duljine nema, a to je, može se reći, najnovije slogovnoprozodijsko ujednačivanje jerbo jezični korisnici i dalje većinom rabe imenicu *Sulèjmān* (ili ujednačivanjem uslijed duljenja pred zvonačnikom – *Sulèjmān*; ime je prema autorovu sudu dobar primjer jer je također zbog slušanosti televizijske serije *Sulejman Veličanstveni* (na izvorniku *Mühteşem yüzyıl*)), a da imenicu *kájgana* različito naglašavaju: *kájgana*, *kājgana* te *kájgāna*. Valja reći da je duljenje u *kájgana* vrlo novo, dok je duljenje u *Sulèjmān* staro, ali ne posve prošireno jer ga govornici koji i npr. *tùpson*, *Sìmpson* (*Símpson*), *Thòmpson* (*Thómpson*) vele nemaju, odnosno dokidaju ga.

²⁴⁶ Glede duljine naglasaka predmeta posljednjih dvaju primjera vidi i u potpoglavlju 3.3.1.

²⁴⁷ U govoru je tvorbom postignuto duljenje pred zvonačnikom i u primjerima kao *kònōplja* (inač. *kónōplja* prema takvoj raščlambi nije od toga oblika nego najprvo od *kónoplja*), tj. *kònōp* + *-lja* > *kònōplja*.

²⁴⁸ Od imenica *i*-vrste u *a*-vrsti npr. *nòjca* „noć“, no imenice *i*-vrste ovu pojavu ne dijele, naime najčešća je u imenica *a*-vrste.

²⁴⁹ Drugi oblici u načelu nisu zastupljeni i stoga u ovom poglavlju nisu raščlanjivani.

²⁵⁰ Osobne (individualne) jest uporabe, ali imenica jest starija.

„medicinska lopta, kugla“ od *m^edīcīnka* (nuzgredno *m^edīcīnka*), no o takvim primjerima govori se dalje u tekstu u surječju skupina s) te w) – naglasak u imenima kao što su *Ēdīta* ili *Ānīta* vremenski jest noviji i analoški zbog dugoga /i:/ u srijedi, a mogu se (tj. imena) pojedinačno i samo udarom izgovarati (npr. *Ēdīta*, *Ānīta*) i takav naglasak općenito je čest u sličnih imena, no obrnuto vrijedi da novije i često izgovaranje naglasaka i zanaglasne duljine – uz nuzgredno duljenje (*Ēdīta*, *Ānīta*) – utječe na izgovor svih imena istovjetna svršetka, stranoga svršetka - *īta* ili kojega drugoga svršetka, npr. u skupini k) u navadnoga naglašivanja *Jūdīta*, *Fīlīpa* pojavljuje se vrlo često *Jūdīta* (i inač. i često, poglavito starije *Jūdīta*) ter puno rjeđe *Fīlīpa*, a ti oblici dalje mogu se objasniti i proširenošću kratkih inačica kao što su rjeđe ili vrlo rijetko *Jūdīta* (čemu je možda uz ino naglaskom prilična imenica *Jūda* ili puno rjeđe, no prošireno *Jūda*²⁵¹ temeljem) ter *Fīlīpa* (usp. jednako naglašeno *Jòsīpa*²⁵²) te utjecajem oblika dugih naglasaka u središnjemu slogu koji su u drugih osobnih imena češći, npr. dugosilaznoga naglasaka *Dalīda* u skupini m) koje su većinom inačnoga i položajno raširenijega te stara dugouzlaznoga naglasaka (npr. st. *Dalīda*, *Edīta*) kao imenice u skupini n) izbrojene, odnosno rjeđega i inačnoga, ali položajno posvema (uspoređujući prema početnoslogovnomu naglašivanju, npr. u raširenomu i dijelom poopćenu *Dālīda* – fakultativno i rjeđe jest glasovnoinačno dugo *Dālīda* zbog ustrojbenoslogovnih ujednačivanja i izvanustrojnih analogija) stara naglasaka kao što je u *Dalīda*, *Edīta* te *Jūdīta*. Dodatni je kriterij dosljedna naglašivanja podrijetlo imenica (u ovom slučaju navedenih vlastitih imenica²⁵³), no u načelu

²⁵¹ Naglasak je tu pak samo dijelom potpomognut naglaskom glasovno donekle podudarnih ili posve podudarnih općih imenica (*tūga*, *škūda*) i drugih vlastitih imena (npr. *Nāda* uz rjeđe *Nāda*) jer je opći naglasak dvosložnih vlastitih imena muškoga spola *e*-vrste dugosilazni, npr. *Lūka*. Naravno raznosložne su imenice značenjski utjecajne.

²⁵² Od *Fīlīpa* posvjedočena je inačica *Fīlīpa* djelomičnim duljenjem pred zvonačnikom ter prema naglasku osobnoga imena *Fīlīp* koje isto inačicu produljena samoglasnika *Fīlīp*. Ime *Fīlīpa* ishodišno jest podrijetlom od novogrčkoga *Φιλίππη* [filipi] prema *Φίλιππος* [filipos].

²⁵³ Razmjerno su nova nadnevka, novopreuzete su odnosno u govoru jesu dijelom novijega leksika. Običnim naglašivanjem *Dalīda* (< *Dalida*) te *Ēdīta* (< *Edith*) jesu francuska imena i u govor su ušla kao imena francuskih pjevačica (Yolande Cristine Gigliotti) Dalide te Edith Piaf, pri čem je *Dalīda* mlađe ime koje se stoga i različito naglašuje: načelno prema mjestu naglasaka *Dalīda* ili inačno *Dalīda* prethodi naglasnoj promjeni u *Ēdīta*, koja se vrlo rijetko, osobito u najnovijemu govoru i [edī:ta] ter još rjeđe [edī:ta], što je ranije bilo čestim naglasnim likom ili u najmanjoj mjeri ishodom naglasnoga prinosa ili utjecaja, izgovara. Objema imenicama naglasak se može pomicati i tako je posvjedočen i naglasak *Dālīda* ter *Ēdīta*, a takav naglasak ima i imenica, odnosno rijetko rabljeno osobno ime biblijskoga podrijetla *Jūdīta* koja se u starijemu govoru naglašavala i kao *Jūdīta*, a danas se uz imena kao što je *Fīlīpa* ter *Melīta* obično istovjetno, odnosno kratkosilaznim naglaskom naglašuje. Analogijom prema starijim, donekle proširenim oblicima dugosilaznoga naglasaka (vidi još u nastavku teksta glede skupine y)) u

prežitelji starijega naglašivanja jesu većinom u imenica stalna kratkosilaznoga naglasaka skupine k), dijelom u imenica dugosilaznoga naglasaka koje su u starijem govoru bile osobito proširene te dijelom u imenica dugouzlaznoga naglasaka koje su zapravo razmjerno nove posuđenice u govoru (npr. *Marína*) te im u skupini n) metodološki nije primjera; glede skupina k) i l), valja reći da su imenice kao što su *Melita* te *Filipa* još uvijek prošireni likovi (usp. i *Nikita*, *Lolita*) premda se u doseljeničkim govorima uglavnom navlastito u starijih govornika i oblici *Melita* te *Filipa* primjerice rabe. Napose u starijem kninskom govoru kratkouzlazni naglasak bio je korišten u egzotizmima i inim posuđenicama kao što su *bakláva* (> *bakláva*; izg. i [ba'la:va]) te *kasába* (inače je *kasába*; od toga je često *kásaba* ili malo rjeđe *kásaba*), a danas je najčešći u domaćih (i udomaćenih) imenica kao što je *daljina*, *ko'lina*, no koje dometak često također u pomalo starijem govoru uslijed otvorenosti sloga dulje (*daljina*, *sudbina* – i *planina*)²⁵⁴ ili tromim naglasakom bilježe (*daljina*, *sudbina* te *planina*, no može se reći da je slog prije svršenoga kraćen prema likovima dugouzlaznoga naglasaka), onakvim kakav je primjerice i u *ljepota* ter *čistoća*²⁵⁵, no gdje je dugouzlazni naglasak posvema i u najnovijem govoru češći (usp. i skupinu y) u nastavku teksta). Miješanje naglasaka osobito se očituje u višesložnicama, gdje je, može se reći, prisutna težnja mijenjanja triju ili četiriju naglasaka na početnom slogu (npr. u skupinama o), p), q), r)) te donekle dvaju ili triju naglasaka na kojemu od središnjih slogova (npr. u skupinama v), w), x), y)): u imenica kao što su (o)) *gràb'l'ca* (češće *gráb'l'ca*), (p)) *kòs'l'ca* te (r)) *búđ'l'ca* prevladava izvorni naglasak glagolskoga korijena – koji je u tim primjerima, kako se vidi, trećega razreda prema liku nesklonjivoga oblika odnosno infinitiva – koji se nuzgredno krati prema naglasku starijih tvorenica kao što su *grábalo* (i *gráb'lo* – usp. i

međuvremenu se je pojavilo i proširilo naglašivanje kao u *Judita*, *Filipa*, a prema donekle u najnovijem govoru proširenu naglašivanju kao u *Melita* ter *Anita* donekle se je kao izražaj prisnosti proširilo naglašivanje kao što je *Dàl'da*, *Jùd'ta* odnosno primjerice *Dál'da*, *Júd'ta* te rijetko *Àn'ta* ili *Án'ta*, a uz te oblike koriste se i *Dàl'ida*, *Jùd'ida* ter *Àn'ta* koji – izim oblika *Dàl'ida* zbog razlike u dočetu ter neizravno u poistovjedbi s biblijskim likom Dalide – prevladavaju i tako se uslijed među inim određena duljenja samoglasnika u otvorenom središnjem slogu (dometak je prethodno samo dijelom izjednačen s dometkom -*ina* o kojem dalje u tekstu vidi) razlikuju od naglašivanja dvosložnih i višesložnih imena o kojima vidi dalje u tekstu, a koja također mogu imati slično duljenje (npr. u tekstu ranije *Ána/Āna*) ili ga nemaju ili barem fonetski izostaje.

²⁵⁴ Usp. (L) (*u*) *daljín'i*, (*na*) *planín'i*. Naglasak se nuzgredno i u drugim sklonidbenim oblicima javlja, a slične imenice u kojima se javlja npr. *visína*, *duljína*. Vidi dalje u potpoglavlju.

²⁵⁵ Sličan naglasak imaju npr. i imenice na -*āna* (*dvorāna*/*dvorána*, *Poljāna*/*Poljána*), no u njima je kratkouzlazni naglasak uvijek bio malo prošireniji ne duljeći slog budući da je dometak odnosno dočetak imenice zapravo posuđen i prema glasovnomu ustroju priliči dočetu imenica muškoga roda kao što je *Sulějmān*/*Sulějmān* – može se dodati i npr. *mājmūn*/*mājmun* – gdje je zanaglasna duljina izglubljena ili se gubi.

grábal'ca, *gráb'l'ca*) ter *kós'lo* (prema *kós'ti* od *kósa* kao i *nós'lo*²⁵⁶ prema *nós'ti* od čega jest i *nós'l'ca*²⁵⁷), usp. i oblike dugouzlaznoga naglasaka *gráb'l'ca*, *kós'l'ca*. U primjeru *mâst'l'ca* u skupini q) može se spomenuti i utjecaj imenice (*mâst*) na početnoslogovni naglasak jer se čini da je primjer mogao uziranjem (analogijom), kao što je npr. *grâb'l'ca* vjerojatno barem dijelom ujednačivana prema imenici *grâblje* (inače i donekle prošireno jest *grâblje*, no utjecaj netvorenih imenica vrlo je nuzgredan i zapravo tvorbeno drugotnim (usp. *grábilica* prema *grâblje*, no usp. i rijedak naglasak *grâblje* koji je možda podrijetlom glagolski) kao što je u inačnoga naglasnoga lika tvorene imenice *mâst'l'ca* koji je možda dijelom tvoren prema vrlo rijetko posvjedočenoj imenici *mâst* i tim naglaskom u prošlosti donekle rabljenoj, čemu vidi u poglavlju 3.3. ter osobito u potpoglavlju 3.3.3.), nastati jer se čini da osim takova utjecaja u *mâst'l'ca* ne postoji utjecaj na naglasne mijene unutar oblika, nego se to učinkovito u navedenim bliskim primjerima može tumačiti kao kakva vrst duljinskoga razlikovanja uzrokovana kompenzatornim duljenjima korijenskoga samoglasnika, no to bi bilo predmetom proučavanja jer se čini da je u imenica *e*-vrste osobito fonološki u tomu dijelu sustava izraženo i može samo pretpostavkom biti i utjecajem oblika drugih naglasnih obrazaca. U suvremenomu kninskomu govoru ovakove se imenice obično kratkouzlaznim naglaskom i rjeđe kratkosilaznim naglaskom izgovaraju – npr. *mâst'l'ca*, *búd'l'ca*, *kòs'l'ca* te *grâb'l'ca* – dok su dugi naglasci onda rijetki (npr. *mâst'l'ca*²⁵⁸, *búd'l'ca* – usp. i od novijih imenica *úč'l'ca*), što se donekle može objasniti upravo, kako je ranije rečeno, duljom, no i ujednačenom premda rijetkom (starije su imenice od primjera dugoga naglasaka i još rjeđe primjerice (*a*-vrste) *mâst'lo*, *búd'lo*

²⁵⁶ Primjer u izrazima jest npr. *Nösē ga na nós'l'ma*. (*Ėn° ga*) na *nós'l'ma*.

²⁵⁷ Glede naglasaka glagolskih korijena vidi i bilješku 248. Imenskim oblicima kao što su raznonaglasno *grâb'l'ca*, *kòs'l'ca*, *búd'l'ca* ter kasnije u tekstu *mâst'l'ca*, isključujući duljinu i kakvoću sama naglasaka, prethodi složen splet unutarsustavnih utjecaja glagolskih vrsta gdje su glede primjera u tekstu velik utjecaj učinili glagoli prvoga razreda (prema liku nesklonjivoga oblika), dakle glagoli na *-ati* kao što su u dijalektu i ranije u standardnomu jeziku čestotni i nesvršeni glagoli poput *dováđati*, *prenášati* (glede suvremene standardnojezične uporabe u Silić – Pranjeković 2005: 49, također usp. npr. u Matasović 2011: 255 pri vrhu o razvitku) – potonji je mogao primjerice utjecati na čest glagol *nós'ti* – kao i, kako se čini, nuzgredne tvorbe prema glagolima trećega razreda (dočetka *-iti*) poput *grábat*, no dublje u ovomu radu neće se u raščlambu toga dijela leksika ulaziti, no istražiti ga valja.

²⁵⁸ Glede starinskoga naglasnoga lika *mâst'l'ca* može se značenjski možda navesti i utjecaj također starinskoga pridjeva *mâs(t)an* kao što se u imenice *s'ñ'čār* može – uz utjecaj imenice *s'ñ'ca* (i inač. *s'ñ'ca* što bi imalo značiti „mršavko“) te glagola *s'ñ'č'iti* (rijetkim je, a običan je noviji *s'ñ'čār'ti*) – pretpostaviti utjecaj pridjeva *s'itan* (ili priloga *s'ño*). Imenica je inače star dio leksika i ne koristi se, a podrijetlo joj je u pomalo individualnoj uporabi.

((*)*búđalo*²⁵⁹)) tvorbom. Glede ostatka navedenih imenskih skupina na prethodnoj stranici naglasno duljenje uz kakvoćnu promjenu nazočno je u skupini v) gdje su navedeni primjeri imenica starijega kratkosilaznoga naglaska koji su se ponajprije zadržali u izrazima (npr. (L) (u) *p^olītⁱci*, (prema) *matemātⁱci* i dr.) dočim su u nekih primjera (kao u *st^atīs^{ti}ka*; od primjera iz skupine w) npr. u *el^{ek}trōnⁱka*) ostali očuvanijima, odnosno manje očuvanima²⁶⁰. U nekim rubnim dijelovima grada te dijelom u unutrašnjosti posvjedočeno je duljenje navedenih primjera, npr. često *st^atīs^{ti}ka* i češće *st^atīs^{ti}ka*, kao i promjenom kvalitete naglaska pomalo manje prošireno *st^atīs^{ti}ka* uz inačicu *st^atīs^{ti}ka* koji su ostali pomalo prestižnom i zastarjelom inačicom uz novije i velikim dijelom prošireno *st^atīs^{ti}ka* podrijetlom iz doseljeničkih govora – naglasni likovi *p^olītⁱka* i *mat^emātⁱka* postali su u međuvremenu posve proširenima te također imaju nuzgredne likove dugouzlaznoga naglaska (*p^olītⁱka*, *mat^emātⁱka*) kao i češće likove tromoga naglaska (vidi gore – *p^olītⁱka*, *mat^emātⁱka*) kao ishod otvorenosti udarnoga sloga unutar riječi. Za razliku od tih imenica koje su novi pojmi i stare ili tradicijske posuđenice (u tom svjetlu glede imenice *p^olītⁱka* dalje vidi), imenice skupine x) imaju manje naglasnih inačica, odnosno kako ćemo vidjeti, nemaju ih svejednako: imenice kao *Jugoslāvija* te *Makedōnija* kao pripadnice stare skupine posuđenih imenica svršetka –*ija* duga naglaska imaju i veoma rijetke inačice dugouzlaznoga naglaska (*Jugoslāvija*, *Makedōnija*) kao i u starijem govoru mnogo češće likove prebačena naglaska te sa zanaglasnom duljinom (*Jugòslāvija*, *Makèdōnija*) koji se podrijetlom mogu gledati kao preglašeni oblici jednako kao i oblici dugouzlaznoga naglaska jer je izvorni naglasak izumrlih naraštaja govornika vjerojatno bio i neoakut (**Jugoslāvija*, **Makedōnija*)²⁶¹ ili ostatak toga naglaska koji je uzrokovao zasebito metatoniranje naglašenoga

²⁵⁹ Podvojba značenja postoji: *búd^lo* jest „budilica“, dok je *búđalo* „osoba koja (se) budi“. I u ranijega je primjera u tekstu značenje podvojeno – *účⁱlⁱca* jest u načelu „marljivac/-ica, koji/-a/-e učiti hoće, građivni/-a entuzijast/-ica“, a *ùčⁱlⁱca* „sustav učevnih igara, učilica; (tel. prikazivanje) Učilica“ – ali je naglasak pomalo inovativan, odnosno brzo se širi.

²⁶⁰ Takove je primjere tipološki dobro prema autorovu isticanju kao složenice dvaju korijena (poput *něboděř* u *a*-vrsti te primjerice hrv. knj. *crvènpērka* u *e*-vrsti) gledati jer se tako može najjednostavnije objasniti promjenjivost kakvoće ter kvantitete te istodobna nepokretnost naglaska objasniti, naime prvi dio imenice koji udarnomu i naglašenomu slogu prethodi jezičnorazumno prvomu korijenu odgovara dok je dometak ujednačen. Pritom valja reći da su to jezičnodoticajne (s gledišta jezičnoga preuzimanja zapravo standardnodijalekatne) imenice i nisu u pravomu smislu oblikovno udomaćene, naglasno jesu donekle, a skladbeno – može se uvjetno reći – potpuno jesu.

²⁶¹ Oblici neoakuta razmjerno su puno u govorima rjeđi u imenica na -*ija* nego oblici dugosilaznoga naglaska koji su inojezičnim utjecajima te supstandardnim govorom prošireni. Inače jesu ishodom duljenja otvorena sloga ili kakve vrsti kompenzatornoga duljenja (manje je metodološki točno pretpostaviti duljenje pred zvonačnikom) budući da se i uz oblike kratkosilaznoga naglaska (npr. *litánija/litànija*, *Ílija/Īlija*, *Biskúpija/Biskùpija*) javljaju.

sloga, a možda – no pretpostavkom, odnosno u sustavu neistraženim ostaje – neizravno i danas rijetke oblike tromoga naglasaka kao što su *Jugoslāvija*²⁶² te *Makedònija*²⁶³; takvi se oblici pojavljuju i u drugim imenica, npr. u osobnih imena kao što su *Katarína* te *Nikolína* koji danas imaju proširenije oblike dugouzlaznoga naglasaka (*Katarína*, *Nikolína*) te rijetke i izrazito nuzgredne oblike kraćena ili potpuno pokraćena naglasaka na prvomu slogu stranoga dometka -*ína*²⁶⁴ (odnosno -*ina*; vidi gore glede duljine dometka -*ita* koji obično nije naglašen), tj. *Katarína*/*Katarina* odnosno *Nikolína*/*Nikolina* i pri čem su potonji oblici razviti prema oblicima *Katarina* odnosno *Nikolina* koji su još uvijek prošireniji, ali navlastito prema autorovu isticanju (osobno ime *Nikolina* također je još veoma prošireno) ipak su rjeđi – u tih se oblika vrlo rijetko međutim prebacivanje naglasaka javlja, npr. *Valèntina* je prema jednoj obavijesnici kao čest oblik postojalo, a prema autorovu mišljenju takvih je ranije bilo puno više jer je barem u isticanju u govornika još nazočno npr. *Nikòl'na* (te *Valènt'na*), a što je izvorno nastalo ujednačivanjem lika prema običnijemu kratkomu liku (i prema imenici *Nikola* uz pomičan i izvorni naglasak u **Nikòla*), jer uzeti u obzir valja da je slijed kratkouzlaznoga (ili dugouzlaznoga naglasaka – usporedi nuzgredno duljenje pretežito starijega i inogovornoga imena u *Valèntina*) – nastao ponajprije u tvorbi *e*-vrste dometkom -*ka*, usp. na str. 9. Potpoglavlja 3.1.1., a od primjera u skupini t) takova su naglasaka imenice *tràtīnc'ca* (i *trátīnc'ca* između ostaloga prema *trât* te možda prema *tráva*; naglasak se javlja i u liku *tratīnc'ca* prema izvornomu naglasnomu **tratínka*, no i stoga što je u sustavu takav naglasak već primjerice posvjedočen i proširen u središnjemu slogu imenica kao što su npr. *Án'ka* – izg. i

²⁶² Vrlo je česta imenica u starijem govoru i pod utjecajem televizijskih govornika bila te su naglasni likovi donekle i na taj način objašnjivi.

²⁶³ Rijedak i rubni oblik *Makedònija* također postoji, no on se može tumačiti analoškim naglasnim likom naglasnoga obrasca A kao i *Srbija* (koja se pojavljuje i u neproširenu obliku *Srbija*) te prema inogovornim oblicima, no to nije predmetom raščlambe (vidi i bilješku 222.).

²⁶⁴ U imenica *a*-vrste to je obično prošireno -*in* (*Valèntin* (i *Valéntin*), *Konstàntin* (i *Konstántin*), rjeđe i starije npr. *Màrtin* (*Mártin*) u osobnomu imenu *Màrtin* (*Mártin*) *Lút[h]er*), no i kratka inačica -*in* posve je proširena i pače poglavita (usp. u poglavlju 3.1.1. primjer *Klindamicin* uz *Klindamicin*, premda je posrijedi novija imenska posuđenica – također se javljaju i oblici *Klindamicin* te *Klindamicin* od kojih je drugi uvjetno i stariji). Slična se dvojnost trajanja zanaglasne duljine pojavljuje i u drugim imenicama pretežita naglasnoga obrasca B: – što naglasiti valja jer su osobna imena kao *Valèntin*, tim više što imaju izvorno mjesto naglasaka strane imenice (st. (*)*Valéntin* prema talijanskomu i latinskomu, a i mađarskomu obliku dugoga naglasaka uz noviji njemački utjecaj u *Valènt'n*) sklona sklonidbi naglasnoga obrasca A: . U imenica *e*-vrste postoje starije i novije proširene tvorbene dvojnosti, npr. *f'gúra* (rij. *f'gùra*) > *f'gúr'ca* (nuzg. i rij. *f'gùr'ca*), *Ánka* > *Ánk'ca* (nuzg. i rij. st. te novije *Ànk'ca*) i dr.

starije [á:ŋka] – *varén'ka* – izg. i starije [v^aré:ŋka] – i u drugih, kao što je npr. pomalo izdvojena imenica *palacínka*) te *stúdēnt'ca* (i *stúdēnt'ca* između ostaloga prema *stúdēnt* ter prema *stúdīj*), dakle u daljnjih jezičnih tvorbi dometkom *-(č)ica* od rečene; prebacivanje je naglaska općenito nepotpuno prošireno ili neprošireno u posuđenih imenica kao što je *pòzīc⁽ⁱ⁾ja* gdje je slijed kratkouzlaznoga naglaska – u obliku *pózīc⁽ⁱ⁾ja* i rjeđega dugouzlaznoga naglaska – u načelu obilježjem starijega govora i utjecajem je drugih proširenih primjera kao što je negdanje *telèvīz'ja* (i *telévīz'ja*, što je prema autorovu sudu puno češćim bilo i pače se pojavljivalo i u obliku *telévīz⁽ⁱ⁾ja*, što je obilježjem još starijega govora²⁶⁵), a ostalo je samo u nekoliko stalnih imenica kao što je *mīlīc'ja* (i češće ili zemljopisno raširenije *mīlīc'ja*), *fāmīl'ja* (također i svejednako rašireno *fāmīl'ja* i druge fonološke inačice kao *vāmīl'ja/vámīl'ja*) te donekle i uvjetno u osobnih imena kao što je *Cècīl'ja/Cécīl'ja* (uz staro *C^ecīlija*)²⁶⁶ i danas se imenice takova naglaska – koji se u odnosu na prethodne primjere iz skupine x) može objasniti kao početnoslogovni jer se naime pojavljuje u višesložnim imenicama koje izvorno imaju drugi slog dugosilaznim naglaskom ili rjeđim inačnim kratkosilaznim naglaskom – usp. *pozīcija* – naglašen – u načelu i u najnovijemu govoru izgovaraju nejednako i primjeri analoškoga dugouzlaznoga naglaska možda usve ukratko skupljeno prevladavaju, usp. *pozīc'ja*²⁶⁷ te *polīcija* – koja je noviji pojam prema negdanjemu *mīlīcija* i u doseljeničkim govorima imade inačicu *polīcija*, ali i primjerice rjeđe *polīcija* (vidi dalje u tekstu) koje je u govoru starosjediteljskoga stanovništva skoro posve nezastupljeno²⁶⁸; jest i *pōlīcija* te analoški prošireno *pólīcija*, a dvojstvu udarnonaglasnih oblika možda je i starija imenica *p^olīt'ka* – čije je mjesto naglaska izim navadnoga – vidi i u 3.2.1. o tomu – moglo biti i na korijenu, usp. (L, A) (*u*) *pòl'īci*, *pòl'īku* te u dugouzlaznonaglasnim likovima (*pól'īci*, *pól'īku*) i u kakvoj tvorbi (*pól'īčār*) – pridonesla – ali postoje i veoma rašireni i izvorni oblici dugosilaznoga naglaska koji su prežitci starijega kninskogovornoga i inogovornoga naglašivanja kao što su *pozīcija* i *polīcija* koji se u nekih govornika s prethodno navedenim oblicima smjenjuju, no u načelu su ipak u jedno stavljajući rabljeni i analoški unutar svekolike uporabe prošireni u doseljeničkim

²⁶⁵ Vidi bilj. 123. u potpoglavlju 3.1.2. glede izgledne podudarnosti u sklonidbi imenica *a*-vrste.

²⁶⁶ Novije ime primjerom *Pàtrīc'ja* potpuno se jednako često te puno proširenijim javlja u liku *Patrīcija*.

²⁶⁷ Primjeri manjkaju, no primjerice visokoškolskoudžbenički pojam *kòlīzija* veoma je proširen i u liku *kolíz'ja* premda se oba (autor je prvomu skloniji) rabe, a što glede uporabe objašnjava primjerice i čest izostanak treće inačice prvoga lika – *kólīz'ja*. Vidi u nastavku teksta.

²⁶⁸ Premda u starijem govoru i kao rjeđa inačica dugoga oblika u novijim govorima postoji, a postoji i danas izrazito rijetko posvjedočen oblik stare imenice *mīlīcija* – *milīcija*.

bosanskohercegovačkim te donekle u dalmatinskim govorima²⁶⁹. Čini se kako je kninski govor stoga starinski (arhaičan) prema čuvanju mjesta naglasaka, no glede promjene naglasne kvalitete veoma inovativan – u posljednjoj imenskoj skupini z) obično prebacivanje naglasaka nije posvjedočeno, ali posvjedočivano je u pojedinim imenicama skupine j) kao što su npr. *gàrāža* (usp. na koncu i pridjev *gàrāžnī* (*gàrāžan*) uz *gàrāžnī*) te usto *sàlāta* (i *sálāta*), no ona je već u starijem govoru u različitim dijelovima grada bila rabljena uz lik *salāta* te se danas može navesti kao češći primjer, no u sličnomu unutarjezičnomu okružju kao npr. *pòzīcija* ili *pòlīcija* te *Jugòslāvija*, što je i bio jedan od zadataka raščlambe pokazati; imenica *ljubičica* naglasak je vjerojatno dobila analoškom tvorbom prema drugim imenicama kao što su *míca*(-máca)²⁷⁰ te *žgíca* „ljubimac/-ica; (prenes.) srce“ te nema kakova naglasnoga pomicanja, ali se budući da označuje živo biće (biljku) i tvorena je prema imenicama – i to dvosložnima – koje isto znače, može se sklanjati i prema naglasnomu obrascu B; a tako se uvjetno može i imenice *živica* – uz inačice *živica* i *živica* – napose u starijem govoru sklanjati (vidi više u sljedećemu potpoglavlju). Valja se također i na skupinu s) osvrnuti jer se u njoj nalaze možebitno jedini primjeri naglasnoga slijeda kratkosilaznoga naglasaka i zanaglasne duljine, glede kojega odmah je reći kako je, gleda li se današnja uporaba, posve analoški nastao jer je prvi dio dometka - *ārica* u prošlosti bio obično kratkim, a i miješanjem naglasnih sklonidbi ta je kračina do danas djelomično očuvana u nuzgrednim oblicima kao što su *sòbar'ca* < *sobàr'ca* (naime *sòbār* se u toj tvorbi ponaša kao imenica naglasnoga obrasca C:), *dòktor'ca* (i prema novijemu *dòktōr* i prema starijem *dòktūr*; tvorbenim usporednicama jesu možda imenice kao *kāpul'ca* > *kàpul'ca*) te *kūuār'ca* „kuharica; kuharski priručnik“²⁷¹. Današnji su oblici *rībārica*, *kūuārica* te *dòktōrica* posve analoški prema imenicama *a*-vrste *rībār*, *kūuār* te *dòktōr* i može se tvrditi da jedino *dòktōrica* nije posve proširena jer je po svemu sudeći jedina imenica tvorena od dotične dvosložne imenice *a*-vrste sa stalnom zanaglasnom duljinom (vidi potpoglavlje 3.1.1. glede glasovnog ustroja trosložnica) te se polazišna imenica više rabi i bolje čuva – od ostalih je

²⁶⁹ Kako su bosanskohercegovački govori sociolingvistički puno prošireniji i dalmatinski govori, premda su kratko vrijeme poslije Domovinskoga rata u nizu prema prijašnjemu doseljavanju stanovništva imali puno veći utjecaj, predstavljaju naslojni govorni utjecaj, oblici u tekstu u načelu nisu ishod niti jednoga od utjecaja unutar kninskoga govora, no uvjetno se može oblike kao što su najnovije *pòzīcija* dalmatinskima držati jer je barem jedna imenica koja također ima izvorno grčki dočetak -*ija* trosložna te kao i dotična pred dočekom izvorno ima dugosilazni naglasak – *Āzija* – a naime vidi se kako je i dugouzlazni naglasak uvjetno i prirodno novijim.

²⁷⁰ Ili *cíca-míce*, tj. *cíce-míce* odnosno *cicamíce* ili *cicemíce*, što je među inim inačni naziv biljke trstike.

²⁷¹ Usp. npr. i istoga naglasaka te sa zanaglasnom kračinom *müz'čar'ca* (prema starijem *müz'čārka* što dalje u tekstu vidi) te prema njoj i nuzgredno *glāzbenica* s tipičnim fonološkim naglasnom obrascu *a*.

analogija istaknuti duljenje pred zvonačnikom²⁷² (npr. *kûuarⁱca* > *kûārⁱca* u kojemu je obliku možda izvorno, kako je samoglasnik nepotpuno izgubljen, pretpostaviti i poludug slog u **kûārⁱca*) te svojevrstu i rijetku naglasnu preobliku slijeda kratkosilaznoga naglaska i zanaglasne duljine u slijed kratkouzlaznoga naglaska i zanaglasne duljine – naime (*lîmārⁱca* >) *lîmārⁱca*²⁷³ > *lîmārⁱca*²⁷⁴; naglasak korijena analoški se također može duljiti, usp. *kûārⁱca*, *rîbārⁱca*, *dôktôrⁱca*, *lîmārⁱca*, a tomu su uzrokom također uvjetno rečeno pravilni i analoški te inačni naglasni likovi imenica od kojih su tvorene, naime *kûār* prema staromu glagolu *kûati* (i novije i rijetko jest *kûati*), *rîbār* fonološki prema *rîbār* i valjda prema *rîba*, *dôktôr* jednačenjem samoglasnika prema uglavnom stalnoj zanaglasnoj duljini i fonološkim duljenjem samoglasnika [o] (vidi o tomu u poglavlju 2.1.) te *lîmār* prema *lîm* (nagl. obr. C:). Sam tvorbeni nastavak *-ica* u raščlanjivanih imenica može se fakultativno pojaviti i u pojedinačnih i starih tvorbi drukčijega naglaska, npr. umjesto rijetka naglaska u *m^edîcîŋka* kao izvornoga u skupini u) naglasak može biti u naglasnomu liku *medîcîŋⁱca*, usp. i u živu govoru posvjedočeno i rijetko *tratîŋⁱca* „tratinčica, trat“, što tipološki označujedaljnje oblikovno usložnjivanje i sinkronijski te razvojno prevlast šire rabljena dometka nad rjeđim – na koncu je učiniti i osvrst na neraščlanjivani primjer u skupini w) – *pr^ognòstîčarîca* (od malo starijega *pr^ognos^{ti}čârîca*, vidi gore) – koji taj dometak imade prema starijemu i djelomice (kategorijski) proširenu *-ka* (naime u *pr^ognòs^{ti}čârka*; usp. u dvosložnih imenica *čâvka* pa i analoški *tîka*²⁷⁵), a nema zanaglasne duljine ni u dijela mlađih govornika, a stranim morfom *-(t)ič-* koji tvorbenomu nastavku prethodi podudarna je imenicama *a*-vrste koje također u pomalo starijemu govoru zanaglasne duljine nemaju (*slàstîčar*, *mehànⁱčar* – više u potpoglavlju 3.1.1. vidi).

3.2.2. IMENICE *e*-VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA B

²⁷² Ili s povijesnoga gledišta kompenzatorno duljenje jer je u praslavenskomu nastavak **-ica* bio podrijetlom dug (vidi bilj. 9.), no to nije moguće dokazati.

²⁷³ Kninski je govor izgubio većinu primjera kratkouzlaznoga naglaska kao jedinoga u ovih imenica (iznimka je npr. *sànjār*).

²⁷⁴ Ovakva analogija možda potječe upravo iz nuzgrednih jezičnih tvorbi obično posuđenih u govoru kao *smîjalⁱca* „šala; rugalo“ koje obično također imaju inačni lik, premda veoma rijedak, nuzgredan, obilježen te neproširen, naime sa zanaglasnom kraćinom pod utjecajem kompenzatornoga duljenja – *smîjālⁱca* (i *smîjālⁱca* te *smîjalⁱca* bez duljine).

²⁷⁵ Te *tîk* > (naglasnom jednakžbom) *tîka*.

Imenice naglasnoga obrasca B velikom su većinom dugouzlaznoga naglaska u današnjemu kninskomu govoru, npr. *bráda*, *stráva*, *snája*, *trúba*, *prúga*. Manjim su dijelom kratkouzlaznoga naglaska, npr. *pàra* „(prenes.) lipa; novac, imutak“, *gòra* (izvorno naglasnoga obrasca C i na taj način imenica trpnoga leksika), *kòza*. Naglasak je takovih imenica (a i onih *i*-vrste) ishodišno nastajao na isti ili sličan način kao u imenica *a*-vrste, npr. prasl. *žēna > *ženà > dij. čak. (Pag) *ženà*, kn. dij. *žēna*, *brāda > *brādà > brač. dij. čak. *brodà*, kn. dij. *bráda*, usp. npr. *pǫpǫ > *porpǫ' > *pòpǫ > kn. dij. *pòp*, *grěxъ > *grěxъ' > *grěxъ > brač. dij. čak. *grīx*, kn. dij. st. *grīj*/*gr^(ij)ê(h)*.

U prethodnomu potpoglavlju (na str. 56.) rečeno je kako su slogovnoustrojno uglavnom dvosložne imenice dugouzlaznoga naglaska sklonjive prema ovom obrascu, no kao i u imenica kratkouzlaznoga naglaska mogu biti i primjerice trosložne, rijetko i višesložne. U sljedećim će se crtama ukratko najčešće imenice naglasnoga obrasca B popisati jer naime zbog česte istovjetnosti mjesta naglaska u imenica *e*-vrste naglasni obrazac A puno širu sklonidbu ima nego li je ovdje slučaj, dok u imenica *a*-vrste puno sklonidbenih inačica postoji (usp. npr. *bāt* – G *bāta* (n. obr. A) i *bāta* (n. obr. B)) – ipak stanovit utjecaj među naglasnim obrascima u govoru postoji, što će biti razvidnim skupine u nastavku raščlanjajući.

Dakle imenice *e*-vrste naglasnoga obrasca B jesu ove:

- a) dvosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska: *pàra*, *gòra*, *kòza*, *žēna*...
- b) dvosložne imenice dugouzlaznoga naglaska: *báka*, *káka*, *stráva*, *bráda*, *snája*, *tráva*, *múya*, *Ánka*...
- c) trosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska na početnomu slogu: *Jòs'pa*, *pàlača*...
- d) trosložne imenice dugouzlaznoga naglaska na početnomu slogu: *káljuža*, *Drág'ica*...
- e) trosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska na središnjemu slogu: *konòba*...
- f) trosložne imenice dugouzlaznoga naglaska na središnjemu slogu: (*Dalída*) ...
- g) višesložne imenice dugouzlaznoga naglaska na pretposljednemu slogu: (*ljubič'ica*), (*Valentína*) ...

Imenice skupine a) imaju oblike vokativa *pàro*, *gòro*, *kòzo* ter *žēno*, no te imenice nisu česte i puno su češće imenice dugouzlaznoga naglaska skupine b), a u određenim sklonidbenim oblicima i neke od dotičnih imenica poprmlju osobitosti te skupine, tj. pokazuju duljenje korijenskoga dijela primjerice pred duljinom u genitivnomu izrazu *tê žénē* no koji je ipak iznimkom – ponajprije zbog otvorenosti i prijelaznoga razlikovnog obilježja nosnosti

samoglasnika – te nije odveć proširen dočim se slični slučaji puno rjeđe u sklonidbenim oblicima ostatka navedenih imenica, npr. n. *páre*, no mnogo je češći tromi naglasak koji se zvukovno očituje kao naglasak nagla uzlazećega udara: *páre* (i npr. N *pára*), (N) *góra*, *žèna*, *kòza* (i rijetko *kóza*²⁷⁶). Ova naglasna skupina još je rjeđa i može se gledati kao podvrst skupine b) doda li se i izrazita sklonost fonološkoj zamjeni naglasne kvalitete koja je česta – dočim je ondje rijetkom – kao u imenici *pàra* – *pàra* te razmjerno rijetko *kòza* – *kòza* uza sitne značenjske razlike (*pàra* „(prenes.) lipa; novac, imutak“ – *pàra* „novčanica; novac“, *kòza* „koza; bedakinja“ – *kòza* „koza“), usp. i posuđenice *NÀSA* – *NÀSA*, no u toj je imenici smjena veoma nestabilna te se imenica u obama slučajima drži pripadnicom naglasnoga obrasca A. Valja još jednu primjedbku istaknuti, a koja je od toga sastavljena što je unatoč spomenutoj rijetkosti i posvemašnjoj neproširenosti u svim govorima grada Knina nekoliko imenica razvrstano prema sklonidbi naglasnoga obrasca A kao što su (u skupini b) na str. 56.) *kàva* ter obrazložena *NÀSA* koje su upravo zbog čestote toga naglasaka tako navedene budući da prema autorovu isticanju primjerice *NÀSA* – koja inače i ne može imati množinske oblike te su joj oblici jedninskom sklonidbom omeđeni – koji god naglasak primljući vokativni lik načelno jednak nominativnomu imade ako ga uopće (a sukladno tomu i *kàva* ter imenica *kàsa* u uvodnomu odlomku) i imaju, a to donekle vrijedi i u imenica naglasnoga obrasca B od kojih primjerice jedino *žèno*, *kòzo* te uvjetno *gòro* – u potonjemu primjeru vokativni oblik kratkouzlaznoga naglasaka pomalo preizražajnim zvuči i prema autorovu sudu mogao bi još hiperkorektnime biti – imaju tradicijske smjenbene vokativne likove i oni jesu najvećma prošireni uglavnom u imenica koje živo označuju – *gòra* je donekle iznimka kao starinska imenica koja se može samo značenjski (npr. pri nabrananju gora) imenicom ženskoga roda držati – premda bi se izim toga značenjskoga načela vokativna kategorija općenito mogla držati rubnom²⁷⁷ odnosno manje važnom, a veću bi važnost mogao imati primjerice genitiv množine o kojem se u sljedećem odlomku u surječju imenica skupine b) govori, a koji je već unutar imenica *a*-vrste spominjan kao razlikovni među imenicama naglasnoga obrasca A i naglasnoga obrasca B.

²⁷⁶ Spomenuti je i oblik prethodne imenice *gòra* – *góra* – no puno je od navedenoga rjeđi i prema autorovu mišljenju anakron je time što se sama imenica često ne rabi i izrazito je fakultativan i smjenben u starijih govornika te se može navesti primjerom širenja dugouzlaznoga naglasaka ili općenita duljenja naglasaka (k tomu na samoglasniku [o] – vidi i u potpoglavlju 3.2.3.).

²⁷⁷ Npr. i imenica *žèna* ima uistinu mnogo rjeđi vokativni oblik *žèno*, kao i npr. *kòza* – V *kòzo*, ali takav oblik – posebice u prvomu primjeru – nije proširen i nije ga jednostavno uhom čuti često moguće.

Imenice kao što su *báka*, *káka* pa i *Ánka* imaju vokativne oblike dugosilaznoga naglaska – *báko*²⁷⁸, *káko* ter *Ánko* – jer su to česte imenice (*káka* jest pomalo oponašateljna, usp. u govoru glavnoga grada umanjenicu *kákica*) među ostalim starim dometkom *-ka* tvorene i glasovno pomalo inovativne (*Ánka*; pa i *báka* te *káka* gdje je dugo korijensko i osnovno [a:] analoško prema nekoć pokraćenu (od prasl. *a < (bsl.) *ā < praie. *eh₂ ili *ō) ili kratku (razvitkom općeslavenskih poluglasa) [a] kakvo je npr. u *bāba* te npr. u inogov. *kākat* – kn. dij. *kák'iti*) te stoga i konzervativne: *báka* uz veoma proširen oblik vokativa *báko* ima i oblik *báko* koji je bio ne uvelike prošireniji u dijela starijih govornika, no koji danas više nije čest – imenica *káka* imade stari vokativni oblik *káko* uz novije *káko* jer prvi jednostavno u uporabi (koja je rijetka) prevladava i drugih inačnih oblika zapravo i nije, dočim imenica *Ánka* u ovom poglavlju prema vlastitu isticanju biva raščlanjivana također s razloga što je oblik staroga (i u govoru starijega²⁷⁹) vokativnoga dugosilaznoga naglaska pretežit uz novije i prošireno naglašivanje (vidi u 3.2.1.), no poglavito s tradicijskih razloga jer je staro ime²⁸⁰ kojemu je sam kratkouzlazni naglasak pomalo nov i također ukazuje na starinu nominativnoga netvorenoga oblika *Ána* koji je po svemu sudeći na tu imenicu naglasno utjecao (inače je očekivati rijedak inačni lik *Ánka* prema naglasnomu obrascu A) te koja vokativni oblik stoga s tom imenicom temeljno i povijesno dijeli (*Ánko* – *Áno/Áne*) razlikujući ga od primjerice nova vokativnoga oblika *Àn'ko/Án'ko* izg. [àn'ko/án'ko/ąnko/ąnko]²⁸¹; druga osobna imena u načelu se sklanjaju prema naglasnomu obrascu A jer imaju suoblik u vokativu jednine koji nije prevladavajući, ali je u govoru nov i katkada analoški prema nominativu (npr. *Ánkā* od rečenoga imena) te se javlja i u nadimaka (npr. *Stóša*, *Mára*) od kojih je najvjerojatnije i potekao. Ostale imenice u ovoj skupini u načelu imaju česte prepoznatljive vokativne oblike – *strāvo*, *brādo*, *snājo* (rij. i ugl. st., odmil. *snāje*), *trāvo*, *mūyo* – te nisu svi jednako obični, no obično se koriste (jedino *mūyo* od rečenih primjera izrazitije biva i *múyo*, no to je možda zbog suvremene nestalnosti nominativnoga lika koji može biti – uz *múya* – *mùya*, *múha* te *mùha*). Čini se da je pokraj uporabe takova vokativnoga oblika te oblika genitiva množine koji može imati starije (*trāvā*, *brādā*) te novije (*múuā*, *strāvā*) naglasne likove koji pretegu čine (*mūuā* prema novijemu i posvema čestu premda dokraja neproširenu *múuā*, kao i novije *trāvā* prema starijemu i mnogo raširenu *trāvā*) u očuvanju i širenju inačnih i starijih oblika dugosilaznoga naglaska pri uporabi ulogu i mjesto

²⁷⁸ Također vidi bilješku 213.

²⁷⁹ Može biti i noviji, no sociolingvistički podrijetlo oblika nije u obzir uzimano. Vidi u nastavku teksta.

²⁸⁰ Usp. u književnosti i u starijemu hrvatskomu standardnomu jeziku u djelu *Anka satira* Marka Marulića.

²⁸¹ U načelu prvi i posljednji oblik prevladavaju, premda se glasovni lik koji se katkad čini da odgovara pretposljednemu odnosno posljednjemu obliku i nije odrediv može i tromim naglaskom označivati, npr. [ąnko].

u sklonidbi zauzelo korištenje dugosilaznoga naglasaka i u nominativu i akuzativu množine: n./a. (često) *trâve*, *brâde*²⁸², *bâke* te od imenica navedenih u uvodnomu odlomku također *trûbe*, *prûge* (i veoma rijetko i individualnoupotrebno u ostalih imenica u skupini b) npr. *strâve*, *Ânke*). Takav naglasak proširen je u mnogim dalmatinskim govorima i u navedenih je imenica posve inačnim (fakultativnim) kao i u nekih imenica skupine a) – npr. *kôze*, *žêne* pa i *păre*, *gôre*²⁸³ te *kăse*, a vidi i dalje; čini se da su ovdje prethodnom širidbom i kasnijom djelomičnom jednakizacijom kratkosilaznih i kratkouzlaznih naglasaka svi oblici ovih imenica puno ujednačeniji od onih skupine b) – međutim u primjerima kao *Ânke*, *bâke* te *trâve* u pomalo su prošireni i česti što se dade objasniti i utjecajem oblika naglasnoga obrasca C kao u imenica a-vrste kao što je *lônci*, *(h)řčci*²⁸⁴ i utjecajem oblika naglasnoga obrasca A duga korijenskoga naglasaka kao što je npr. u suvremenomu govoru razmjerno rijetko i pokrajinsko *pêta* „peta; štiki“ (prema starijemu nominativnomu obliku *péta* koji obično pripada naglasnomu obrascu C (tj. C:) te vidi u 3.2.3.) te kao što su stariji i manje prošireni oblici stare sklonidbe naglasnoga obrasca A (*Ânka* pa prema tomu i analoško (*)*bâka* te *kâka* (od **kăka* te prema tomu uzvik *kăka*)) te razmjerno novih, naizgled posve analoških primjera (*Brûna*, *Âna*, *cřta*). I drugi oblici množinske sklonidbe mogu imati čest dugosilazni naglasak ((npr. i. (s) *trâvama*, l. (po) *brâdama*) premda je on u trima oblikom jednakim padežima množine – u nominativu, u akuzativu ter u vokativu²⁸⁵ – najčešći, a i u jednini se javiti može i to rijetko npr. u lokativu te

²⁸² Ovaj oblik primjerice u pomalo prenesenu i metonimičnomu značenju koristi se.

²⁸³ Povijesno se vjerojatno imenica puno pravilnije sklanjala prema izvornomu naglasnomu obrascu C, vidi i u 3.2.3.

²⁸⁴ Usp. npr. i *smřčci* (uz obično *smřčci*) te pomalo češće *cvřčci* te od imenice *mòmak/mómak* – *mômci* (nuzg. je *mómci*). Te imenice mogle su ove oblike razviti jednostavnim i postupnim ujednačivanjem kvantitete i kvalitete u različitim oblicima jer uz navedene oblike i kratkosilazne inačice postoje ((*h*)*řčci*, *smřčci*, *cvřčci*) koji se rijetko i u nominativu pojavljuju te je riječ o poopćidbi tvorbe prema naglasnomu obrascu A (dugosilazni naglasak također postoji, no on je također rijedak i prema toj raščlambi noviji i inačni – (*h*)*řčak*, *smřčak*, *cvřčak* – i pripadaju naglasnomu obrascu A:).

²⁸⁵ Metodološki je pretpostaviti i fonetski utjecaj vokativa u nekima od oblika nominativa ili akuzativa, no tomu je šira raščlamba potrebna, ali i u dosadanju pisanju u potpoglavlju vidljivo je kako je u jedninskoj sklonidbi s druge strane oblik kratkosilazna naglasaka u nekima od imenica starijega naglasnoga obrasca B (*kôza*, *păra* odnosno *kôza*, *păra*) te naglasnoga obrasca C (*gôra* odnosno *gôra*; *kôza* je izvorno također tomu obrascu pripadala, usp. i *kôza* s kratkosilaznim naglasakom na istomu korijenu koji je tu naglasnoga obrasca A) u nominativu nazočan prema kosim oblicima od kojih vokativ samo pridonosi uporabnoj čestoti, no fonološka je razlika među oblicima manje stabilna i može se reći kako su oblici naglasaka u nominativu jednine dvojbenih imenica obično u suvremenomu govornomu stanju pokazateljem naglasnoga obrasca koji je ili n. obr. A ili n. obr. B, ovisno o tomu koji oblik ima uporabnu pretegu. Vidi u potpoglavlju 3.2.2. kako samo nekolicina imenica čuva izvornu sklonidbu naglasnoga

rjeđe u akuzativu (L (*po, na*) *brâdi*, A *trâvu*) što je prema autorovu mišljenju podudarno sklonidbi naglasnoga obrasca C (tj. C:) u kninskomu govoru (*gláva, glávě... glâvu, (na) glâvi*) koja je tu nedvojbeno imala utjecaj kao i u množinskoj sklonidbi, no o tomu kao i u inačnim oblicima naglasnoga obrasca C vidjeti je u potpoglavlju 3.2.3. Genitiv množine ima stari dugouzlazni naglasak koji je vjerojatno povijesno posuđen i iz naglasnoga obrasca *c* prije nego li je ustrojno prema ostatku sklonidbe ujednačen, ali ima i proširene novije oblike prema naglasnomu obrascu A: *trávā/trâvā, bráda/brâdā, prûgā/prûgā, trûbā/trûbā*, gdje prvi oblici potječu od oblika koji su povijesno u govoru (ili u naslojnim govorima) stari dugi neoakut (tj. *trāvъ, *brādъ, *prōgъ, (*trōbъ)) imali ili su ga donekle zadržavali, dok drugi potječu od oblika staroga (takozvanoga) kratkoga naglasaka²⁸⁶ koji je u oblicima genitiva množine imenica kratka korijena u praslavenskomu razdoblju produljen u neocirkumfleks²⁸⁷ (npr. prasl. *žēnъ > *žēnъ²⁸⁸ i anal. kas. dij. (?)*žēn > kn. dij. *žēnā*, zast. i inač. i *žēnā*) – u načelu može se reći da dio imenica u uporabi unekoliko i novije i starije oblike (npr. *trávā* uz *trâvā* – navlastito uz oblike n./a./v. *trâve* koji je pomalo odjelita značenja „vlati, vrsti trave; ljekovite trave, ljekovito bilje“ – *trûbā* uz *trûbā*) ima, a neki su unatoč tomu veoma rijetki i obilježjem su individualne porabe jer ih ni u starijem govoru u sustavnoj uporabi nije i češći su uvjetno u starijih likova načinjenih od imenica u skupini a) – npr. *kôzā, gôrā* (i mnogo češće *gôrā* prema n. obr. C), *pârā* te (vjerojatno zbog uporabne čestote i glasovnih analogija) rijetko *žēnā* te nuzgredno i u imenica naglasnoga obrasca A: *kâvā* – dok se u mnogih imenica u skupini b) uopće ne rabe, npr. *klûpā* jest posve nuzgredno i samo se *klûpā* – i također od glasovno bliske imenice *krûpa*: *krûpā* – rabi i stoga se čini da je ta genitivnonaglasna kategorija izišla iz uporabe izim u nekolicini imenica u kojih je zapravo i vokativni oblik veoma čest premda je naravno češći nego u imenica

obrasca C bez značajnijih fonoloških inačica u kosim oblicima u kojima je kratkouzlazni naglasak čest. Vidi i dalje u tekstu glede oblika genitiva množine te također u istomu potpoglavlju.

²⁸⁶ Prema Kapović 2015. Pojam je preuzet.

²⁸⁷ Prema Kapović isto.

²⁸⁸ Posrijedi je duljenje pred genitivnim nastavkom o kojemu se prema različitim pravopisnim i naglasnim dokazima pretpostavlja da je bio barem podrijetlom dug, a dalje se na temelju nekih dosadanih primjera može zaključivati da je jednostavno fonetsko (glasovno) duljenje bilo glavno uzme li se npr. česta i prema autorovu mišljenju veoma precizna pretpostavka da je „jor“ („tvrđi“ poluglas ѣ) bio izgovorno vrst samoglasnika [u] (usp. npr. prema Damjanović – Žagar 2002., Matasović 2011.) te pretpostavi li se obično duljenje u stanci kao i u dosadanih nekih u radu spominjanih i tipološki povezanih primjera duljenja (vidi bilj. 87. te u tekstu potpoglavlja 3.1.2. te 3.1.3. o duljenjima imenica *život/život* te npr. *sjěme/sjěme*) ispred samoglasnika [u] na samu koncu imenskoga oblika. Tako bi današnje duljenje u stanci prema autorovoj pretpostavci analoškim bilo, no u bilješki široj raspravi o duljenju i kraćenju nije mjesto.

skupine a), usp. *tráva* te npr. donekle *Ánka* i *báka*²⁸⁹. Genitivni oblici kratkosilaznoga naglasaka donekle su još česti u trosložnih imenica kratkouzlaznoga naglasaka u ostalim oblicima, naime u skupini c) (*pàlāčā* uza *pàlāčā*, ali i inače *pâlāčā* te *pálāčā*) i takve imenice u ovom radu drže se – kao uostalom i imenice svih skupina izim donekle skupine e) o kojoj će se na samu koncu poglavlja govoriti – pripadnicama naglasnoga obrasca B ponajprije zbog analoškoga vokativnoga lika koji u imenice *pàlača* može glasiti i *pàlačo* premda se može govoriti o raritetu – takav je naglasni lik još posvjedočen kao inačni u nekolicini imenica autoru dostupnih (npr. (V) *glüpačo*) i veoma je izgledno da je – zbog svoje nedosljednosti – dijalekatni arhaizam te istovremeno ishod govornoga unosa unutar starosjediteljskih gradskih govora dočim je imenice takva naglasnoga lika moguće zapisati i u sukladnu nominativnomu liku, tj. *pàlača*²⁹⁰ te *glüpača*²⁹¹ – usp. na str. 63. i oblik *kràstača* – čime uz postojanje češćih inačnih oblika pripadaju naglasnomu obrascu A (usp. u osobnoga imena *Jòs'pa* i rijetko te donekle prošireno *Jòs'pa*); moguće ih je naposljetku i utjecajem naglasnoga obrasca C tumačiti čemu vidi u sljedećemu potpoglavlju. Imenice u skupini d) nastale su duljenjem i u njih je vokativni lik još rjeđi i u pravilu javlja se naglašen alofonskim kratkosilaznim naglasakom koji pokazuje da su duljinski oblici nestalni i razmjerno rijetki²⁹²: *kàljūžo*, ali i *kâl'jūžo*, no od osobnih imena čest je tromi naglasak prema kojemu je nominativni naglasak dulji, tj. dugouzlazni – *Drāg'co/Drāg'ce* (uz *Drāg'co/Drāg'ce* te *Drāg'co/Drāg'ce*, usp. glede tvorbenoga naglasaka općih imenica na str. 56.-57.) – premda je rijedak i čestotnost mu ponajprije ovisi o količini nominativnonaglasnih inačica da bi se na koncu imenica pripadnicom naglasnoga obrasca B držala, a i oblici genitiva množine donekle su priličnih inačica (*kàljūžā*, *kàljūžā* te rijetko *kàljūžā* što je od *kàljūžā* češće, naime da se razlikuje od ujednačenoga i etimološkoga dugosilaznoga naglasaka npr. u *pôtvrdā*²⁹³). Sličan naglasak nominativu u rjeđim primjerima nalazi se i u vokativu imenica

²⁸⁹Npr. u *Īmāš pūno bākā*.

²⁹⁰I od imenice *Pòlača* posvjedočen je rijedak lik *Pòlača*, a posvjedočen je i zasebit vokativni oblik *Pòlačo* vjerojatno prema kakvoj vrsti analogije u imenskoj osnovi (*pàlača* – *Pòlača* te možda i *pô* „pol(a); po“).

²⁹¹U obama slučajima riječ je o imenicama tvorenima starim i ne odveć proširenim dometkom *-ača*.

²⁹²Duljenje je nuzgredno i kratki oblici usputno se pojavljuju očito prema fonološkomu sastavu: vidi u tekstu u poglavlju 3.1.1. te osobito u poglavlju 3.1.3. te također u bilješci 28. glede kraćenja preda [j]. Ovdje je očito da je duljenje i prema netvorenoj imenici **kâl* koju autor u uporabi nije posvjedočio ili kakvoj tvorenici.

²⁹³U tim se primjerima u starijem govoru veoma rijetko srednji slog kratkim izgovara te se i tu starina toga oblika – gdje je dugosilazni naglasak etimološki – očituje i to je povijesna naglasnofonetska mijena jer je nastavak *-ā* dug i noviji – usp. i bilješku 176. – dok oblik *kàljūžā* pak u svim inačicama kao noviji oblik ima stalnu zanaglasnu duljinu drugoga sloga te se i po tomu razlikuje. Vidi dalje u tekstu glede fonološke pokradbe u nominativnomu

dugosilaznoga naglaska na središnjemu slogu kao u skupini f) u osobnim imenima koja su danas češća u ovim likovima, naime u *Dalída*, usp. i *Elvíra* – *Dalída* (i donekle obilježena oblika i nastavka u *Dalído*), a donekle se ovako mogu sklanjati i opće imenice kao što su *sitníca* (kategorijskoga naglaska i posve je obilježeno, rjeđe i jezičnodoticažno – *sitníca* biva sklanjana poglavito prema naglasnomu obrascu A) te *živíca*, odnosno u skupini g) kao što je *ljubičica* koja ima razmjerno proširen premda rijedak vokativni lik odmilja i u oslovljivanju rabljen naime *ljubičico* (i rijetko i inače *ljubičice*), koji je puno rjeđi u osobnih imena kao što su *Valentína* – *Valentína* (i rijetko i neprošireno *Valentíno* – vidi dalje) – te *Kristína* (ime se u novije doba širi i uglavnom je analoških naglasnih oblika, dok npr. *Katarína* još uvijek ima usporedne likove dugouzlaznoga i dugosilaznoga naglaska) – *Kristína* (i *Kristíno* – i tomu i imenu *Valentína* može se i kratica odnosno nadimski oblik *Tína* odnosno *Tíno* rjeđe rabiti) – a naglasiti valja da pri rijetku, no fonološki donekle u izvornoga prijeratnoga stanovništva proširenu kraćenju pretposljednega sloga nominativnoga lika (*Valentína*, *Kristína*, *ljub'čica*; od imenica skupine f) u pače izvornih likova kratkouzlaznoga naglaska *živíca* te npr. i *prtljága* – svi su naglasni likovi uzeti kao pretežiti likovi prema donekle izvornim i alofonskim inačicama tromoga naglaska kao u *Valentína*, *Kristína*, *ljub'čica*; *živíca* te *prtljága*²⁹⁴) isti oblici bivaju rabljeni, npr. *Kristína* – V *Kristína*, *ljub'čica* – V *ljub'čico*(*ljub'čice*), *prtljága* – V *prtljágo*²⁹⁵. Valja naglasiti i to da su oblici dugosilaznoga naglaska u množini (vidi gore – ti oblici nastaju obostranim utjecajem naglasnoobraznih oblika) česti u množini osobnih imena – *Valentíne* – te npr. u imenice *ljubičica* – *ljubičice* – a prema vlastitu isticanju i npr. u imenice *živíca* – *živíce* (*živíca* – n./a./v. *živíce* također postoji, ali to se inačnom sklonidbom produljenoga oblika *živíca* gledati ima) i ti su oblici vjerojatno česti i zbog stalna dugouzlaznoga naglaska u bliskih imenica kao što su *zv'jéz^{di}ca*/*zvíz^{di}ca* odnosno – kako bi se ispravno i imenice drukčijega i složenijega posuđena oblikovnoga ustroja kao što su *Valentína* i *Kristína* raščlambom obuhvatilo – općenito proširena korijenskoga dugouzlaznoga naglaska netvorenih

liku dvosložne imenice – ovim se promjenama nije podrobno bavilo, a autorovim isticanjem oblici se u ovomu potpoglavlju navlađaju premda razvojno oblik *pôtvrdā* valja unutar naglasnoga obrasca A promatrati.

²⁹⁴ Primjeri imenice *prtljága* uzeti su zbog njezina različita samoglasnika pod naglaskom u usporedbi s ostalim primjerima; usp. i naglasak *prtljaga* te proširenije, no novije i ipak uz ostale imenice kao *tórba*, *kúfer* rjeđe *prtljága* prema naglasnomu obrascu A odnosno A: .

²⁹⁵ U imenica *a*-vrste pojave slična opsega obuhvaćaju npr. imenicu *Spās* (V *Spásu*, *Spásu* te od ostalih oblika npr. G *Spása* uz *Spâsa*) te donekle u inačnim oblicima npr. imenicu *kât* (G *káta* te *kâta*), ali i druge imenice, od kojih su od posuđenica npr. posvjedočene one dočетка -*ist* koje su novije te sam dometak može biti i dugosilaznoga i kratkosilaznoga naglaska, ali usp. *šahîst* – V (nuzg. i anal., dijelom zast.) *šahîstu*.

riječi koji bi podržavao smjenu obaju dugih naglasaka u množini: naime u prošlosti se, a i danas se pokraj nekih tvorbi još rabe, odnosno rabile su se i netvorenice, tj. netvorene imenice kao što su *zvízda*/*zv'jéžda* (npr. u značenju narisane zvijezde ili knjižnoga znaka zvjezdice) te *gláva* (u značenju glavice vidi o njoj upravo u potpoglavlju 3.2.3.) te su vjerojatno i zbog vlastite naglasne smjene (na. *glâve* te i češće *zvízde*/*zv'jêžde*²⁹⁶) izravno mogli utjecati na širenje u tim primjerima, a i u drugim u potpoglavlju spomenutim primjerima, usp. glasovnu i naglasnu podudarnost među *glâve* ter *trâve*. Na koncu je osvrnuti se i na skupinu e) imenica kao što je rijetko *konòba* gdje je naglasak po uzoru na dvosložne imenice pomaknut prema koncu imenice, dok je vokativni lik pretežito stariji i glasi *kònobo* (uz novije – gdje se pojavljuje – *konòbo* – može se pojaviti i *kònobo*, usp. imot. dijal. štok. (Prosjaci i sinovi) *bùdalo* uglavnom prema N *budàla*), a po taj način može se npr. i inovativna (zagorskoga podrijetla)²⁹⁷ imenica *živica* (gdje je u govornika oblik *živica* u međuvremenu neproširenime ili nedovoljno proširenim) sklanjati – V *živ'co* (i ?*živ'ca*) – a primjerice moguće je i neka osobna imena nuzgrednoga starijega nominativnoga naglasaka (vidi na str. 57. u potpoglavlju 3.2.1.) tako sklanjati, npr. *Anìta* (i puno češće *An'ita*) – V *Ànīta* (te inačno i rijetko *Ānīto*). Imenice skupina f) i g) mogu imati i rijetke nuzgredne oblike prema naglasnomu obrascu C (tj. C: – npr. vrlo nuzgredno od osobnih imena npr. *Dalīdu*, *Valentīnu*) no oni su u jednini samo inačni i najčešće jesu inoga naglasnoga obrasca (tj. n. obr. A:) prema prevladavajućim naglasnim inačicama (*Dalídu*, *Valentínu*) te će se, budući da i unutar sklonidbe imenica koje jesu pretežito naglasnoga obrasca C (premda punu pretegu naglasni obrazac C: čini) česte inačice (npr. (A) *glávu*, *srídu*/*sr'jédu*) postoje, u tomu potpoglavlju i proučavati.

3.2.3. IMENICE *e*-VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA C

U odnosu na imenice *a*-vrste (te tako i one *i*-vrste) imenice *e*-vrste naglasnoga obrasca C u jednini su kao i u množini izrazitijom mješavinom oblika naglasnoga obrasca B te naglasnoga obrasca nenaglašenih (ili slabije naglašenih) imenskih oblika, usp. od imenica kratka te od imenica duga korijena prasl. N **gorǎ*, **glāvǎ* – A **gørǫ*, **glāvǫ* (sklonidbeni

²⁹⁶ Npr. *zv'jêžde* na *něb*"(starije i u izrazu – *nǎ nebu*), ali npr. i *Pògl'dāj* (u skladu s bilježenjem navesti je i rjeđe *pògl'daj*) *òně zvízde*.

²⁹⁷ Javlja se i imenica *grožđica* koja izvorišno vjerojatno i stari naglasak (**grožďica*) čuva.

nastavak *-q izvorno je bio dug, dakle *-q̄ – usp. i na str. 37. u uvodnomu odlomku) – n. *gōry, *glāvy (naglasak je zapravo star u ovom obliku, no postao je duljenjem sloga, tj. od starijega *gólvy (također s dugim izvornim *ȳ – *gólvy) – a. *gōrę, *glāvē (također je *-ę izvorno bilo dugo, tj. *-ē), dok usp. od imenica *a*-vrste N *sŷnъ – A *sŷnъ (stari je akuzativni lik koji naknadno genitivni lik mijenja, odnosno na nj utječe – općesl. *sŷna) – n. *sŷnove (< *sŷnove, naime kraćenjem pred središnjim kratkim ili pokraćenim (npr. u *prāsęta < *prāsęta) otvorenim slogom, vidi ranije) – a. *sŷnovę (< *sŷnovę odnosno prema starijemu *sŷnovē). U suvremenomu kninskomu govoru ostale su veoma brojne, no došlo je do preinačivanja pojedinih oblika još u starijemu govoru (kao npr. dativa i lokativa, dijelom akuzativa te instrumentala jednine) te se od oka ove skupine imenica koje se uglavnom prema naglasnomu obrascu C sklanjaju ili jesu sklonjive prebrojiti mogu:

- a) dvosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska: *kōsa, nōga, zēmļa, vōda, cēsta, dāska, dīca/djēca...*
- b) dvosložne imenice dugouzlaznoga naglaska: *glāva, rūka, vōjska, srīda/srījēda, zīma, strāna, dūša, óvca, grēda, brāna...*
- c) trosložne imenice kratkouzlaznoga naglaska na početnomu slogu: *līs'ca...*
- d) trosložne imenice dugouzlaznoga naglaska na početnomu slogu: *trst'ka...*
- e) višesložne imenice dugouzlaznoga naglaska na pretposljednemu slogu: *(ljub'čīca)*
- ...

Imenice svih skupina vrlo su inače i stoga će se svakoj naglasnoj osobitosti pozornost dati. Također ovdje će kao u potpoglavlju 3.2.1. biti govora o inačnim oblicima pojedinih imenica, no to može obuhvatiti samo jednu donekle plodnu, prethodno spominjanu naglasnu smjenu, naime u *Jugoslāvija* i u starijemu obliku kosoga padeža akuzativa (*Jugoslāviju*) te lokativa ((*u*) *Jugoslāviji*), dijelom i instrumentala (*Jugoslāvijōm*) te u množinskoj skonidbi (npr. i. (*u*) *Jugoslāvijama*), no tomu će se pozornost u drugomu dijelu potpoglavlja u surječju skupina c), d) te ponajveće e) obrnuti.

Imenice skupine a) relativno su malobrojne, no veoma su česte jer su neke od tih stalno u uporabi i neizostavni su dio svakodnevnoga govora – *kōsa, nōga, vōda, dīca/djēca*²⁹⁸ – te su takve imenice i najbolje očuvale staru naglasnu smjenu u sklonidbi, premda nigdje potpuna,

²⁹⁸ I dijelom noviji oblik *dēca* donedavno je bio u uporabi, a danas je ostao uglavnom u pošalicama (npr. *dēca* kao skupni naziv za mališane ili podmladak, čeljad).

usp. najbolje se čuva u imenici *kòsa* (s nuzgrednim likom *kósa*) gdje je u nekih govornika, obično starijih ili u srednjoj dobi uz akuzativni oblik osobito lokativni oblik kratkosilaznoga naglaska (*u kòsi* (> (rij.) *ù kosi*), *po kòsi*) jednako tako uz dativni oblik istoga naglaska (prema kojemu je i proširen) koji je pak fragmentarno posvjedočen (npr. *svòjōj kòsi*, „... *kòsi rádi*ti.“ pa i *prema kòsi*) kao i uz množinske oblike jednakih padeža nominativa, akuzativa te vokativa (*kòse*) očuvan, no ta je riječ donekle i česta i prema književnomu jeziku te joj čestota uporabe raste, no ponajprije je bila veoma raširena pri zamjeni stare riječi (srodna naglaska i također n. obr. C) *ˈlās* (koja ima oblike npr. L (*u*) *ˈlāsi* / (*u*) *ˈlāsi*, I (*sa*) *ˈlāsi* / (novije i rijetko, *sa*) *ˈlāsi*, n./a./v. *ˈlāsi*, d./l./i. (*sa*, *po*, *na*, *u*) *ˈlāsˈma* te prema proširenosti novije *ˈlāsˈma*, no glede drugih oblika vidi u poglavlju 3.3. te osobito u potpoglavlju 3.3.3.), a što se može i očitovati prema rijetkosti i djelomične značenjske obojenosti oblika instrumentala jednine koji kratkosilazni naglasak ima (*kòsōm*) koji može značiti žensku pristojnost ili njezinu ljepotu, odnosno čednu kakvoću, naglasno je materinskom odmlicom i prošireniji je u uporabi s dugosilaznim naglaskom (*kôsōm*) koji se može pojaviti i u ostatku množinske sklonidbe (npr. n./a. *kōse*, a i u g. – *kôsā*): pače je sam oblik i raznonaglasno i uporabno relativno rijedak kao i u ostalih imenica. Imenica koja staru naglasnu smjenu čuva a koja je stabilnija od imenice *kòsa* i unekoliko arhaična jest *mèđa*, a koja ima i oblike prema n. obr. A (*mèđa*) koji su puno rjeđi, ali su zastupljeni i razmjerno u starijem govoru česti. Ostale imenice ove skupine imaju inačice kratkouzlaznoga naglaska u kosim padežima, naročito množinske inačice (*zèmlje* „države“ – ali i *Zèmlje* „više Zemalja, planeti kao Zemlja“) dočim u jedninskoj sklonidbi u lokativu i dativu prevladavaju i proširene su (izim imenice *dica/dèca/djèca* koja množinu obično nema izim npr. d./i. (*s*) *djècama/dicama* „skupinama djece, mališanima, mladićima; tuđoj djeci“ – također dalje vidi – te imenice *nòga* koja ju veoma rijetko sadržava), usp. (*prema*, *o*) *kòzi* (lik *kòzi* dijelom je očuvan i u D i u L, no nije čest), (*na*, *u*) *zèmlji*, (*na*, *po*) *nòzi* (i st. *nògi*), (*u*, *na*) *cèsti* (uz individualno *cèsti* što je konzervativno utoliko što druga imenica *e*-vrste, *stàza*, prema n. obr. A ima isključive oblike kratkouzlaznoga naglaska), (*u*, *po*) *vòdi* (i *vòdi* što je pače češće u svezi *ù vodi*; još je mnogo češće *nà cesti*, a od izraza još je, očito pod utjecajem česte uporabe akuzativnojedninskoga oblika često *nà zemlji* te donedavno i *nà* (*pò*, (D) *kà*, *kâ*) *nozi*) – iznimka je imenica *dica/dèca/djèca* koje su oblici pretežito kratkosilaznoga naglaska (no usp. I (*s*) *dìcōm/dècōm/djècōm*, vjerojatno zbog analogije prema izvornoj imenici *díte* kao i naposljetku tvorbenonaglasnom analogijom, usp. *brät* – *bräca*²⁹⁹; instrumentalni oblici kratkosilaznoga

²⁹⁹ I *bräca* – usp. *gâce*; *vréca/vrića*, *léca* (i *léca*, gdje je etimološki dug korijen, usp. mađarski slavizam *lencse* bez duljine, no s nosnikom kao odrazom staroga nosnoga samoglasnika). Imenica *díte* naglasnoga je obrasca B (V je

naglasaka inače su nestali, a vidi dalje glede imenica duga korijena), to jest D/L (*prema, o*) *dīci/dēci/djēci*, no lokativni se oblik javlja se u dijela govornika i kao *dīci/dēci/djēci*, a dativni naglasak takva oblika (kratkouzlazni) izgubio se, odnosno bio je češći (*dīci, dēci* odnosno *djēci*) i fakultativno je nazočan u dijela novijega stanovništva. Neke od navedenih imenica prelaze i u naglasni obrazac B (odnosno B:) ako su odmilja rabljene ili su u dijelu govora tako sklanjane, usp. *kósa, nóga*, usp. sklonidbu: G (*od, sa*) *kósē, (...)*, D (...), (*prema*) *nózi (nógi)*, A (*u*) *kósu, (...)*, I (...), [*s*] *nógōm, n./a./v. kóse, (...)*, d./l./i. (...), (*prema, po, za*) *nógama (i nógami)*; neke imenice imaju dubletne oblike (*cèsta/césta* (usp. i st. i široko *stáza*) te *zèmlja/zémlja* od kojih su drugi oblici starijega postanka) no ti ne pripadaju naglasnomu obrascu B, nego se prema naglasnomu obrascu C (tj. C:) sklanjaju premda oblici naglasnoga obrasca B: također bivaju česti (napose u množini: *céste, zémlje*), a gdje se promjena naglasnoga obrasca možda daje upravo naglasnom promjenom i karakterističnim duljenjem (koje je najvjerojatnije velikim dijelom kanovačko jer je naslonjeno na duljenje u govorima sjeverozapadne Dalmacije – odnosno u korijenu se javlja ili je oblik jednostavno fonološkim okolišem uvjetovan, usp. *stáza* < *stàza* < *stazà < *stǝza) objasniti – naime i osobna imena dugouzlaznoga naglasaka (primjerom su *Ána, Míra, Stója*) obično se prema naglasnomu obrascu B sklanjaju, no moguće su i inačice naglasnoga obrasca C (*Ánu, Míru, Stôju*) koje se iz različitih razloga pojavljuju, a takve se pojavljuju i u nekih općih imenica nestalna ili stara dugouzlaznoga naglasaka (npr. *káva* – (A) *kávu*, (rij.) *kâvu, bráda* – (A) *brádu*, (rij.) *brâdu*) i ponekle i u nominativu bivaju proširene te se iznimno rijetko takove imenice i prema naglasnomu obrascu A sklanjaju, usp. *brâda* „mlada, odrasla ili obrasla brada“, *kâva* „kava, šalica kave“ (moguće je i da je stari analoški oblik uglavnom prema broju slogova prema dvosložnim ili jednosložnim imenicama povezanim s pićem kao *sôk, čāša/čāša, pîvo* (premda je proširenija stara imenica *píva*) pa i *pôsuda/pôsuda*). Takav je naglasnoobrazni prijelaz posvjedočen u imenica skupine b) koje su naglasnokoličinski duge, usp. *pêta* „štikl, visok ženski stav“, *glâva* „glavica (kupusa i sl.)“ te nuzgredno i donekle prošireno (i dijelom novo) *vôjska, srîda/srîjêda, strâna* (također često u značenju „stranica“, no i općeproširena, usp. i *brâna* pa i *grâna*); imenica *kârta* stara je naglasaka (*kârta* je noviji) i uglavnom „mjesna karta, mjestokaz“ i „atlas, karta svijeta“ znači, a uslijed proširenosti i oblici

dîte) unutar sklonidbe ima i rjeđe i pokrajinske oblike dugouzlaznoga naglasaka (npr. G *díteta* (češće *dítēta* te je kompenzatorno duljenje), D *dítetu (dítētu)*, I *dítetom (dítētom)* što može biti spletom različitih ujednačivanja, a moguće i rezultatom veoma stara utjecaja na mjesni govor), a takav naglasak katkad i imenica *dīca/dēca/djēca* imati (*dīca/dēca/djēca(dijēca)*) može, što je naravno novija pojava i moguće je da je utjecaj pravoslavnoga stanovništva i smjene jata kao alofoničnosti u naglašenu slogu bio presudan, odnosno imenica se tako u Srba ponajveće sklanja. Vidi još u nastavku potpoglavlja.

dugouzlaznoga naglasaka (*kárta, kártē...*) imaju i oblike dugosilaznoga naglasaka, dakle imenica se još prema n. obr. C: sklanja (D *kárti*, A *kártu*, V *kártu* (npr. igraća), L (*na, po*) *kárti*, I [*s*] *kártōm* te unisono n./a./v. ter donekle i d./l./i. *kárte* odnosno *kártama*), a mogla bi se i kao izraziti primjer mješavine naglasnih obrazaca A: i C: vidjeti³⁰⁰. Neke imenice skupine b) prelaze u naglasni obrazac B kao i u naglasni obrazac A, usp. *gláva, brána, gréda*, a to je dijelom mlađega i novijega gradskoga govora – valja reći i da se isto primjerice i imenici *óvca* događa a koja je razvila i oblik *ôvca* prema drugim imenicama *e*-vrste (v. ranije primjer *kòza*, a također gore vidi), a u nekih govornika još se uvijek i sklonidbeni obrazac B: u *rúka* pojavljuje (*svě té (svě tē) rúke, àjmo òvū rúku*). Množinski obrazac uglavnom je stabilan, a što se očituje u nekih pomalo onomatopejičnih (premda postankom neonomatopejskih) imenica kao što je *zvízda* (usp. pretpostavkom onomatopejske glagole *zvìzn'iti*, (kajk. dij. (moji podatci) *zvěžnut(i)*, *zviěznuti*) *zvìzn'iti* pa i *svís'n'iti*) gdje se naglasni likovi naglasnoga obrasca *c* (tj. *c:*) nuzgredno, doslovce „tu i tamo“ javljaju te pri nuzgrednu akuzativu jednine *zvìzdu* (*zv'jězdu*) oblici množine obično imaju dugouzlazni naglasak, a pri samu porabljanju množine mogu imati dugosilazni naglasak (*zvízde/zv'jězde*, (rij.) *zvízdama/zv'jězdama* – javlja se i genitiv množine *zv'jězdā*, no on je pokraj *zvízdā/zv'jězdā* rijedak o čemu u potpogl. 3.2.2. vidi) – usp. i priličnu pojavu u imenice *tráva*. Ipak se može tvrditi da najbolje očuvanu sklonidbu naglasnoga obrasca C imaju najčešće imenice, i to poglavito one koje dijelove tijela označuju (*rúka, gláva* (b)) te *nòga* (a))) i kojima su oblici naglasnoga obrasca C najstalnije inačice (usp. u primjeru *nóga*

³⁰⁰ U skupini a) takvim je imenica *dàska* (usp. hrv. st. (Hektorović) *cke* (mn.) < *d(ь)ske; usp. i knjižnu umanjenicu *štica* i u Vojnovića) primjerom jer uz oblike prema sklonidbi naglasnoga obrasca C osobito u množini, ali još u jednini veoma proširene oblike prema naglasnomu obrascu B (D/L (*na, k*) *dāsci/dāsci*, A *dāsku/dāsku*, I *dāskōm/dāskōm*, nav. *dāske/dāske*, g. *dasákā/dāskā/dāskī/dāsākā*, d./l./i. *dāskama/dāskama*) ima, dakle pripada naglasnomu obrascu B i C (tj. B-C), koji u skupini b) također primjerice imenice *zíma* i *srída/sr'jěda* opseže. Imenica *dàska* često se u liku tromoga naglasaka (*dāska*) javlja, a veoma se često i lik *dáska* pojavljuje pri čem je reći da su oblici sklonidbe prema naglasnomu obrascu B u svih likova češći.

Kao imenica *kárta* može se još i imenica *nóta* sklanjati (npr. A *nôtu*) no takova je sklonidba rjeđa, a oblici imaju i preneseno značenje (npr. *ùzēti nôtu* (prema *ùzēti nôte* s množinskim oblikom) „svirati, vježbati svirnu dionicu“, *ìmati nôtu* „umjeti“). Prokliza je ipak posve rijetkom pojavom, usp. (*igrati*) *nā kārte, nā kártu, (íci/íci) pō nôte, ù nôtu* „po taktu, posebno“, a u prošlosti je bila malo češćom i dapače češćom je bila (zbog idiomne naravi ne i ostala) u imenica kratka korijena odnosno osnove čiji je utjecaj očuvan u pojedinim imenica naglasnoga obrasca A kao *šùma* (npr. (A, ù) *šumu*, (L, ù) *šumu* pa i rijetko (G, žz) *šumē*) što je obilježjem govora pojedinih dijelova grada i u pravilu se u govornika središnje i starije dobi javlja. Vremensko jezično obilježje imenica *úra* ima (dok se pri brojenju veoma rijetko i danas pri prenaplašivanju oblik *úra* također čuti može – npr. *jědna úra*), usp. A fakultativno i samo u starijega starosjediteljskoga stanovništva u izrazu *zā ūru* (uz puno češće *zā ūru* ili pak *zá ūru*).

promjenu uslijed značenjskoga usložnjivanja) kao u imenice *dīca/dēca/djēca*, dok druge imenice imaju i miješanu sklonidbu (n. obr. B-C) ili pak promjenom sklonidbe u n. obr. A ili n. obr. B imaju niz naglasnih likova: i u tih se imenica neke kategorije kao što je instrumental veoma rijetko pojavljuju u određenomu naglasnomu liku, naime u onomu dugosilaznoga naglasaka, no u staroga stanovništva još su u uporabi (*rūkōm*, *glāvōm* – drugi se oblik još češće čuje)³⁰¹, dočim se dativni i lokativni likovi također češće pojavljuju s dugosilaznim naglaskom nego u novijega stanovništva gdje je dugouzlazni naglasak iz lokativa potpuno prevladao i u dativu; k tomu je i kraćenje u dativu, lokativu i instrumentalu množine u imenice *rūka* (*rūkama*) bilo manje izraženo u starijemu govoru dočim se u novijemu češće javlja i dugonaglasni oblici također se u nekih govornika rabe (tj. d./l./i. *rūkama/rúkama*, rjeđe i u imenice *gláva* – d./l./i. *glávama/glávama* – usp. još starije oblike d./l./i. *rūkami/glāvami/rúkami/glāvami*)³⁰².

U imenica skupine c) i skupine d) očituje se utjecaj naglasnoga obrasca *a* preko oblika naglasnoga obrasca A kao što su *gùbica*, *kùčica*, *gùzica*, *pràsica* što se zbog čestote rečenih imenica (uz kakvu noviju tvorenicu kao što je *prīčica*, *kújica* „ženka psa“) očituje na naglasnoj smjeni u nekim od oblika (pričem je akuzativ najčešće čut dok su ostali padeži preobilježeni) kojima je također uzrokom i naglasna kvantiteta netvorene imenice od koje su tvorenice tvorene te se na taj način rijetko i u drugim govorima naglasak nepotpuno širi: usp. u skupini c) često i *līsica* od lika *lisica* pričem korijen *lis-* može blizak izgledati imenici *līst* i tvorenicama – *līsnat* i sl. – dočim može biti i značenjski povezan i s glagolom *lòviti* (od imenice *lōv* samo kratkouzlazni naglasak nosi) te se tako rijedak kratkosilazni i šire obilježen naglasak pojavljuje, dok je u imenice *trístika* (i *trèstika*, uglavnom novije i veoma rijetko i *třstika* te češće *třstika*) imenica *třst* naglasak određivala (usp. i *třska* ili pak *třska* kako imenica *trístika* pojednostavljivanjem skupine *-sti-* odnosno haplogijom zvuči), a nije isključiti ni utjecaj glagola poput *trísiti* s naglasnom smjenom u prezentskim oblicima kao *třsīm*, no i bez nje u *trísīm* što dugosilaznomu naglasku i daje manju čestotu u imenici koja se uglavnom prema naglasnomu obrascu A sklanja. Inače ovakve imenice nisu česte te nije ni pouzdanih primjera

³⁰¹ Neki oblici, kao onaj imenice *dīca/dēca/djēca* (kn. dij. *dīcōm/dēcōm/djēcōm* jesu širom inovacijom, usp. dalm. čak. dij. (moj navod) *s dicōn*.

³⁰² U općem množinskom nastavku *-mi* zanaglasna duljina se također pojavljuje i vjerojatno je analoška prema genitivnomu nastavku nekih imenica *-ī* te time i prema raširenijemu *-ā*, a možda je posrijedi i slabija, odnosno drugotna analogija prema zamjenskim oblicima (*njī* „njih“, *mi* „mi (nenagl.)“), a fonetski najvjerojatniji jest utjecaj naveznoga *-n* koje se katkad javlja i ispred kojega je *-i* u nastavku *-mi* ne usve produljeno. Usp. i sklonidbeni nastavak u starijemu govoru, *-ñ* (uz analoško i novije *-im*) kao u *prāsādñ* „svinjama, prasadi“ te *nāmñ* „nama, (d.) nam“, koji isto uvijek nije dug niti kratak.

izim još koje imenice na *-ica* kao što je *křtica* uza *křtica* (od *křt/křt*) ter kakove idiomno (u idiolektu) posvjedočene imenice. Zanimljivo je također sličan utjecaj i u imenica skupine *e*) primijetiti, a koje se također rijetko dotično rabe (češći je i donekle proširen bijaše *n./a./v.* *ljubⁱčice* kao i u osobnih imena poput *Valentína – Valentîne*), naime naglasak su po čem na tvorbenomu nastavku dobile i pričem je riječ o nastavačnoj prilagodbi ili analogiji: *ljubⁱčica* (uz lik *ljubičica*) – *míca(-máca)* (vidi još na str. 63.), *Valentína – daljína*. To je novijom pojavom u govoru, a potpune nastavačne prilagodbe naravno nije (usp. *Valentína – Valentína* u potpogl. 3.2.2. i ranije, a *daljína* jest čest leksem toga naglasaka – opće imenice na *-ina* u starijem govoru često upravo tromi naglasak nose dok se dugouzlazni može pojaviti u kosim oblicima čestih imenica) jer je primjerice imenica *ljubičica* (ili *ljubⁱčica*) tvorbom od imenice *ljubica* (i st. *ljùbica* prema *ljúba* ili **ljùbi*), koja je nov jezični prinos iz zapadnoga (jugozapadnoga i sjeverozapadnoga) te zadarskoga zaleđa³⁰³, nastala i isključivo mjesnonaglasnim položajem naglasne inačice posjeduje. U imenica svih skupina može se zamijetiti da se naglasak slobodno u oblicima mijenja (npr. *dàska – dǎsku – dǎske* (a)), *zíma – zǐmu – zǐme* (b)), *křtica – křticu – křtice* (c)), *trístika – trístiku – trístike* (d)), *ljubⁱčica – ljubⁱčicu – ljubⁱčice* (e))) te je ponajprije o fonološkoj analogiji riječ: u suvremenom govoru koliko se može pratiti – u radu se od pedeset do šezdeset godišta načelno opseže – fonološke se inačice naglasnoga obrasca C najbolje zamjećuju u osobnih imena strana podrijetla kao što je *Dalída* ili pače *Martína* (ili ezgotično *Korína*) gdje se akuzativ ovisno o govorniku rijetko pojavljuje s dugosilaznim naglaskom jednako kako i nominativni likovi primjerice i u najnovijega stanovništva mogu rijetko dugosilazni naglasak nositi, a akuzativni dugouzlazni naglasak imati (npr. *Dalída – Dalídu*). Glede drugoga imena valja reći kako ono dakako zbog nečestotnosti pridavanja može još *Màrtína* glasiti (usp. i ovisno o govorniku *(*)Kòrīna*) te i u donekle zemljopisno proširenim inačicama *Mártína* ter *(*)Kórīna* zanaglasna duljina upućuje na dug samoglasnik koji je u najnovijemu govoru uglavnom naglašen, no na takav naglasak upućuju i osobna imena kao što su *Ánīta* (rij. i *Ánīta*) te *Jūdīta* (rj. *Jūdīta*) koja se u dijela govornika još uvijek kratkosilaznim naglaskom na tomu slogu (*Anīta* te *Judīta* i proširenije *Anīta* te *Judīta*) izgovaraju i naglašeni kratak samoglasnik jest taj koji nema očit analogon – odnosno autor ga ne nalazi – jer je pače ime *Anīta* novije od *Judīta* i obično se isključivo u liku prebačenoga naglasaka, *Ānīta* izgovara

³⁰³ Pritom se misleći na naglasnu promjenu *-īca > -ica* hoće reći da je izvorište zapadno jer je i novo pučanstvo u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća otle grad napučilo dočim rečeni naglasci u najnovijega stanovništva nisu jednako rašireni, dakle gube se ili nisu poznati. Pri odabiru naglasnoga lika nije moguće izbjeći školovanje i naobrazbu, no to se premda bitno u ovom radu ne čini.

dokle se drugo ime i *Judīta* te *Judīta* izgovarati može i tako su sva tri imena nepromjenjiva naglasnoga mjesta u sklonidbi pri čem dugouzlazni i dugosilazni naglasak bivaju relativno češći jer se u dvama likovima pojavljuju te se time može i objasniti njihova česta smjena u sklonidbi – češća nego ona kratkih naglasaka – i u imenu *Dalīda* koje je oblikovno prethodno raščlanjivanim imenima veoma prilično. Ranije je bilo rečeno da je trag kratkoga naglasaka očit i u kojem drugomu imenu čemu vidi u potpoglavlju 3.2.1. (npr. *Nikòl'na*) te u potpoglavlju 3.2.2. (npr. *Kristìna*). Na koncu bi valjalo reći kako se tumačenje naglasne sklonidbe ovoga obrasca pod utjecajem nestabilne kakvoće i povlačenja naglasaka k početku u osobnim imenima može dodati i imenicama kao *Jugòslāvija*, naime imenima država inače raritetnima (dana imenica jedini je takav primjer prema istraženosti) te pojedinim općim imenicama slična naglasaka (uvjetno) kao *pòlīcija* jer te imenice imaju i staro mjesto naglasaka (*Jugoslāvija*, (rij.) *polīcija*) no i promjenu kakvoće naglasaka u kojemu od padeža (npr. *A Jugoslāvijū*, no *polīciju*, no usp. malo češće oboje u n. *Jugoslāvije*, *polīcije*) međutim sklonidba od govornika do govornika varira i uglavnom odražava naglasni obrazac A uz povremena kolanja kakva su i u trosložnih te u drugih višesložnih imenica.

3.3. IMENICE *i*-VRSTE

I-vrsta u hrvatskomu je jeziku također – kao i *e*-vrsta – ženskoga roda, ali je najrjeđai pri tvorbi samo je jedan morfem raširen, *-ōst*³⁰⁴ (Marković 2013: 281 – tu se i dometak *-ad* (tj. *-ād*) navodi, ali on je puno rjeđi te imenice njim tvorene vidi u 3.3.1.) – kao svojevrsan proširak osnove (osnovni proširak). Iako je sklonidba *i*-vrste tekstno ograničena, dva su nastavka prodrli u druge sklonidbene vrste, naime u genitiv množine (*-ī*, odnosno rjeđi *-ijū*), a kako su u međuvremenu svi padežni nastavci (dijelom) izim instrumentalnoga (*-ju*) te nominativnoga i akuzativnoga (u standardu i zanaglasnom duljinom odijeljenih oblika) počeli na *-i-*, utjecaj je ove vrste vidljiv i u svakomu obliku dativa, lokativa ter instrumentalnoga množine *a*-vrste i *e*-vrste (standardno *-ima*; usp. Matasović 2011: 199 glede detaljnosti o morfološkomu utjecaju). Kako su imenice muškoga roda povijesno većim dijelom nestale iz ove sklonidbe (genitivni oblici ostali su u nekoliko imenica u standardnomu jeziku, no u nekim govorima veoma su češći, npr. kninski govor u desetak imenica po bližoj starini ima nastavak *-ijū* i tomu vidi potpoglavlje 3.3.3.) i postale imenicama *a*-vrste (npr. *gost*, *nokat* i *prst*) imenice *i*-vrste sklonidbeno-

³⁰⁴ Danas je zasebit (u nekim govorima mnogo čest) i nastavak *-nōst*.

oblikoslovno i značenjski (po rodu) malo su (uz ogradu: uvjetno) bliže imenicama *e*-vrste, s kojom od najranijih vremena u standardnomu jeziku izmjenjuju oblike, usp. sthrv. n. *kokoše*, hrv. knj. *žeđ* prema starijemu *žaja* (otle je i *žeđa*) – dijalekatnokninsko *ôś* „osa“ od čega je *ósa* (*ôsa*). Naglasno su zanimljive jer duljina vokalizma, navlastito prednastavačnoga, u govorima (a usporedbom i u standardu: *nît* – (G) *nîti*, *smřt* – (G) *smřti*, *môć* – (G) *möći*) oscilira, nadalje zanimljive su i zbog boljega ili gorega čuvanja različita mjesta udara (hrv. knj. st. i inač. *u cjelòsti*) te prema onomu što će se također u radu uvelike obrađivati (v. 3.3.2.) i po tomu što homografní padežni oblici podosta različite naglaske primati mogu.

3.3.1. IMENICE *i*-VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA A

Imenice *i*-vrste naglasnoga obrasca A u svim sklonidbenim oblicima naglasak na istomu mjestu izvorno imaju (vidi sklonidbu u Kapović 2015: 769). U suvremenomu kninskomu govoru kao i u svim drugim govorima koji su istraživani takovo je stanje dobro očuvano tim više što se je broj tih imenica tvorbom uvelike razmnožio. U sljedećim ću se odlomcima osvrnuti na glavne primjere koji će se raščlaniti.

Imenice *i*-vrste naglasnoga obrasca A u kninskomu govoru jesu:

- a) jednosložne imenice kratkosilaznoga naglasaka na početnomu slogu: *smřt*,
- b) jednosložne imenice dugosilaznoga naglasaka na početnomu slogu: *nît*,
- c) dvosložne imenice kratkosilaznoga naglasaka na početnomu slogu te sa zanaglasnom duljinom na drugomu slogu: *döbřt*, *vřlět*, *präsäd*, *đubräd*, *spöröst*...
- d) dvosložne imenice kratkouzlaznoga naglasaka na početnomu slogu: *kòrist*, *àvet*...
- e) trosložne imenice kratkosilaznoga naglasaka na početnomu slogu te sa zanaglasnom duljinom na posljednjemu slogu: *döbrobřt*, *öholöst*...
- f) trosložne imenice kratkosilaznoga naglasaka na početnomu slogu te sa zanaglasnom duljinom na drugomu i na trećemu slogu: *prřpřtöst*, *prödänöst*...
- g) trosložne imenice kratkouzlaznoga naglasaka na početnomu slogu te sa zanaglasnom duljinom na posljednjemu slogu: *mähnitöst*...
- h) višesložne imenice kratkouzlaznoga naglasaka na početnomu slogu te sa zanaglasnom duljinom na pretposljednemu i na posljednjemu slogu: *prètjeränöst*...

- i) višesložne imenice kratkouzlaznoga naglaska na drugomu slogu te sa zanaglasnom duljinom na posljednjemu slogu: *osjètljivōst...*
- j) višesložne imenice kratkouzlaznoga naglaska na drugomu slogu te sa zanaglasnom duljinom na središnjemu, na pretposljednemu i na posljednjemu slogu: *neispāvānōst...*

Imenica *smřt* jedina je imenica preinačena korijena (naime nije korijenska) koja se u kninskomu govoru, a i u čakavskom i u kajkavskom narječju i u ostalim štokavskim govorima prema naglasnomu obrascu A sklanja (u skupini b) jedina imenica koja uglavnom biva prema tomu sklanjana jest *nīt* o čem dolje vidi). No i ta imenica kao i češće imenica *nīt* može imati inačne množinske oblike u genitivu množine (*smřtī, nītī*) ter primjerice u dativnomu liku (*smřtima, nītima* – oblik *nītima* među ostalime „nijansama, varijacijom“ znači), a u liku lokativa jednine ovisno o uporabi rjeđe imaju oblik prebačenoga odnosno novijega naglaska: (*u*) *smřti* (*smřti*), (*na*) *nīti* (*nīti*)³⁰⁵ pričem je kratkouzlazni naglasak u *smřti* razvojno noviji nego dugouzlazni u *nīti*, a takav se naglasak još rijetko i u instrumentalu pojavljuje, i to je bez dvojbe razvojno analoški oblik premda je uporabnostarinski – (*tōm*) *nīti*, (*sa*) *smřti* (*se nē igrā*) – o čemu više u potpoglavlju 3.3.2. vidi. Slična je naglasna pojava zamijećena u dijelu imenica skupine c), naime u imenica kao *dōbīt* i *vřlēt* koje imaju i likove *dōbit* (i *dōbīt* prema *dōbiti* – slično je i u imenice *zābīt*, *zābīt*) te *vřlet* (i *vřlēt* analogijom prema netvorenim imenicama, također *vřlet* (takav naglasak ima još nekolicina raznorodnih imenica: *ljúbav* te imenice na -ež – *pālež*, *mlādež*, *lāvež*, *dāvež* „dangubljenje, pametovanje“ – posljednja dva primjera mogu imati i naglasne likove *lāvěž dāvěž* dočim u prvoga primjera jest lik *pālež*, a svi primjeri mogu imati i fakultativne likove kratkouzlaznoga naglaska³⁰⁶) usp. i *āvet*, *āvēt* ili *āvēt* u skupini d), vidi dolje a gdje se može vidjeti i analogija prema imenicama naglasnoga obrasca B glede čega

³⁰⁵ Dativ jednine u uporabi se zapravo često ne pojavljuje zbog izrazite čestote likova lokativa jednine, no u načelu prati lokativnu uporabu ter ima češće arhaične oblike kratkosilaznoga odnosno dugosilaznoga naglaska (*smřti, nītī*).

³⁰⁶ Sve imenice na -ež izim *mlādež* (u značenju „mladost“, a *m(l)ādež* „kožna pjega“ jest druge imenske sklonidbe) zapravo jesu najčešće unutar *a*-vrste prema sklonidbi. Razmjerno su rijetko posvjedočeni i naglasci *mlādež, lāvež, dāvež, pālež* (i anal. *stārež*) o kojima u tekstu na sljedećoj stranici vidi, a usp. u Novigradu pokraj Zadra (moj podatak) i *ljúbav*. Donekle istu varijaciju koja je uglavnom odsutna u mlađega stanovništva i imenice *zāvist* i *nāpast* očuvale su, naime imaju i inačice *zāvist* ter *nāpast*, no analoškima su dijelom prema tim prethodnim primjerima, a imenica *pūstoš*, djelomično leksički sama (izolirana) i oblikovno poluokamenjena, ima i čestu inačicu kratkouzlaznoga naglaska (*pūstoš*, a taj se naglasak pojavljuje i npr. u *dāvež, mlādež* u nekih govornika) te već zastarjelu inačicu dugosilaznoga naglaska *pūstoš*, dok okamina *rāskoš* pravo taj naglasak ima.

u sljedećemu potpoglavlju vidi) koji su obični u starijega stanovništva, no imenice su nove; imenice kao što su *spòrōst*, *tròmōst* pa i *pòv'jēst* često imaju kratkouzlazni naglasak (*spòrōst*, *tròmōst*, *pòv'jēst*) koji je u starijega stanovništva u dugouzlazni (*spórōst*, *trómōst*, *póv'jēst*³⁰⁷) i to je navlastito širokoporabno u imenica na *-ōst* koje su uvelike poopćile nastavak imenica naglasnoga obrasca B na korijenu (usp. i rijetko, nuzgredno i starije *stārōst* od pridjeva *stār* izvornoga naglasnoga obrasca A koji se u govoru već tako ne sklanja³⁰⁸) premda se u suvremenom govoru uglavnom rabljeni oblici kratkosilaznoga naglasaka dok se u imenice *pòv'jēst* pojavljuje i lik *pôvjest*³⁰⁹ ili rjeđe no proširenije *pôv'jēst*. Valja naknadno reći da se inačini kratkouzlazni naglasak i u imenica na *-ād* nuzgredno pojavljuje a što je obično rezultatom utjecaja drugih općih nezbirnih imenica takova naglasaka – *đùbrād*, *prāsād* te *gāmād* – no valja biti pri velikom oprezu pri tumačenju takova naglašivanja jer je uglavnom veoma fakultativno i ćutilno obilježeno, pače još rjeđe u tih se imenica i raznovrsnost u još starijih oblika *đũbrād*, *prāsād* tr *gāmād* gdje je dijelom jednačenje kakvoće naglasaka i zanaglasne duljine prisutno (to je posebice u *gāmād*) pri čem se u primjerima *đũbrād* i *gāmād* alotonska inačica javlja (u *prāsād* čini se da izostaje): može se tvrditi kako je posrijedi često, no veoma staro – i u starom se hrvatskomu rječničkomu korpusu prema bilježenju možda nazreti može, no istražiti valja – poopćivanje naglasaka tvorbenoga nastavka ili oblikovnoga nastavka, odnosno kninskogovornoga prebačena korijenskoga naglasaka u nominativu kakvo je u nekih imenica kao što su navlastito imenice *i*-vrste na *-ōst* (a i dotičnih na *-ād*) kao u nekih dvosložnih imenica *a*-vrste koje u potpoglavlju 3.1.1. vidi.

U skupini d) nabrojene su samo dvije česte imenice – *àvet* i *kòrist* – koje uz prevladavajući naglasak i inačine naglasne likove imaju, naime *àvet*, *àvēt* te *kòrist*, *kòrist* pričem imenica *àvet* ima i donekle proširen naglasak u *àvet* ter u *àvet* dočim imenica *kòrist* ima lik *kòrist* (i prva imenica i kontakti, uglavnom rečenični lik *àvēt*) koji se pak uvelike u najnovijega stanovništva o govorniku neovisno koristi, no može se nuzgredno premda veoma rijetko barem ćuti u domaćega stanovništva gdje je razmjerno rijetkom inačicom. U ovu bi se skupinu mogle

³⁰⁷ Ta je imenica dijelom narodnom, no preinačuje oblik i prema sve češćoj uporabi u govorima.

³⁰⁸ Oblik *mlādōst* kao suprotnost autor kao tuđi odnosno inogovorni klasificira premda može značiti ljudsku mladež odnosno „mladež“ jer nema oblik *mládōst* koji je bio proširen te se danas može držati arhaičnim, a sama imenica takova naglasaka sklona je uporabi u jezičnomu doticaju tj. u općidbi s govornicima drugih govora: naime ne može se reći da oblik nije izvorni (pridjev *mlād* izvorno je pripadao naglasnomu obrascu C, no vidi u potpoglavlju 3.3.2. u tekstu o oscilaciji naglasaka u imenica prema naglasku pridjeva) no uporabno je u suvremenom govoru ništetan.

³⁰⁹ Taj naglasni lik može sadržavati naglašeni samoglasnik malo duljega trajanja nego je prosječno.

i imenice *dōbīt* i *vřlēt* iz skupine c) pribrojiti: obje pače navlastito *vřlēt* starijim i veoma navadnim likom upravo imaju onaj kratkouzlaznoga naglasaka (*vřlet*, *dōbit*) premda imenica *dōbīt* ima i inačicu *dōbit* (te *dōbit* – usp. i *âvet* u gornjem tekstu dijelom zbog otvorenosti sloga³¹⁰) te s druge strane *dōbit* i o tomu dalje, tj. o naglasku na predmetku u poglavlju 4. vidi (naglasni lik *vřlet* vidi gore; naglasni se lik *vřlēt* možda pojavio i pod utjecajem imenice *vř(h)* odnosno njezina nuzgredna naglasnoga lika *vř(h)* ako je drugi dio po uzoru na imenicu *lēt* nastajao, a isto i u *vřlet*³¹¹ jest). Kolebanje uporabe likova ter oblika kratkouzlaznoga, dugouzlaznoga ter kratkosilaznoga odnosno dugosilaznoga naglasaka u dubini je očitim ishodom utjecaja naglasnih likova naglasnoga obrasca B (velik broj imenica toga naglasnoga obrasca mogao bi se kao imenice svojstva opisati, usp. *upórñōst*, *napádnōst* – usp. i npr. slav. dij. (Siče) *sjajnōst* – premda su one danas uglavnom imenice naglasnoga obrasca A, no vidi u sljedećemu potpoglavlju glede naglasaka vokativnih oblika nekih primjera) te možda unekoliko i utjecajem naglaanih likova kao što su kosi padežni oblici naglasnoga obrasca C (vidi na str. 106. u potpoglavlju 3.3.3. gdje se imenice *bōlēst* i *věčē(r)* oprimjeruju), a to se veoma dobro vidi danas u potpunoma zastarjelu naglasku imenice *ōholōst* – *°hōlōst* – u skupini e) te u inačnomu naglasnomu liku imenica skupine f), napose u *prìp'ītōst* (od druge imenice oblik *prèdāñōst* rijetko se koristi i navlastito u odgojnomu značenju rabljen biva) gdje se može govoriti i o naglasnomu utjecaju drugih oblikoslovnih jedinica, u ovom slučaju o utjecaju glagola (*prìpiti se*, izg. i st. [prìp'it'ᵉ]) no i inačni (i općenito star) naglasak pridjeva (*prìpīt*) čemu prispodobljenom može u skupini h) stajati imenica *prètjerāñōst* čiji je naglasak odjelit od korijena ter od dviju zanaglasnih duljina koje nisu konačne jer nuzgredno no ipak veoma rijetko te govornodoticažno na nenaglašenu korijenu biva i treća – *prètjērāñōst*³¹². Tipološki bi se s obzirom na promjenjivost naglasaka, njegovo mjesto te s obzirom na čestotu pojavljivanja imenice moglo zasebno imenice skupina e) i g) te imenice skupina f) i h) gledati: autoru je metodološkim poglavitim načelom stabilnost i duljina korijena koji je u skupinama e) ter g) rijetko i naglašen i dug pri čem su neke imenice navedene kao jedini korišten jezični podatak,

³¹⁰ To bi se istodobno moglo tvrditi i glede dugouzlaznoga naglasaka na tomu mjestu kao ishoda, odnosno vrijedi. Usp. u imenica *a*-vrste muškoga roda naglasak u posuđenica: *árest*, *ámen* uz češće (o govorniku ovisno) *àrest/ărest*, *àmen* (rij. i u čestičnoj uporabi *ămen*) uz češće *âmen* (usp. i *ârest*).

³¹¹ Usp. i ime mjesta *Vřlika* uz puno češće *Vřlika* (te nuzgredno bivajući *Vřlika*). Pojava razlikovanja prema duljini ovdje je također uvjetovana čestotnošću kratkih i dugih oblika samoglasničkoga [r], a na rečenu imenicu u tekstu najvjerojatnije je znamenito imenica *vřva*, naglaskom *vřva* tr *vřva* utjecala.

³¹² Korijen je varijabilnime jer se očituje dugim ili kratkim ovisno o naglašenu glagolu koji se javlja u npr. dalm. pokr. dij. (moji podatci) [mālo] je *pretjérala*.

naime *màhnitōst* koja ima i inačni oblik *máhn'tōst* uslijed redukcije i ponošnja jedrenika [h] (ali i od očita utjecaja imenice *mâ(h)*). Naglašen korijen uz fakultativno duljenje nazočan je u imenica skupine i) koje se mogu kao predmetnodometne (prefiksalsosufiksne) tvorenice raščlanjivati: *osjètljivōst* – *os(i)jètljivōst*, također *razvèdenōst* – *razvédenōst*³¹³, a ovako se i imenice naglašena sloga na granici dvaju zvonačnika u načelu sklanjaju – *rastàvljivōst* uz rjeđe *rastàvljivost*, *ponòvljivōst* uz proširenije *ponóvljivōst* – te još neke imenice proširene u dijela ili u skupine govornika kao što je primjerice *zajèdljivōst* ter *upàdljivōst* (*zajédjljivōst* ter *upádljljivōst*). Fakultativno duljenje (vidi o tomu i u potpoglavlju 3.3.3.) i u skupini j) biva i očituje se na predmetku: *neispāvanōst/neispāvanōst* te primjerice *neprōspāvanōst/neprōspāvanōst*, no u danih je imenica na glasovnoj razini prošireno nepotpuno gubljenje odnosno čuvanje druge zanaglasne duljine (*neispāvanōst/neispāvanōst*, *neprōspāvanōst/neprōspāvanōst*; usp. gore *prèdānōst* uz češće *prèdanōst* kao i *prìp'tōst* uza podjednako često *prìp'tōst*)³¹⁴ a takva je pojava tipološki podudarna i možda barem dijelom analoška pojavi u nekih imenica *a*-vrste (kao u današnjemu govoru u imenica na *-nīk*) muškoga roda navedanih i raščlanjivanih na str. 12. ter na str. 16.–17. u potpoglavlju 3.1.1. Važno je spomenuti da se kakve imenice koje u pravilu zbog ustroja korijena koji je dug tvorbom nikakvu duljinu na trećemu slogu od početka ne dobivaju također s vremena na vrijeme prema navedenima ravnaju i duljinu obično rijetko dobivaju (npr. *ùdāl'jēnōst/ùdāl'jēnōst*) ili ju u kosim oblicima dobivaju a da pritom i imenice koje ju prema tvorbi imaju – dakle jednom je primjer u skupini naveden – također gube, ovisno o duljini nastavka *-ōst* koji je u mlađih govornika dug u većine trosložnih i višesložnih imenica te rjeđe u dvosložnica, usp. zabilježenu čestu oprjeku *neispāvanōst/neispāvanōst*, G *neispāvanosti/neispāvanosti* te povremeno *ùdāl'jēnōst/ùdāl'jēnōst*, G *ùdāl'jenosti/ùdāl'jenosti*. Rečena je pojava donekle bliska oscilacijama

³¹³ Duljenje je analoško ili djelomičnom pojavom pred zvonačnikom glede imenice *osjètljivōst* (usp. glagol *os'jécati* (se); dometak je prošireno složeno *-ljiv-ōst*), a analoško je te barem dijelom kanovačko u *razvèdenōst* (usp. složeni glagol *dovèsti* uz češće *dovèsti* ter općeprošireno i često *dòvesti* te prezentske glagolske oblike kao *dovédem* uza *dovèdem* ter ino, kao što je nazočnost zanaglasne duljine u nekima od glagolskih oblika, npr. u *dovèdēm* ter danas u posve zastarjelu i neproširenu *dovédēm*).

³¹⁴ Pojava je zabilježena i u govoru Imotske krajine u Šimundić 1971: 16-17. Prema Kapović 2015: 751. to su analoške promjene prema sličnim imenicama s kračinom, međutim moglo bi se tvrditi da je u kninskomu govoru i o starinskoj osobitosti riječ, dakle o kakovoj vrsti fonološkoga ujednačivanja koje se obično i pojavljuje u primjera koji se češće koriste, međutim riječ je o nevažnu odstupanju jer ga je moguće tumačiti starim ponajprije zbog stalne duljine na nastavku *-ōst* u usporedbi s nastavcima imenica *a*-vrste kao još uvijek nuzgredno u starijega stanovništva kraćeno *-nik* (npr. u *hōdnik*). Pojava je zabilježena i u Ćurković 2014: 98. Također prema Kapović isto.

u imenica naglasnoga obrasca C samo što su ovdje oscilacije na predmetku veoma fakultativne, a slogovna promjena naglasaka uočljiva je i u imenice *smřt*, naime u N *smřt* – G *smřti*.

3.3.2. IMENICE *i*-VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA B

Imenice *i*-vrste naglasnoga obrasca B povijesno su pretrpjele priličan naglasni pomak kao u imenica *a*-vrste te *e*-vrste (vidi u potpoglavlju 3.2.2. na str. 74.) jednaka ishoda, npr. prasl. *tvār̥b > *tvār̥b' > *tvār(ь) > hrv. *stvâr*, *tvâr* (boh.), rus. *мѣа̑* „stvar“, G *tvāri > *tvāri > hrv. dij. (čak., kajk.) *stvāri*³¹⁵, rus. *мѣа̑пу*'. U hrvatskomu standardnomu jeziku sklonidba naglasnoga obrasca B nije očuvana (dočim se je i u praslavenskomu imenska sklonidba kratkih naglasnih oblika gubila) jer je izglednošću ranijim fonološkim i fonetskim razvojem dokinuta čemu su maha mogle imenice *e*-vrste zbog vlastite naglasnooblikovne ujednačenosti i gramatičkorodne blizine imenicama *i*-vrste koje su uglavnoma odavna ženskoga roda i naknadno su oblikovno napredovale, tj. od razmjerne nekolicine netvorenica vremenom se određen broj – ne prevelik (vidi primjere u prethodnomu potpoglavlju glede kninskoga govora) – imenica dometcima *-ōst* ter *-ād*³¹⁶ razvio, dati. U kninskomu govoru također se imenice naglasnoga obrasca B nisu očuvale, ali sklonidbeni utjecaji, kao što će se vidjeti, postoje i većina je razmjerno nova datuma.

Imenice *i*-vrste naglasnoga obrasca B u kninskomu govoru jesu:

- a) jednosložne imenice dugosilaznoga naglasaka te s kratkim ili dugim kosim oblicima: (*pêć*), (*nôć*) ...
- b) jednosložne imenice dugosilaznoga naglasaka te uglavnom s dugim kosim oblicima: (*vlâst*), (*nît*), (*stvâr*) ...
- c) dvosložne imenice dugouzlaznoga naglasaka: (*múdrōst*), (*glúpōst*) ...
- d) višesložne imenice dugouzlaznoga naglasaka na drugomu slogu te s promjenom mjesta naglasaka u pojedinim kosim oblicima: (*napádnōst*) ...

³¹⁵ „(...) s poopćenim, no to je sinkronijski n. p. A:).“ (prema Kapović 2015: 769). I primjer je prema knjizi odabran.

³¹⁶ Te kojima drugima, usp. *-ěť* (npr. u hrv. knj. pjes. *plāvět* od čega je *plavětnilo*) ili *-ijět* (npr. i jedino u *gðlijēt* „krš, obala“, usp. i slično *-ijēn* u *gðlijēn* „(dijelna) golost, golotinja, gol dio noge“ te podudarnost u srednjega roda imenica *a*-vrste – *kòljeno*). U hrvatskomu pravnomu nazivlju usporedi pojam *ništetan* (i *ništetnost*) prema imenici (G) *niščeti* posvjedočene u srednjovjekovnomu jeziku od *nišće* „ništa“.

Imenice u skupini a) ispisane, *pěc* te *nôc* veoma su česte jednosložnice i druga se vrlo često rabi te se uglavnom prema izvornomu naglasnomu obrascu C (vidi još o njima u 3.3.3.) sklanjaju, i to: N *pěc*, *nôc*, G *pěci/pěci*, *nôci*³¹⁷, D *pěci/pěci*, *nôci*, A *pěc*, *nôc*, V *pěci/pěci*, *nôci/nôci*, L (u) *pěci/pěci/pěci/pěci*, (u) *nôci/nôci/nôci*, I *nôcu/nôcu/nôcu/nôcu*, (s(a)) *pěci(pěcu)/pěci/pěci/pěci*, n. *pěci/pěci*, *nôci*, g. *pěci/pěcijū/pěci/pěcijū/pěci/pěci*, *nôci/nôcijū/nôci/nôcijū/nôci/nôci*, d./l./i. *pěci/pěci/pěci/pěci*³¹⁸, *nôci/nôci/pěci/pěci*³¹⁹, a. *pěci/pěci*, *nôci/nôci*, v. *pěci/pěci*, *nôci*. U nekih je govornika povremeno i drukčija sklonidba nazočna, naime izvan napisanih oblika pojavljuju se i likovi uzlaznih naglasaka primjerice u dativu (što je prema lokativu u sustavu očekivano) – npr. (*tôj*) *pěci* – te u genitivu koji može biti i izvorni instrumentalnolokativni lik, tj. po uzoru na lokativni i instrumentalni lik u uporabi se proširiti: no ovakvi su likovi prema obaviještenosti češći u nekim mjestima gradu Kninu i kninskoj općini odnosno širemu težišnomu prostoru grada Knina udaljenima, a iz kojih se stanovništvo dijelom prelijevalo, naime u okolici Kistanja, a sreteni su u nekim mjestima i sjevernije (prema Kapović 2015: 769. u Mrkoplju i Sungeru u Gorskomu kotaru ponajprije glede čestotnosti izvornoga instrumentalnoga lika prema izvornomu lokativu, a prema autoru ovoga rada i drugdje je pretpostaviti i istražiti) no svugdje su ograničene proširenosti ili su nuzgredni i autor ih okaminama, dijelom u razvitku govora uz utjecaje drugih imenskih sklonidbi analoškima drži. Takvi se naglasni likovi javljaju i u imenica duga naglasaka skupine b) gdje bi pače mogli biti i pomalo arhaični u odnosu na one u skupini a) premda je tomu dubinsko istraživanje potrebno, naime npr. *od vlásti na nivòu ž"pànijē*, *prema tôj stvári* (što može i smisleno lokativni lik biti, usp. *ustvári* te rastavljeno *u stvári*). Vidljivo je kako se u širemu razgovoru (diskurzu) i u govoru ti oblici ovisno o govorniku veoma nuzgredno rabe i kako su isticajni, no teško se može reći koliko su stari, a usporedbom govora može se tvrditi da su prežitci jer se neke imenice takove sklonidbe i u drugim govorima pojavljuju – usp. spomenutu imenicu *stvári* te u kninskomu govoru nazočan izraz *tê vřsti* susjedno *tê vřsti*, ali i *tê vřsti* ter *tê vřsti* što u nastavku još vidi – premda uopće nisu u većemu uzorku uočene ili su

³¹⁷ U te imenice dugi oblik genitiva *nôci* rijetko se rabi, te kao uostalom i oblik od *pěc* – *pěci* – na neke je izraze i iskaze ograničen (npr. u *tê nôci*: „*Tê¹e nôci...*“). Vidi u nastavku teksta.

³¹⁸ Ovdje se i tromi naglasak navlastito u starosjediteljskoga stanovništva, *pěciⁱma*, pojavljuje, a može se govoriti i o duljemu kratkouzlazno naglašenu liku: *pěciⁱma*. To je pak raširena naglasna pojava u dativu, lokativu ter u instrumentalu množine i moguća je prema autorovu sudu uslijed fonetske poluotvorenosti sljedećega sloga, a pojavljuje se i u imenice *nôc*.

³¹⁹ U³ *n nôciⁱma nè spāvā*.

kakova vrst veoma rijetke govorne pogriješke, odnosno dijalektološki ta pojava izim rečenih slučaja nije dokumentirana. Može se tvrditi da je riječ o neizravnu utjecaju sklonidbe drugih imenskih vrsta, a zapravo se upravo u starijega stanovništva pravoslavne vjeroispovijesti odnosno u Srba najčešće pojavljuje, odnosno govorna je zasebitost ili ekskluzivnost i u sustavu donekle se usporedno određenim oblicima imenica *a*-vrste naglasnoga obrasca B pojavljuje (usp. potpoglavlje 3.1.2. na str. 23.) te možebitno i u sustavu imenica *e*-vrste (što vidi u sljedećemu odlomku teksta o skupini c)): ispravno bi bilo tvrditi da je prema čestotnosti sukladnoj broju primjera koji su raščlanjivani riječ o oblikovnomu ujednačivanju i razjednačivanju koje je novije od obične sklonidbe naglasnoga obrasca *c*, a donekle je ravnomjerno rašireno jer i imenice kratkih kosih oblika (nominativnih oblika dugih od povijesnoga kompenzatornoga duljenja uslijed gubitka mekoga poluglasa, usp. i u potpoglavlju 3.1.3. sličnu pojavu) i imenice dugih kosih oblika imaju likove kratkouzlaznoga i dugouzlaznoga naglasaka, npr. *pèci/péci, nòci/nóci, vlàsti/vlâsti, stvári/stvâri* gdje su dugi oblici u mlađih govornika koji ih rabe puno češći nego u starijega stanovništva u kojega je kratki lik često lokativnime – primjerima su *na stvâri* (i *ustvâri*), *u vlâsti* – dočim je u mladeži i u osoba odrasle dobi nazočno širenje duge sklonidbe naglasnoga obrasca B na jošter nekoliko imenica kao što su osebujna imenica *nît* ter u mnogo manjoj mjeri *bôl*, no i na druge kao što su *glâd* i *rĵêč/rîč*.

U skupini c) nabrojene su imenice koje su od pridjeva sklonidbe prema naglasnomu obrascu B tvoreni – *múdrōst*³²⁰ < (*)*múdrost*³²¹ < **mũdrost* od **mũdar* > *múdar* – ili su analoški tvoreni od pridjeva koji je staru sklonidbu prema naglasnomu obrascu C imao odnosno u suvremenomu govoru posvema se prema naglasnomu obrascu B sklanjaju ili su prema njemu prilagođeni – *glúpōst* < (*)*glúpost* < **(glũpost)*³²². Dugouzlazni naglasak tih imenica donekle je u govoru proširen na pridjeve duga korijena izvornoga ili staroga naglasnoga obrasca C, usp. *blágōst, drágōst*, međutim valja reći kako takovih imenica nije mnogo čestih, ali su naglasno monolitne i imaju duljinu u nastavku koja se u starijih govornika veoma rijetko ili potpuno

³²⁰ Kratkouzlaznim naglaskom (*mũdrōst*) izgovorena znanje „znači“, a postoji i oblik *mũdrōst* prema *mũdrōst* koji su oba rijetka.

³²¹ Lik je obilježen zagradama omeđenom zvjezdicom jer je lik još ostao proširen, no autor ih nije iskao te dalje u tekstu vidi. Prispominjem kako će svi istovjetni likovi biti zvjezdicom u zagradama iz metodoloških razloga označeni.

³²² Imenica je načinjena od nova pridjeva i svojevrzne leksičke posuđenice *glûp* te je o staromu naglasku posve uvjetno govoriti.

nuzgredno u kosim oblicima pojavljuje, a primjeri su individualne naravi: *múdrōsti*³²³, *blágōsti*, *drágōsti*³²⁴. Takvo pojavljivanje odnosno sklanjanje lijepo bi se moglo objasniti utjecajem jednosložnih imenica duga korijena koje imaju manje ili više sličan ustroj ili dočetak (*vlāsti*, *glādi*) tim više što imenice naglasnoga obrasca B na *-ōst* te duljine ranije nisu imale zbog prozodijskih neslaganja (odnosno izostankom kompenzatornoga duljenja izostankom slabije naglašenosti, vidi i u pogl. 3.) i kakvi su oblici možda još u uporabi u nekih govornika, no autor ih nije zapažao: možda su upravo izvorna prozodijska neslaganja uzrokom toga što se u govoru nuzgredno i kratkouzlazni naglasak u nekim oblicima i veoma rijetko pojavljuje na štetu dugouzlaznoga, usp. *mùdrosti*, *dràgosti* te *hràbrosti* (možda analogijom prema pridjevima kao *döbar*), a taj se naglasak inače pojavljuje u izražajnih, nestalnih i individualnih imenica kao što su *kràtkōst*³²⁵, *tròmōst*, *slàbōst* (usp. i na str. 83. u potpoglavlju 3.3.1. i *stàrōst*) koje inače imaju i oblike, često upravo proširenije (izim u imenici *kràtkōst*) kratkosilaznoga naglaska koji je proširen u oblicima naglasnoga obrasca A te naglasnoga obrasca C od kojih te imenice samo prve posjeduju. Stariji i nuzgredni i možebitni inogovorni oblici pojavljuju se nadalje s dugosilaznim naglaskom a što može biti i stari fonološki arhaizam, no nije samo to budući da se imenica nije izravno djelala prema pridjevu koji kao i imenica ima inačni naglasni lik (npr. *mûdar*, usp. *mùdrica* uz *mùdrica*) nego se oblici imenice obično supojavljaju ili se kao i u rijetkih imenica duga korijena *e*-vrste naglasnoga obrasca B na koje su same možda utjecale – a na njih je možda činjen utjecaj imenica iste vrste naglasnoga obrasca C, a i n. obr. A uz češći utjecaj uglavnom sličnih oblika naglasnoga obrasca A i naglasnoga obrasca C u vlastitoj imenskoj vrsti – češće u množini pojavljuju, no izim jednoga ili dvaju primjera – upravo *mùdrosti* „izreke“, *glûposti* „nedjelo, nepodopština“ te npr. kosi oblici imenice *blágōst* (npr. *od blágosti*, također *od blágōsti*) ili *grúbōst* (npr. *u grúbosti*) u jednini – takva pojava nije česta niti je proširena u cijelomu gradskomu području. Na koncu se glede svih navedenih imenica u skupini c) može reći da nisu sve jednako proširene i da su izrazito raznovrsnih naglasnih oblika u kosim oblicima unatoč stalnu dugouzlaznomu naglasnu najčešćih primjera te obuhvaćaju širok raspon uporabnih mogućnosti što se nije подробно obrađivalo, a istaknuti je kako je pomalo razvidno kako je sama naglasna pojava dugouzlaznoga naglaska u velikom broju imenica

³²³ Bez ik^akvē *múdrōsti*; „Nēmā tū *múdrōsti* nēkē.“

³²⁴ *Tô je od/iz drágōsti*.

³²⁵ Usp. pak od drugih češćih imenica *gólōst* prema *gól*. Možda je takovo duljenje također kanovačkime jer je veoma prošireno i na korijenu se zbiva (starijim je naglaskom *gòlōst* ili *gòlōst*).

duga korijena na *-ōst*³²⁶ barem dijelom podudarna (ili takova može biti) razvitku dugouzlaznih naglasaka u imenica *e*-vrste kao što je *Tína*, *planína* i druge, odnosno pojava u nekim crtama, a napose stoga što je naglasak napisanih imenica na mjestu koje je korijensko odnosno s korijenskim mjestom izjednačeno (*Tína*) ili je korijenu blizu (*planína*) prema proširenosti autoru se doimlje istodobnom. Još je jedna od osobitosti govora pri tomu to što se i u nekoliko razmjerno čestih netvorenih imenica *i*-vrste, naime u onih u skupinama a) ter b) množinski oblici kratkouzlaznoga ili češće dugouzlaznoga naglasaka također te obično u nominativu pojavljuju: *pèci/péci*, *nòci/nóci*, *vlàsti/vlásti*, premda su istim oblicima kratkouzlaznoga naglasaka puno prošireniji jer su kosi oblici kratka naglasaka u tih imenica i općenito u imenica *i*-vrste česti i starinski.

Imenice skupine d) najčešće su prigodne tvorenice ili inačni leksemi, a osobite su po tomu što obično imaju dva naglasna lika od kojih je drugi, noviji češći, a češći je jer svima tima imenicama zajedničkim je tvorbeni nastavak *-nōst* odnosno tvorene su od pridjeva i nastavka *-ōst* koji naglasak „privlači“³²⁷ (usp. ranije u tekstu navedeni dijalekatni oblik (Siče) *sjajnōst*), a neke će se od njih navesti: *nápadnōst/napádnōst*, *pósebnōst/posébnōst*, *prísebnōst/prisébnōst*, *ízlaznōst/izláznnōst*, *spósobnōst/sposóbnōst*. Mobilnošću naglasaka koja je primjerice u sustavu imenica *e*-vrste (usp. *kònoba*³²⁸ /*konòba* – v. na str. 81. u potpogl. 3.2.2. – *Jugòslāvija/Jugoslāvija* – v. na str. 88. u potpogl. 3.2.3.) možda oblicima naglasnoga obrasca C potaknuta može se možda najprimjerenije objasniti pripadnost tih imenica naglasnomu obrascu B u ovomu radu, naime u nekim oblicima naglasci na predmetku koji su usve pravilnim glasovnim razvitkom (npr. *nápadnōst* (*nápādnōst* u nastavku vidi) < **napādnōst*³²⁹ < **napādnost*³³⁰) stariji češći su dokle likovi s naglaskom na korijenu prevladavaju u dijela mlađega stanovništva (ne svega domaćega niti svega došljakoga), a k tomu se i raznonaglasni oblici dugosilaznoga naglasaka uz iste koriste, npr. *nâpadnōst*, *îzlaznōst*, *prîsebnōst*, a tendencija

³²⁶ Usp. *málōst*, *glàtkōst* (danas je *glàtkōst* na toga račun potpuno prošireno), *l'jénōst/línōst* (uza *línōst/ljènōst* prema naglasnomu obrascu A) i slične.

³²⁷ Takvo je stanje posve novo jer je nastalo fonološkim razvitkom prema dvosložnicama gdje je naglasak uvijek na istomu mjestu, dočim je u novijim govorima nastavak postao dugim i u nekim govorima može i naglasak primati.

³²⁸ I *kònaba* (i *kùnaba*) prema *kònap* (i *kùnap*) *a*-vrste.

³²⁹ Ovakav naglasak može se čuti u starijih govornika na dijelu dalmatinske obale okolo Splita, no tu je dugosilazni naglasak fonetski izražen ili je uistinu potpuno prevladavajućime, dočim je u nekih kajkavskih govornika kao u Hrvatskomu zagorju također proširen i mijenja ili supostoji uz likove neoakuta.

³³⁰ Usp. u medijima dalm. dijalekta čak. (moj podatak) *pripādnost*.

se očituje i pri udaljivanju od završnoga dugoga sloga u slogovno duljim imenicama kao što su *òdgovòrnōst* (: *odgovórñōst*, što se može i u svezu s imenicom *gòvōr* *a*-vrste n. obr. C dovesti, naime s *òdgovōr* od koje je nastala i prema kojoj se ravna) te posuđenica *spèc'fìčnōst* (: *specìfìčnōst* ili pomalo rjeđe *specífìčnōst* gdje je naglasak udaljeniji od zanaglasne duljine zbog neznačenjskoga sloga *-(f)ič-*) i to vjerojatno analogijom prema složenim pridjevima. U novijim je oblicima pomaknuta naglasaka na korijenskomu slogu pak tendencija širenja novijega dugouzlaznoga naglasaka najočitijom jer se takvi oblici uglavnom i najčešće rabe, usp. *sposòbnōst* uza prilično rjeđe *spòsobnōst* (i *spòsobnōst*), *odgovòrnōst* uz malo rjeđe *òdgovòrnōst*, *posèbnōst* uz jednako često ili češće *pòsebnōst* itd.; u nekim je čestim imenicama i zanaglasna duljina česta na drugomu položaju kao konačni ishod imenskoga ter inovrstnoga (glagolskoga te pridjevskoga, no i kojega drugoga – možda i zamjenskoga) utjecaja na korijenu, a naravno je da duljenjem biva čestom ispred dometka *-nōst* i zvonačnika – npr. *prìprāvnōst*, *òdbōjnōst*, *fórmālnōst* – no česta je i u drugih imenica običajna duga korijena kao što je *ìzlāznōst* (vidi u potpogl. 3.1.1. na str. 9. glede imenica korijena *-lāz-*), *pòsēbnōst*, *dòsljēdnōst* – u tih se imenica kako se već u nekim primjerima kao *òdgovòrnōst* nazire duljina naglasaka na predmetku može mijenjati (usp. u navedene imenice *òdgovòrnōst*³³¹) kao npr. u *pòsebnōst*, *ìzlāznōst*, *pòkrētnōst*, a i naglasna duljina obično je izrazito nestabilna u duljih imenica kao što je *òdgovornōst* pače i *prìpravnōst*. Jedina imenica isključivo stara naglasaka na predmetku u skupini d) je *náklonōst* (glasovno i *náklñnōst*) te inako *náklōnōst*³³².

3.3.3. IMENICE *i*-VRSTE NAGLASNOGA OBRASCA C

Imenice naglasnoga obrasca *c* unutar *i*-vrste izvorno su veoma podudarne sklonidbe kao i imenice *a*-vrste (koje vidi ranije u potpoglavlju 3.1.3.): usp. sklonidbene tablice obiju imenskih vrsta u Kapović 2015: 766-767; 769. Izvorno su imenice *a*-vrste ter *i*-vrste najbliže prema sklonidbi naglasnoga obrasca A, no kako su nejednako zastupljene, naime pojedine imenice *a*-vrste sklonjive su i kao pripadnice n. obr. B dočim su neke imenice *i*-vrste kao što je jedina jednosložna imenica kratkosilaznoga naglasaka – *smřt* – prema čestoti i broju „rep“

³³¹ Naglasak predmetka uvjetno bi se mogao imenskime zvati, dok bi korijenski pridjevski bio.

³³² Korijen ove imenice koja je razmjerno rijetko rabljena, ali je česta u obama likovima, dolazi od glagola *klēti* prema kojemu možda donekle drugi naglasni lik razvija, odnosno čini ga čestim u govornika (premda je posrijedi važniji utjecaj glagola (*s*)*klón'ti* (*se*), danas proširenijega u inačici (*s*)*klòn'ti* (*se*)).

imenicama *a*-vrste u govoru se neće sustavno i usporedbeno proučavati. Ipak valja reći kako je puno imenica *i*-vrste, odnosno skoro sve dvosložne imenice, prešlo u naglasni obrazac A ili, kao česte jednosložnice, donekle se s njime miješa.

Imenice *i*-vrste naglasnoga obrasca C u kninskomu govoru jesu:

- a) jednosložne imenice dugosilaznoga naglaska te s kratkim ili dugim kosim oblicima:
nôć, kôst, pēć, sô(l), ôči, ũši, (môć) ...
- b) jednosložne imenice dugosilaznoga naglaska te uglavnom s dugim kosim oblicima:
glâd, bôl, r'jêč/rîč, křv, ũš, bît, stvâr, kâp, lâž, c'jêv/cîv, mâst, vlâst, slâst, strâst, ^vlâs, čâr, ôs „os, visina, vertikala“, ôs „osa“, pût „koža“, žêđ, splâv, čâst, v'jêst(vîst), grûdi, dôb, (kôb), ((h)rîd), (mlîč/ml'jêč) ...
- c) dvosložne imenice kratkosilaznoga naglaska te sa zanaglasnom duljinom: *věčē(r), mîsâ, bôlēst, kôkôš, pâmēt, jēsēn, pòmōć, žâlōst...*
- d) trosložne imenice kratkosilaznoga naglaska na početnomu slogu te sa zanaglasnom duljinom na posljednjemu slogu: *zâpov'jêd/zâpovîd.*

Imenice skupine a) mnogo češće imaju kratke kose oblike nego one duge koji su nuzgredni i uglavnom s fonološkoga gledišta analoški premda bi se sa stajališta fonetike njihova čestota mogla braniti. Ipak usp. kose oblike imenice *kôsti* kao G te a. *kôsti* (*sà tē kôsti*; „*Dâj mu kôsti.*“) čime je uza *bôl* – rijedak je i oblik *bô* ili *bô^l* – jedina imenica dugih oblika koja u korijenu ima samoglasnik [o]³³³ i vjerojatno je to stoga tako što se je uzirala, naime oblikom na ostale imenice na *-(s)t* u skupini b), kao i pretežito na imenicu *a*-vrste *gôst* – vidi dalje u tekstu glede daljnjih sličnosti – koja se također nuzgredno i proširenim dugih oblika (*gôsta, gôstu... gôste, gôstima/góstima...*) dotičnomu naglasnomu obrascu nepotpuno (*ũ goste, (rij.) û goste > ù goste, (rij.) ú goste*³³⁴) pripadajući tako sklanja, podsjeća. Duljina glede imenice *nôć* najrjeđa je i obično je fakultativna (vidi sklonidbu u potpoglavlju 3.3.2. na str. 95.), no razmjerno se često u starijega stanovništva te u manjega dijela mlađega stanovništva rijetko duljina u *pēć*, koja i „*peč*“ i „*pečnicu*“ može značiti ili među tim pojmovima međuutjecaji djeluju (npr. *stāviti*

³³³ Još je donekle izdvojiti i imenicu *dôb* koja te oblike pretežito ima te imenicu *kôb* koja je rijetka, no obje barem u starijem govoru te samo dijelom u mlađem govoru imaju proširene kratke oblike (potonja ima i nominativ jednine *kôb*) kao npr. (G, L) *dôbi* te *kôbi* koje nemaju pomičan naglasak koji preskače ili je rijedak (npr. anal. L (*ũ*) *dobi* (*od*) kao i rijedak G (*ôd, îz*) *dobi*). Više o osobitostima sklonidbenih oblika dalje u tekstu vidi.

³³⁴ Naglasni likovi na drugomu mjestu zapravo oblikuju jezični izraz, tj. „posjet“ znače.

na pĕc / *nà pĕc*³³⁵) a koja je kategorijski svoj dugosilazni naglasak razvila i također je jedinstvena i oblikom te glasovnim ustrojem priliči imenici *žĕď* u skupini b) koja u nekih govornika također ima kratke kose oblike (npr. *od žĕďi* < *òd žĕďi*), no posve je rijetkom duljinom kosih oblika imenice *sô(l)* koja ju doduše ima kao i kakve druge imenice dijelova pokušstva (usp. rij. *sôk* – *sôka*), dok u imenice *môc* nestaje, ali je bila zastupljena u starijih slojeva stanovništva diljem gradskoga prostora. Pače su kratki oblici kosih oblika rijetko i na nominativni lik utjecali ter se oblici pojedinih imenica kao što je *pĕc*, *sò(l)*, eventualno i *nòc* ter *mòc* sresti mogu, no ti su rariteti i zapravo se može tvrditi da su posvjedočeni mahom u starijega predratnoga doseljeničkoga žiteljnoga sloja, dakle pravoslavnoga ili područno od izoliranoga sjevernogradskoga stanovništva Kninskoga Polja – tj. po tim podacima – koje je prema težištu govora miješano (tradicionalnim je i utjecajan ikavski govor). Glede građe sklonidbenih oblika skupina a) i b) valja reći da je u starijega stanovništva provedena metataksa (preskakanje) kratkosilaznih odnosno dugosilaznih naglasaka koji se češće pojavljivao u cijeloj sklonidbi odnosno u oblicima koji su danas češći kratkouzlazno odnosno dugouzlazno naglašeni, primjerice u dativu, lokativu i instrumentalu množine *nòcima*, *kòstima*, *pĕcima*, *vlâstima*, *mâstima*, *v'jĕstima*/*vîstima*, a takva je pojava u dvosložnih imenica skupine c) prouzrokovala i to da stari oblici kratkouzlaznoga naglasaka zapravo uopće više nisu u uporabi izim oblika *večĕr'ima* te *bolĕst'ima*/*b'olĕst'ima* na čiji su se račun mlađe inačice *vĕčer'ima*(*vĕčĕr'ima*) ter *bòlestima*(*bòlĕstima*) u međuvremenu potpunoma proširili; u lokativu jednine likovi kratkosilaznoga odnosno kratkouzlaznoga, dugosilaznoga odnosno dugouzlaznoga oblika jesu sučesti, a gdje gdje su oblici silaznih naglasaka – osobito u imenica duga korijena (n. obr. C:) u skupini b) u odnosu na one imenica kratka korijena (n. obr. C) u skupini a) i zbog malobrojnosti istih iznimno prošireni, npr. (a)) (*u*) *nòci* / (*u*) *nòci* (ali (*po*) *nòci* / (*po*) *nòci*)³³⁶, (*na*) *pĕci* / (*na*) *pĕci* (te uglavnom sâmo (*u*) *pĕci*, a slično je i s instrumentalnim oblikom te imenice (*s(a)*) *pĕci*), (*po*) *kòsti* / (*po*) *kòsti* (također (*u, na*) *kòsti* / (*u, na*) *kòsti*)³³⁷, (b)) (*o, na*)³³⁸ *glâdi* / (*o, na*) *glâdi*,

³³⁵ Moguće je da je razlogom sve češćega nestajanja proklize (usp. i *nà pĕc*).

³³⁶ Oblici duga naglasaka i u određenim se izrazima rabe, npr. *u nôc' na pr'vĭ*, *u nòc' s pĕtka na sùbotu*, pri čem su u sklonidbi imenice *nòc* pojavnice dugouzlaznoga naglasaka proširenije. Vidi podatke i u bilj. 319.

³³⁷ I likovi (*u, na, po*) *kòsti* odnosno (*u, na, po*) *kòsti* pojavljuju se: prema autorovu sudu čestota obaju likova potaknuta je i razvijena prema uporabi uz likove drugih imenica dijelova tijela kao što je primjerice imenica *kósa* s kojom imenica *kòst* korijen dijeli te se obje imenice prema naglasnomu obrascu *c* (dijalekatnim govornim razvitkom *c:*) sklanjaju, te imenice *nòs* s nuzgrednim oblicima kratkouzlaznoga naglasaka kao (*sred*) *nòsa*.

³³⁸ U starinskomu i rijetku odnosno fakultativnu izrazu *na glâdi živ'ti* „gladovati, preživljavati“.

(*u*³³⁹, *po*) *kâpi* / (*u*, *po*) *kâpi*, (*na*, *po*³⁴⁰) *r'jêči/rîči* / (*na*, *po*) *r'jêči/rîči*, (*o*, *po*) *v'jêsti/vîsti* / (*o*, *po*) *v'jêsti/vîsti* itd³⁴¹. U jedinomu sklonidbenomu obliku koji je kao i većina ostalih kosih sklonidbenih oblika homografne, a koji je uslijed duljine oblikovnog nastavka te raspolaganja dugim i kratkim oblicima osnove najduljega trajanja i zapravo je dugim sklonidbenim oblikom unutar sklonidbe imenica *i*-vrste javlja se niz različitih naglasnih i obličnih likova – naglasni likovi nastavka *-ī* te naglasni likovi nastavka *-ijū* – koji se slično naglasno nose pri čemu su likovi na *-ijū* u načelu u mlađega stanovništva pravilno sklanjani prema izvornomu kratku ili dugu korijenu, no i tu je dosta različitih oblika ovisno o govorniku, obično bivajući s lakom pretegom dugih naglasnih likova (npr. *nòćijū* (rijetko je i *nòćijū*) uz *nóćijū*, *pèćijū* te *pěćijū* uza *pécijū*, *kòstijū* (rij. *köstijū*) uza *kóstijū*, *mòćijū* uz pomalo rjeđe *móćijū* – usp. ranije navedeno i razmjerno češće *nóćijū*) koji su inače prevladali u većini oblika na *-ī* kao i u dijela govornika koji u nekolicini imenica nastavak *-ijū* rabe gdje se po istovjetnosti šire, a što je često novijom pojavom ili nije posve prošireno u južnijim dijelovima grada – vidi npr. u primjeru *vlástī* – *vlástijū* gdje je očito da se prvi lik u govornika koji *vlástijū* upotrebljavaju iz južnoga dijela gradskoga prostora, koji je napućeniji i otkle se školstvo i uprava obavlja, proširuje. Dijelom je kratkouzlazni naglasak u genitivnu zorno očuvan, npr. u pojedinih govornika *ùštī* „uši (od *ûš*)“ te *ùšijū* „ušiju“³⁴² i naglasak takvih oblika može se analoški širiti, premda je to u suvremenom govoru rijetkom pojavom npr. u *slástī* „hrane, poslastica“, a takav naglasak imaju naravno i imenice koje su prežitelji imenica *i*-vrste unutar *a*-vrste kao što je imenica *ljūdi* – *ljūdī* – premda se i glede toga u nekih govornika može pojaviti i stari nastavak dvojine *-ijū*^{343/344} – *ljūdijū* – koji se u međuvremenu proširio kao donekle fakultativan te se

³³⁹ Primjerice u izrazu *u kâpi kŕvi* uza *u kâpi kŕvi*. Prema prvomu navodu ujednačavanjem naglaska odnosno atrakcijom padeža javlja se i *u kâpi kŕvi*, a vidi i dalje u tekstu glede drugih naglasnih likova.

³⁴⁰ Npr. u svezi *po r'jêči/rîči* odnosno *po r'jêči/rîči* u značenju „kako je što tko rekao“.

³⁴¹ Usp. i lokative kao (*u*) *dôbi* / (*u*) *dôbi* te (*po*) *kôbi* / (st., *po*) *kôbi*. Također u imenice *kŕv* stariji oblik dugouzlaznoga naglaska ima pomalo preneseno značenje u nekim izrazima kao *u kŕvi* te osobito u *po kŕvi*.

³⁴² Imenica nije izvornim oblikom *i*-osnova i dijelom se ravna prema nominativu jednine *ûvo/ûho/(ûko)* koji može biti i dug u starijem govoru, usp. *ûvo* pa i imenicu muškoga roda *ûv* (i *ûv*) i prema tomu je i oblik *úšijū* (te *úvijū*) koji nikad nije bio proširen.

³⁴³ Tomu usporedi *cŕvijū* uza *cŕvijū* (i *cŕvī/cŕvī* ter *cŕvā*), a i *mrávijū* (no češće *mrávī* te novije *mrávā*) od *mrāv* kao temeljna imenica *a*-vrste (prasl. **mravъ*). Vidi i u sljedećoj bilješci.

³⁴⁴ Vidi i u genitivu množine imenice *sūd* „posuda“ koja je izvorno pripadnicom *a*-vrste: *sūdā/sūdī/sūdijū*, a također fakultativno i u nekim drugim imenicama koje imaju genitiv na *-ī* može se u nekih govornika i nastavak *-ijū* (često *misécijū/mjesécijū*, *rédiū*, st. i inač. i *misècijū/mjesècijū* odnosno *rèdijū* prema *misécī/mjesécī* (i *misécā/mjesécā* uz općepošireno *mīsēcā/mjēsēcā*) ter *rédi* (rij. i *rèdī*) uza *redā*) pojavljivati.

može zamijetiti i u nekih imenica *a*-vrste kao što je *môst* (*mòstijū* uza *móstijū*)³⁴⁵. I naglasak genitiva množine može biti kakvoćom izmijenjen, no u imenica u skupini a) rijetko je širokoporabno dugosilaznime, npr. oblici kratkosilaznoga naglasaka kao *nòćī*, *kòstī*, *pěćī*, *mòćī* gdje se posve nuzgredno i to ponajvećma u *pěćī* i *mòćī* dugosilazni naglasak također javlja dočim je u imenica u skupini b) čest npr. u *vlâstī* (simo pripada i naglasni oblik *vlâstijū* skoro potpuno predvidljiva razvitka, vidi u nastavku), *čârī*, *stvârī*, *v^jêstī*³⁴⁶, (*h*)*rîdī*, *mlîčī*/*ml^jêčī* i sl. Takav naglasak usve je možda ishod utjecaja imenica *a*-osnova gdje valja pretpostaviti i oblikovni i naglasni razvitak čemu trenutno primjeri u govoru manjkaju, tj. prijelazi nisu uvelike posvjedočeni, no može se primijetiti u skupini b) kako imenica *ôś* – koja se većinom

³⁴⁵ Usp. i od imenice *gôst* – *gòstijū* te *góstijū* uza *gòstī* ter u mlađih govornika češće *góstī* (prema autorovoj primjedbi oblici dijelom imaju ovisiti o duljini nominativa koja je najčešće kratka, tj. kračina a nuzgredno se i dugi oblik *gôst* u starijih stanovnika te u nekih mlađih stanovnika rabi). Povijesno se nastavak *-ī* u imenica *a*-vrste širiti počeo što je vidljivo u dalmatinskim govorima (usp. oblike kao (moj podatak) *plâstī*, (Delmata) (***)*stanovnicī*), a danas u dijelu hrvatskih govora u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini prevladavaju u imenica *e*-vrste (usp. i kn. dijal. *úrī* uz poluanaloško *ùrī* prema rijetku *ùra*) te naravno u imenica *i*-vrste. Nastavak *-ijū*, izvorno nastavkom genitiva dvojine (no stariji je oblik očuvan u stsl. *-bju*, usp. i u bilj. 351. uz rečeni razvitak), oduvijek je bio rijetkom pojavom, no čest je u nekim primjerima unutar svih govora (usp. opasku u Marković 2013: 278 glede sjevernih govora), a širiti se u govoru ponajprije u imenica *a*-vrste (značenjski i u imenica *e*-vrste, usp. razmjerno fakultativno *svâdbijū*, *gôzbijū* i sl.) počeo je ili uz nastavak *-ī* supojavljivati se rano je imao začeti jer je primjerice u književnosti glede imenice *ôko* u starijoj književnosti posvjedočen genitiv *oči* (izg. [očī] odnosno *[oči]) koji se u pisanju Hanibala Lucića primjerice uza *očiju* (izg. [očijū] odnosno *[očijū]) pojavljuje: prvi lik razvojno ima novinom biti, ali oblik na *-ijū* mogao je nastaviti biti u uporabi ako ne u te, onda u koje ine imenice (a valja reći kako je taj nastavak i u neke pridjeve – usp. *svijū* ter u veoma rijetku, jednom posvjedočenu poimeničenu *vě^lkijū* – prodro te se širenje koje nije veliko može objašnjavati i prema genitivnim likovima nastavka *-ih* u dalmatinskoj čakavici koji su po svemu pridjevima analoški). U suvremenomu kninskomu govoru pojavljuju se oblici kao *ôčijū* (rj. i *ôčijū* možda prema tvorenicama), *ùšijū* (v. bilj. 342.), *přsijū* (i *přsijū* prema nuzgrednu *přsī*, a starije je *přsī*; također duljenjem i *přsijū*; st. množinski lik jest *přsi* što je utjecalo na oblik *přsa* (i rijetko *přsa*) i dalo nuzgredni naglasni lik *přsa*), *nòćijū* (uz *nóćijū*, veoma rijetko i *nòćijū*), *mòćijū* (i *mòćijū*, novije i neprošireno *móćijū*, usp. i rij. n. *mòći* ujednačivanjem), *pěćijū* (i *pěćijū* uza *pěćijū* koje je najnovije i donekle prošireno, no oba su lika fakultativna – genitivni lik obično je *pěćī*), *kòstijū* (uz *kóstijū* prema čestu *kóstī*) te npr. *vlâstijū* (i *slâstijū*) pa i *v^jêstijū*/*vístijū*, *c^jêvijū*/*cívijū*, *čârijū* te od oblikom slične imenice – *stvârijū* kao u početnomu slovu „Od svîh tî(h) stvârijū...“, „Kòd (Kód) tî (i tàkvī) stvârijū...“. Iz napisanih primjera vidi se da se nastavak *-ijū* pomalo širio na starije genitivne oblike i primao njihov naglasak, a da su neki primjeri kao *ôčijū*, *ùšijū*, *přsijū*, *nòćijū* te *vlâstijū* (postoji i n. *vlâsti* kao i rij. *vlâsti* – *vlâstijū*) stari jer nemaju inoobličnih inačica kao čestotno konkurentnih dočim je u drugih noviji ili duljdbeni (*stvârijū*, *čârijū*) pri čem je duljina samoglasnika u korijenu u načelu istovjetna duljini u nominativu jednine.

³⁴⁶ Npr. u *pôs^jjē v^jêstī* (televizijske emisije *Vijesti*).

kao imenica *a*-vrste sklanja (*Vīd ōsa. Pāzī ōsa.* i dr.) – može imati i oblik prema *e*-vrsti *ōsa* i starijim *ōsa* čiji je genitiv obično *ōsā*, no starije je *ōsā* dočim je genitiv množine imenice *ōs* koja je od imenice *a*-vrste naglasak joj duljeći izvorno postala³⁴⁷ obično *ōsī* (te *ōsijū* i rjeđe *ōsijū* ter prema imenicama *a*-vrste i *ōsōvā* uza *ōsōvā*, no oni su posve pokrajinski) no i *ōsī* (nuzgredno, no posve pokrajinsko jest *ōsijū, ōsōvā*). Ovakvim se utjecajem, tj. naglasnim inačicama imenica *a*-vrste možda mogu i objasniti težnje k razlici prema naglasku i u množini u *i*-osnova, naime pri veoma nuzgrednim oblicima kao što su *nōci, pēci, vlāsti* te *stvāri*, no iznimno su rijetki i u pravilu se u starijega stanovništva pojavljuju i najprvo bi se upravo zbog čestote pojedinih (*vlāsti*, rjeđe *nōci* te donekle uslijed oblikovne sličnosti i *pēci*) mogle uza sav ini gramatički utjecaj (npr. i glagola u *pēci*) u svezu s imenicama *a*-vrste dovesti.

Imenice u skupini b) donekle su zanimljive jer imaju sve duge oblike koji se ne moraju prema kakvoći naglasaka mijenjati, tj. promjena kvalitete naglasaka u oblicima nije obvezna čime se približuju naglasnomu obrascu A (A:). Valja reći kako nekolicina imenica može imati i kratke kose oblike u cijeloj sklonidbi osim u nominativu i u akuzativu jednine jer su od takvih postali ili su uziranjem u raniju tradiciju odnosno u povijesni govor takvu sklonidbu očuvale, a to su redom *křv, ūš, kâp, lâž, čâr* te *žēđ*, a unekoliko rjeđe *dôb* (i starinsko *kôb*) i *pût* (čija se sklonidba kratkih oblika može držati zastarjelom) ter najrjeđe *bôl* i *čâst*: rijetko je i izrazito fakultativna, no odveć zastarjela kračina i u nominativu jednine te sukladno dijelom i u akuzativu jednine posvjedočena, tj. od rečenih imenica to je u *křv, ūš, lâž, čâr* ter *žēđ*, a može se pojaviti i u imenici *mâst* koja katkad ima kratke kose oblike (*Trēbā mī māsti*³⁴⁸), a usp. u skupini a) imenice i *pēc* ter *sō(l)* u kojih su ovo veoma nuzgredni, prostorno neprošireni oblici koji se često ne pojavljuju upravo stoga što te dvije imenice dobro čuvaju staru sklonidbu

³⁴⁷ Usp. Mate Kapović (usmeno) glede oblika *ōsa* i *ōsa*. Stariji je kninski naglasak izgleda i bio u *ōsa*, a *ōsa* je razvojno noviji oblik jer se uz *ōsa* osobito u starijega (i u novopridošloga) stanovništva pojavljuje, no nije ravnomjerno raspoređen među govornicima.

³⁴⁸ Iznimno se rijetko – po čestoti kao i u imenice *pût* – i u imenice *čâst* rečena sklonidba javlja, no nominativ zapravo uvijek biva dug ili je ranije bivao nepotpuno i neredovito kraćen. Inače te dvije imenice imaju novije oblike koji uključuju i naglasne likove kao (G, n.) *māsti, čāsti* kojima se stara razlika među duljinom i kračinom potrla te kratki oblici izoliranima djeluju: valja reći da je to i u drugih imenica, naime to i jest fakultativna osobina koja je ušla iz naglasnoga obrasca B jer su imenice koje su prije bile tomu naglasnomu obrascu – kao *stvâr* (v. bilj. 315.) – pripadale uz ostale kao pripadnice naglasnoga obrasca C se sklanjaju. Može biti i riječ o drukčijemu utjecaju, naime imenica *e*-vrste naglasnoga obrasca C, a možda i naglasnoga obrasca B (vidi i ondje raspored naglasnih likova N *tráva* (B:), *gláva* (C:), G *trávē, glávē* (od još starijih kratkih likova **travē, *glavē* (čak. dij. (Velo misto, moj navod) *glavē*), ... (V *trāvo, glāvo*), L (na) *trāvi, glāvi* (nuzgredno i u izrazu *nā glāvi*), I *trāvōm, glāvōm* (st. *glāvōm* npr. u *glāvōm lūp'ti*), n. *trāve, glāve* (rij. i ovisno o značenju ter o čistoći *glāve*) itd.).

naglasnoga obrasca *c* koja razlikuje duge oblike nominativa ter akuzativa množine koji su naknadno nastali (usp. prasl. *pěčь, *sōľь > *pěč(ь), *sōl(ь) > hrv. knj. *pěć*, *sōl* – usp. i ranije u potpoglavlju). Imenica *nīt* također ima i rijedak oblik nominativa *nīt* koji se sklanja prema naglasnomu obrascu A dočim se imenica većinom prema naglasnomu obrascu C (L, I (i D) (*po*, *s(a)*) *níti*, *nīti*, d./l./i. (*u*, *s(a)*) *nítima*(*nītima*) – čest je i genitiv jednine *níti*, v. na str. 96. u potpogl. 3.3.2.) sklanja pričem su naročito u genitivu množine dva naglasna lika podjednako česta: *nítī/nītī*, a rijetko se javljaju i kratki likovi *nītī* te *nītī* koji su češći u starijih ljudi koji tu imenicu češće upotrebljavaju jer ondje „konac“ (*plěsti nīt*) znači.

Imenice skupine c) pripadaju naglasnomu obrascu C premda se nijedna navedena imenica uvijek tako izvorno ne sklanja, a najčešća je sklonidba imenice *kòkōš* (rijetko je i tromoga naglasna *kòkōš* s onomatopejskosti³⁴⁹ i čestote imenice *kóka* uza rijetko *kòka*), naime N *kòkōš*, G *kòkoši* (i lik tromoga naglasna *kòkoši*), D *kòkoši* (i *kòkoši*), A *kòkōš* (i *kòkōš*), V *kòkoši* (i *kòkoši*), L (*na*, *o*) *kòkoši* (i *kòkoši*, također i starinski oblik *kòkōši* – i mnogo rjeđe *kòkōši* prema dugomu zanaglasnomu slogu u nominativu i akuzativu – dokle je noviji i nuzgredan, pomalo i fonetski neproširen lik *kòkoši* zabilježen, a može se i u dativu analogijom širiti), I *kòkoši* (i *kòkoši*, vidi i lokativ), n./a. *kòkoši* (i *kòkoši*, vjerojatno pod utjecajem zanaglasne duljine iz jedninskih oblika i *kòkōši* uza *kòkōši*, starije i sasvima rijetko *kòkoši* npr. u upitnoj rečenici: „Štā *kòkoši* vėlē?“³⁵⁰), g. *kòkōši*/*kòkōši*/*kòkōšijū*³⁵¹ /*kòkōšijū*/*kòkōši*(i *kòkoši*)/*kòkōši*(i *kòkoši*), sasvim rijetko i *kòkōši*, d./l./i. *kòkōši*/*kòkōši*/*kòkōši*(i *kòkoši*), što je veoma prošireno)/*kòkōši*(i *kòkoši*), rijetko te dijelom analogijom i *kòkōši*(i *kòkoši*), v. *kòkoši*(i *kòkoši*). Oblici su drugih navedenih imenica samo djelomice očuvani te povremeno korišteni kao od imenice *pāmēt* – (L, *na*, *u*, *o*) *pāmėti*, (g., *svīh*) *pāmėti* „savjeta“, (d./l./i., *na*, *u*, *s(a)*) *pāmétima* – od imenice *bòlēst* – (L, *st.*, *u*, *o*) *bolēsti*, (g.) *bolēstī*/*bolēstī*, (d./l./i. *u*, *o*, *s(a)*) *bolēstima*³⁵² – od imenice *jēsēn* – (L, *st.*, *po*, *u*, *o*) *jesēni*/*jesēni*, (g.) *jesēnī*/*jesēnī*, (d./l./i.

³⁴⁹Vidi stsl. *kokošь*. Usp. i posuđenicu u mađarskomu *kakas* „pijetao, pijevac“ ter zastarjelu i knjižnu izvedenicu *kòkoška* te njemačko prezime prema tvorenici takova tvorbenoga nastavka *Kokoschka*.

³⁵⁰Sličan naglasni oblik rijetko se i u nominativu jednine (*kòkōš*) pojavljuje, no to je izolirano, odnosno samotnim je oblikom imenice *kòkōš*.

³⁵¹Uz ovaj se naglasni lik i nuzgredno ter pojedinačnom uporabom javlja i *kòkōšijū*, dakle s dvjema naglasnim duljinama. Takvi se oblici nuzgredno bijahu javljali u starijih govornika i rijetki su jer se primjerice rijetko inačice kratkouzlaznoga naglasna susreću, no prema obavjesnici mogu se gledati kao fakultativni i npr. u *nòčijū*, usp. glede gornjega lika i *kòkōšijū*. Dijelom je ta zanaglasna duljina mogla utjecati na promjenu kolikoće naglasna koji se nalazi na korijenu (usp. *nòčijū* – *nóčijū*, *kòkōšijū* – *kòkōšijū*) premda se sama može tumačiti kao analoška prema zanaglasnoj duljini u nastavku -ī.

³⁵²Utjecajem zanaglasne duljine drugih oblika te oblika imenica duga korijena fakultativno je i *bolēstima*.

po, u) *jesénima/jesènimá*³⁵³ – od imenice *pòmōć* – (L, st., *na, u, pri*) *pomòći*³⁵⁴, (g., st.) *pomòći/pomóći*, (d./l./i., st.) *pomòćima/pomóćima* – te od imenice *žālōst* – (L, st. te G, st., rij. i I, st., rj., *u, po, od, s(a)*) *žalòsti*^{355/356}, (g., st.) *žalòstī/žalósti*, (d./l./i., st., *o, po, s(a)*) *žalòstima* (i *žalóstima*, vidi dalje) – a samo se imenica *věčē(r)*³⁵⁷ još unedogled u svih naraštaja ponajprije prigodno kao pripadnica naglasnoga obrasca C sklanja, naime česti su oblici lokativa (npr. *nà tōj večèri*, nuzg. i *nà tōj večèri*), instrumentala (npr. *s tōm večèri*, nuzg. i rij. *s tōm večèri*), genitiva (u množini je to stariji oblik *večērī* te noviji, prošireni oblik *večérī* koji obično ima i inačicu *večérījū* koja je pak malo češća u liku kratkouzlaznoga naglaska *večérījū*, no u jednini se oblik (*òvē*) *večèri* pojavljuje što je možebitnim utjecajem – uz onaj lokativnoga – toga i instrumentalnoga³⁵⁸ oblika) te množinskih oblika, naime onih dativa, lokativa i instrumentala množine (*na, za večèrima* uza *večérima*). U mlađih govornika svi navedeni primjeri u pravilu izostaju, ali ostaje trag sklonidbe u izmjeni oblika sa zanaglasnom duljinom i oblika bez nje (npr. *věčē(r)*, *večeri...*, *pòmōć*, *pomóći... bōlēst, bōlesti...*) koja nije dosljedna (npr. često *bōlēst, bōlesti...* što može među ostalime i prema netvorenoj imenici *bōl* (vidi gore) nastajati) – međutim dobro se čuva – te u oblicima preskakivanja naglaska odnosno proklize kao što su *nāv^ečē(r)*, *nāpamēt*, *nāžalōst* (i *nāžalōst* prema naglasnomu liku *žālōst*, jezično starijemu u *žālōst ljūtā* „tuga, sućut“), *ù pomōć* (i *ùpomōć*) te i starinsko *zā pomōć*, zatim *nājesēn* (i *nājesēn* te *nājesen*) no i *jesēnas* te dijelom rašireno *jesénas* (usp. i nuzgredno *dānas*) što su sve akuzativni oblici prema kojima se razumljivo i ostali oblici kao *òd pamēti*, *ù pomoći* (< *u pomòći*) pojavljuju. Inače se preskakanje odnosno prokliza u imenica skupina a) i b) relativno rijetko pojavljuje, odnosno pojavljuje se u izrazima kao (*òd r^jěči/rīči*) *dō r^jěči/rīči*, *ù slāst* (i *nā slāst* te *zā slāst*), (*dūgo/dūgo, kāsno/kāsno, rāno/rāno*) *ù nōć* te *ù noći* (vidi gore), *nā vlāst*, *zā^vlāsi* i u sličnima, no inače se pojavljuju u pojedinih imenica (najčešće u *nōć* i *pēc* te u *vlāst*

³⁵³ Glasovno usp. i staro *jisènimá*. Istovrsnih je naglasnih likova i imenica *kòr^jěn/kòrīn* unutar *a*-vrste.

³⁵⁴ Također i kakvim kompenzatornim duljenjem ili utjecajem oblika sa zanaglasnom duljinom i *pomóći*. Riječ je o naglasnomu liku česte imenice koja se očuvala zahvaljujući izrazima kao što su *u pomòći* te *na pomóći*.

³⁵⁵ Rijetko i *žalòsti*, obično u lokativu te analoški u instrumentalu i u genitivu. Utjecaj je duljina tvorbenoga nastavka činila, vidi i dalje u tekstu.

³⁵⁶ Ovako se i imenice *rādōst* (usp. „*U radòsti i u žalòsti!*“) te *stārōst* i *mlādōst* (vidi bilj. 317.) u starini sklanjaju.

³⁵⁷ Ovoj je imenici oblikom te dijelom sklonidbom imenica *e*-vrste *mātē(r)* bliska, a reći je kako ta imenica uz inovativne oblike prema sklonidbi *a*-vrste primjerice u dativu, lokativu ter u instrumentalu množine stari nastavak *-ima* (*-ima*) jedva čuva – *māterima* (inače *māterama*). Prema uporabi kratkih odnosno dugih sklonidbenih oblika kao imenica *věčē(r)* i imenica *cé(r)* – konačno *-r* samo u nekim, inače pomalo arhaičnim jezičnim svezama kao *cé(j) njěgovā* rijetko gubljeno biva – sklanja, no ona češće duge oblike (npr. G *cēri*, d. *cérima*) ima.

³⁵⁸ Instrumental, kao i genitiv, često vrijeme iskazuje.

i u *žēd* (usp. dvojnost u *òd žēdi* / *òd žēdi*), također od množinskih likova u *òči* i *ùši*) pričem se u nekih uopće ne pojavljuje (npr. *čâr*, (*h*)*rîd*) dočim je u nekih razmjerno rijetkom ili fakultativnom (npr. *mlîč/ml'jêč*, *ôs*, *ûš*, *kâp*, *křv*) što se glede najčešćih primjera može reći o imenici *pêc* koja ima oblike *nâ pēc*, *nâ pēc* ter *na pēc* koji se ovisno o govorniku različito rabe – no u načelu se može reći da su noviji oblici postali česti kad je *pêc* počelo označavati imenicu *pécnica* (i *pècnica* te *pècica*, kao i *pécica* – posljednje dvoje mogu biti ili (kupovni) slovenizmi (*pečica*) ili nove narodne izvedenice dometkom *-ica*) odnosno starinski *špàker* – no to donekle vrijedi u svih ostalih imenica (usp. *zâ nōc*, *dò noći*, *nâ vlāst*, *ù slāst*) gdje načelo vrijedi, da se preskakanje ne događa u imenica koje su malo rabljene (*ûš*, *c'jêv/cîv*, *māst*, *grūdi*), koje u potpunosti naglasnomu obrascu C ne pripadaju (*môc*, *ôs*, *čâr*) te koje iskazuju vrstnu dvojnost (*glād*, *bôl*, *splāv* – u tih imenica javlja se npr. u *òd glādi* (: *òd žēdi*), puno rjeđe je u *òd bôli* te posve fakultativno *nâ splāv* – te *ôs*, možda i *ûš* i *pût*³⁵⁹), a moglo bi se jednako tako tvrditi i to da su čestotu takvih oblika nuzgredni likovi kratkouzlaznoga odnosno dugouzlaznoga naglaska u pojedinim kosim oblicima umanjiti mogli – kaže se primjerom *od části* ili *od čāsti* dočim je *òd čāsti* rjeđe, starije i obično doslovce čiju osobnost znači (npr. *Òd čāsti nè može...*) – premda je u tih imenica i dalje moguće čuti starije analoške izraze kao što su *tê noći*, *sâ nīti* „s konca (G)“, *nâ vlāsti*³⁶⁰ (< *nâ vlāst*), *nâ māsti* (< *nâ māst*) i drugo. U skupini c) prokliza se može unekoliko u starijem govoru još u imenice *bōlēst* (npr. *zâ*, *nâ bolēst*, često i u genitivu *òd bolēsti*) sresti dočim se u ostalih imenica na *-ost* prema podacima s terena ne pojavljuje³⁶¹ no nije čisto fonetski odnosno nerazlikovno isključiva jer se barem u tragovima u jedine imenice naglasnoga obrasca C u skupini d) pojavljuje (*nâ zapov'jēd/zapovīd* uz posvemašnje i opće *nâ zapov'jēd/zapovīd* ter obično *na zâpov'jēd/zâpovīd*): ta je imenica *zâpov'jēd/zâpovīd* inače rijetko rabljena u mlađega naraštaja, međutim sklonidba prema naglasnomu obrascu C donekle

³⁵⁹ Usp. o sklonidbi imenice *pût* „staza“ u ranijemu tekstu.

³⁶⁰ Prema obaviještenosti dativni se oblik dugosilaznoga naglaska – od kojega je tekstni lokativni lik nastao ili je potpuno usporedno nastajao od akuzativne sveze (vidi u nastavku teksta) – u starini čuva kada je genitivni lik dugouzlaznoga ili rjeđe kratkouzlaznoga naglaska. To znači da je genitivni oblik nastao po uzoru na lokativni odnosno instrumentalni oblik ili je u nekih imenica uistinu arhaizmom, naime da su se dativni i lokativni lik ujednačivali, no tomu ovdje nije mjesto jer iziskuje novo područno istraživanje: na koncu se može činiti da je riječ o posve naknadnoj odnosno analoškoj pojavi koja je uslijedila poslije dativnolokativne jednadžbe, a koja može biti povezana s naglasnim likovima u ostatku imenskoga sustava te na koncu s prebacivanjem naglaska, no to je također predodžbom.

³⁶¹ Još se jedino u izrazu (*pāsti*) *ù nesv'jēst/nesvīst* (dočim usp. (*īci/īci*) u *běsv'jēst/běsvīst* (n. obr. A:) „pretjerivati, truditi se, preuveličavati“) pojavljuje.

je proširena, bila riječ o vojsci ili o vjeri (kršćanstva)³⁶² ima česte oblike kao (L, *po*; rijetko D te jednako rijetko ili još rjeđe I) *zapov'jédi/zapovídi*, (g.) *zapov'jédi/(zapovjèdī)/zapovídī/(zapovìdī)*, (d./l./i. *po*, *s(a)*) *zapov'jédima/(zapovjèdima)/zapovídima/zapovìima*, dakle vide se dugi i kratki oblici od kojih su se kratki bili proširili pod utjecajem velike skupine imenica na -*ōst* naglasnoga obrasca C (inače u mlađega stanovništva djelomično s proširenim dugim kosim oblicima kao u imenica *i*-vrste naglasnoga obrasca A te naglasnoga obrasca B) te donekle drugih imenica naglasnoga obrasca C kratkih kosih oblika od kojih su netvorene imenice, kako se u prvomu dijelu potpoglavlja te kasnije u raščlambi vidi, zapravo malo manje brojne od imenica dugih oblika. Inače sve što je glede sklonidbe oblika u ovom i prethodnomu odlomku rečeno u imenice *zāpov'jēd/zāpovīd*, odnosno glede imenica skupine d) koje možda mogu više članova – samo to nije istraženo – brojiti, vrijedi.

4. ZAKLJUČAK: ŽILAVOST NAGLASNIH OBRAZACA U IMENSKOMU SUSTAVU GRADA KNINA

U poglavljima 3.1., 3.2. te 3.3. kao i u odgovarajućim potpoglavljima pokazalo se je kako je u novoštokavskom govoru glavnine kninskogradskega područja, a koji je miješani ili tradicionalno ikavski govor, uz određene naglasne promjene u naglašenomu slogu te uz pokretnost naglasaka zastupljenost svih naglasnih obrazaca razmjerno dobro posvjedočena pri čem je naglasni obrazac A najbolje zastupljen u imenica *a*-vrste ter *e*-vrste, naglasni obrazac B najbolje se čuva u imenica *a*-vrste te djelomično i u *e*-vrsti dok se naglasni obrazac C najbolje čuva u imenica *a*-vrste te u onih *i*-vrste. Govor se naglasno veže uz govore bliže okolice te po nekim obilježjima koja su u radu nuzgredno spominjana i uz pojedine udaljene govore. Valja reći kako je u radu skrbjeno o tomu da je većina navađanih primjera u većoj ili manjoj široj uporabi u dijela govornika pri čemu su svi primjeri posvjedočeni u različitim govornika po podrijetlu u određenoj mjeri.

³⁶² *Dēs^{et} bōžjī(h) zapov'jédi/zapovídī*.

CONCLUSION: THE USE OF THE ACCENT PARADIGMS IN THE KNIN CITY DIALECT

It is shown in this paper (mainly in chapters 3.1., 3.2. and 3.3.) that within the Knin city dialect considering all the elaborated accent changes and shifts the accent paradigms are well preserved and interspersed with regards to the accent paradigm *a* best being held in the nouns of *a*-type as well as in those of *e*-type, the accent paradigm *b* being well kept in the nouns of *a*-type and to a lesser extent among the nouns of *e*-type while the accent paradigm *c* is mostly spread among various examples of nouns of *a*-type as well as among those of *i*-type. All examples used in work are in common use in part of speakers analysed while it is to mention that all are likewise to a degree present among speakers from wherever they come as shown in many places in the paper.

SAŽETAK

Opis naglasnoga sustava imenica u govoru grada Knina s osobitim naglaskom na govor starosjediteljskoga stanovništva

U radu se analizira slabo istražen govor Knina, odnosno njegova gradskoga područja s obzirom na narav naglasaka u imenskomu sustavu prema njegovoj kakvoći, trajanju te pokretnosti. Uz pojedinačne osvrte kninski je naglasak običan novoštokavski s različitim tendencijama naglasnoga ujedničavanja i razjedničavanja, a imenski je sustav pritom promatran u različitim leksičkim područjima.

Ključne riječi: *Knin, kninski, govor, naglasak, naglasni obrazac, imenica, sklonidba, oblik, lik, a-vrsta, e-vrsta, i-vrsta.*

AN OVERVIEW

A Description of Accent System of Nouns in Knin City Dialect with Regards to the Dialect of the Native Speakers

An otherwise poorly investigated Knin city dialect is treated in this paper and the accent is treated according to its quality, quantity and mobility abilities and rates. It is to note that the Knin city dialect accent is a typical new shtokavian-type accent although examining various types of assimilation and dissimilation. The nominal system used here is based in many fields of interest.

Key words: *Knin, Knin city, dialect, accent, accent paradigm, noun, declension, form, alternate form, a-type, e-type, i-type.*

POPIS KORIŠTENE LITERATURE

- Brozović, Dalibor, Ivić, Pavle, 1988. *Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“.
- Ćurković, Dijana, 2014. *Govor Bitelića*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci (doktorski rad).
- Damjanović, Stjepan, 2002. *Slovo iskona. Staroslavenska/starohrvatska čitanka*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Dešić, Milorad, 1997. *Refleksi jata u govoru sela Golubića kod Knina*. U: *O srpskim narodnim govorima*.
- Državni zavod za statistiku: <http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm>.
- Дыбо, Владимир Антонович, Илич-Свитыч, Владислав Маркович (уг. Виноградов, Виктор Владимирович) 1963. *К истории славянской системы акцентуационных парадигм*. U: *Славянское языкознание*: str. 70.-87. Sofija: Доклады советской делегации.
- Goldstein, Ivo, 2003. *Hrvatska povijest*. Zagreb: Novi Liber.
- Gortan, Veljko, Gorski, Oton, Pauš, Pavao, 1966. *Latinska gramatika*. III. izd. Zagreb: Školska knjiga.
- Hektorović, Petar, ur. Muhoberac, Mira, 1998. *Ribanje i ribarsko prigovaranje*. Zagreb: SysPrint.
- Ivić, Pavle, 1964. *O govoru ličkih čakavaca (okolina Otočca)*. U: *Zbornik za filologiju i lingvistiku*: str. 127.-139. Novi Sad: Matica srpska.
- Ivić, Pavle, 1982. *O nekim fenomenima akcenatske varijacije koji nisu uvršteni u Ivšićev koordinatni sistem*. U: *Hrvatski dijalektološki zbornik* 6: str. 181.-188. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Ivšić, Stjepan, 1936. *Jezik Hrvata kajkavaca*. U: *Ljetopis JAZU*: str. 47.-88. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Kapović, Mate, 2011. *Naglasak o-osnova muškoga roda u hrvatskom – povijesni razvoj*. U: *Filologija* 54: str. 51.-109. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Kapović, Mate, 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Kapović, Mate, Ligorio, Orsat, 2014. *O naglasku dvosložnih o-osnova s kratkosilaznim naglaskom u Dubrovniku*. U: *Croatica et Slavica Iadertina*: str. 318.-366. Zadar: Sveučilište u Zadru.

- Lisac, Josip, 2001. *Dijalektologija hrvatskoga jezika 1. Hrvatski govori štokavskoga narječja i hrvatski govori torlačkoga narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lisac, Josip, 2008. *Ikavski govori Dalmatinske zagore kao dio novoštokavskog ikavskog dijalekta*. U: *Croatica et Slavica Iadertina*: str. 106.-114. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Lucić, Hanibal, 2011. *Pisni ljuvene*. Rijeka – Hvar: Matica hrvatska.
- Marković, Ivan, 2012. *Uvod u jezičnu morfologiju*. II. izd. Zagreb: Disput.
- Marulić, Marko, ur. Kolumbić, Nikica, 2001. *Judita*. Zagreb: Golden marketing.
- Matasović, Ranko, 2011. *Poredbeno-povijesna gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.
- Menac Mihalić, Mira, Celinić, Anita, 2012. *Ozvučena čitanka iz hrvatske dijalektologije: sveučilišni udžbenik s nosačem zvuka*. Zagreb: Knjigra.
- Silić, Josip, Pranjković, Ivo, 2005. *Gramatika hrvatskoga standardnog jezika. Za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Sironić, Milivoj, 2005. *Grčko-hrvatski rječnik*. VII. izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
- Stipišić Delmata, Ljubo, 1975. *Rod titanski, rod žgincani*. Split: Čakavska rič.
- Štefanić, Vjekoslav i sur., 1969. *Hrvatska srednjovjekovna književnost*. Zagreb: Matica hrvatska.